

G. Longolius: H

COGNITIONE VITI...
VITAE...
VITAE...

Faint, mostly illegible text in a single column, likely a Latin manuscript. The text is mirrored across the page, suggesting bleed-through from the reverse side.

v. 16

CIOANNES Petrus Valla Magnifico Victori Pisano
Veneto optimati patricio Salutem Dicit æternam.

Mecum aliquãdiu reputanti Doctissimè Victor Pisane quid nam demum: meæ erga te obseruantia pignus: exhibere possem: unde animum meum ob tua de me iugiter benemerita singularemque doctrinam tuam tibi deuinctum esse cognosceres: succurrere patris in Marcitullii partitiones ad filium commentaria: utilitatis non contemnendæ: quæ tuo nomini destinando id præstare pollicerentur. Tum quod præceptoris tui amantissimi essent: in quibus animum tuum morte ipsius proxima exulceratum & iuectum mœrorem si non penitus leuare. saltem quies reddere leniorem: te a moribundis cogitationibus ad imortales rerum scientia reuocando. Tum quia autoris eminentissimi ciceronis a quo & iam persuasum omnibus est: ipse totus pendes: quæ ut par est tã quæ humano generi datum numen suspicis: admittis: sequeris & præceptis eius pares ac obtemperas. Hinc dicendi arte excellis opulentæ quãdam ciceronianæ facundia præferens imaginem. Hinc debitis quoque tuæ doctrinæ decoraris magistratibus: ut in hac tua iustissima ciuitate nunquam fere ab officio uel publico magistratum: uel priuato amicorum plane tibi cessare liceat: ita in ea insignibus uirtutibus cunctis te spectantibus ad oëm æquitatem offers affabilem: iustum piûque: quo Venetiis ipsis in tã inclyto senatu nihil benignius: nihil hũanius: nihil itegrius eẽ uspiã prædicatur. Possem certe hic plures mentis tuæ cultus celeberrimos multis laudibus efferre: quibus supersedeo: ne dum pluribus tecum agam subblandiri tibi alii quibus uidear quandoquidem te eum esse: cognoui: qui malis re ipsa in conscientia tuæ penetralibus esse quæ dici bonus. Cæterum pulcherrimæ esse facultatis nobilitatem ad gratiam utriusque autoris conciliandam memorare conniterer. nisi te quæ meditatissime cuncta de ipsa tenere sciam: & amborum cineres uenerari ne dum conciliatos habere. Quæ igitur ad te dedimus commentaria inspicio non enim admodum multis litteris continentur ut possint plurimum occupata tua tẽpora longiore sermone distinerere: quod cum facies nostri memineris scio. Vale & nos amore psequere.

COMMENT.

GEORGII VALLAE PLACENTINI VIRI CLARISSIMI IN CICE
RONIS PARTITIONES COMMENTARIA.

m

ARCVS TVLLIVS Latini eloquii specimē insigne partitionum ad Ciceronem filium opusculū scripsit iam natu grandior quo suam de rhetorica facultate nobis aperiret sententiā. Siquidē rhetorica uolumina admodum scripsisse adolescentem: tam ipse ad fratrem: q̄ Quintilianus in oratoriis institutionibus memoriā prodiderunt. De inuentione quidem: ut ipse in secūdo eiusdē operis ostendit uolumine Aristotelem & grācos alios secutus autores. Ad Herennium uero suum uelut ipse attestatur praeceptorem. ut mihi non uideantur audiendi: qui ad Herennium libros negent eē Marci tullii cassa nuce inaniore adducēdo rationes: quasi eadem aliquando dici a pluribus autoribus non possint & quasi id nusq̄ inueniatur: quod frequentissimum est stilum eundem non esse ciceronis ubiq̄. Quid mirum cum ipse ab Apollonio rhodio se in dicendo ita rediisse instructum noua quadam dicendi forma dicat: ut a priore dicendi more mutatus iam alius esset: ut etiam diuus dicat Hieronymus ipsum inq̄ Marcum Tullium in xenophontis interpretatione non iam aureo illo suo eloquentiae genere nitescere: sed adeo scabris turbulentisq̄ retardari obicibus: ut q̄ interpretata nesciāt a cicerone dicta nō credant: nec mirum. Erat enim tum adolescens cum tam oeconomicos q̄ rhetoricos libros scripsit: ut ipse fateatur rhetoricos adolescenti sibi excidisse planeq̄ subrusticos uocet: Cumq̄ desint ad comprobandum ciceronis non esse rationes, citant Laurentii Vallae testimonium quod nusquam est ut circumspectum planeq̄ prudentissimum uirum leuissimum uideri uelint quippe qui ubiq̄ testimonia ex eo ciceronis citat libro ciceroni ipsum semper attribuendo. Quam ridicule deinde aiunt indicem spectari non oportere. quisnam quāso improbarit a ciceronis tempore propagatum per tot manus uirorum doctissimorum ad nostra usq̄ tempora sincerissime peruenisse. Quis adulterinum eē titulum arguat? aut quo modo. Quis inuertit? aut cur? aut q̄n proferāt si possint. si nequeunt sileāt peruicaces. Cōtra uero antiquissimi clarissimiq̄ eloquentia autores ciceroni semper abacta omni dubitatione id opus deputant. Si uero q̄ maxime dici possit ridicule aiūt eorum tollēdam autoritatem. Cum ipi falsa laurē tii nitātur autoritate. Antiquissimorum eorundemq̄ praestantissimorum auferri hi iubēt autoritatem. satis imperiose si nacti sint qui obediant & peruertant eorū iperio quae rectissime ab aliis posita sint. At nō sūt tanti. Aiūt porro quod in quaestione sit id ratum haberi non oportere. quis est quāso antiquorum qui hoc faciat ambiguum nisi isti pauculi modo neoterici parum prospicientes rentur ambiguum. His ergo: quo modo non sit certi autoris liber probandum est quando id addubitēt. Aiunt etiam ideo ciceronis non uideri quod Quintilianus id opus nusq̄ nominarit: q̄ id acute. Nemo certe negauerit multos esse ciceronis libros quorum nullā prorsus facit mentionē Quintilianus. Quid ni? quasi uero hanc sibi Quintilianus suscepit prouintiam ciceronianos libros nominādi: quos ergo nō nominauit asciticios adulterinosq̄ dicamus. Cum praeterea in eodem libro Terentiae uxoris suae meminert: aiunt acute sane ideo non uideri ciceronis quod anteq̄ uxorem duceret rhetoricos illos scripsisse libros necesse fuerit quasi ariolos habeamus: qui sine testimonio ullo praeterita tā bene noscitarit ut necesse putēt hos libros editos antequā duceret uxorem: q̄q̄ si ciceronis non sunt quid haec dicere at tinet. Aiunt p̄terea in libro de oratore ad herennium libros damnatos sua iam: nō amplius aliena innixi autoritate. Alios libros dici: nō illos. nec rōnē uel rōnis umbellā pferūt. At nō eadem p̄cipit quae in aliis? quasi uero multis modis eadem praecipere non soleat Cicero. aliter in libris de oratore: aliter in topicis. In partitionibus aliter. Et quoniā Hermetis meminit praeceptoris Cicero aiūt opus uideri nō oportere cicerōis quod eius nominis nemo ciceronis tempore fuerit. quasi uero isti pythagorei euphorbii ritu ab eo tempore iteratam generationē ad nos uitium more propagarit nō alia certe de causa nisi ut id modo indicarēt ad Herenniū libros rhetoricos Ciceroni falso deputatos: qui tam audaculi ausint asserere nullum fuisse tum hermetem. Sane Aulus Gellius in. xii. notitium atticarum ait se non comperisse quēq̄ ante Augusti imperium eorum qui itegre

Ciceronis de rhetorica.

Rhetorica ad Herē

Cicero infelicit redidit Xenoph.

*Contra Gellium**Barbarismus*

locti sunt dixisse barbarissimum. Idem quoque in quinto neminem aut latinum: aut graecum: eorum qui facundi haberentur dixisse barbarissimum: aut solæcissimum. si uerum sit quod Aulus Gellius inquit dici profecto potuit: ideo etiam Ciceronem eos libros sub rusticos appellasse: Verum ut in hoc: ita plerisque aliis in locis Aulus Gellius hallucinatus est: siquidem elegantissimi auctores graeci tam barbarissimum quam solæcissimum dixisse facillime arguuntur: ut Aristoteles: & Dionysius halicarnaseus: ita alii. Cumque ut Strabo docet id a graecis confictum sit uerbum: usque sint ante Augustum plerique insignis doctrinae elegantiaque auctores. Cur tandem eis latini non utentur uerbis? ac si post Ciceronem idoneum uerbum: quo uteremur existimatum a clarissimis est auctoribus: cur non fuisse semper existimabitur. & quoniam Laurentii Vallæ mentiuntur auctoritatem: proferam ipse quid Laurentius dicat in pogium: Verba certe quæ Auli gellii proferunt. nec enim iterandi ea locus est neque attinet. statim subiungit immo in utraque lingua Aule gelli perbissime. nam & graece Aristoteles tum atticus: tum elegans scriptor: eo utitur in libris elegantiorum: et de arte poetica: & eum ac ceteros imitati sunt. cum alii tum Cicero atque Quintilianus. hæc ita Laurentius. Quis hoc ergo opus ciceronis esse potest ambigere? Cum incorruptissimum ad nostra usque tempora eius operis titulus ad nos perueuerit. Cum Marcellus & Seruius & Priscianus & Diuus Hieronymus & Diuus Augustinus ciceronis id opus esse confirmant: etiam ex eo citando testimonia. Cum ipsemet familiari ut fieri solet uxoris utatur exemplo: cum in aliorum rhetoricorum secundi libri parte extrema reliqua rhetorices præcepta se deinceps dicturum polliceatur. neque eis quicquam tamen libris addiderit. nam de oratore libri strictim Antonii: & Crassi de oratore continent sententiam. partitiones aliam rhetoricorum præceptorum faciem. quis ergo potuit ambigere mentis compos quin ad herennium scribens omnem rhetoricam præceptionem tradere uoluerit. Ait subinde Cicero cum biennium uersatus esset in causis: eiusque nomen in foro celebratum se adulescentem athenas concessisse: & philosophiæ studium a prima cultum adulescentia nunquam intermissum: & semper auctum: quod conuenit cum eius operis prohemio ad Herennium: qui Herennius an is fuerit: cuius meminit Propercius aliud mihi curæ non est querere. Velut is: cuius pro Celio meminit inquit Animaduerti eum Iudices audiri a uobis meum familiarem. L. Herennium patente. in quo etsi magna ex parte ingenio eius: & dicendi genere quodam tenebamini & quæ sequuntur. Cur inquam hic esse herennius non possit. At inquit hunc non legeramus locum. non ergo tam præcipites ad id asserendum esse debuerunt non fuisse quenquam herennium: qui tam familiaris esset ciceronis. Et perinde cum a præceptoribus: ut aliis: ita hermete dicendi præcepta hausisset: ea in libros regessisse ad herennium: quod uisus est annotasse Quintilianus. sunt enim inquit uelut regesta in hos commentarios: quos adulescens deduxerat schola & si qua in his culpa: tradentis est. siquidem de aliis id intelligi rhetoricis qui potest? Cum in secundo eius operis uolumine quos graecos sit secutus antiquos auctores dicat. Denique ne in re apertissima diutius commoremur. si Cicero non scripsit: alius ergo quicumque fuit post ciceronem scripserit necesse est. si Quintilianum: si alios audiamus auctores. si id. quid est ergo quod stupidi isti non uident in quarto uoluminis eiusdem operis prohemio dixisse cum probat suis sibi utendum exemplis: potiusque exemplis a Catone. a Gracchis. a Lelio. a Scipione. galba: Porcina: Crasso: Antonio: nec ciceronis ulla facta mentione: si ciceronem non est. Unde queso magisque a cicerone exempla petere oportuit: aut quis ei rei magis potuit suffragari. quis potior? quis dicendi rationis accuratior locupletiorque adduci potuit? Ait namque de se ipse. nulla est enim ullo in genere laus oratoris: cuius in nostris orationibus non sit aliqua si non perfectio: at conatus tamen: atque adumbratio. quod ridiculum sit putare: ceteros eum quisquis sit multo inferiores nominare. unum uero omittere Ciceronem: non Hortensium Ciceronis etiam æmulum: philippumue: uel post Ciceronem quempiam alium. facessant ergo istorum præstigiæ: quisquiliæ neniæque: ne in mentes rudium repant doceantque non scientiam sed uecordiæ: & imperitiæ teneras adhuc mentes imbuant. proinde hæc satis. nos id procuremus: ut in hoc opere quicquid minus obuium sit id aperiamus: ne utilissimum capeffendæ eloquentiæ librum in situ iacere permittamus & aliquando ad oratoriam facultatem aspirantibus innotescat. Cicero filius patrem itaque per cuncta

Partiones ad gellium

COMMENT.

tus inquit. **STVDEO MI Pater** latine audire ea: quæ mihi de ratione dicendi græce tradidisti. His uerbis docet nos patrem Marcum Tullium filium Ciceronem græce punctatum quæcunq; latine percunctaturus. **SI MODO** tibi otium est & si uis. Magnâ filii ostendit modestiam: qui otium pariterq; uoluntatē patris cupit adesse. **Q VONI-AM** aliquando mihi romam exeundi potestas data est. Hinc colligitur nō in urbe roma hæc scripta esse: ac forte in uilla dum eo animi mulcēdi causa cōcessisset. **OMNIS DOctrina** dicendi. Quā uoce græca rhetoricam appellamus. **CEDO Q VAS**? Hoc uerbō cedo tam in dicendi quam in dandi significatione usurpatur: cuius pluralem numerum Terentius cete patri meo posuit. **INVENIENDA SVNT & collocanda.** Quæ partes sunt binæ rhætorices inuentio ac dispositio: sed dispositionem utcunq; tā elocutioni: quā inuentioni deputetur. Ait tamen peculiariter inuentioni deputadam: ut elocutioni prononciationem: quam in uocem: motum: uultum & omnem diuidit dictionem nempe corporis motum: ut inuentionis: dispositionis elocutionis: prononciationis: custodem & quasi thesaurum memoriam esse det intelligi. **Q VATTVOR.** Non ita in cæteris preceptionibus rhætoricis. Plures namq; orationis partes esse alibi uoluit. At hic ex sua alibi ex aliena id prononciat sentētia. **DVAE VA**lent ad rem docendam. Narratio & confirmatio. Ideo areopagitæ ut Trophonius ait has solas admitebant ad quos cum orator accedebat causam dicturus pro foribus precone exordio: atq; peroratione utere p̄scribebat inquit *μὴ τὸ ποῖ μὴ αὐτὸ μὴ δὲ ἐπιλέξῃ.* Nempe quo oīs a iudicibus abesset affectus. **INFINItam.** Quam græci thesin. nostri tum infinitam quæstionem: tum propositum: tum consultationem uocant. **ET DEFINItam:** Quam Græci hypothesin. Nos modo controuersiam modo causam nominamus. **Q VONIAM** igitur inuenire. Distributa omni ratione dicēdi in partes tres primam primo sibi diuidendam tractandamque ducit: & quia eius partes inuentio antecedit: præponendū cæteris recte iudicat inuentionē: quā ait spectari in fide facienda alioqui p̄suadere non poterit auditores nisi uere dici putent: quæ ab oratore significantur: tum etiam in motum: quem animis orator afferat quod potuerit obtinere nisi moueatur auditor? **PROBABILE** inuentum ad faciendam fidem. Argumentum certe triplex est aut necessarium: quod mathematicis congruit: & sophisticum quod sycophantis: & topicum: seu probabile: quod dialecticis pariterq; rhætoribus: ac oratoribus. Cumq; demonstratiuum constet ex ueris necessariis primis medio carentibus notioribus causisq; conclusionis ex suo primo ac precipuo modo atq; secūdo ea: quæ per se insunt prædicato recipit. Sophisticum ex eis quæ non probabilia quidem: sed uidentur: probabile porro ex eis quæ probabilia q̄a omnibus placēt: aut pluribus aut clarioribus. **ORA- CVLA:** quæ uoce diuina proferuntur. Vnde etiam oracula diui augustini testimonio in libro de spiritu & anima dicimus insomnia in quibus futuris rebus aperiendis diuina quæpiam persona appareat. **AVSPICIA:** Ex auium enī aspectu futura ueteres pronunciabant. **VATICINATIONES:** Quas uates prophetæq; fore protulerūt. **RESPONSA.** Sacerdotum quæ custodienda obseruandaq; pontifices præscripserint. **HARVSPICUM.** Ab arigie intestiginis inspiciendis sunt haruspices dicti. Hariga uictima est: quod ex hara idest stabulo agatur dicta. **CONIECTORUM.** Qui somnia quid portendant p̄uident atq; prenuntiant. **EX AVTORitate.** Ut unius cuiusq; sua. nam ut Platonis Aristotelisq; est philosophiæ: ita Virgilitæ poeticæ facultatis: ita aliorū. **EX VOLVNtate.** Ut superioris cuiuspiam. **AVT LIBERA** Cui non tenetur. **AVT EXPREssa.** Ideo tenetur ut scriptis pactis promissis iuratis quesitis per tormenta. **TVM EX toto.** Ut si res tota queritur definitione uis uniuersa explicanda est: sic si maiestas est amplitudo ac dignitas ciuitatis: is eam minuit: qui exercitum populi romani hostibus tradidit. non q̄ni eū qui id fecisset in populi romani potestatem tradidit. **PARTIbus.** Partiēdo hoc modo aut senatui parendum est de salute rei pu. aut aliud consilium instituēdum: aut sua sponte faciendum. Aliud consilium superbum: suum arrogans. utendum igitur consilio senatus. **TVM EX nota.** Hoc est ex uocabulo ut Carbo si consul est qui cōsulit patriæ quid aliud fecit opimius. **Q VAE Q VOD** ammodo affectæ sunt. Nempe quandam habentes inter se inuicem relationem. **DIFFINItio** adhibetur. Ut quia rhetorica est bene dicendi scientia. Cognoscenda rhetorica igitur. **TVM PARTium** enumera

Cedo

collatione

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀντι-
θέτου.

Thesis

Hypothesis

Argumentu

Probabile
Oracula

Responsa
Haruspicum

Autoritas

Notio rei

Partiu enumeratio
Aether

Si liber est: aut censu: aut uindicta liber est. aut testamento nō est ullo horum modo. nō ergo liber. TVM NOTATIO uerbi. Aether a ppetuo cursu dictus ergo ppetuo currit: ut Aristoteles ait. ALIA CONIVGATA. Si pietati summa tribuēda laus est. debitis moueri Cum. Q. Metellū tam pie lugere uideatis. ALIA EX genere. Si magistratus in po. Romani esse potestate debent quid Norbanum accusas: cuius tribunatus uoluntati paruit ciuitatis. ALIA EX forma. Si omnes qui rei. p. cōsulunt cari esse debent certe imprimis imperatores quorum consiliis uirtute periculis retinemus & nostram salutem & imperii dignitatem. ALIA EX similitudine. Si feræ partus suos diligunt qua nos in liberos nostros indulgētia esse debemus? ALIA EX differētia Non si pluribus cœna potest una sufficere uox quoq; docentis multis eam excipientibus non poterit quoq; satis esse. ALIA EX contrario. Si gracchus nefarie preclare opimius si amplectendæ bonæ artes fugiendæ sunt malæ. ALIA EX coniunctis. Si amanda uirtus: bene uiuendum est. ALIA EX antecedentibus. Si grauida est: cum uiro cōcubuit. ALIA EX consequentibus. Si ferro interfectus ille & tu inimicus: & cum gladio comprehensus i illo ipso loco: & nemo preter te ibi uisus est: & causa nemini imputetur: & tu semper audax: quid est quod de facinore dubitare possimus? ALIA EX repugnantibus. Ut Crassi adolescentis. non si opimum defendisti Carbo idcirco te bonum ciuem putabant simulasse te & aliud quesisse perspicuum est q̄ Titi gracchi mortem saepe in contionibus deplorasti. q̄ Publii africani necis socius fuisti. q̄ eam legem in tribunatū tulisti. q̄ semper a bonis dissensisti. & qui sapiens est: stultus non est. ALIA ex causis. Auaritiam si tollere uultis: mater eius est tollenda luxuries. si doctrinam quæritis doctissimos quos legatis autores: & quos adeatis præceptores uobis deligatis. ALIA AB effectibus. In topicis ipse ab effectibus rebus hoc modo cum mulier uiro in manum conuenit omnia quæ mulieris fuerint uiri fiunt dotis nomine. In locorum tractatione paupost coniunctus huic causarum loco locus ille est qui efficitur ex causis: ut enim causa effectum indicat sic quod effectum est: quæ fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis: saepe etiam philosophis sed his qui ornate & copiose loqui possunt mirabilem copiam dicendi cum denuntiant quid ex qua re sit futurum causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit. In libro de oratore ex his autem quæ sunt orta de causis si ærarii corpore & ad belli adiumenta: & adornamenta pacis utimur uestigalibus seruiamus. Quintilianus quæ utiq; sunt talia sunt. si sapientia bonum uirum facit: bonus uir est utiq; sapiens: ideoq; boni est honeste facere: mali turpiter & qui honesta faciunt boni: qui turpiter mali iudicantur recte. Aut plerūq; exercitati o robustum corpus facit: sed non quisquis est robustus exercitatus: nec quisquis exercitatus robustus est. neq; quia fortitudo prestat ne mortē timeamus: quisquis mortem non timuerit uir fortis erit existimandus. nec si capitis dolorem facit inutilis hominibus sol est. et hæc ad demonstratiuum genus maxime pertinent. Virtus facit laudem: sequenda igitur. At uoluptas infamiam fugienda igitur. Recte autem monemur causas non utiq; ab ultimo esse repetendas ut Medea utinam ne in nemore pelio: & q̄ secuntur. ALIA EX comparatione maiorum aut parium aut minorum. Ipse i topicis ex comparatione autem omnia ualent: quæ sunt eiusmodi: quod in re maiore ualeat: ualeat in minore ut in urbe fines non reguntur: nec aqua in urbe arceatur. Item quod in minore ualeat in maiore licet idem exemplum conuertere. Item quod in re pari ualeat in hac quæ par est: ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est: sit etiam ædium ut in lege ædes non appellatur: & sunt cæterarum omnium: quarum annuus est usus ualeat æquitas: quæ paribus in causis paria iura desiderat in locorum tractatione. Comparantur igitur ea omnia quæ aut maiora: aut minora: aut paria dicuntur in quibus spectantur hæc: numerus: species: uis quædam etiam ad res aliquas affectio: numero comparantur ut plura bona paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala: malis pluribus: Diuturniora bona breuioribus. longe & late peruagata angustis ex quibus plura bona propagentur: quæq; plures imitentur & faciant: & in hoc genere quæ secuntur: Commonstrato enim loco quilibet longius poterit prospicere. In libro de oratore maiora autem inquit & minora & paria sic & maiore. si bona existimatio dignitatis prestat: & pecunia tã opere expetitur quanto gloria magis expetenda est. Ex mi-

COMMENT.

nore si hic paræ consuetudinis causa huius mortem fert tam familiariter quid si ipse amasset. Quic hic mihi faceret patri? ex pari si est eiusdem & eripere contra rem patris & largiri pecunias. Quintilianus. apposita uel comparatiua dicuntur quæ minora ex maioribus maiora ex minoribus paria ex paribus probant. confirmatur coniectura ex maiore si quis sacrilegium facit: faciet & furtum ex minore qui facile ac palam mentitur peierabit: ex pari qui ob rem iudicandam pecuniam accepit: & ob dicendum falsum testimonium accipiet. Iuris confirmatio est eiusmodi ex maiore si adulterum occidere licet: & locis cædere. ex minore si furem nocturnum occidere licet: quid latronem. Ex pari quæ pœna aduersus interfectorē patris iusta est. eadem aduersus matris. Quorum omnium tractatus uersatur in syllogismis illa magis finitionibus: aut qualitatibus profunt. si robur corporibus bonum: non est minus sanitas. si furtum scelus: magis sacrilegium: si abstinentia uirtus: & continentia. si mundus prouidentia regitur: administranda ea res publica. si domus ædificari sine ratione non potest quid agendum in nauilium cura & armorum. fit inquit etiam Quintilianus ex pluribus ad unum: & ex uno ad plura comparatio. unde est qui semel & sapius & ex parte ad totum ex genere ad speciem ex eo quod continet ad id quod continetur. aut ex difficilioribus ad faciliora: & ex longe positis ad propiora infinitaque est rerum comparatio. Iucundiora grauiora magis necessaria honestiora utiliora: ac ut ex Cicerone quæ ponit Quintilianus proferamus exempla ex maiore pro cecina Cicero qui exercitus armatos mouet is aduocatione non uidebitur mouisse. ex faciliore ut in clodium & curionem at uide an facile fieri potueris tu cum is factus non sit cui tu concessisti. ex difficiliore uide que so Tubero ut qui de meo facto non dubitem de ligarii audeam confiteri: & ibi an sperandi ligario causa non fit cum mihi apud te locus sit pro altero etiam deprecandi. ex minore pro cecina ita nescire esse armatos sat est ut uim factam probes in manus eorum cecidisse. VT DIFFINITIO. Breuiter tractat locos quos exposuimus. VT PRIMORDIA rerum & quasi præcurrentia. Causas dicit hoc est locum a causis. AVT RERUM contentiones. Idest comparationes quoniam comparando alterum cum altero contendimus. AVT NATURÆ rerum. Comparationes enim fiunt in naturis rerum ut dulcibus ad austera. utilibus ad inhonesta. FACULTATES. Ut professiones: & artes: & scientiæ inter se comperantur: & facultates idest opes. facultates inquit Cicero sunt aut quibus facilius fit: aut sine quibus aliquid confici non potest. OMNIBVS ne igitur. Ex istis locis argumenta sumentur. Sane docet in ultima topicorum parte quibus questionibus qui loci magis congruant. itaque hic ait eruenda ex omnibus his locis argumenta. at adhibendum iudiciū: ut leuia reiiciamus. nam leuia a coniugatis putat argumenta Quintilianus: sed causa una leuia aliquando habet: quæ alia causa grauiora putauerit: quare hoc ipse orator poterit perpendere & perinde reiicere inutilia: & utilia causæ accommodare. LOCOS TV quidem quæris. Idest ubi nam motus excitetur & in qua orationis parte auditoris animus incendatur. CVM INVENERIS. Cum materiam fueris affecutus. in qua ubi orandum. COLLOCARE. Suo loco digerrere. INDEFINITA autem adhibenda sunt illa. Hoc dicit in questione infinita fidem faciemus eo modo: quo locos digessimus. at in ipsa definita locos alios adhibebimus de quibus dicitur suo loco ad motus animorum faciendos. HABEO COMMVNIA præcepta fidem faciendi. Et commouendi. nam eodem tempore inquit & fidem faciam & commouebo ex locis definitæ quæstionis idest quæstionis: quæ in causam & complexum uenit personarum. QVONIAM fides est firma opinio. Ideo si mouet animo obnixè opinat. TOT SVNT enim genera: In tot genera diuidit affectus ut ipse in tertio quæstionum tusculanarum itaque uoluptatē nunc pro spe & molestiam pro dolore posuisse uidetur hic Cicero ut Virgilius in sexto exponit. PARTES PLVRES generum. Idest multæ sunt species in quæ hæc genera diuiduntur ut ipse in tertio quæstionum tusculanarum docet. COMMVNEM Collocationem. Tam fidem faciendi quam mouendi. INCONSULTATIONE. Idest definita quæstione. VEL PROPOSITIONE. Idest infinita quæstione. IN CAUSA. Hoc est definita quæstione. nam ita eam Cicero ipse uocat in topicis. IN QVA est propositum. Idest quæstio infinita ut ipse alibi uocat. In causa autem id eo propositum esse dicitur quoniam causa idest finita quæstio probatur semper per propositum idest per infinitam quæstionem:

Coniunctiones

facultas

Voluptas
Molestia

IN PARTI.

neq; enim obtinere unquam potuero licuisse clodium utpote insidiatorem occidere: nisi constet licere omnibus insidiatores suos occidere. **AVDITORVM** causa genere distingui. Idest quot sunt auditorum genera: tot sunt etiam causae genera. **AVSCVL** tator modo. Idest solum auscultat non etiam deliberat: aut iudicat. **AVT DISCEPTA** tor. Hoc est discussor propositae sententiae. **VT AVT Delectetur.** Quod est demonstratiui generis. **DE PRAETERITIS.** Vt iudex: & inde iudiciale genus. **AVT DE futuris.** Vt senatus: & inde deliberatiuum causae genus. **IVDICII.** Idest iudicialis. **DELIBERA** tionis. Hoc est deliberatiui generis. **ET EXORNATIONIS.** Hoc est demonstratiui. quod rebus exornandis accommodatur. **PROPRIVM** Habet nomen. Quia a multis laudatiuum & panagyricum nominatur. **DELECTATIONEM.** Quod in demonstratiuo: siue laudatiuo: uel ut nunc libuit Ciceroni appellare exornatione nihil fere aliud sibi proponit: q̄ ut delectet. **IN IVDICIO:** Idest genere iudiciali sc̄uitiam si accusat: quam ex torquere uult a iudice. **AVT CLAEMENTIAM.** Si defendit. **IN SVASIONE.** Idest de liberatiuo genere in quo suademus: uel dissuademus quid: quod fieri oporteat. **AVT SPEM** aut reformidationem. Cum spem habemus ita deliberatum iri. **AVT REFOR** midationem. Cum metuimus ne senatus contra nostrā deliberet sententiam. **VT RA** TIONEM collocandi. Propria cuilibet generi accommodandi. **NAM AVT tempo** rum seruantur gradus. Namq; inquit Quintilianus alias aetatis gradus gestarumq; re rum ordinem sequi speciosius fuit: ut imprimis annis laudaretur indoles: tum discipli nae post hoc operum: idest factorum dictorumq; contextus. **AVT GENErum** distribu tiones. In species ibidem inquit Quintilianus uirtutum diuidere laudem fortitudinis: iusticiae: continentiae: caeterarumq; ac singulis assignare quae secundum quanc; earum gesta erant. **AVT A MINORIBUS** ad maiora ascendimus. A bonis externis uel corpo ris ad animi bona: aut quae pusilla & ide ad maiora. **AVT HAEC** in aequali uarietate. De omnib; pariter ac tempore uno bonis tractabimus. **SIMPLICIA.** Quae solus quis aut primus fecisse dicitur. **CONIUNCTIS.** Vt si cum paucis uel etiam pluribus & eis dem illustribus fecit quis. **OBSCURA.** Minus cognita. **DILVICIDIS.** Quae palā sunt omnibus. **LAETA TRISTIBUS.** Vbi cordis magnitudinem in aduersis ostenderit. **IN CREDIBILIA.** Quae credi sua magnitudine non posse uideatur. **PRINCIPIA.** Hoc di cit in deliberatiuo genere aut breuia: aut nulla esse exordia expedit **PRAETERITA** rum rerum. Vt in iudiciis. **AVT PRAESENTIVM.** Vt in demonstratiuo genere. **AD MO** tum. Vt cōcitatum habeat auditorem. **RERVM OR** dinem prosequitur. Idest ut reus accusari pro cōmissis dignus uideatur facinoribus. **Q VASI** Hasta in manu colloca ta. Quod ita argumenta contorqueat: eisq; compungat reum: ut in militia hostem su um miles hasta petit. **VAEHMENTER** proponit in exordiis. Vehemens est & erectus ut in uerrē Cicero. **CONCLVDIT** acriter. Instādo adurgēdoq;. **CONFIR** mat tabu lis. Hae supra exposita sunt ubi de locis dixim; artis expertib;. **ACCVR** Atiuus. Vt mo tus aior; maiores faciat. **IN PERORATIōIS** p̄ceptis. De qb; suo loco dicef ubi de p̄tib; orōnis p̄cepta tradent. **PAVLVLVM** digrediēs decursu. Quod facit aliqn̄ in uerrem Cicero ut in segestana diana. **VT IRATVM** iudicē efficiat. In reum iudicis aium exul ceret. **AVT RELIN** Quendae. Idest nullae narratiōis partes referēdae ne molesta q̄ nar rata sunt iudicis mentem: adhuc in odium reficiant. **FIRMAMENTA.** Quibus subla tis defensio nulla sit ut inquit Quintilianus in tertio libro. Hoc est firmissima argumē ta: quibus magnopere nititur aduersarius. **AVT PER SE** diluenda. Sine aliis argumē tis infirmanda. **AVT OBSCVR** ANda. Idest non plana non aperta esse ostendenda. **AVT DIGRESSIO** nibus. Hoc est a proposito reuocanda. **AVDITORES** MOdera tur aures oratori. Hoc est audiendo quid dicendum & quid fugiendū sit oratori ostē dum: quod ex ipsorum uultu motuq; facile deprāhendi poteit. **VNVM** GENVS est eloquendi. Postea q̄ de inuentione simulq; de dispositione locutus est sequitur ut de elocutione: unde & eloquentia nomen habet dicat. Eius itaq; duo esse ait genera unū sua sponte fusum hoc est naturale: ut omnes loquuntur. **ALTERVM** uerū atq; mu tatum. hoc est tropis schematicq; distinctum. **SIMPLICIA** Inuenienda sunt. Hoc di cit naturalis oratio: aut in simplicibus: aut coniunctis consideratur uerbis. simplicia in ueniēda hoc est eligenda: ut Quintilianus libro octauo inquit. sunt alia aliis honestio ra: sublimiora:

COMMENT.

ra: sublimiora: nitidiora: iocundiora: uocaliora ut syllabæ e litteris melius sonantibus sunt clariores: ita uerba syllabis magis uocalia & quo plus quoque spiritus habent auditu pulchrius: & quod facit syllabarum idem uerborum quoque inter se copulatio: ut aliud alii iunctum melius sonet. diuersus tamen est usus nam rebus atrocibus uerba etiam ipso uultu aspera magis conuenient. NATIVA Sunt. Quæ significata sunt sensu. idest proprietate intellectus. proprietatem inquit Quintilianus non ad nomen: sed ad uim significandi refertur: nec auditu: sed intellectu perpendenda est. Secundo modo dicitur proprium inter plura quæ sunt eiusdem nominis & unde cætera dicta sunt: ut uertex est contorta in se aqua: uel quicquid aliud similiter uertitur. Inde propter flexum capillorum pars summa capitis ex hoc inquam in montibus eminentissimum recte dixeris hæc omnia uertices. & tertius est huic diuersus modus cum res communis pluribus in uno aliquo habet nomen eximium. ut carmen funebre proprie nenia & tabernaculum ducis augustale. Item quod commune est & aliis nomine intellectu alicui rei peculiariter attribuitur: ut urbem Romam accipimus & uenales nouicios: & corinthia æra cum sint urbes aliæ quoque: & uenalia multa: & tam aurum & argentum: quæ æs corinthium sed ne his quidem uirtus oratoris inspicitur. At illud iam non mediocriter probandum qui hoc etiam modo laudari solet: ut proprie dictum idest quo nihil possit inueniri significantius ut Cato dixit. C. Cæsarem ad euertendam. R. publicam sobrium accessisse. ut Virgilius deductum carmen. & Horatius acrem tibiam: Annibalemque durum in quo modo illud quoque est a quibusdam traditum proprium genus ex appositis quæ epitheta dicuntur: ut dulce mustum: & cum dentibus albis. de quo genere postea dicemus. etiam quæ bene translata sunt propria dici possunt: quæ sunt in quoque propria proprii locum accipiunt ut Fabius inter plures imperatorias uirtutes cunctator est appellatus. REPERTA. Quæ ex his facta sunt. idest reperta dicuntur: quæ ex natiuis. hoc est naturalibus: quibus omnes utuntur a nobis deducta repertaque sunt: ut Cicero ab eo quod est beatus beata beatum finxit reperitque beatitas & beatitudo: quæ dura inquit Quintilianus quidem sentit eest. Verumtamen usu putat posse molliri ac ut a Cicerone etiam syllabatum ita ab Asinio simbriatum: & figulatum. NOVATA. Ut quæ memorauimus. AVT SIMILITUDE. Sicut bonitas dicitur: ita beatitas beatitudo ita dicitur: ut magnitudo. AVT IMMITATIONE. Ut enim græci dicunt μεσοτετασ. Ita Cicero de uniuersitate medietates. ac sicut a græcis εὖν & οὐσία dicitur. ita a sergio flauio ut Quintilianus ens & essentia. & quæ a græcis ἀναγύ dicitur a Cicerone in hortensio tum perspicuitas: tum euidencia. AVT INFLEXIONE. Quemadmodum piraticam ut tradit Quintilianus sicut musicam a piratis deriuarunt multi usque eo sunt uerbo nec ideo ait hic Cicero inflexione quin superiora quoque inflectantur: nam ait primo reperta quæ ex his facta sunt: sed propter id quod sequitur. AVT ADIUNCTIONE uerborum. Hoc est cum per compositionem nouantur: ut Lucretius terri loquis dictis inquit & barbigerum pecus & Cicero foliugas feras. nam cum sint eorum simplicia natiua composita certe reperta sunt: quod genus uehementer Horatius in arte poetica probat cum inquit. Dixeris egregie notum si callida uerbum. Reddiderit iunctura nouum. ALTERA Natura. distinguit Cicero adhuc uerba ut alia natura dicat. alia tractatu ipso considerari. Natura ut sonantiora sint alia quemadmodum ductor: quæ dux. GRANDIORA. Ut uastum pelagus: quæ magnum. LEVIORA. Idest magis lubrica & quodammodo nitidiora: ut meliuscule leuiuscule: & tales moliusculæ pronuntiatæ dictiones. ALIA CONTRA. Ut horrida terra tremit & similia. TRACTATIONE. Cum aut propria sumunt uocabula eo modo quo tradente Quintiliano diximus fieri ut cum dicimus iterile platanum: totasque myrtos: maritum ulmum: & huberes oleas. AVT ADDITA ad nomen. Idest epitheta ut ipsi parricidam: euerforem carthaginis & numantiam Scipionem intelligimus: principem eloquentiam ciceronem. AVT NOVA: ut cicero fauorem: & urbanum tradente Quintiliano noua putat: ut putat Terentius primo dixisse obsequium. AVT PRISCA. qualia Ciceronis sententia in libro de oratore sunt reor: autumo & ut Quintilianus inquit nuncupare: fari & huiusmodi multa quæ certe grandem & sanctiorem & magis admirabilem nostram reddunt orationem. AVT AB oratore modificata & inflexa quodammodo. Qualia sunt ea quæ transferuntur: uerba inquit in alium modum trahuntur

εραγία

IN PARTI.

aliūq; inflectuntur significatum q̄ sit eorum naturalis significatio per trāslationem. trās-
fertur ergo nomen aut uerbum ut Quintilianus inquit ex eo loco in quo primū erat
in eum in quo aut proprium deest: aut translātū proprio melius est. id facimus aut quia
neceſſe est: aut quia ſignificantius eſt: aut ut dixi quia decentius eſt ubi nihil horum pre-
ſtabitur quod transferetur improprium erit: neceſſitate ruſtici gēma in uitibus ide gem
mare etiā uites inquit Cicero: ſitire ſegetes & frutices laborare: nos neceſſitate durū ho-
minem aut aſperum: non enim proprium erat quod daremus his affectibus nomen. nā
incenſum ira & inflammatum cupiditate & lapſum errore ſignificandi gratia nihil enim
horum ſuis uerbis q̄ his arceſſitis magis proprium erit. Illa ad ornatum Lumen orati-
onis: & generis claritatē & concionum procellas: & eloquentiæ flumina ut Cicero pro
milone clodium fontem gloriæ eius uocat & alio in loco ſegetem ac materiem quædā
etiā parum ſpecioſa dictu per hanc explicantur hoc faciunt nimio ne luxu obtaſior
uſus ſit genitali aruo & ſulcos oblimet inertes. AVT IMMVTantur: quæ figura meto-
nymia dicitur: quā ut Cicero in oratore inquit hypallagen eē rhetores dicunt: hæc inuē-
ta ab inuẽtore & ſubiecta ab obiiciētibus ſignificat ut cererem corruptam undis. Et re-
ceptus terra Neptūnus. refert autem inquit Quintilianus in quātum dictus tropus ora-
torem ſequatur nam ut Vulcanum pro igne uulgo audimus & uario Marte pugnatum
eruditus eſt ſermo: & Venerem q̄ coitum dixiſſe magis decet: ita liberum & Cererem p
uino & pane licentius q̄ ut fori ueritas ferat. AVTEA quibus tanq̄ abutimur. hæc figu-
ra a græcis catachreſis nominatur quam ut inquit Quintilianus recte dicimus ab alio-
nem: quæ non habentibus nomen ſuum accōmodat quia in proximo eſt: ut parricida
matris quoq; aut fratris interfeſtor & ſi dicas ut ſis bonus hoc ego non metuo & cum i
quit Iuuenalis quartanam dudum ſperantibus ægris pro timentibus. AVTEA quæ
obſcuramus: hanc græci allegoriam uocant: quam nos ut Quintilianus inquit inuerſio-
nem interpretamur ut aliud uerbis: aliud ſenſu oſtendat aut interim contrarium. Prius
ut o nauis referent in mare te noui fluctus o quid agis fortiter occupa portum: totuſq;
ille Horatii locus quo nauem p̄ populo: fluctuum tēpeſtatem pro bellis ciuilibus. por-
tum pro pace atq; concordia dicit: tale Lucretius auia pieridum peragro loca & Virg.
Sed nos immenſum ſpacio cōfecimus æquor. Et iam tempus æquum ſpumantia ſolue-
re colla. Sine trāslatiōe uero ī bucolicis Certe equidem audieram qua ſe ſubducere col-
les Incipiūt molliq; iugum dimittere cliuo. Vſq; ad aquam & ueteris cōfrac̄ta cacumi-
na phagi. Omnia carminibus noſtrum ſeruafſe menalcam: hoc enim loco preter nomē
cætera propriis expreſſa ſunt uerbis: uerum non paſtor menalcas: ſed Virgilius eſt intel-
ligendus. Apud Ciceronem equidem cæteras tempeſtates & procellas in illis duntaxat
fluctibus concionum ſemper miloni putauī eē ſubeundas niſi adieciſſet inquit Quin-
tilianus dūtaxat fluctibus concionum allegoria eēt eam nunc miſcuit: eſt ergo mixta cū
trāſlatione allegoria. Illud uero longe ſpecioſiſſimum genus orationis in quo trium
eſt permiſta gratia: ſimilitudinis: allegoriæ & trāſlatiōis ut p̄ Murena cicero quod fre-
tū: quē euripum: tot motus tantas tam uarias habere creditis cōmutationes agitationes
fluctus quantas perturbationes & quantos æſtus habet ratio cōmitiorum dies intermiſ-
ſus unus aut nox interpoſita ſæpe perturbat omnia & totam opinionem non nunquā
cōmittat aura rumoris. Hæc allegoria iquit Quintilianus quæ eſt obſcurior anygma
dicitur uitium meo quidem iudicio ſiquidem dicere dilucide uirtus quo tamen & poe-
tæ utuntur Dic quibus in terris & eris mihi magnus apollo tris pateat cœli ſpatium nō
amplius ulnas. anygmata itaq; ſunt quæ niſi quis interpretetur non intelligas iō dum
ait Cicero aut quæ obſcuramus non ueriſimile eſt ut anygma intelligat. Sed allegoriā
quæ paulo obſcurius effert quod ſibi uult ut tamen poſſit intelligi. QVAE INcredibi-
liter tollimus. hanc græci figuram hyperbolem uocant ut Geminiq; minantur in cœlū
ſcopuli. & Fulminis ocior alis. & Illa uel itactæ ſegetis per ſumma uolaret gramia: Nec
teneras curſu leſiſſet ariſtas. Cicero in Antoniū quæ charibdis tā uorax: charibdī dico:
quæ ſi fuit animal unū oceanus medius fidius uix uideret tot res tā diſſipatas diſtanti-
bus in locis poſitas tā cito abſorbere potuiſſe. & ruruſ in uerrē Pindarū ſecutus uerſa-
batur in ſicilia longo interuallo non Dionyſius ille nec Phalaris. tulit enim illa quon-
dam inſula multos & crudeles tyrānos ſed quoddā nouū monſtrū ex uetere illa ima-
nitate: quæ

COMMENT.

nitate: quæ in hisdem uersata locis dicitur: nō enim carybdim tam infestam: neq; syllā
 nauibus: q̄ istū in eodē freto fuisse arbitror. Quæq; admirabilius q̄ sermonis cōsuetu
 do patit̄ ornatus. Hanc figurā p̄phrasim uocāt græci circuitū loquēdi ornatū: inquit
 Quintilianus petit solū q̄ est apud poetas frequētissim⁹ tēpus erat quo prima ges mor
 talibus ægris incipit: & dono diuū gratissima serpit. Et apud oratores n̄os: semp̄ tamē
 restrictior q̄cqd̄ enī significari breuius p̄t̄ & cū ornatu latius ostenditur periphraſis est.

NVMERi qdam sunt in cōiunctione seruādi. Expositis simpliciū uerboꝝ præceptis
 nunc tradit cōiunctoꝝ: & primo qdē numeros in ofone custodiendos dicit: q̄ quales
 nam sint breuiter & utilissime ex oibus colligemus autoribus q̄ de numeris locuti sūt
 Numerus omnis oratorius: quē græci rhythmon uocāt: tū in principio clausulæ tum
 in fine considerat. In principio qdem clausulæ nō duo. aut tres mō qualescunq; qui flu
 ant bene iungunt̄ pedes sed ēt incipit̄ a carminis principio: & aliqñ ab integro uersu:
 ut Plato timæū orsus a uersu heroico εἰς ἄνο Τρεῖς οὐδὲ τὴν τεταρτοσ η. μ. ν. ab inte
 gro aut̄ senario iambico dicēdi accuratissimus præter alios oēs oratores Isocrates pa
 nathenaicū icēpit cū ἴqt̄ νεώτερον μὲν τὸν προηρου. μ. η. ν. Τρα φειν Titusq; liuius ut qu
 tilianus putat a uersu heroico historiā suā inchoauit ut melius q̄: ut nūc legat̄ facturus
 ne operæ precin; sim. ita Diomedes annotat Salustiū in principio Iugurtæ & Ciceronē
 sapissime principia orationū a metris integris icēpisse: q̄re ut in principio clausulæ bñ
 a carmine incipit̄: ita male desinit in carmē clausula siue integrū siue uersus ultima par
 te. Lusoriū siq̄dē habet qddam et pinde cōtemnendū: cuiusmodi ergo pedibus clausu
 la recte terminet̄ iam uideamus. Cū igit̄ aures extremū semp̄ expectēt in eoq; conque
 scant id uacare numero nō oportet. At & Aristoteli & Ciceroni & Quintiliano placet
 sententiæ quoq; initiū cuiusmodi dixim⁹ numerosum eē: qd̄ statim a principio senten
 tiæ dictionis cōcinitate multū afficiamur: & ip̄a cōclusionē ne claudicās ac quasi fluctu
 ans sed æqualiter habeat oratio: illud igit̄ primo nos nō fugiat non tm̄ referre qui pe
 des: sed ēt quæ uerba cōmissura quadā claudant ofonem. Primo igitur pedes numerus
 oratorius nullos ut ēt Quintilianus existimat respuit: quare non pedes sed pedū iun
 cturæ damnādæ sunt. aut eligēdæ. Cōmonebimus ergo iuncturas aliquas ut ex eis au
 rem suā cōsulens & iudiciū adhibens cæteras possit custodire: ut ergo de uerbis loqua
 mur si in extrema clausulæ parte breuiora locaueris infringit̄ illa quasi mēbroꝝ com
 prehēſio: quare aut paria syllabis eē oportet posteriora superioribus: aut ut Cicero putat
 melius iucundiusq; lōgiora claudēt. Verum tamen non refert si monosyllabum sit: in
 fine enim antecedenti iungi uidetur ut auxiliū est: spondeus ergo ut a duarum syllaba
 rum pedibus ordiamur: quo Demosthenes plurimum usus est morā affert: ac illud ge
 neraliter tenendum est. quod qui pedes sunt temporibus pleniores lōgisq; syllabis cō
 stant hoc stabiliores sunt & grauiorēq; reddūt orationem: breues autem ce
 lerem ac mobilem. Spondeus præcedente se pyrrhichio bene sonat ut timueiūt: uel tro
 chæo ut arma sumpsit: & acta res est: uel iambo ut manus armant. ipse aut̄ sibi male spō
 deus præponi creditur. ut oratores præterq̄ in cæsis ac mēbris ut crassi illud nos oppu
 gnant. neqdem dactylus bene præponit̄ quod finis uersus uideatur heroici sunt tñ qui
 admitāt: si Anapestus antecedit in una parte orationis lubrica structura est: ut dñabat̄
 ubi diuersæ fuerint partes orationis retētus spiritus firmitatē facit: ut uideāt ipsi. Idē de
 tribracho dicimus ut gerere morē & facilitates. Spondeus recte iambo præponitur ut
 doctus sui seipm̄ præcurrit iambo bene ut bona fide. & cretico antecedēte: ut prospera
 fide. Trocheus bñ se præcedit: quo frequēter utit̄ numero Tullius ut esse ei penas psolu
 tas: & gracchi illud temeritas filii cōprobauit. Trochæus aut̄ spondeus & iambo ut Ci
 cero putat male concludunt rerum tamen tumor ex spondeis atque iambris maxime
 cōtinetur ut sceptrum mihi liquit Pelops. Pyrrhichius currit: ut quid igitur faciam. Da
 ctylus Aristoteli amplior sicut humanior uidetur iambo clausulam is fortem reddit
 antecedente trochæo: ut iure secimus pyrrhichio antecedēte: ut bene dicitur spondeo.
 Causas audias iuste secimus iambo fide dicitur dies attulit. Tribrachus dactylum bene
 præcedit recole nomina. Anapestus repetes cætera & molosus quærebat dicere. Facit
 etiam tribrachus ad clausulam præcedente cretico. ut si dicas de cæteris agite: de præliis
 reddeo: de litteris dubito. Amphibrachus quoque recte ponitur in clausula spondeo

Numeri consideratio

Spondeus

fere antecedente ludos habete recte locutus trocheo iuxta querela. Anapestus etiam conuenit: sed in rhythmum modum profluit ut innocentiae leue praesidium est: mollior fiet procedente spondeo ut si mutus leue innocentis praesidium est: profluit etiam si trocheum anteponas ut nomen erat imperii. Creticus antecedens eum paulo fortiosem reddit: ut nobiles homines ante spondeum exultat: ut de quo nihil dicam nisi depellendi criminis causa & quousque tandem abutere catillina patientia nostra. Duo autem: aut tres ut uult Cicero sunt ferme extremi seruandi pedes si modo superiora breuiora non sint aut creticus: aut herous: aut pæon: creticum bene antecedens: uel anapestus: ut populo conferunt: uel pæon ultimus. ut placat facilitas nobiles: uel epitritus tertius seruare quæ plurimos: uel trocheus turpe ducerem. Hæc de duarum & trium syllabarum pedibus. Nunc alios uideamus pæonem primum & quartum probat Aristoteles. cui a priore ordiendum placet: ut hæc uerba sunt definite: incipite: comprimite: posteriore autem finire. ut in hæc uerba agilitas facilitas domuerant. Pæona tertium aiunt omnes bene concludere: cui Cicero tribrachum antepōnit ut facere uideamur: aliquando iambum: ut in catillinam cum omnibus potius quam soli pati uoluerunt: sæpissime autem trocheum: ut quantum laboris sit habitura: & diu multumque mecum Brute dubitavi. & frequentissime esse uideatur. Dichoreo quoque frequenter utitur. ut dicere maluerunt. & crimina detulerunt. & exercitum compararunt: & contra amentiam perditorum. Antispastum bene dactylus antecedit ut uix optimus uideretur: & trocheus ut interfectam esse fateretur: Ionicum maiorem bene præcurrit tribrachus: ut te ad crudelitatem acuet oratio: nonnunquam trocheus uestit oratio his Cicero utitur. Ex quinque autem syllabis pedes fluxiorem structuram faciunt: ut arbitramini. Interrogauerunt. desiderauerunt omnium quinque syllabarum Cicero dochymum probat maxime: cuius ponit exemplum amicos tenes: & ubique aptum esse dicit modo semel ponatur: quoniam iteratus apertum faciat numerum. Hæc sunt quæ breuissime dicenda de numeris putauimus. Nunc reliquam prosequamur interpretationem. NUMEROS Aures ipsæ metiuntur ne aut non compleas uerbis quod proposueris aut redundes. Hoc est ne clausula quæ numeris clauditur sit longior quam uno spiritu pronuncietur: aut breuior ut aures frustretur audientium. CONSECVTIO Autem. Ne generibus: numeris. personis: casibus: perturbetur oratio. Hoc est ne solecismum grammatices uitium facias. VT IN SIMPLICIBUS. Quod non est latinum: sed barbarum reprehenditur. ita in coniunctis inquit solecismus. Vitanda ergo hæc duo in oratione uitia monet barbarismum. & solecismum. DILUCIDVM Apellat dilucidum: quod etiam apertum in Rhetoricis nominat: ubi narrationis præcepta tradit. Quintilianus aperta inquit & dilucida erit oratio si fuerit primum exposita propriis uerbis & id significantibus & non sordidis quidem. non tamen exquisitis. & abusu remotis. tum distincta rebus: personis: temporibus: locis: causis ipsa etiam pronuntiatione in hoc accommodata. ut iudex. quæ dicuntur quæ facillime accipiat. Hæc de narratione locutus. At de elocutione nobis inquit prima sit uirtus perspicuitatis: propria uerba: rectus ordo: non in longum dilata conclusio. Nihil neque desit: neque superfluat. ita sermo & doctus probabilis. & planus imperitis erit. Hæc est eloquendi observatio. Nam rerum perspicuitas quomodo præstanda sit diximus in præceptis narrationis similis autem ratio est in omnibus. Nam si neque pauciora quam oportet: neque plura: neque inordinata: aut indistincta diximus erunt dilucida: & negligenter quoque audientibus aperta. Recte ergo monet Cicero ut si dilucidam elocutionem uelinius: usitatis utamur uerbis: ideit non a loquendi consuetudine remotis: PROPRIIS. Quod Quintilianus inquit id significantibus hoc est bene explicantibus. DILUCIDIS: Suo in loco collocatis. AVT CIRCUMSCRIPTIONE conclusa. Id est clausa astricta non uaga. AVT INTERMISSIONE. Cum parenthesim facimus. AVT CONCISIONE uerborum: Cum uerba subicimus non necessaria: ut Plinianum illud an uenaris: an piscaris: an aucuparis: an simul omnia. & infinita huiusmodi.

OBSCVRVM. Tangit uitium dilucido contrarium uirtuti nam corrupta ut inquit Quintilianus oratio in uerbis maxime impropriis redundantibus comprehensione obscura.

Arbitramini, anapestus
interrogauerunt nichilominus
Desiderauerunt antiphrasibus
Amicos tuos uel uel

COMMENT.

obscura. Compositione fracta uocū similiū aut ambiguarum puerili captatione consistit. AVT LONGitudine. Igitur inquit longius euagatur oratio. AVT Contractiōne. Cum oratio concisa est & uerba necessaria subtrahit. AVT Ambiguitate. Cum sensus multiplex esse uerborum potest. AVT inflexione. Cum uerborum deriuatio non percipitur: uelut apud Ciceronē in Bruto cū sisenna dixisset sputatilia a grannio irrisus ē quod pro eo uerbo uilia intelligeret. AVT IMMutatione uerborū. Cum alia pro aliis ponuntur uerba: ut qui solem aurū & lunam argentum uocant. BREVItas autē. Quintilianus ac merito laudatur breuitas inquit integra: sed ea minus præstat quotiens nihil dicit nisi quod necesse est $\beta\rho\rho\chi\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\nu$ uocant quæ redetur inter schemata. ē uero pulcherrima cū plura paucis cōplectimur quale Salustii est Mythridates corpore ingenti proinde armatus. Inter schemata aut utimur hac figura inquit non singulis modo uerbis: sed etiam sententiis: ut Cicero dicit contra contionē Metelli: qui iudicabantur eos uocari custodiri ad senatum adduci iussi in senatum sunt positi: & totus hic locus talis. Hoc genus $\beta\rho\rho\sigma\upsilon\lambda\omicron\gamma\iota\alpha\nu$ uocant. hoc ergo dicit Cicero. BREVItas Cōficiuntur simplicibus uerbis non acruatis. PROBAbile autem genus. Probabile autem inquit Cicero id genus dicit: quod non plus minusue est: q̄ dicit non quia comi expoliriq; non debeat. nam & hæc ornatus pars est: sed quia uitium est ubiq; quod nimium est. SI NON nimis comptū. Atq; expolitū. quoniā hæc ueritatis fidē tollunt. SI EST autoritas. In uerbis: ne lasciuiare compositione uideamur. ILLUSTRis est autem oratio. Quintilianus quoq; cū de probabili loquitur oratione subiungit itaq; in nobis esse auctoritatē. in uerbis sententias uel graues: uel aptas opinionibus hominum ac moribus. his enim saluis licet assumere ea quibus illustrem fieri orationem putamus delectant translata superlata ad nomen adiuncta duplicia & idem significantia atq; ab imitatione rerum non abhorrentia: ubi licet nobis intueri aduerbum Ciceronis uerba ex hoc loco sustulisse nec tamen eum nominasse. & aliquāto post itaq; $\epsilon\nu\alpha\rho\gamma\alpha\iota\alpha\nu$ inquit cuius in præceptis narrationis feci mentionem quia plus est euidētia: uelut alii dicunt repræsentatio: q̄ perspicuitas magna uirtus est res de quibus loquimur clare atq; ut certum uideantur enunciare: neq; enim satis efficit neq; ut debet plane dominatur oratio si usq; ad aures uolet: atq; ea sibi iudex de quibus cognoscit narrari credit non exprimi & oculis mentis ostendi. Est igitur unum genus quo tota rerum imago quodammodo in uerbis depingitur constitit indigitos extemplo arrectus uterq; & cætera quæ nobis illam pugilum congreduentium aciem ita ostendunt ut non clarior futura fuerit spectantibus. Cicero quoq; in Verrem. Stetit soleatus prætor populi Romani cum Pallio purpureo: tunicaq; talari muliercula nixus in littore non solum qui legit hæc ipsum os intueri uideatur & habitum: sed quædam etiam ex his quæ dicta non sunt sibi ipse astruat ego certe mihi cernere uideor & uultum: & oculos: & deformes utriusq; blandicias: & eorum qui aderant tacitam auersationem: ac timidam uerecundiam. Interim ex pluribus efficitur illa: quam conamur exprimere facies: ut est apud eundem. namq; omnium ornatum uirtutum exemplum uel unum sufficiat in descriptione comiuii luxuriosi. uidebar uidere alios intrantes alios uero exeuntes: quosdam ex uino uacillantes: quosdam hesternæ ex potatione oscitantes. humus erat in munda. lutulenta uino: coronis languidulis & spinis cooperta piscium. quid plus uideret qui interesset: hæc est ergo illustris oratio de qua Cicero loquitur cum inquit illustris est autem oratio si & uerba grauitate delecta ponuntur non ridicularia sed quæ pondus suū habeant. ET TRANslata & superlata. Hoc hyperbolem de qua dictum figura. ET AD nomen adiuncta. Quæ dicuntur epitheta: de qua sane figura ita Quintilianus epitheton quod recte dicimus appositum. a non nullis sequens dicitur: eo poetæ & frequentius & liberius utuntur. itaq; & dentes albi & humida uina in his non reprehendemus apud oratorem nisi aliquid efficitur redundat. id autem erit huiusmodi ut si dicas o facinus indignum. o durum pectus quod ob rem ridiculam amicissimum perditum ire possit solet fieri aliis adiunctis epitheton tropis: ut apud Virgilium turpis egestas. tristis senectus: uerumtamen talis est ratio huiusce uirtutis ut sine appositis nuda sit & uelut incōpta oratio. ET DVplicata. Et idem significantia ut Ciceronis illud in Catillinam.

Illustris oratio

Exemplum inuaginas

Epitheton

IN PARTI.

Tandem aliquando quirites Catillinam furentem audacia scelus anhelantem: pestem patriæ nefariæ mollientem nobis: atq; huic urbi ferrum flammamque minitantem ex urbe uel eiecimus: uel emissimus: uel ipsum egredientem urbe profecuti sumus. abiit: excessit: euasit erupit. HIS enim maxime sensus attingitur. Hoc est animus compungitur. ET Cæteris. Quæ dicta: & quæ statim dicentur de suauitate oratione. ALTERO fit ut intelligamus. Dilucidum dicit. SVAVE autem erit genus. Vt uno Ciceronis modo contenti simus exemplo si patres conscripti uestris immortalibus in me fratremq; meum liberosq; nostros meritis parum uobis cumulate gratias egero quæso obtestorque ne meæ naturæ potiusq; magnitudini uestrorum beneficiorum id tribuendum putetis quæ tanta enim potest existere ubertas ingenii? quæ tanta dicendi copia? Quod tam diuinum atq; incredibile genus orationis. quo quisquam possit uestra in nos uniuersa promerita non dicam complecti ornando: sed percensere enumerando: & totus ille locus. DEINDE coniunctione. Idest uerborum structura. QVAE neq; habet asperos cursus. Vt sextus Roscius melius dicas sextus quoq; roscius & non sed rex Xerxes at pro eo rex autem Xerxes & similia. NEQVE disiunctos atq; hiantes. Cum extrema uocalis uocalem primam uerbi sequentis includit: ut si dicas ære emit: illi incumbit fore omnia: & similia. hiat enim iunctura quæ structior pleniorq; fieret si consonantes uocalibus applicarentur hoc modo ære mercatur. illi totus incumbit. fore cætera. ET SI circumscripta Non longo anfractu: sed ad spiritum uocis aptum. hoc dicit si clausula longior non fuerit q̄ ut uno possit spiritu enunciari: ut in ipsa clausulæ pronuntiatione uocem mutare non necesse fuerint. HABE atq; similitudinem æqualitatemq; uerborum. ne alia grandia magnificaq; alia porro humilia depressa. nam in sermone tenui sublime nitidumq; non conuenit: fitq; corruptum quia in plano tumet. Ita humilia circa res magnas carpimus: itaq; ut uideatur illud prætextam in cistam uires rosere camilli: ita probatur Virgilianum illud sæpe exiguus mus. nam exiguus Epitheton aptum proprium effecit ne plus expectaremus. Et casus singularis magis decuit: & clausula ipsa unius syllabæ non usitata addit gratiam imitatus itaq; est utrunq; Horatius nascetur ridiculus mus. TVM Ex contrariis sumpta uerbis. Crebra crebris: paria paribus respondeant. hæc figura anthitheton appellatur. Latine contrapositum: cuius exemplum nõ uidemur commodius pro ferre posse: q̄ Ciceronis illud in Catillinam ex hac enim parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicitia: illinc stuprum hinc fides: illinc fraudatio. hinc pietas: illinc scelus: hinc constantia: illinc furor. hinc honestas: illinc turpitudine. hinc continentia: illinc libido. Deniq; æquitas temperantia. fortitudo: prudentia: uirtutes omnes certant cum iniquitate cum luxuria cum ignauiâ cum temeritate cum uitiis omnibus: postremo copia cum egestate. bona ratio cum perdita. mens sana cum amentia. bona deniq; spes cum omnium rerum desperatione confligit. Quintilianus autem de hac figura locutus non uno inquit fit modo nam & fit si singula singulis opponuntur ut uicit pudorem libido. timorem audacia: & bina binis non nostri ingenii est. uestri auxilii est. & sententia sententiis: dominetur in concionibus iaceat in iudiciis. RELATA Ad idem uerbum: ut neq; is es Catilina ut te aut pudor a turpitudine: aut metus a periculo: aut ratio a furore reuocarit ad idem enim uerbum plura referuntur: quod fit aut proposito uerbo: aut in ultima parte collocato ut hic: aut in medio. ET GEMINATA ac duplicata. Vel etiam sapius iterata ponantur. ut perturbatio istum mentis: & quædam scelerum effusa caligo: & ardentes furiarum faces excitarunt & illud inuestigata comperta patefacta sublata deleta extincta. & illud. pater hic tuus: patrem hunc appellas patris tui filius est. CONSTRUCTIO que uerborum. Tum coniunctionibus copuletur. ut testumque laremque armaque amyclæumque canem cressamque pharethram. TVM DISSOLVTIONIBUS relaxetur. Vt de Alexandro Aquila ne in deliberando consilium in præliando uirtus. in beneficio benignitas non deerat: sed dumtaxat in supplicio crudelitas. nam cum aliqua res dubia accidisset apparebat sapientissimus. Cum autem confligendum esset cum hostibus fortissimus: cum uero primum dignis tribuendum liberalissimus. & cum animaduertendū clemētissimus & apud Virgiliū hic illū uidi iuuenē bis fenos: cui nostra

COMMENT.

dies altaria fumant. hic mihi responsum primus dedit ille petenti: sed utrunq; horum inquit Quintilianus coaceruatio etenim iuncta aut dissoluta omnibus scriptores sua nomina dederunt: sed uaria & ut cuiq; fingere placuit. fons quidem unus qui & acriora facit & instantiora: quæ dicimus & uim quandam præferentia uelut sæpius erumpentis affectus. FIET etiam suauis oratio: Si aliquid in uisum: aut in auditum: aut nouum dicas: ut ipse Cicero pro Celio prægestit animus iam uidere primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares. deinde fortis uiros ab imperatrice in insidiis atq; in præsidio balnearum locatos: ex quibus requirant quo nam modo latuerint: aut ubi. alueus ne ille: an equus troianus fuerit qui tot inuictos uiros muliebri bellu gerentes tulerit: ac texerit. Illud uero respondere cogam cur tot uiri ac tales huc & unum: & tam imbecillum: q̄ uidetis: non aut stantem comprehenderint: aut fugientem consecuti sint: qui se nunq̄ profecto si istum in locum processerint explicabunt quæ uolent in conuiujs faceti: dicaces. nonnunq̄ etiam ad uinum disertis sint. Alia fori uis. Alia Triclinii. Alia subselliorum ratio. Alia lectorum: non idem iudicium commessatorumq; conspectus. lux deniq; alia est solis: & lychnorum. **DELESTAT.** Etiam quicquid est admirabile: maximeq; mouet ea quæ motum aliquem animi miscet oratio: Vt ipse in Pisonem: sed multam carnem subrancidam serui sordidati ministrat: nonnulli etiam senes: idem coquus: idem atriensis. Pistor domi nullus: nulla cella. panis & uinum a propolla: atq; de caupona græci stipati: qui in lectulis sæpe plures ipse solus habiturus: quæ eodem de folio ministrantur. ubi galli cantum audiuit auum suum reuixisse putat: mentisam tolli iubet. **QVAE** que significat oratorius. Ipsius amabiles mores: qui exprimitur aut significando iudicio ipsius: & humano animo: ac liberali: ut pro Celio adulate ego putarem: si quis hæc paulo liberius salutasset: & contra Catilinam Serui me hercule mei si me isto pacto metuerent: ut te metuunt omnes ciues tui: domum meam relinquendam putarem. Etrursus pro Celio **O** magna uis ueritatis: quæ contra hominum ingenia calliditate sollertiâ: contraq; fictas hominum insidias facile se per se ipsam defendat. **AVT** Inflexione sermonis. Quæ figura apostrophe dicitur a græcis. hæc ut inquit Quintilianus mire mouet: siue aduersarios inuasimus. quid enim tuus ille Tubero in acie pharsalica gladius agebat: siue ad inuocationem aliquam conuertimur. Vos enim iam ego albanum tumuli atq; luci: siue ad inuidiosam implorationem o lex portia: legesq; semproniam. **AVT** Augedi alterius. Vt in Tuberonem memorato in exemplo. **AVT** Minuendi sui causa. Vt pro Milone o me miseræ. o me infelicem: reuocare tu me in patriam milo potuisti. **ALIA** dici ab oratore: alia existimari uidentur. Idq; comitate fieri magis: q̄ ueritate. Hæc figura Ironia dicitur: ut illud in Catillinam a quo repudiatus ad sodalem tuum uirum optimum metellum demigrasti. Vnde quoniam Socrates: ea plurimum usus est appellat *ἔϊρων*. **QVAE** orationem. Aut magis obscuram: aut minus probabilis faciunt. Ideo illa a nobis repudiata sunt præcepta. **CVM** Aut proprium: aut idem significans. Aut uerbum factum in plura uerba deducit. Vt Te nemus anguitiæ: uitrea te fucinus unda. Et hæc nauis honusta per da siciliensi. Cui & ipsa quoq; esset ex præda. Et multi & graues dolores inuenti parentibus & propinquis multi. **CVM** **AVT** em diffinitiones ad unum uerbum reuocantur. Vt qui sunt qui fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt qui bellum crudelissime gesserunt? Carthaginenses? Qui sunt qui italiam deformauerunt? Carthaginenses. Qui sunt qui sibi ignosci postulant? Carthaginenses. **AVT** assumpta uerba remouent. Per correctionem huc ego non immanem: sed feram duco. **AVT** in circuitus diriguntur. Id est in clausulam uerba extendunt: ut quod dicit Sexto Roscio qui scenam introeat solus cum artifex eiusmodi ut solus uideatur dignus esse qui scenam introeat dignus uideatur qui non accedat. **AVT** coniunctione. Fit unum uerbum ex duobus nouatione uocabuli de qua dictum superius est. **VT** **CVM** semel dictum sit directe Sicut natura ipsa intulerit inuertatur ordo quæ figura græce ἐπαινόδοσ dicitur ut propositis duobus secundum priorem deinde primum capimus ut apud Virgilium. forte sub arguta cœderat illice daphnis. Compulerantq; greges coridon & thyrsis in unum. Thyrsis oues corydon distentas lacte capellas. **ET IDEM** quasi sursum uersus retroq; dicat hæc κλιμασ græce latine gradatio nominat: hæc repetit ea quæ dicta sunt & priusq̄ ad aliud descendat in prioribus resistit ut africano uirtute industria. uirtus gloriam. gloria æmulos comparauit & calui: non ergo magis

Socrates ἔϊρων

correctio

ἐπαινόδοσ

pecuniarum repetundarum que maiestatis: neque maiestatis magisque plancie legis: nec plancie legis magisque ambitus. neque ambitus magisque omnium legum iudicia perierunt. DEINDE inter se atque permixte ut stupere gaudio simul enim audire cepit permixte: ut tanta deest auaro quod habeat que quod non habet. FACIT enim Et dilucidam orationem & illustrem. Cum sit actio rhetorum omnium consensu in duas diuisas partes uocem & gestum: quorum altera oculos altera aures mouet per quos duos sensus omnes ad animum penetrat affectus. non dubium quin dilucidam orationem & illustrem & probabilem & suauem si fuerit decora effectura sit. cuiusmodi autem ea esse conueniat copiosissime exposuit Quintilianus. QVAE est gemma litteratura. Talis inquit est memoria: qualis gemma in qua sculptae sunt litterae: quae in cera designantur. nam & ipsa quoque memoria ita res figuras continet impressas uel etiam uerba. est autem memoria quidem duplex alia naturalis. alia arte comparata: Naturalis adiuuari ac augeri arte adhuc potest. Arte comparatur autem per imagines: ut Cicero in rhetoricis ad herennium tradit: Aut sollertia & diligentia quam exponit Quintilianus melior euadit: aut tertio medicamine roboratur. nam quemadmodum medici pro modo omnes & philosophi tradunt memoriae omnis inbecillitas aut a cerebro frigidum est: aut a frigido & arido: aut a frigido & humido: Aut aliquando etiam uarias mutat imagines propter calidum in humido ut in biliosis solet accidere. his omnibus causis inspectis medelae singulis suae possunt accommodari. QVONIAM igitur Quonia totus hic oratoriarum partitionum liber in tris diuisus est partes in uim oratoris. orationis partes & questiones. Cum dictum de prima sit: de reliquis nunc dicendum est: primoque de orationis partibus. QVARAM prima & postrema ad motum animi ualent non quin reliquae quoque idem praestent: sed quod in his duabus fere tota uis mouendi explicet. ideo in areopago his uti oratores per praconem prohibebatur ingrediendi siquidem oratori pro aiebat μη προοιμαξου μη δεπιλεγε id autem ideo quo uere facilius ab omni affectu semoti possent diiudicare. SED amplificatio. De hac dicemus ubi de conclusione tractabit. VT ILLa docendi. Hoc est ut confirmatio docendi causa adhibetur ita amplificatio causa mouendi. SVNT autem res tria genera. Ita Quintilianus causa principii nulla alia est: quam ut auditorem quo sit nobis in caeteris partibus accommodatior praeparamus. Id fieri tribus maxime rebus inter autores plurimos constat si beniuolum: attentum: docile fecerimus: non quia ista non per totam actionem sint custodienda: sed quia in initiis praecipue necessaria per quam in animum iudicis ut praecedere ultra possimus admittimur. QVORUM primus: Locus est in personis nostris disceptatorum aduersariorum. Quintilianus: sed personarum inquit est ut plerique tradiderunt triplex ratio ex litigatore. ex aduersario. ex iudice. nam exordium duci nonnunquam ab actore causae solet: quae enim pauciora de se ipso dicit & parcius: plurimum tamen ad omnia momenti est in hoc positum. AVT meritis nostris. Ut ipse ad quirites antequam iret in exilium. Si quando inimicorum impetum propulsare ac repellere cupistis defendite nunc uniuersi unum qui ne omnes ardore flammam concideretis mei capitis periculo non dubitauim puidere. nam quem uirtutis gloria cum summa laude ad caelum extulit eundem inimicorum inuidia indignissime depressum opprimit. & Demosthenes per ctesiphonte πρώτων μεν ανδρες αθηναιοι τοις δεσποισιν ευχομαι πασι και πασειν οσην ευνοϊαν εχων εγω δια τελων τη τε πολει και πασιν υμιν τοσαυτων υπεραμωι παραυμων εις του τονι των αγων. CONTRARIISQUE reb. In aduersarios conferendis: ut ipse in uatiniū si tua tantum modo uatini quod his uehementer placebat ut te cuius testimonium propter turpitudinem uitae sordisque domesticas nulli momenti putares tacite dimitterem. nemo. n. horum ita te refutandum ut graue aduersarium aut ita rogandum ut religiosum teste arbitrabatur. Demosthenes contra Midiam την μεν ασελγειαν ω ανδρες δικασται και την υβριν υπροσπαπαντασαι χρηται μειδιασ ουδενα αυθαυμων ουτε των αλλων πισλι των αγνων εις οιομαι. Ita Isocrates in lochitā ωσμεν τοινην ετοπιτε με λοχι της αρχων χειρων αδικων απαντες υμιν οπαροντες μεμαρτυρηκασι το δε αμαρτημα του του ουχομοιου δεει νομιξειν τοις αλλοις. AVT deprecatio Deprecor uehementer procor & refuto. Statius nec deprecor umbram accipere. Virgi: eadem merui nec deprecor inquit. Luca. Non deprecor hosti seruari dum me seruet ceruice recisa. Quidi. in fastis Ille metu pavidus mortem non deprecor inquit. Augusti. in psalmo octuagesimo nono deprecor commune est uerbum: dicimus enim deprecor te & deprecor a te: aut deprecando hic intelligendum est recusando refutandoque. INTELLIGENTER autem: ut audiamur & attente

quod indignitas postulat
probatu uoluisse. per
se id est

COMMENT.

& attente a rebus ipsis ordiendum: quia quæ primo dicuntur illa magis considerari solent: ut de provinciis consularibus ipse. Si quis uestrum. P. C. expectat: quas sim provincias decreturus consideret ipse secum qui mihi homines ex provinciis potissimum detrahendi sint non dubitabit quid me sentire conueniat: cum quid me sentire necesse sit cogitarit Lysias in epitaphio auxiliantium corinthiis. *οἱ μὲν, ἠγοῦμην οἶόν τε εἶναι ὡς παρόντες, ἐπὶ τῶνδε τῶν παύσασθαι λόγων δηλώσει πῶς τῶνδε καθάρων ἀρετῶν, ἐμὲ μάλιστα ἀποτίσει ἐπαγγέλλεται π' αὐτῶν ὅλ' ἴσον ἢ μὲν ἄλλων λέγειν.* SI COMplectare a principio genus naturæq; causæ. Vt ipse pro publico syllā. maxime uellē iudices ut. P. syllā & ante ea dignitatis suæ splendore obtineret: & post calamitatē acceptā modestiæ fructū aliquē potuisset percipere: sed quā ita tulit casus infestus ut aplissimo i honore cū cōi abitiōis i uidia tū singulari antonii odio euerteret: & q̄ sequuntur Dēosthenes ad philippi epistolā *ὅτι μὲν ὡς ἀπὸ φρεσίν Ἀθηναίων φίλιππος δὲ ἐπιήσασθαι πῶς εἰρήνην πρὸς ὑμᾶς, ἀλλ' ἐνεβάλει τὸν πόλεμον, πᾶσιν ἡμῖν φανερὸν γέγονεν. ἐπειδὴ ἠ' φαρσαλίῳ ἀλλοτρίῳ παρὲς δώκε, καὶ τὰ περὶ φωνήων ἀδικήσασθαι, καὶ πῶς θράκηνη κατεστρέψατο πᾶσαν, αἰτίαν δὲ ἔσας πλάσσει μόνος, καὶ προφάσεις ἀδικίας ἔβουλεύσασθαι.* SI Dēfinitas. Hoc est determines ut ipse in catilinam. Semper quirites uitamq; oīum uestroꝝ bona: fortunas: coniuges liberosq; uestros: atq; hoc domiciliū clarissimi imperii fortunatissimā pulcherrimāq; urbē hodierno die deoꝝ imortaliū erga uos summo amore laboribꝝ consiliis piculisq; meis ex flāma atq; ferro: ac pene ex faucibꝝ fati erepta & uobis cōseruatā ac restitutā: uidetis: Dēosthenes de cheronēsibꝝ *ἔτι μὲν ὡς Ἀθηναῖοι εὖν λέγουσιν ἀπαντας εἰ ὑμῖν, μήτε πρὸς ἕχθραν ποιεῖσθε λόγων μηδένα, μήτε πρὸς χάριν, ἀλλὰ ὅ βέλτερον ἕκαστος ἡγήσεται, εὖτε ἀπφαίνεσθε. ἀλλὰ τὸ καὶ περὶ κρινῶν πραγμάτων, καὶ μεγάλων ὑμῶν βουλομένων. ἐπειδὴ ἡ ἐννοία τὰ μὲν, φιλονηκεία, τὰ δὲ, ἡ πῶς δὴ πρὸς αἰτίαν προάγουσιν, λέγειν ὑμᾶς ὡς Ἀθηναῖοι εὖν πρὸς δειπάνατα τὰ ἄλλα ἀφέντας, ἀπὸ τῆς πόλεως νομίζετε συμφέρειν, ταῦτα καὶ ἡγήσασθε, καὶ πράττειν.* SI Duidas. Cicero ipse pro Cluentio habito. animaduerti Iudices omnē accusatoris orōnē in duas diuisam eē ptes quare altera mihi niti & magnopere cōfidere uidebat inuidia iā inueterata iudicii iuniāi altera tatūmō cōsuetudis cā timide & diffidēter attigere rōnē ueneficii criminū: q̄dere lege ē hęc q̄stio cōstituta. Isocrates i orōne q̄ ab eo de pace iscripta est. *ἀπαντες μὲν εἰσώθασιν οἱ παρόντες ἐνθάδε, ταῦτα μέγιστα φάσκον εἶναι, καὶ μάλιστα ἀποδοῦσθαι ἄλλα τῆς πόλεως, περὶ ὧν αὐτοὶ μέλωσι συμβουλεύσειν. οὐ μὲν, ἀλλ' εἰ καὶ περὶ ἄλλων τινῶν πραγμάτων ἡρμολογῆσαι ταῦτα προεπιτείν, δοκεῖ μοι πρέπειν καὶ περὶ τῶν νῦν παρόντων πραγμάτων ἐν τεύθειν προεπιτείν πῶς ἀρχῆν. ἡκομην γὰρ ἐκκλησιασάντες περὶ τὸ φέμεν, καὶ εἰρήνης, ἀμεγίστην ἔχει διώαμην ἐν τῶ βίῳ τῶν ἀνθρώπων.* NAM aut magna quædam proponemus: aut necessaria: aut coniuncta cum ipsis apud quos res agitur. Vt ipse in uerrem Cicero. quod erat optandū maxime iudices: & quod unū ad inuidiā uestri ordinis infamiamq; iudicioꝝ sedadā maxime pteinebat: id nō hūano cōsilio sed ppe diuinitus datū atq; oblatū uobis sūmo rei. pu. tēpore uidef. Inueterauit. n. iā opinio pnciosa rei. pu. uobisq; piculosa q̄ nō mō apud exterarum natiōes: sed oīum fermōe pcrebuit his iudiciis q̄ nūc sint pecuniosū hoīnē q̄ quis sit nocēs nēinē posse dānari: & Dēosthe. cōtra Timo. *τὸ μὲν ἀπὸ νοσῶν ὡς ἀπὸ φρεσίν ἀδικησάτω παρόντες, εἰ δ' ἂν αὐτῶν οἶμαι τιμοκράτην εἰπεῖν αἰτίος ὄσιν ἄλλος πρὸς αὐτῶν πᾶσι αὐτῶν ἀπὸ φρεσίν ἀδικησάτω παρόντες. χρημάτων γὰρ ὅλ' ἴσον ἀποδοῦσθαι βουλομένους πῶς ὅλ' ἴσον, παρὰ πάντας εὖν νόμοις νόμον εἰσίνεγκον εἰ δ' ἐπιτήδεον, εἰ δὲ δίκαιον ὡς ἀπὸ φρεσίν ἀδικησάτω. ὅς τὰ μὲν ἄλλα ὅσα λυπαίνεσθαι, καὶ χεῖρον ἔχειν τὰ κρινῶν ποιεῖσθαι, κύριος εἰ γνήσει, τὰ γὰρ δὴ καὶ ἔχουσιν ἀκούοντες ἐμῶν, μαθήσασθε. ἐν δ' ὅ μὲγιστον ἔχω, καὶ προχειρότατον πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν, εἰ ἀποδέξασθε μοι. πῶς γὰρ ὑμετέρων ἡφον, ἢ ὁ μωμοκότες περὶ πάντων φέρετε, λύει, καὶ ποιεῖ μηδενὸς ἀέλιον ὁρυτονὶ νόμος.* SIT AVtem hoc etiam in præceptis: Vt siquidem tempus ipsum aut res aut locus. Quintilianus autem ad causam inquit extra pertinet tempus unde principiū pro celio. locus unde pro deiotaro habitus unde pro milone. opinio unde in uerrem deinceps ne omnia enumerem fama iudiciorum expectatio uulgi nihil enim horum in causa est ad causam tamē pertinet. MAXime in perorando. Hoc est in ipsa conclusione quod dictum fuerit: quoniam ultimo dictum loco magis hæret dabit aliquādo exordii nobis occasionē. QVONiam narratio. Post exordiū cōtinuo sequit narratio. FVNdamentū cōstituendæ fidei. Quoniā narrat quæ facta sunt: aut quæ p̄sentia ex quibus magna uis argumentorū inde elicit. PARTim sunt. Assumpta

ad ornandū: quæ nō tā necessaria: q̄ ornantia sunt. VT DILucide. Quid dilucidū: qd probabile qd suaue in dicendo sit iā memorauimus. PROBAbilis. In rhetoricis ueteribus probabilis inquit erit narratio si in ea uidebuntur esse quæ solent apparere in ueritate si personarum dignitates seruabuntur si causæ factōꝝ extabunt si fuisse facultates faciendi uidebuntur. si tempus idoneum. si spaciū satis. si locus oportunus ad eandem rem qua de re narrabitur fuisse ostendetur. si res & ad eorum qui agent naturam & ad uulgi rumorem & ad eorum: qui audient opinionem accommodabitur: ac ueri quidem similis ex his rationibus esse poterit. quæritur enim ut sit probabilis narratio quis. quid cur. ubi. quando. quemadmodū: quibus adminiculis. natura nostra. opinio Iudicū uulgi mos: quæ sunt omnia persona. factum. causa. locus. tempus. modus. facultas. opinio. SI TESTata dici uidebuntur. Idest de quibus testimonia habita sint. EVENTi causa ponetur. Euentus inquit ipse in rhetoricis est exitus alicuius negotii i quo quæri solet qd ex qua; re euenerit eueniet euenturū; sit quare hoc in genere ut cōmodius quid euenturum sit ante animo colligi possit quid qua; ex re soleat euenire considerandum est hoc modo ex arrogantia odium: ex insolentia arrogantia. OPINione. Opinio est cūctorum ad quæ ancipiti seramur sententia uni uel pluribus propensior existimatio. AVTORitate. Autoritas est mentis & corporis quædam dignitas quæ efficit tum sua præsentia: tum etiam oratione cæteri: ei reuerentiam præstent. SI CVM lege Lex ut Papi-nianus inquit est cōmune præceptum prudentium consultum delictorum quæ & spōte uel ignorantia contrahuntur coertio cōmunis rei. pu. sponsio. SI CVM more. Mos est quod inter hoīes solitum est fieri. CVM RELigione coniuncta. Religio ē: quæ diuinae naturæ cultum & cerimonias affert. SI ANtiquitas. Idest ueneratio. SI MĒMoria. Ne uera exciderint & falsa narret. SVAuis aut narratio. ut Celi in Antonium. namq; ipsum offenderunt temulento sopore profligatum totis stertentem præcordiis ructuosos spiritus geminare præclarasq; contubernales ab omnibus spondis transuersas incubare: & reliquas circumiacere passim: in quæ tamen exanimatae terrore hostium aduentu percepto excitare antonium conabantur nomen inclamabant: frustra ceruicib; tollebat bladius alia ad aurem inuocabat. uehementius etiam nonnulla feriebat. quæ omnium cū uoce tactuq; oscitaret pxime cuiusq; collū amplexu petebat: neq; euigilare ebrius poterat: sed semisomno sopore inter manus cēturionum cōcubinarū; iactabatur. QVAE ad fidem faciendā pertinent. Nam tam & si narratio ad fidem faciendam pertineat imprimis tamen confirmatio & confutatio. QVOniam omne qd in cōtrouersiam uenit id ita. habet. Genus totius artis ē rhetorice facultas. rhetorice uero species tres quæ tria genera carum appellant. Iudiciale. Demōstratiuū. Deliberatiuū. materia quæcūq; q̄stio circa quā uersari oratoris possit oīo. partes huius materie q̄stio infinita: & definita definita diuidit in cōstitutiones siue status seu cōtrouersias libeat appellare eæ itaq; oēs aut in scripti alicuius cā uersant: aut ex re ipsa sibi nomē uendicāt. & perinde q̄ in scripto legitima: q̄ in re rationales nominant. In scripto cum unus scriptoris uerba defendit. Alter sententiam: qui status scriptū & uolūtas appellat. Alter si inter se leges dissentiat: & utraq; pars defendat status legis contrariae. Tertio cū scriptū de quo cōtendit sententiā amplectit ambigua. ambiguus status dicit. Quarto cū ex eo quod scriptū nō est per collectionē aliquid intelligit: qd quia p ratiocinationē & p syllogismi collectionē inuestigat. a græcis syllogismus a nris ratiocinatio noīat. Quinto cū scriptū qdem ē: sed in quo uis est id uerbū nō clarescit finis uel finitiuus in scripto nominat status. Earū porro cōstitutionū: q̄ rōnales appellant: ita distinguunt iuxta Cicero-nem in rhetoricis: q̄q; uaria ē de his inter rhetoras opinio sicut de mēoratis. In his ergo q̄rit an sit & q̄le sit & pter hoc: an iure: an more possit tractari iudiciū: qd si qd factū negat cōiecturalis: uel ificialis stat⁹ appellat. si factū cōstet & quo noīe sit appelladū q̄rat finitiuus stat⁹: qd si utrūq; cōtrouersia careat. sed quale id sit q̄rat generalis status noīat. In hoc aut querit de pterito. aut de p̄senti: aut de futuro. si de præterito iurisdicialis. sin de p̄senti uel futuro negocialis. Iurisdicialis iḡ cui⁹ inq̄sitiō p̄teritū respicit in duas p̄tis diuidit: aut. n. i ip̄o facto uis defensiōis ē & absoluta cōstitutio noīat: aut extriēcus assumit: & assūptiua nūcupat: hæc porro diuidit quadrifariā: aut. n. cōcedit crimē aut re mouet: aut refert: aut qd ē ultimū cōpat. cōcedit crimē cū nulla facti iducit defensio: sed uenia

Ambiguus Stat⁹

Status finitiuus

*Comertralis
Qualis Stat⁹*

COMMENT.

sed uenia postulat. Id fieri duob⁹ mōis pōt. si deprecis: aut purges. deprecis cū nihil ex
 cusatiōis attuleris: purgas cū facti culpa his ascribit: q^b obsisti obuiariq; nō possit. sunt
 autē imprudētia. casus. necessitas. error. Remouet uero crimē cū ab eo qⁱ cessit trāssert: in
 aliū: id duob⁹ fit mōis cū aut cā refert: aut factū refert. cā cū aliena ptāte aliqñ factū eē
 cōtēdit factū uero cū ali⁹: aut potuisse: aut debuisse facere demōstrat. refert crimē cū iu
 ste in aliquē facin⁹ cōmissū eē cōtēdit: qd' is puocari laceffiueritq; iniuria. Cōperatio
 cū meliore de cā factum dicit. Nunc qd' hic Cicero dicat itueamur. NVNC cōiecturæ
 locos quæro. Hoc dicit qm̄ rōnaliū. cōstitutionū prima est cōiecturalis uelim mihi ex
 plices locos unde in hac qōne possim argumenta deducere. IN VERISSIMILIBUS & in p
 priis re: notis tota posita est. Idest qm̄ factum esse negat. a uerissimilib⁹ & ppriis notis
 re: argumentandū. ppriis aut notis ait idest. signis unde uideri possit aut factum aut
 nō factum esse quid piam. VT FVmus ignē. Videf siqdem unde sum⁹ erūpit: ibi ignis
 esse. EX PARTIB⁹ & quasi membris narrationis. Quod facit Cicero pro Milone cum ī
 narratione ipsa nihil apparatus fuisse Miloni ostendit: ut insidias faceret. At contra fuis
 se clodio. NATVRæ primū spectant. Sint ne p cliues ad id: an minime. QVEMadmo
 dum affecti sunt uirtutib⁹ uitiiisq;. Hoc est an bene educati an secus. ARTIBUS. Nunqđ
 lasiui uagi: errabūdiq; sint nulla arte instituti: an secus. INERTIIS. Hoc est an sint artiu
 expertes. AN Quēadmodum Cōmoti: ut facili⁹ potuisse fieri: aut nō potuisse ostendat.
 si affectuosos: aut minime: esse ostendamus. si nullo uerbi cā mō ad irā puocari potuis
 se: ut id fecerint cōtendamus. IN FORTUNA genus amicitia. Quibus oibus pbari pōt
 aliquid facilius fieri potuisse. OPES quib⁹ colimur: q nō tam usum q̄ lautū usum rerū
 nobis suggerunt: ut canes uenatici & similia. DIVITIÆ. Quibus utimur: ut si abundem⁹
 frumento: uino: oleo: cæterisque huiusmodi. IN LOCIS aut. Loci ad coniectandum ar
 gumenta maxime suppetent cū in omni genere tum ī deliberatiuo: ut si querat an Cæ
 sar renū trāsgressus sueuos' obstātib⁹ loco: iniquitatibus possit debellare: an morinos
 qui se in paludes condant & huiusmodi alia. LEUES. Prima producta accipiendū. hoc
 est minime herbidi uel arborosi. OPACI. Crebris arboribus solares radios arcetes.
 APRICI. Sole gaudētes. unde apricis statio mergis: & apricos meminisse senes Virg.
 Persiusq; dixerunt. CELEBRES. a multis habitati. OBSCURI. Incogniti. PROFANI. Ab
 omni religione remoti. ex his proposita materia cuius ducere argumenta minime erit
 difficile. TEMPESTAS. Tempus quo aliquid agitur ut cum dicimus hac tempestate hoc
 non fit: ut nulli maior fuit usus edendi tempestate mea dixit Iuuenalis. FORTVITA.
 Quæ obueniunt ut ipsis forte libuerit hominibus colere. ET EVENTUS. Supra quid p
 euentum accipere oporteat exposuimus. CASUS. Est siquidem proprie casus aut in ra
 tione carentibus: aut prorsus anima. sicut fortuna in ratione utentibus cum aliqua præ
 ter propositum eueniunt. nunc ergo casum fortuitum euentum accipiendū. IN IMPRU
 DENTIA. Necessitas ponenda. quoniam prudentia: ac imprudētia arbitraria: ac in nostra
 optione posita ne utiq; sunt. PERIURANDÆ ANIMO: ut quotiens quæstio aliqua conie
 cturalis in quouis genere fuerit oblata ex his oibus sedibus educere possimus argumē
 ta. EX FACTI uestigiis. Quæ signa superius diximus appellari de quibus superius abun
 de dictum est. QVOD sensu percipi possit. Præsertim uisu & auditu: qui omniū acerr
 mi sunt. MULTUM tamen Cum sint coaceruata proficiunt. dixisse autem ideo uideri
 hunc illū occidisse: qd' eum oderat parum est: at & qd' minitatus erat se occisurū: & qd'
 inuentus cum gladio cruento: & qd' argutus titubarit: & cætera huiusmodi si addant:
 hac coaceruatione fieri uidef iam idubitatū. PRIMUM exemplū Si proferamus alios
 idem fecisse. & similitudinem ostendamus. FABVLA Etiā nonnunq; qd' ex usu ipso ap
 paret. QVID Diffinitionis. Post coniecturalem statum sequitur: ut paulo ante osten
 dimus finitiuus. tractatis ergo coniecturæ locis sequitur iam: ut finitiui quoque status
 locos pariter exponat. NON DVBIUM est id quidem. Quin diffinitio genere declare
 tur. Quintilianus ubi hunc statum tractat: qui priuatam pecuniam inquit de templo
 surripit sacrilegii reus est: culpa manifesta est: quæstio an huic crimini nomen quod
 est in lege conueniat. ergo ambigitur an hoc sacrilegium sit: accusator quia de templo
 sit surrepta pecunia utitur hoc nomine. Reus quia priuatam surripuerat negat eē sacri
 legium. sed furtum fatetur. Actor ergo ita finiet sacrilegium ē surripere aliqd de sacro.

Reus sit finiet factilegiū est surripere. aliquid sacri. uterq; finitiōem alterius impugnat ea duobus generibus evertitur si aut falsa est aut parum plana. docet ergo Cicero diffinire. **NON DV**bium inquit est id quidem quin diffinitio genere declaretur & pprietate quadam aut cōmunium frequentia. hoc dicit diffinitio fit multis modis: sed potissimum genere & differentia ut homo est animal genus expressi rationale adiecta iam a cæteris seperans animantibus differentia: quā Cicero nunc proprium uocat quæ aut inter sit inter differentiam: & proprium ab Aristotele in topicis & porphyrio in quinque uocibus percipi potest: sed addit aut cōmuniū frequentiam. id autem fit cum proprio aut differentia caremus: ut si dicas homo est animal bipes latis unguibus & protensus sursum in cælum spectans: cui ab humeris bina demittuntur brachia: & cetera hoc modo. **EX Q**uibus proprium. Quid sit eluceat. nam ex omnibus uideri potest proprium factum eē. **DIFF**iniendum. Sæpe ex contrariis. Subaudiendum addita negatione: ut horatianum illud uirtus est uitium fugere: sapientia prima stulticia caruisse. id maxime solet fieri de principiis quoniam genera superiora non habent: ut punctum est cuius pars nulla. **SAEPE** ex dissimilibus. Ut si dicas rhetorica est ars liberalis: quæ nec grammatica: nec poetica & reliquas enumerando aliā ab aliis esse significes. **SAEPE** ex partibus. Ut rhetorica est. quæ in uentione. dispositione. elocutione memoria pronuntiationeque consistit. **Q**UAMobrem descriptiones quoq; sunt in hoc genere sæpe aptæ Subaudi quoniam desunt propriam: ut si dicas homo est in quo pietas. in quo iustitia: in quo æquitas: in quo religio: & rursus flagitium: scelus: & cetera: quæ tam uitiorum: quæ uirtutum nomen habere inueniuntur. **ET E**numeraciones Consequentium: quæcunq; res id quod diffinias consequi uideantur. **IMPR**imisq; Cōmouet explicatio uocabuli ac nominis. hoc est etymologia. Idem ait Quintilianus. maximos enim inquit usus in approbando refellendoq; sine priorum ac differentium non nunq; etymologia: quæ tamen oīa sicut in cæteris confirmat æquitas nonnunq; & coniectura mentis etymologia maxime rara est. quid enim est aliud tumultus nisi perturbatio tanta ut maior timor oriatur: unde ei nomē dictū est tumultus. & Cicero: q; sicut pro celio p consequentia diffinit accusare hoc mō. Accusatio crimen desiderat rem ut definiat: hominē ut notet: argumēto probet: teste confirmet. Ita pro balbo aduersarii etymologiam uerbi carpit inquires erat accusatoris interpretatio indigna respōsione q; ita dicebat comiter esse cōmuniter: q; si uero priscū aliqd: aut insolitū uerbū interpretaret comes benigni: faciles: suaues hoīes esse dicunt: q; erranti comiter mōstrat uiam benigne nō grauate cōiter qdē certe nō cōuenit. **IN EO** genere subaudi q; litatis. nā posteaq; an sit & qd sit nouit quærit tertio loco q; le sit. hoc ē statū q; litatis: q; tertius rōnalis est status. **AVT** Iure factū Depellendi: aut ulciscēdi doloris cā: ut orestes q; ideo se matrē defendit occidisse q; illa patrē suū occiderat. **AVT** deniq; Necessitate: in scitia: casu. hæc in diuisione q; litatis status supius exposuimus. **IN LE**gitimis iudiciis nō hnt. Quia legū pscripta iudices sequi oportet. **IN LI**beris. Ut sunt apud principes q; statuūt libere ut uolūt aiaduertēdo ignoscendoue. **EX LO**coꝝ descriptione. Quos ipsamet pferre nobis cā. **AVT** Totū est negādū. Posteaq; de cōfirmatiōe dixit: sequit locus rephēsionis de quo Quintilianus patronus inquit neget: defendat: trāsserat excuset: dep̄ces: molliat: minuat: auertat: despiciat: derideat quare in directa fere & ut sic dixerim clamosa est actio. hinc mille flexus: & artes desiderat cū accusator meditata plæraq; domo affert p̄onus etiā ex inopinatis frequēter occurrit. accusator dat testē p̄onus ex re ipsa refellit. ideoq; accusatiōibus etiā mediocres i dicēdo suffecerint. bonus defensor nemo nisi q; eloquētissim⁹ fuit q; q; ut qd sentio semel finia tāto est accusare: q; defendere: q; to facere: q; sanare uulnera facili⁹. p̄imū igit intuentū est: cui respōsuri sumus p̄priū sit ei⁹ iudicii: an ad cām extra accersitū. nā si ep̄priū aut negādū aut defendēdū: aut trāsserēdū extra hæc in iudiciis fere nihil ē. dep̄catio qdē: q; ē sine ulla sp̄e defensiōis rara admodū & apud eos solos iudices q; nulla certapnūciādi forma tenet: q; q; ille quoq; apud. C. Cæsare & triū uiros pro diuersaq; p̄tiū hoīb⁹ actiōes ēt si p̄cib⁹ nituntur adhibēt tñ p̄ocinia: nisi hoc nō fortissime defendētis ē dicei qd aliud egim⁹ tubero nisi ut qd hic pōt nos possem⁹. qd si apd p̄cipē aliūue cui utrū uelit: liceat dicēdū erit morte dignū eū p̄ quo loq̄mur clem̄tia tñ seruādū eē hic nō cū aduersario: sed cū iudice res erit. ide delibatiue potiusq; iudicialis mæ forma ē.

In perspicui

Reprehensions

COMMENT.

INPERSpicui. Falsis. dicemus nãq; talia esse accusantis argumēta: ut in manifesto falsis eadē dici possint. NON Effici. Quæ uelit. hoc est nō sequi ex eis q̄ arguerit. ACCEdere oportet ad singula. Singulas inquit partes repræhendemus quo uniuersam argumētationē improbemus. COMMEMoranda exēpla. Alia in mediū proferemus exēpla in quibus licet tales adhibitæ sint argumētationes tñ est creditū. CONQuerenda. Hoc dicit exclamabimus & ingemēdo q̄ sit conditio humana piculis obnoxia ostēdemus si acumine dicētis alicuius innocētes picula sub ira cogantur & infamias & dāna. QVAE sumpta. Ex locis his qui sunt expositi: quos in cōfirmatione & repræhensione attingimus hypotheseos idest causæ siue cōtrouersia. nã loci theseos idest infinitæ q̄stionis ante expositi: & quēadmodum ex singulis argumēta educant abunde ostēsum est. EXPLICatio argumēti. Argumētatio. quid sit argumētum supra abunde ostēsum est. argumētatio igitur est argumēti extensio. Argumentationū autē duo sunt genera unū syllogismū græce. latine ratiocinatio alterę inductio a latinis. a græcis epagoge noīat nam epichirema parum admodū a syllogismo differt. nam ut Quintilianus inquit differt a syllogismis nullo nisi qd' illi & plures habēt spēs & uera colligunt ex ueris quē admodū in mathematicis. epichirematis frequētior est usus circa credibilia: quare fere semper epichiremate orator: raro syllogismis utetur. utitur & enthymemate qd' a syllogismo nascitur propositione modo una detracta. EX Quibus id Efficias. qd' aut dubiū: aut minus probabile p se uideat. quoniā si certū est qd' argumentatione accusatoris collectum est ut responderi non possit stultū est contra dicere. ARGVMētandi duo sunt genera. Idest duobus tēporibus utimur argumētatione & cum probare aliquid ex aliquo uolumus & cū mouere acrius uolumus auditorē. DIRIGit cū proposuit aliquid quod probaret. Sane Cicero ipse in p̄mo rhetoricoꝝ uetere copiosissime argumentationū tractationē nobis exposuit illincq; petere satius est: q̄ a nobis perdiscere: q̄ in hac re dicenda sint paucis tñ tum ipsius tum Quintiliani snia quid obseruādum dicemus. Quare argumētatio q̄ ratiocinatio est appellata tres habet Aristotelis & consensu ferme alioꝝ oīum partes. nã ita habet ista natura ut sit de quo quærat & p qd' probeat tertium additur uelut ex consensu duoz̄ antecedentiū. prima ergo erit pars intētio. secūda assumptio. tertia cōnexio ut si quærat an uir⁹ sit utilis. ita texatur argumētatio. oīs habitus bene institute mentis est utilis. uirtus ē habitus bene institutæ mētis. ergo uirtus est utilis. sunt qui quinq; faciant partes ut Cicero in rhetoricis ostēdit ut sit propositio: deinde ratio eius tum assumptio: & eius probatio quinta cōplexio: sed neutra p̄bationū a suis separe oportet propositionibus p̄sertim cū sint aliqñ tam notæ propositio & assumptio ut probatione nō egeant. sunt inquit Cicero qui putant nōnunq̄ posse & oportere cōplexione sup̄federi cū id p̄spiciū sit qd' conficiat ex ratiocinatione hoc mō si peperit uirgo non ē. peperit autē hic satis esse proponere & assumere qd' conficiat qm̄ p̄spiciū sit cōplexionis rem nō indigere. At Cicero existimat oīo inferendā cōplexionem hoc mō cōcubuit igit cū uiro hoc si nobis inferre inferas qd' sequit fecit igit incestum. poterimus etiā breuius colligere ut dicam̄us qm̄ peperit cū uiro cōcubuit. uel p̄ interrogationē cū peperit quis dubitat adulteriū cōmisisse? Quod si ad motū tendem⁹ pluribus uerbis rem ipam amplificabimus. Comere ergo & expolire conuenit oīonē multa aggerando nō statim concludēdo. subiungit porro Cicero uariare aut oīonem magnope oportebit nã oībus in rebus similitudo ē facietatis m̄. id fieri poterit si nō si militer semp̄ ingrediamur in argumētationē. nã primū oīum generib⁹ ipsis distinguere cōuenit hoc tum inductiōe: tum rōcinatione deīde in ipsa argumētatiōe nō semp̄ a p̄positione incipe: neq; semp̄ qnq; partib⁹ abuti: neq; eadē rōne partitiōis expolire: sed tū ab assumptione incipe licet tū a p̄batione alterutra: tū hoc: tū illo genere cōplexiōis uti. Illud quoq; uolum⁹ itelligi nos p̄be tenere aliis quoq; rōnibus tractari argumētationes in p̄bia multis & obsuris de qbus certū est artificiū cōstitutū. Vex̄ illa nobis ab horrere ab usu oratorio uisa sunt. ILLA aut altera. Argumētatio: q̄ p̄cellere audiētium aīos cupit. QVASI retro & cōtra. Quæ non directe p̄ponit: assumit: & cōcludit: sed q̄ uult cōcludere sibi primo assumit Deinde confirmat. DEINDE id qd' p̄ponendū fuit. Quod in prima parte collocādū. PERMotis aīs. Iā incalētibus p̄pe q̄ dicta sint. IACit ad extremū. Et iacit inqt hoc est ui aliqua exaggerationis & ardore uerborum profert. VTCVM interrogamus. Nosmetipsos: aut percunctamur. Quintilianus qd' enī tā cōe

IN PARTI.

quod interrogare uel percussari. nam utroque utimur indifferenter quorum cum alter noscedi alter arguendi gratia uidetur adhiberi. Interrogamus igitur cum nosse uolumus. percussamur contendendi & instandi urgendi causa ut Cicero ipse pro Ligario apud quem igitur haec dico nepe apud eum qui cum haec sciret antequam uidit me rei. pu. reddidit. Aliter pro Caelio facta interrogatione dicit aliquis haec igitur est tua disciplina. sic tu instituis adulescentes. & totus ille locus cui diuersum est cum alium rogaueris non expectare responsum & statim subiicere domini tibi deerat. At huius pecunia superabat. at eges. aliquando conuicantes & tamen interrogantes quasi scire cupientes ut in pisonem scire cupio quid tandem isto in uersu reprehendas caedant arma togae tuae dicit inquit togae summum imperatorem esse cessurum quid nunc te asine litteras doceam. non opus est uerbis: sed fastibus non dixi togam qua sum amictus nec arma scutum: & gladium unius imperatoris: sed quod pacis est signum & otii toga contra aut arma tumultus atque bella more poetae locutus. hoc intelligi uolui bellum ac tumultum paci atque otio concessurum. AVT Imperamus. Ut pro Cluentio uestra iudices aequitate & mansuetudine mulier oppugnat atque una quam caeca crudelitate & scelere cuius cupiditate nulla unquam turpitudine retardauit quam uitii animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia cuius ea stulticia est ut nemo hominem ea uis ut nemo foeminam ea crudelitas ut nemo matrem appellare possit eo iam denique adducta est ut sibi praeter formam ad similitudinem hominis reseruaret: quare iudices si scelus odistis prohibete aditum mulieris generis neque simi. AVT Optamus. Quod frequentissime quotidie solet fieri cum dicimus o utinam nunc elucescat uere taciteque id ita esse uolumus significare. QVAE sunt. Cum alijs pluribus sententiae ornamenta. quoniam infinitis propemodum inflexionibus uti ad reprehendendum possumus dicendi ornamentis quae nos figurae locutionis docent. VITAE autem similitudinem. Docuit argumentari nos posse uariis modis. docet rursus uitare nos posse similitudinem uel non ex ordine ut res postulat si orsi fuerimus & si non omnia confirmare contendamus: & si quae erunt aperta paucis comprehedamus. QVODQUE ex iis efficit. Id est significatur tota argumentatione. NECESSUM est. Semper concludere. ne fallatur animus audientis si forte minus quam inferre oporteat cognouerit. QVAE sine arte. Id est loci: quos artis ex parte diximus superiusque tractauimus: ubi ceteros quoque Theseos locos excussimus. ARGUMENTA rerum. Ad res explicandas. PROPRIA testimonia uoluntatum. Testes enim ut ex sua pronuntiant uoluntate ita res esse uideri faciunt & contra testes memorat locos quibus non credi oportere dicit quoniam haec pars reprehensionis est. QVAE estionibus. Vbi torti homines & excruciatii contra nos responderint. QVAM uere inficiando dolere quod ut uera proferendo diutius torquerent. Inficiari est in factum ire hoc est negare se quicquam deliquisse in quo arguatur. SVAM uitam neglexerunt. Et proinde mori maluerunt ut alios liberarent: quos amarunt. Inde nobis nascentur argumenta: quae ad nos faciant. AVT Natura. Corporis: aut consuetudine dolendi. ut Cappadoces. ATQUE haec exemplis. Docendo aliquos qui id fecerit. EXTREMA tibi restat. Quoniam de partibus fidei faciendis dictum de ultima parte hoc est peroratione dicendum in qua imprimis motus exciri consueuerunt. NAM Est diuisa in duas partes. Amplificationem & enumerationem. Quintilianus peroratio sequebatur quam cumulum quidam: conclusionem alii uocant eius duplex ratio est posita: aut in rebus aut in effectibus reque repetitio & congregatio: quae graece dicitur ἀνακεφαλαιώσις: a quibusdam latinorum enumeratio & memoria iudicis reficit & totam simul causam ponit ante oculos etiam si per singula minus moueat turba ualet in hac quae repetemus quae breuissime dicenda sunt & quod graeco uerbo patet decurrendum per capita: nam si morabimur non iam enumeratio: sed quae altera fiet oratio: quae autem annumeranda uidentur cum pondere aliquo dicenda sunt & aptis excitanda sententiis & figuris utique uarianda. AVGENDI autem. Hic est proprius locus in perorando. prima sane spes augendi in nomine ipso est cum tum qui sit casus: occisum qui sit improbus: latronem dicas. Quattuor tamen maxime generibus constat incremento: ut facinus est uincere ciuem romanum: scelus uerberare prope parricidium necare. quid dicam in cruce tollere. Comparatione ut P. Scipio pontifex maximus gracchum mediocriter labefactantem statum rei. pu. priuatus interfecit. Catillinam orbem terrae caedere atque incendio uastare cupientem nos consules proferemus. rationatione: ut tu istis faucibus: istis lateribus ista gladiatoria totius corporis firmitate. nam respicientes ad haec possumus aestimare quantum ille uini in hippiae nuptiis exhauserit: quod ferre & concoquere non posset illa corporis gladiatoria firmitate. Congerie ut quod enim tuus ille tubero districtus in acie pharsalica gladius agebat: cuius latus

Incrementum
Comparatio
Ratiocinatio
Congerie

cuius latus mucro ille petebat? quis sensus erat armorum tuorum: quæ tua mens? oculi manus: ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas? Est etiã comparatio cû cogerie mixta ut pro cluentio. p. octauii ingenii prudentior iure peritior: fide: religione officio diligẽtior: aut sanctior commemorari potest? Quis consilio constantior quis iudiciorum aurem eius dignitatis quæ in iuditiis publicis uersari debent peritior Quis uirtute cõsilio autoritate præstantior? ne is quidem absoluit longum est de singulorum uirtute ita dicere quæ quia cognita sunt ab omnibus uerborum ornamenta non querunt: & p. quintio qui mæror dignus inueiri in calamitate tanta potest? miserum est exturbari fortunis omnibus miserius est iniuria: acerbum est ab aliquo circumueniri. acerbius a p. p. in quo. Calamitosum est bonis euertere calamitosius cum dedecore. funestum è a forti atq; honesto uiro iugulari. funestius ab eo cuius uox in præconio questu profitit. indignum est a pari uinci: aut superiore. Indignius ab inferiore atq; humiliore luctuosum è tradi alteri cû bonis. Luctuosius inimico. Horribile è causam capitis dicere. horribilius pro se loco dicere omnia circumspexit quintius omnia periclitatus è. **IVNCTA.** Quæ per cõpositionem. nouata de quibus superius dictum ubi de ui oratoris pcepta exposuimus. **FACCTA.** Quæ ex sese inuenta de quibus item dictum. **COGNOMINATA.** Ut si dicas p. antonomasiam euerforem carthaginis & scipionem des intelligi. **INCONTINENTIBUS SOLUTA.** Quæ per dissolutum figuram proferuntur de quibus iam dictum etiam relata uerba. Quintilianus de Ciceronis uerbis locutus relationem inquit quid accipi uelit non liquet mihi: nam si apalagen aut p. panodon aut metabolen dicit de omnibus locuti sumus. Quæ ascendunt gradatim. Gradationem figuram dicit de qua diximus. **NATURALIS & non explanata oratio.** Quæ ex naturali sensu animi proferri uideatur. non in ornamenta ambitiosa diffusa. **QVIDQ; DECEAT.** Ut seruemus τὸ πρεπτόν quod p. q. difficile est. **MAXIMEQ; DIFFINITIONES** ualent conglobatæ. sane diffinitionem. Plato ita diffinit. ὁρισμός ἐστὶ λόγος σὺν τὸ μὲν ἀληθεύειν τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. idest diffinitio oratio breuis est quæ subiectæ rei naturam exprimit. Aristoteles autem in topicis hoc modo ὁρισμός ἐστὶ λόγος ὅ τὸ τί ἢν ἀναίσθηται αἰσθητῶν idest ut uerbum uerbo reddamus diffinitio est oratio quid erat esse significans: ubi erat pro est ponitur: ut sæpe etiam porphirius & alii ponunt. non differt igitur a platonica sententia aristotelica quoq; diffinitio. hoc ergo dicit multe diffinitiones ad amplificandum in conclusione copulabuntur hoc est expressiones rerum de quibus iam dictum supra ubi de finitiua quæstione locos tradidimus ad argumenta eruenda. **ET DISSIMILITUDINES & EXEMPLA.** Hoc est & similitudines. Nam a similibus exempla ducuntur. **FICTÆ** deniq; personæ. Quintilianus illa adhuc audaciora & maiorū ut Cicero existimat latentium fictiones personarum quæ prosopopoeiæ dicuntur miræ: nã cum uariât orationem tum excitant his & aduersariorum cogitationes uelut secum loquentium protrahimus. qui tamen ita demum a fide nō abhorret si eos locutos finxerimus qui cogitasse eos non sit absurdum & nostros cum aliis sermones & aliorum inter se credibiliter introducimus suadendo obiurgando: querendo: laudando: miserando: personas idoneas damus: & quæ secuntur. nam pluribus hanc figuram prosequitur q̄ hic scribendum existimarem. **MVTÆ** denique loquatur. Nã ut Quintilianus inquit urbes etiã & populi nocem accipiunt quemadmodum Cicero ipse in catilinam inquit etenim si mecum patria mea q̄ mihi uita mea multo est carior: si cuncta Italia: si oīs res. pu. sic loquat. **M. T.** quid agis? & quæ secuntur. **NATVRA:** Ut cælestia ut diutna nam ut inquit. Quinti. in prosopopœia quin deducere deos in hoc gñe dicendi & iferos excitare licet: & q̄cūq; inqt inducent q̄ mō pdesse aut obesse hoībus possint ad mouēdos audiētū affectus. **ET IN** eos a qb' ea uiolata ut Cicero in Catillinā inuectus facit. **CITO** enim arefcit lachryma in alienis malis. Ita in rhetoricis cōmotis aut inqt ais diutius in cōq̄stioē morari nō oportebit quẽadmodum enim dixit rhetor Apollonius lachryma nihil citius arefcit idque est ibi ultimum de conclusione præceptum. **NIMIS** enucleandum. Ne illud arguendi acumẽ ipsi officiat amplificatiōi: quod ipse ostēdit minuta est oīs diligentia hoc est similis & deiecta. **QVAE** ad delectationem. Hoc est in demonstratiuo genere. **IN COHORTATIONIBUS.** Idest in deliberatiuo. **IN IUDICIIS.** Iudiciali genere. **ACCVSATOR** misericordiam ut in pupillo compillato. **ET DEFENSOR** iracundiam. A falso & a pessimo.

congeries cū comparatio

mis accusatum se hominibus dicat. ET REO rarius utendum est. Ratio contingit ut reus enumeratione utatur quonia contraria ab accusatore sibi referenda sunt. QVO- rum. Subaudi enumeratorum brevis ponatur dissolutio: sed aculei pugnēt hoc ē acu- men iuentionis & respōsionis: ut quēadmodū aīaliū aculei in cutē figunt: ita uis argu- mētoꝝ aīos audiētiū pcellat: ac sicut accusator ipm reū multitudie: ita reus accusatore accumine urgeat & obtūdat. deniq; Cicero ī rhetoricis cōclusionē in tres diuidit ptes enumerationē indignationē: cōquestionē: & indignationē qdem qndecim: cōquestio- nem uero sexdecim locis tractandā eē docet. Vex enim uero qm̄ exemplis plerūq; ma- gisq; pceptis cōmonemur: atq; erudimur existio utriusq; eminētissimi oratoris graci alterius: & alterius latini exēplis ostendere. & quomō enumerandū: & quomō amplifi- candū ī poratione esse uideat. Amplificatiōis itaq; unicū cū multa sint exēplū satis erit p celio ciceronis qre obtestor oīoꝝ iudices ut qua ī ciuitate paucis dieb' his sextus clo- dius absolut' sit quē p bienniū: aut ministrū seditionis: aut ducē uidistis: q aedes sacras q censum. p. Ro. q memoriā publicā suis manibus incēdit hoīem sine re: sine fide: sine spe: sine sede: sine fortunis: ore: lingua: manu: uita omni inqnatū: q catuli monumentū afflixit: meā domū diruit mei fratris icēdit: q ī palatio atq; ī urbis oculis seruitia ad cæ- dē & īflāmādā urbē incitauit ī ea ciuitate ne patiamini illū absolutū muliebri grā. M. Celiū libidini mulieris cōdonatū ne eadē mulier cū suo cōiuge & sse turpissimū latro- nē eripuisse & hōestissimū adolescētē opprēssisse uideat. Dēosthenes uero de haloneso. *κὴ τὰυτὴν πλὴν ἐπιστολῶν τινὲς δὲ ἔφασαν γράφουσι· οἱ πολλοὶ δὲ δικαιοδρόνοι ὑφ' ὑμῶν, ἢ φι- λιπποῦ μετόιντο· ἐκεῖνος μὲν ἔαυτῶν κτώμενος κὴ δόξα, κὴ μεγάλα ἀγαθὰ, πάντα καὶ ὑμῶν πράττει. ὅσοι δὲ Ἀθηναῖοι ὄντες, μὴ τῆ παρ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ φιλιπποῦ βύνοιαν εὐδένανται, προσήκει αὐτοῦσ' ὑφ' ὑμῶν κακοῦσ' κακῶσ' ἀπολωλέναι, εἴπερ ὑμεῖσ' εἴνεκεν ἐπέφαλον εὐ τοῖσ' κροτάφοισ', ἀλλὰ μὴ εὐ ταῖσ' πτέρλαισ' κατὰ πεπατημένοι φορεῖτε.* enumeratiōis aut pulcherrimū ē Ci- ceronis septimīæ actiōis in uerrē cū inqt nūc te o Iuppiter. op. max. cui' iste domū re- gale dignū tuo pulcherrīo tēplo. dignū capitolio: atq; ista arce oīm nationū dignū re- gio tibi munere factū ab regib' tibi dicatū atq; pmissū p nefariū scelus de regis manib' extorsit cuiusq; sctissimū: & pulcherrimū simulacrū syracusis sustulit: teq; Iuno regina: cui' duo fana ī ifulis posita: & tot' ille locus: quē utpote paulo lōgiore ānotare sup se- dim' pserti cū eo mōstrato qlibet sibi eū possit uēdicat. Dēosthe. uero cōtra aristocratē *ὁ πρῶτος νόμος ἀντικροῦς εἴρηκεν, ἀπὸ τῆσ' ἀποκτείνῃ πινά, πλὴν βελῶν διηξίξεν. ὁ δὲ, ἀπὸ τῆσ' ἀπο- κτείνῃ, δὴ τῆσ' γράφουσ' ἀρῶν εἴν'. ὅσοι φυλάττετε, καὶ μεμνηθεῖσ' ὅτι πάντων εὐαντιώ- τατόν ἐστι καὶ κείναισ' τὸ μὴ διδόντα κείσιν ἐκδοῦν τρεῖσιν· εἴ καὶ μελαχλύτα ὁ δολιχόροσ νόμοσ' εἴδε- ῖν ἐαλωκότα ἀνδροφόνον λυμαίνεσθ', οὐδὲ χρῆματα πράττεισθαι. ὁ δὲ, τῶ ποιεῖν ἀρῶν, πάντα ταῦτα δέδωκεν· εἰδὴ γὰρ τοῖσ' λαβῆσιν, ἔσται ποιεῖν ὅ, τι δὴ βέλωνται. ἀπὸ γὰρ ὁ νόμοσ' ὡσ' εὐδὲ θεσμοθετοῖσ' κελεύει· κὴ τῆσ' καὶ εὐ τῆσ' πεπονθότοσ' γὰρ βῆ πῶ πατρίδι· ὁ δ' ἀπὸ π- μον αὐτῶ τῶ πλὴν ἀπὸ τῆσ' ἐπενεγκόντι δίδωσιν ὡσ' αὐτοῖσ', καὶ τῆσ' ἀλλοτρίασ' τῶν λάβῃ, ἔσιν ἐφ- οῖσ' ἀδικήμασι δέδωκεν ἀποκτείνῃ ὁ νόμοσ'. ὁ δ' εἴδεν ὑπειπὼν, καὶ τῆσ' ἴσ' τῶσ' τῶσ' κτείνῃ, δίδωσιν ἐκδοῦν τῶν ἀθῶν ἀφειμένον εὐ τῶσ' νόμοισ'. ἀπὸ τῆσ' παρ' ἑαυτῶν, δὴ τῆσ' ὁ νόμοσ' κελεύει ἀπο- τεῖν πρῶτον. ὁ δὲ, τῶν ἀντιῶν εἴδε μάλιστα κείσιν οὐτ' αὐτοῖσ' εἰπὼν, εἴτε παρ' ὧν ἀεὶ οἱ λαβεῖν ἀπὸ τῆσ' ἀπὸ πμον εἰποίησε· καὶ τῆσ' ἀφαιρητοῖσ' παρὰ χρῆμα, ἐκαστοδὸν τρεῖσ' ἢ ἀνδροφόνον, πῶ- οῖσ' δὴ ὁ δολιχόροσ· ἀπὸ δὲ μὴ δῶσι, δίκασ κελεύσιν οἱ νόμοι μέχρι τῶσ' εἴν'. ὁ δὲ, ἀπὸ ἀφελυταί- τῶσ' τῶν ἀρῶν, μὴ βελόμενοσ' πρὸ δίκασ ἐκδοῦναι, δὴ τῶσ' ἐκαστοδὸν ποιεῖ, οὐκ εἴ νόμοσ' δὴ μὴ ἢ αὐτοῖσ' πῶσ' τῶσ' τῶσ' εἰσφύξεν. ὁ δ' ἐπ' ἀνδρὶ γράφει· τῆσ' ἰσθμια ἰσθμια, εἴ καὶ τῆσ' ἰσθμια ὁ νό- μοσ' κυριώτερον εἴν νόμοσ'. ὁ δ' ὑπαρχόντων τῶσ' νόμων, τῆσ' ἰσθμια τρεῖσ' κύριον, τοῖσ' νόμοσ' ἀναιρῶν. ταῦτα φυλάττετε, καὶ μεμνημένοι καὶ θεθε. DVO sunt ut initio dixi questionū genera. Duabus expositis libri partib' & pinde generib': qd' in ui oratoris ē: & qd' ī ora- tionis partib'. Tertiū restat genus qd' in questiōe positū est. Repetit ergo qd' a picipio dictū est duo esse qstionū genera Infinitū unū: finitū alter. Itaq; infinitū qd' propositū uocat in duo rursus diuidit genera sicut & in duob' pterea aliis tradit locis in libro de oratore: ac in Topicis. & qm̄ plurimū: tā & si idē dicat ī libro de oratore differre uidea- tur nō alienū putamus eius hic uerba referre. ait itaq; oīs igī res eandē hēt naturā am- bigēdi de qua qri & disceptari pōt: siue ī infinitis cōsultatiōib' disceptat: siue ī his causis q ī ciuitate & ī forensi disceptatiōe uersant: neq; ē ulla q nō aut ad cognoscendi: aut ad agendi uim*

COMMENT.

agendi uim rationemq; referatur nam aut ipsa cognitio rei scientiaq; pquiritur ut uir-
tus suam ne propter dignitatē: an propter fructus aliquos expetatur: aut agendi consi-
lium exquiritur: ut sit ne sapienti capeffenda respu. Cognitionis autē tres modi conie-
ctura: definitio: & ut ita dicam consecutio nam quid in re sit coniectura quærit: ut illud
sit ne in humano genere sapientia. Quā autem uim quæq; res habeat definitio expli-
cat: ut si quærat quid sit sapientia. Consecutio autem tractatur quom quicq; qd' rē se-
quatur anquiritur: ut illud sit ne aliquando mentiri boni uiri: redeunt rursus ad conie-
cturam eamq; in quatuor genera dispartiunt. nam aut quid sit querit hoc modo natu-
ra ne sit ius inter hoīes: an opinionibus aut quæ sit origo cuiusq; rei: ut qd' sit initium le-
gum aut rerūpu. aut causæ tractatio ut si quærat cur doctissimi homines de maximis
rebus dissentiant: aut de imutatione: ut si disputet num iterire uirtus in homine. aut nū
in uitium possit conuerti: definitiones autem sunt disceptationes. ut cum queritur qd'
in cōmuni mente quasi impressum sit ut si differatur id ne sit ius quod maxime parti sit
utile. aut cum quid cuiusq; sit proprium exquiritur: ut ornate dicere propriū ne sit ora-
toris: an id etiam aliquis præterea possit aut cum res distribuitur in partes ut si quærat
quot sint genera rerum expetēdarum. aut sint ne tria corporis animi externarumq; re-
rum: aut cum quæ forma & quasi naturalis nota cuiusq; sit describitur ut si quærat aua-
ri species: seditiosi: gloriosi. Consecutionis autem duo prima questionum genera po-
nuntur: nam aut simplex est disceptatio ut si differat expetenda ne sit gloria. aut ex cō-
paratione laus. an diuitiæ magis expetendæ sint: simplicium autem tres sunt modi de
expetendis fugiendisue rebus ut expetendi ne honores sint num fugienda paupertas:
de æquo aut iniquo æquum ne sit ulcisci iniurias etiam propinquorum. de honesto.
aut turpi ut hoc sit ne honestum gloriæ causa mortem obire. Comparisonis autē duo
sunt modi unus cum idem ne sit an aliquid intersit quærit: ut metuere: & uereri rex: &
tyrānus ut assentator. & amicus. Alteræ cum quid præstet aliud alii quærit: ut illud opti-
me cuiusq; sapientes: an populari laude ducant atq; eæ quidem disceptationes quæ ad
cognitionem referunt sic sere a doctissimis hominibus describunt. Quæ uero referunt
tur ad agendum aut in officii disceptatione uersant quo in genere quid rectum faciē-
dumq; sit quærit: cui loco omnis est uitioꝝ silua subiecta. aut in animoꝝ aliqua pmo-
tione. aut gignenda. aut sedanda tollendæ tractantur. huic generi subiectæ sunt hor-
tationes. obiurgationes: consolationes. miserationes omnisq; ad omnem animi motū
& impulsio. & si ita res fert mitigatio. **VT** Veri ne sint sensus. Nam a philosophis quæ-
situm est. εἰ ἀληθεῖς αἱ ἀπορίσεις καὶ αἱ φαρτασίαι. Stoici itaque aiunt: τὰς μετὰ
ἀπορίσεις ἀληθεῖς τῶν δὲ φαρτασιῶν τὰς μετὰ ἀληθεῖς τὰς ἑψευδεῖς καὶ
ἢ μετὰ ἀπορίσεις μορὰ χῶς ψευδοποιεῖται τὰ κατὰ τὰ προηταῖα ἢ δὲ φαρτασία ἢ
χῶς καὶ ἴσῃ ἀπορίσεις εἰσι φαρτασίαι καὶ προηταῖα. **Q** Vlb' officiis amicitia colēda
sit. Ut an ppter amicos ab honestate aliquādo declinandum sit: qd' Aulus gelius quoq;
querit & a plurimis quæsitum fuisse ostendit. **Ut** IUS in natura sit: an in more. An ius
naturale dici possit: an in consuetudine collocatum. sane ut Vlpianus inquit ius aliud
publicum aliud priuatum. Publicum ius est quod ad statum rei romanæ spectat. priua-
tum qd' ad singulorum utilitatem pertinet. Publicum ius in sacris & sacerdotibus & ma-
gistratibus consistit. Priuatum ius tripartium est collectum & enim ex naturalibus p-
ceptis: aut gentium: aut ciuilibus. Ius naturale est quod natura docuit omnia animan-
tia. Nam ius istud non solum humani generis proprium est. sed omnium animalium
quæ in terra: uel in mari nascuntur: auiumq; commune est. Ius gentium est quo gen-
tes humanæ utuntur: quod a naturali recedere facile licet intelligere ueluti ut inquit
Pomponius libro sexto erga dñm religio ut parētib' & patriæ pareamus: ac ut hermo-
lanus libro prio inqt ex hoc iure gentiū itroducta bella sunt discretæ gētes. regna con-
dita: Dominia distincta. agris termini positi: & ædificia collata: cōmertium emptiōes: uē-
ditiones locatiōes cōductiōes obligatiōes institutæ. Ius ciuile inqt Vlpianus libro prio
institutionū ē qd' neq; in totū a naturali: uel gentiū recedit: nec p oīa ei seruit: itaq; cū
aliqd' addimus: uel detrahimus iuri cōmuni ius ppriū. i. ciuile effcimus. Papinianus autē
libro secūdo digestorū ius ciuile inqt ē qd' est ex legibus plebescitis senatus consultis
decretis: placitis principū: autoritate prudētiū uenit. Ius ptoriū est qd' ptores itroduxe-
runt adiuuādi uel supplendi uel corrigēdi iuris ciuilis grā pp utilitatē publicā qd' &

honorarium dicitur ab honore p̄torū sic nominatū. **QVEM** admodū in paup̄tate uiuendū. An cōtentū esse oporteat ea cōditione: an q̄rendū quo mō possis ipsam deuitare. **RVRSVS** aut̄ ex cognitiōis cōsultationibus. Primū genus q̄stionū qd̄ in cognitiōe uersat̄ hic trifariā diuidit: in topicis aut̄ in quattuor partes cōiecturæ inq̄ns ratio in quattuor partes distributa est quarū una ē cū q̄rit̄ sit ne aliqd̄. Altera unde ortum sit. Tertia quæ id cā effecerit. Quartū qua demutatiōe rei quærit̄. **ET** q̄s nā p̄fecte sapiens esse possit. quoniā solus est deus sapiēs. **QVO** nā pacto uirtus pariat̄. Natura ne: an ratione an usu. Nā sunt q̄ dicāt naturalē esse quæ si ira sit oēs utiq̄ hoies cū ab eadē uirtutē oriant̄ uirtutē habebūt. Itē qd̄ a natura est laudabile nō est: qm̄ mutari nō pōt nō igitur uirtus erit laudabilis: atq̄ mutari pōt sicut & uitiū nō ergo a natura sunt: qui apud platonē dicant eam diuino cōcessu traditā hominibus. sunt tñ etiā uirtutes naturales: sed illæ nō morales dicunt̄ ut appetendi escā cōquoquendi & id genus aliæ. Alii porro uirtutes morales in ratione esse collocatas p̄tulerūt. Quoniā cū prudētia in rōne posita sit: & a prudētia oēs morales uirtutes dirigant̄ ipsas in rōne positas esse duxerūt qd̄ tñ nō sequitur. Nā tā ex affectibus q̄ a parte oriunt̄ irrationali: q̄ ab ipsa p̄ficiunt̄ prudentia quæ de ratione manat. Alii porro per ipsum hoc est assuetudinē fieri uirtutes putauerūt quod frequentes actus habitus faciant. **NATVRA** libusq̄ q̄stioibus. q̄ sunt in naturali philosophia. **ILLIVS** aut̄ generis ī quo qd̄ sit id de quo agitur q̄rit̄ duo sunt genera. In topicis uero aliquāto secus dicit̄: qd̄ ī tñ idē recidere uidet̄ ait. n. cū aut̄ quid sit q̄ritur notio explicāda est & p̄prietas: & diuisio & partitio. hæc. n. sunt diffinitioni attributa. addit̄ etiā descriptio. Ut p̄tinatia & perseuerātia. Varro de lingua latina ad **Ciceronē** a qua re sit inq̄t p̄tinatia consequitur ostendit̄ esse a p̄tendendo in qua re sit impositū dicit̄ cū demonstrat̄ in quo nō debet p̄tendi: & p̄tendit̄ p̄tinentiā esse. quod in quo oportet manere si in eo p̄stat̄ p̄seuerantia sit. **TERTIO** aut̄ in genere. In topicis aut̄ aliter hunc locū tradit̄ inq̄t namq̄ cū aut̄ q̄ritur quale qd̄ sit. aut̄ simpliciter q̄rit̄ aut̄ cōpate. simpliciter expetenda ne sit gloria cōparate p̄ponenda ne sit diuitis gloria simplicium tria genera sunt: de expetendo fugiendoq̄ de æquo & iniquo. de honesto & turpi. cōparationū aut̄ duo. Vnū de eodē & alio. Alterū de maiore & minore. **REVS** **STAT** actionis locus. qui ad uirtutem & uitiū totus refertur. **QVOD** ad rationē officii pertinet. ut totus ciceronis officiorum liber est. **ALTERVM** ad sedandos animos. ut cum consolamur ut ipse in quæstionibus tusculanis facit Cicero & præterea plarūq̄ in orationibus: qui proprie locus est conclusionis cum aliquid amplificamus indignationem cōmouemus: aut̄ in conquestionem descendimus. **COLLOCANDI** autem. quæ est exposita in aliis: quam tradidimus supra ubi de motu & pariter de collocatione locuti sumus. **PROPOSITARUM** consultationum. quæstionum quæ sub thesi continentur: **CONTRouerſiarum**. idest causarum quæ sub hypoth̄si definitaq̄ q̄stione sunt. **CAVSARUM** genera restant admodum: Prorsus supersunt tractanda tria causarum genera demonstratiuum deliberatiuum: iudiciale. **DELECTATIONEM** sectat̄ aurium demonstratiuum genus dicit̄. **ALTERA** ut obtineat probet & efficiat quod agit: quæ est deliberatiui & iudicialis generis. **LATVM** genus esse potest multifarie. Laudando ac uituperando. **SANE**q̄ uarium. idest admodum multiplex. **VNUM** ex eo delegimus quod ad laudandos claros uiros suscepimus: & ad improbos uituperandos Genus enim nullum est orationis quod aut̄ huberius ad dicendum. aut̄ utilius ciuitatibus eē possit. *Quintilianus* ī huius gn̄is tractādi exordio potissimū icipiā iqt̄ ab ea quæ cōstat̄ laude ac uituperatione: quod genus uidetur *Aristoteles* atq̄ eum secutus *Theophrastus* a parte negociali hoc est *ἡ δὲ τῆς ΤΙΧΗΣ* remouisse: totamq̄ ad solos auditores relegasse & id eius nominis quod ab ostentatione dicitur proprium est: sed mos romanus etiam negociis hoc munus inseruit nam & funebres laudationes pendent frequenter ex aliquo publico officio: atq̄ ex senatus consulto magistratibus sæpe mandant̄: & laudare testem uel cōtra pertinet ad momentū iudiciorū: & ipsis etiā reis dare laudatores licet & editi incōpetitores: in *L. Pisonē*: in *Clodiū*: & *curionē* libri uitupationē cōtinent & tñ ī senatu loco sententiæ habiti sunt. **RELIQUVM** aut̄ genus causarū. Idest reliq̄ duo genera q̄ unū sepatū a sup̄tote genus facere uident̄ q̄tenus illd̄ ī delectatiōe positū in hoc autē aliqd̄ ut supra dictum aliquid statuit auditor: **QVAE** nō ad bñdicendum solū. quoniā quæritur delectatio. **SED** etiam ad honeste uiuendum. qm̄ laudatur &

Demonstratiuum

uituperatur. **ALTErius.** Hoc est laudationis finis est honestas. **ALTErius.** Idest uituperationis finis est turpitudine. **SINE** ullis argumentationibus. Itaq; & Quintil. manifestū que est inquit errare eos qui nunq̄ oratorē dicturū nisi de re dubia putauerunt: an laudes capitolini Iouis perpetuæ sacri certaminis materiæ uel dubiæ sunt: uel non oratorio genere tractantur: ut desiderat autem laus quæ negotiis adhibetur probationem sic etiam illa quæ ostentationi componitur habet interim aliquam speciem probationis. ergo locus hic intelligendus Ciceronis est sine ullis argumentationibus acerbis acutis: uehementibus: ut sunt aliorum generum ut tamen scias speciem argumentationum in hoc quoque genere aliquam adhibendam. **SINGVlorum** uerborum insignibus. Idest tropis & schematis: quæ orationem comunt poliuntque & eis quæ supra ipse commemorauit. **FACTIS** uerbis. Idest nouatis. **AVT VETVstis.** Non tamen nimium ab usu remotis: ut supra diximus: quæ sequuntur omnia iam dicta sunt ubi de elocutione locuti sumus. **NON AD** similitudinem uersuum. Admonuimus namq; in uersum clausulam concludere uitiosum esse. **AD EXPlendum** aurium sensum ut tantum periodus extendatur: ut uno spiritu possit enunciari: nec breuius contrahatur: q̄ possit ipse spiritus protrahere: ac ut pedibus iam dictis ambitus ille concludatur. **Q VASI** quodam uerborum modo. Idest modulatu. **ORNAMENTA** reꝝ. Idest figuræ sententiæ: **SIVE** quæ admirabilia. Cum ea dicimus quæ mirentur auditores. **MONstris.** Cum quid nascitur insolitum: ut si mula pariat. **PRODIGiis.** Ut cū arma in cælo splenduisse aut crepuisse dicuntur. **ORACulis.** quæ Apollo aut alius dæmon: aut sanctus etiam uir prophetatus fuerit. **DIVINA** atque fatalia. Quæ diuinitus & facto quodam prouenisse uideantur. hoc est quod necessario futurū uideretur. **SED** quoniam tribus. In generibus omnia siquidē bona malæ aut animi aut corporis aut externa sunt. animi ut scientiæ artesq; omnes ac morales uirtutes: corporis ut forma robur bona ualetudo. **Externa** gloria amplitudo amicicia: quæ omnia suas habent species: sed quæ necessariae sunt eas Cicero attingit. **Q VAE** dicuntur a genere. Idest q̄ sibi nomē uēdicāt a maioribus: qui excellentes fuerint aut si uituperamus qui obscuri: aut īfames. **BREVIter** modiceq; Laudato. ut ī laudādi genere ne nimii simus sed paucis attingamus. **SI ERIT** infame. Prætermisso si infamiæ nota insignitum sit dum reliqua laudamus ipsum genus prætermittamus. **VEL SI** humile si ignobile præteribimus inquit aut augendo gloriam eius: quem laudemus quantum illustrauerit ipsum significabimus. **DE FORTuniis.** Quæ feliciter gessit & quas opes iuste: ac pie fortiterue sibi cumulauerit dicemus. **FACILlme** forma laudatur. Quod quædam in ea uideatur spirare diuinitas: cultusq; animi: sicut e diuerso deformitas in compositos immanesq; mores significare uideatur. **TEMPorum** seruandus ordo est. quia narratur historia. **AVT** imprimis recentissimum quodq; dicendum. Quoniam facilius persuademus. **IMPRoprie** uirtutū genera. Quæ ad prudētiā q̄ ad fortitudinē q̄ ad iusticiā cæterasq; uirtutes ptinere uidebunt: quod pro lege manilia de Pompeii imperio ipse facit Cicero. **SED HIC** uirtutum atq; uitiorum. sensus est longe lateq; de uirtutibus: ac uitiiis hoc loco possemus utiq; disputare sed cum non philosophiam doceamus: uerum oratorem quid sit in laude uituperationeq; tenendum admoneamus satis esse ducimus si anguste breuiterq; omnia attingamus. **AVT** enim scientia cernitur uirtus. Idest quæ scientiam parit ab Aristotele **Δι' αὐτὴν Τικη** appellata: unde & omnis scientia arsq; oritur. **AVT** actiōe. Quoniam uirtutes morales omnes in actione sunt: siquidē ut Aristoteles Ptolomeus Theonq; tradunt: aut homo inspector: aut agens est. Inspicit quidem aut Theologica: aut mathematica: aut physica. Agitur uero in moralibus uirtutibus iuste: fortiter tempe- rate: atque in cæteris eodem modo. **Q VAE** Prudentia: Hæc ut inquit Aristoteles sapientiæ seruit cum omnibus affectibus moderatur. ita enim in ethicis inquit magnis **ἀλλ' ἴσως ἔχει ὡς πρὸς τὴν οἰκίαν ἢ τὴν πόλιν. ἔπος γὰρ πάντων κύριος, καὶ πάντα διοικεῖ. ἀλλ' ἴσως οὐτος ἀρχεῖ πάντων, ἀλλὰ παρασκευάζει τῷ θεῷ τὴν ἀρετὴν ἡ ἀρετὴν, ὅπως δὲ ἐκεῖνος μὴ κωλύμενος ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων, ἐκλήθηται τῷ πῶν καλῶν πῶν προσήκοντων πράττειν. ἔπειτα καὶ ὁμοίως τοῦτο ἢ φρονήσις ὡς πρὸς τὴν πόλιν πῶς τις ὅστις τῆς σοφίας, καὶ παρασκευάζει τῷ θεῷ τὴν ἀρετὴν ἡ ἀρετὴν, καὶ τὸ θεῷ τῷ ἀπὸ τῆς ἀρετῆς κατὰ χροῖαν τὰ πάθη, καὶ ταῦτα σωφρονίζουσα.** **Q VAE** Calliditas.

Cicero de natura deorum uersutos inquit eos appello quorū mens celeriter uersatur. Callidos autem quorū tanq̄ manus operā: sic animus usu cōcalluit. QVAEQ; grauiſſi mo noīe ſapiētia appellat̄. Cū ſit ſapiētia rege diuināe humanarūq; ſcientia. QVAEQ; iure moderādis cupiditatibus qd' prudētia ut diximus ē munus. PRVDĒntia in ſuis rebus domeſtica: quam œconomicam dicimus. IN PVBLICIS. Ciuilis appellari ſolet pollitica a grācis nominat̄. TEMPERantia aut̄. Ariſtoteles aut̄ σωφροσύνης δὲ inq̄ ὅτι δ' μὴ θαυμαζέειν τῶν ἑμαρτηρῶν ἠδονῶν, κὴ τὸ εἶναι πάσης ἀφελαιστικῆς αἰσχροῦ ἠδονῆς αἰορε κόν. Ὁ τὸ φοβεῖσθαι κὴ τὸ δεικνῆσαι ἀδελαν, κὴ τὸ τάχαι περὶ τὸν βίον ὁμοίως ἐν τε μικροῖς, κὴ μεγάλοις. παρέπεται δὲ τῆ σωφροσύνης, βύταξία. κοσμιότης. αἰσχύς. βύχβεια. nam quae uenientibus malis obstat fortitudo. de fortitudine inquit Ariſtoteles. αἰσχύς δὲ ὅτι, τὸ δυσέκωπληκτον ὑπὲρ φόβων τῶν περὶ θάνατον, κὴ δ' ἀνταρσεῖν ἐν τοῖς δεινοῖς, κὴ τὸ ὑπολμον πρὸς τῶς κενδιώουσ. κὴ τὸ μάλλον αἰρεῖσθαι τεθναίαι κελῶς, ἢ αἰσχροῦ σωθῆναι. κὴ τὸ νίκης αἰπτον εἶναι. ἐπι δὲ αἰσχύς, καὶ τὸ φρονεῖν, καρτερεῖν, αἰρεῖσθαι, καὶ δυνάσθαι. παρέπεται δὲ τῆ αἰσχύς καὶ ἡ ὑπολμία, καὶ ἡ βύθυξία, καὶ δ' ἀσχύς. ἐπι δὲ, ἢ τε φιλοφρονία, καὶ ἡ καρτερεία. magnitudo animi dicitur. Ariſtoteles μεγαλοθυξίας δὲ inquit ὅτι δ', κελῶς ἐνεργεῖν καὶ ὑθυξίαν, κὴ ἀθυξίαν. κὴ τιμῶν, κὴ ἀτιμίαν. κὴ τὸ, μὴ θαυμαζέειν μήτε θυξίας, μήτε βεραπείαν, μήτε ἰξουσίαν, μήτε τὰς νίκης τὰς ἀσχυρίους. ἔχειν δὲ πλάσθαι τῆς θυξίας, κὴ μέγεθος. ἐστὶ δὲ μεγαλόθυξος, δ' ὅ τὸ ζῶν περὶ πολλοῦ ποῖσμος, οὐδ' ὅ φιλόξωρος, ἀσχυρῶς δὲ τῶ ἠθεῖ, καὶ γλυκαῖος. ἀδικεῖσθαι δυνάμειος, καὶ δ' τιμωρητικός. ἀκλῶς δὲ τῆ μεγαλοθυξία ἀσχυρῶς, καὶ ἀλήθεια. Cuius est liberalitas in usu pecuniae. de liberalitate inquit Ariſtoteles ἐλευθερότης δὲ ὅτι προαιρετικῶν εἶναι χρημάτων εἰς τὰ ἐπαινετὰ, δ' ἀσχυρία ἡδὲ ὅ εἰς δέοντι ἀκλῶθῆναι. τὸ βουηθητικῶν εἶναι ἐν τῶ διαφόρῳ, κὴ τὸ μὴ λαβεῖν ὅθεν μὴ δεῖ. ἐστὶ δὲ ὅ ἐλευθερός, κὴ περὶ ἐσθῆτα κελῶς, κὴ περὶ οἰκισιν, κὴ κελῶς σκεδαστικῶς τῶν περὶ τὸ κελῶν κὴ διασχυρῶν ἐχόντων ἠδελαν, ἀλλ' ὑπολυσιτελοῦντος. κὴ βρεπτικῶς τῶν ζῶων, τῶν ἠδὲ τὸ ἐχόντων, ἢ θαυμαστόν. ἀκλῶθῆ δὲ τῆ ἐλευθερότητι τῶ ἠθεῖς, ὑγρότης, κὴ ἀσχυρία, κὴ φιλοφρονία, καὶ τὸ, εἶναι ἐλευθερῶν, Ὁ φιλόφρονον, κὴ φιλόξωρον, καὶ φιλόκαλον. in cōmune autem quae posita pars est iustitia dicitur. de iustitia quoq; egregie Ariſtoteles inquit δικαιοσύνη δὲ ὅτι τὸ διανεμητικῶν εἶναι τῶς κελῶς ἀξία τὸ σῶζειν τὰ πάτρια ἔθνη, κὴ τὰ νόμιμα. δ' ἀσχυρῶς τοὺς γεγραμμένους νόμους. τὸ ἀκλῶθῆναι ἐν τῶ διαφόρῳ. τὸ διαφυλάττειν τὰς ὁμολογίας. ἐστὶ δὲ πρώτη τῶν δικαιοσύων πρὸς τὸν θεόν. εἶτα πρὸς πατρίδα, καὶ τῶν ἠθῶν. εἶτα πρὸς τοὺς κελῶς, ἀλλ' ὅ τὸ δὲ ὅτι κὴ βύσβεια. ἀκλῶθῆ τῆ δικαιοσύνης κὴ ὁσότης, κὴ ἀλήθεια, καὶ τῶς, κὴ ἡμισοπονηρία. in moderatione aiaduertendi. idest ulciscendi lenitas. de qua Ariſtoteles πρώτης δὲ ὅτι δ' ἀσχυρῶς φέρειν μέτεια ἐγκλήματα, κὴ ὀλιγυξίας μετείασ, κὴ δ' μὴ ταχέως ὀρμῶν τῶ τὰς τιμωρείας, Ὁ δ' μὴ βύκνητον εἶναι πρὸς τὰς ὀργάς. ἀπικρον δὲ ὅ ἠθεῖ, κὴ ἀκλῶθῆναι. ἔχοντα τὸ ἠρεμαῖον ἐν τῆ θυξίῃ, κὴ ἀσχυρῶν. SVNT alie quasi ministræ comitesq; sapientiae. Idest philosophiae quae sapientia primo dicta. postea a Pythagora philosophiae nomē sibi uēdicauit. QVAEQ; altera quae sint in disputādo uera atq; falsa. dialecticā idest artē differēdi dicit: cui haec attribuunt̄ oīa. ALTERa aut̄ oratoria: quae grāco noīe rhetorica noīatur. haec eadē ppe quae & dialectica psequit̄: nisi qd' pressius dialectica. eloquētia copiosius oīa tractat. motusq; animi disputatiōi adiūgit. ATQ; ii sunt quidē fere quasi quidā habitus utpote uirtutes & in actione uersati. SVNT aut̄ alii quidam perfecti animi habitus ad uirtutem quasi preculti. Qui propter uirtutem amplectendam nos premuniunt exornantq;. STVDIA litterarum. Quae grāco uocabulo grāmatices nomen adepta sunt. VT NVmerorum ac sonorum: Ut mensurae: ut siderum. hoc est mathematicae omnes disciplinae: quarum dux Arithmetica est: quod ut ostendā Nicomachi: & nihil amplius uerba apponā: q in primo arithmetices inquit. ὅσης μὲν γεωμεξίας, ἀσχυρῶς κὴ ἀριθμητικῶν ἐπιφύρασθαι. ἀμα γὰρ ἰξονον, ἢ τε ἰξονον, ἢ ὀκτάξονον, ἢ εἰκοσάξονον, ἢ διπλάσιον, ἢ ἰξπλάσιον, ἢ ὀκταπλάσιον, ἢ ἡμὸλιον, ἢ ἀλλοπιξονον, ὡν γεωμεξία λέγει, κὴ δ' ἀλλ' ὡν ἐν τῶ ἐπιφαινομένων ἀριθμῶν ἐπινοεῖσθαι τῶ τὰ δυνάσθαι. τῶς γὰρ οἰόντε ἰξπλάσιον π εἶναι λέγεσθαι, μὴ ὑποκλήμνον τῆ τεία ἀριθμῶν. ἢ ὀκταπλάσιον, μὴ τῶ ὀκτώ. ἐμπάλιν δὲ, τὰ ἰξία εἶναι δὲ, κὴ τὰ τέσσαρα, καὶ τὰ ἐξῆς, μὴ ὄντων ὁμωνύμων σχημάτων. σωαυαίρεῖ ἀρῶ ἢ ἀριθμητικῆ τῶ γεωμεξίαν. ἀλλ' ὅ σωαυαίρεται ὑπ' αὐτῆς. κὴ συμπεπιφύραται μὲν ὑπ' ἐκείνης, οὐ συμπεπιφύραται δὲ αὐτῆς. πάλιν δὲ ἡδὲ τῆς μουσικῆς δ' μὲ

COMMENT.

νοῦ γὰρ ὅτι προγενέστερον ἢ καὶ αὐτὸ ἢ πρὸς ἑτέρον, καὶ ἀπὸ ὅτι καὶ αἰμουσικαὶ συμφωνία
 δὲ τῶν τεσσάρων, δὲ πέντε, δὲ πασῶν, καὶ ἀριθμῶν εἰσιν ὀνομασμοίαι. ὁμοίως κὶ δὲ ἀρμονι-
 κούσ λόγους ἀριθμητικῶσ πέντως ἔχουσιν. ἢ μὲν δὲ τῶν τεσσάρων, ἐπίτετον. ἢ δὲ δὲ πέντε, ἢ με-
 ὄλιον. ἢ δὲ δὲ πᾶσῶν, διπλασίον. τεπλασίον δὲ ἢ δὲ πᾶσῶν ἅμα, καὶ δὲ πέντε. τεπλασί-
 σιον δὲ, ἢ τελοῦτος, ἢ δὲ δὲ πᾶσῶν. ἐκδηλότῳρον γεμῶν ἢ σφαιρικῆ διὰ ἀριθμητικῆς τυγῆ νῆ
 ἔπᾶντω τῶν προσηκόντων αὐτῆ σκεμμάτων, ἢ μόνον ἐπειδὴ μεταγλυσεῖρα γεωμετρία δὲ, ἢ
 γὰρ κίνησις, φύσει μὲν πῶ μόνον, ἢ δὲ ὅτι ἀρμονίασ ἐμμελοῦσ ἐκ πάντῳ τὰ τῶν ἀσῶν κινή-
 ματα τέτυχεν, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἀριθμῶν περιόδουσ καὶ ποσότησιν, ἀναρλαί τε, κὶ δὲ σεις, καὶ
 προσποδισμοί, κὶ ἀναποδισμοί, κὶ ἐπιπροσθήσεις, κὶ φάσεις παντοῖαι διαρθρῶνται. VT NV
 merorum. Hoc est. Arithmetices. AC Sonorum. Hoc est. musices. VT Mensuræ. Id
 est. geometriæ. VT Siderum. Id est. Astrologiæ. PRO pensiora studia. Hoc ē in quibus
 sciētis magis se exercent: quē laudem? AVT Diuinis reb⁹ deseruiēdo. Operā dādo reli-
 gioni. VITioσ αὐτ. Postea q̄ uirtutes oēs. amplexus ē: eaq̄ nūc ad uitupationis materiā
 suggerit cōtraria. NAM & prudētiā malicia. Prudētiā cōtraria enumerās Aristo. inqt.
 ἀφροσύνη δὲ δὲ ἢ κελύδν κακῶσ τὰ πράγματα. ἢ βουλοῦσα αὐτὴ κακῶσ. ἢ ὁμιλήσει κα-
 κῶσ. ἢ χηρῶσ κακῶσ τοῖσ παρῶσιν ἀγαθοῖσ. ἢ ἰδούσ δὲ ἀξεν περὶ τῶν εἰσ ἢν βίον κα-
 κῶν, καὶ ἀγαθῶν. παρακολουθεῖ δὲ τῆ ἀφροσύνη, ἀμαθία. ἀπειρία. ἀκρασία. ἐπεισερότησ.
 ἀμνημοσύνη. ET TEMperantiam immanitas. Hoc dicit sunt qui dum temperantes ui-
 deri uolunt ac uoluptates aspernari immanes fiunt truces immites. ET MAGnitudi-
 nem animi superbia in animis extollendis. Hoc est alii dum magnanimi uideri uolūt
 dū animos extollunt elati nimiū aīo supbi & itollerabiles fiunt qd̄ sane genus hoīnū
 odit deus: quare & Augustin⁹ i psalmo qnquagesimo octauo. dauid illud ē uitiū inqt
 capitale qd̄ cū qs bene p̄fecerit supbia temptat ut p̄dat totū qd̄ p̄fecit. Dēiq; oīa uitia
 in malefactis timēda sunt supbia in bñfactis plus metuēda ē. ET DESpiciētia i cōtem-
 nendis honoribus. sunt enim qui dū honores cōtemnere uideātur & minime ambitio
 si uideri uolūt in aliud maius uitiū deuoluūtur dū omnes homines cōtemnūt. ET LI-
 beralitatem effusio. Alii dū liberales esse cupiūt effusi sunt & prodigi. ET FORtitudi-
 nem audacia imitatur. Alii existimant se fortes uisum iri si audaces extiterint. ET PA-
 tientiam duricia inanis pati debemus. AVT propter honestam rem nobis compara-
 dam: aut utilē: aut deniq; iucundā. at cū nihil horum subest inanis & irrita stultaq; est
 huiusmodi patiētia. IVsticia acerbitas. Alii dū nimiū ad unguē iusti esse uideri cupi-
 unt: agrestes: duri: barbariq; efficiunt. inde ut inquit Cicero summū uis summa iniuria
 factū iā tritū sermone prouerbiū est. ET Relligionē supsticio. Seruius sulpitius relligi-
 onē eē dictā tradit quā pp sanctitatē aliquā remota ac seposita a nobis sit quasi a relin. *Superstiosi*
 quendo dicta: ut a carendo cārimonia. Lactantius autem in quarto nimirū inquit re-
 ligio ueri cultus est. supersticio falsi. supersticiosi aut uocātur nō q filios supstites optā
 omnes enim optamus. sed aut hi q supstite memoriā defunctorū colūt: aut q parentib⁹
 suis supstitibus colebāt imagines: eorū domi tanq̄ deos penates. nā q nouos sibi ritus
 assumebāt: ut in deorū uice mortuos honorarēt quos ex hoībus in cælū receptos puta-
 bāt: hos supstitorios uocabāt: eos uero q publicos & antiquos deos colerēt religiosos
 noiabāt: uñ Virgilius uana supsticio ueterūq; ignara deorū. Idē quoq; Lactātius rursus
 de religiōe locut⁹ hāc sequamur inqt hoc uīculo pietatis obstricti deo: & religati sinus
 unde ipsa religio nomē accepit nō ut Cicero interpretatus ē a relegēdo q i libro de natu-
 ra deorū secūdo ita dicit. nō enim philosophi solū: uerū etiā maiores nostri supstitionē
 a religione sperauerūt nā qui totos dies p̄cabant & imolabāt ut sui sibi filii supstites ef-
 sent supsticiosi sunt appellati: q aut oīa quā ad cultū deorū ptinēt retractarēt & tanq̄ re-
 legerēt hi sunt dicti religiosi a relegēdo tanq̄ ex legēdo legētes & diligēdo diligētes.
 his. n. uerbis oībus inest uis legēdi eadē quā in religioso ita factū est ut i supstioso &
 religioso. Alterū uitiū nomē Alterū laudis. LENItatem molicies animi. ut qui lenis ha-
 beri uult plerūq; nimiū remolescat. ET VErēcundiam timiditas. Vt qui uerēcūdi sint
 in proximū uitiū delabunt timiditatem. ET ILLam disputādi prudentiam cōcertatio
 captatioq; uerborū. hoc eē qui dialectici esse uolūt sophistæ sint: & captiuculis sermo-
 nes aucupent: & illi rei soli studeant. ET Hanc oratoriā uim. Hoc est fit etiā ut qui or-
 tores uideri cupiant inani uerborum tinnitu & loquaci utantur. ac inutili oratioue.

IN PARTI.

STVDiis autem bonis similia uidentur ea. quæ sunt in eodem genere nimia. In omni inquit studio qcquid est nimiũ carpi p̄t. **Q**VE admodũ qsq; generatus. quales parẽ res habuerit. **Q**VE admodum educatus. Moliter ac delicate an contra. **Q**VE admodum institutus. Quibuscũ uersatus sit peritis ne: an imperitis: quales mores habuerit & si quid diuinitus ei apparuerit. **AD** EA quæ propofita sunt. Vt si iuste si fortiter: si argute: si facunde: dixerit feceritq; quidpiam: id illis ipsis uirtutibus adiungatur de quibus illum laudantes locuti simus. **NE**q; uero mors. Hoc dicit si quid nobile in morte euenerit ne id quidem silentio prætereundum est: uel quod mortem constantissime tulerit: & si quid post mortem ipsam laudabile acciderit obliterandum silentio nõ est. **EST** Igitur in deliberando finis utilitas. traditis in demonstratiuo genere præceptis nũc iam deliberatiui generis præcepta explicat: eiusq; finem facit utilitatem: a quo plane dissentit Quintilianus inquiens deliberatiuas quoq; miror a quibusdam sola utilitate finitas. ac si quid in his unum sequi oporteret potior fuisset apud me Ciceronis sententia: qui hoc materiæ genus dignitate maxime contineri putat: nec dubito quin ii si qui sunt in illa priori sententia secundum opinionem pulcherrimam ne utile quidem nisi quod honestum esset existimarint & hæc est ratio uerissima si consilium contingat semper bonorum atq; sapientium: Verum apud imperitos apud quos dicenda frequenter sententia est populũq; præcipue: qui ex pluribus cõstat idoctis discernẽda sunt hæc & secundum magis cõmunes intellectus loquendũ. Cicero tamen ut hic ita in topicis finem facit utilitatem. **VT** ILLa prima sint suasori aut dissuasori uidenda. Quid aut possit fieri: aut non possit. Quintilianus autem. quare in suadendo inquit & dissuadendo. tria primum spectanda erunt. qui sunt qui deliberent: quis sit qui suadeat rem de qua deliberatur: aut certum est posse fieri: aut incertum. si incertum hæc erit quæstio sola ac potẽtissima. saepe enim accidet ut prius dicamus si possit qdem fieri esse faciendum: deinde fieri non posse: cum autem de hoc queritur coniectura est an isthmus intercedi an secari palus pontina: an portus fieri hostiæ possit. An Alexander terras ultra oceanum sit inuentus: sed in his quoq; quæ cõstabit posse fieri cõiectura aliquãdo erit: ut si queratur an utiq; futurũ sit ut carthaginẽ superent romani: ut redeat Annibal. si scipio i africam exercitum trãstulerit: ut seruent fidem samnites si romani arma deposuerint: quædam & fieri posse & futura esse credibile est. & paulo post possibile fas iustum piũ: æquum: mansuetum: quæ honestati subiiciuntur. an sit autem facile magnum iucundũ sine periculo ad quæstionem pertinet utilitatis: qui loci oriuntur ex cõtradictiõẽ qui dem utile: sed difficile paruũ iniucundũ piculosum: tũ quibusdã uidet eẽ nonnũq; de iucunditate sola cõsultatio: ut si de ædificãdo theatro instituẽdis ludis deliberet. **IT** Aq; cũ cõstet hoc genus causæ: ex suasiõẽ & dissuasiõẽ. Genus causæ subaudi difficile atq; necessariũ. **SIC** SVAfor utrũq; dicẽdũ est. Subaudi & utile esse & fieri posse. **DISS** VAsori. Si alterũ infirmat sat est. ut aut inutile esse aut fieri non posse dicat. **Q**VAE sunt sita in officiis. Est autem ut in tertio de finibus bonorum & malorum. Cicero inquit officium quod ita factum est ut eius facti probabilis ratio reddi possit. **AT**q; uirtutibus. Est autem uirtus inquit Aristoteles. μεσο τῆσ τῶν παθῶν. Plato autẽ τῆσ inquit ἀρετῆσ σῖσ η. μ τῖσ εἰς οὐτὸ τοῦ ξῶσ κατὰ τὴν ἐπαινε τῆσ εἰσ καθῆν το εἶχον ἀγὰθον λεγεταί. **Q**VAE sunt laudabilia ipsa p se nã ut Aristoteles docet i ethicis i aia eẽ dicũt bona alia honorabilia alia laudabilia. honorabilia qdẽ ut memoria cõsiliũ. iudiciũ. igniũ intelligẽtia & hmõi alia unde artes sciẽtiæq; scaturiunt. Laudabilia aut ut uirtutes sunt morales oẽs. **VA**LEtudo. Quæ tamẽ uocabuli signifiatiõẽ anceps est. **Q**VAE sint cõtraria. Et perinde uituperanda. **Q**VOD si semper optima tenere possemus sensus est habenda apud malos. aliquando indoctos est oratio apud quos consultandum si non quid honestũ saltem qd utile. qd si optima teneremus nullus eẽ cõsultatiõĩ locus quilibet enim quid sibi prescribendum foret cognosceret. **OP**Portuna expediẽtia propter dignitatẽ. Subaudi q in ipsa est honestate. **AD** OPIoniones eorũ q audiũt accõmodanda est oratio. nã orator totum se fere audientium accõmodat sentẽtiæ aut nõ multũ ab ipsoq; mẽte se abdicat ita enim siue utilia siue honesta tum demum p̄t obtinere. **ILLI** autem alteri. Subaudi agresti: & sordido generi quæstus emolumentũ fructusq; proponitur hoc est undecunq; possit utilitatem enancisci. **AT**q; etiã uoluptas. Subaudi corporis

COMMENT.

corporis. quoniam ea est uirtuti inimica. nā uirtutis uoluptas auget animi bona. **BO**niq; naturā fallaciter imitando: quia dum quis id bonum existimat quod iperetur pecuniam habeat & reliqua huiusmodi iure ne: an iniuria non quærit dum uideatur laudandus & honorandus accedere quæ bona sunt uirtutis. **SED** etiam necessariis. **Ut patriæ:** ut parentibus: ut liberis quod imprimis quæri oportuit. **Q**VARUM rerum ignominia Infamia contumelia dedecoris. Atq; hæc non publicis modo consiliis: sed etiā priuatis: atq; adeo magis in priuatis spectanda sunt. **MALO** cultu. Quod si male colatur ut si inhonestum uideatur in alterius adduci non possit sententiā. **BENE** institutos. **Qui** rebus bonis instructi fuerunt. Addantur etiam contumelia. Subaudi ut deuitari possint. **Q**UANQ; expediat quæri solet. In deliberatio inq; genere quæri etiam solet q̄ sit utile: q̄ fieri aut non fieri possit aliquid. **CA**VSARUM aut genera sunt plura. Sicut ipse in topicis docet. **NAM** sunt alia quæ ipse conficiunt. Quæ efficiētes causæ noīantur. **ALI**æ quæ uim aliquā ad conficiendum afferunt. Idest causæ quæ adiuuantes noīari solent: ut in libro de fato ipse quoq; ostendit. **A**VT propter principium: ut est cā materialis ac formalis. **A**VT propter exitum. **Ut** causa finalis nam cum Aristoteles causarum genera materialem: formalem: finalem efficiētēq; fecerit. **Plato** his etiam addidit exemplarē atq; instrumentale. **SED** etiam illa q̄ aduertentur. **Stultum** siquidē sit q̄ profint inspice re: & quæ officere possint non considerare. **ET** **SI** ex contentione. **Q**uæ solet in sententiis uariis pronunciadis nasci. **DISS**uadentibus aut. **Cō**monuit ac instruxit sniam suāp nunciantes & consilium proferentes. nunc quid pariter facere oporteat deterentes ab alieno pposito docet. **SED** ex eisdē suasionis locis. **Hoc** est ex eis locis qbus alter suasisit ex eisdē dissuadebim⁹. **U**TERq; uero ad augendū habet exemplorū. **Idem** quoq; docet **Quintilianus** inquit tota aut oratio simplex & grauis & sententiis debet ornatior eē q̄ uerbis: usum exemplorū nulli materiae magis conuenire merito fere oēs consentiunt cum plerūq; uideant respōdere futura pteritis: habeaturq; experimentū uelut quoddā rōnis testimoniū. breuitas quoq; aut copia non genere materiae sed mō constant. **AD** explendas cupiditates. **Si** agrestes erūt auditores. **SIN** aut reprimendi. **Hoc** est a cupiditate illa uehemēti fuerint reuocandi. **PRINC**ipia aut in sententiis dicēdis. **Quintil.** aut prohemio inquit quale est in iudicialibus nō ubiq; eget quia cōciliatus est ei quisq; q̄ consulit initiū tñ quodcūq; debet hñe aliquā prohemii speciē. neq; enim ab rupte nec unde libuit incipiendū: quia est aliquid in omni materia naturaliter primum. **In** senatu utiq; & in cōcionibus eadē rō: q̄ apud iudices acq̄reda sibi plerūq; eorū apud quos dicēdum sit beniuolētia: nec mirū cum etiā in panegyricis petat audientiū fauor: ubi emolumentū nō utilitate aliqua: sed ī sola laude cōsistit. **N**VNC quæ iudiciis accōmodata sunt expecto. **Quintilianus** nūc de iudiciali inq; genere qd̄ est p̄cipue multiplex. sed officii cōstat duob⁹ intētionis & depulsionis cuius ptes uelut plurimis autoribus placuit quicq; sunt. **ph**œmiū: narratio: **p**batio: refutatio: **per**oratio. his adiecerūt qdā partitionē ppositionē: excessum: quæ priores duæ pbationi succedūt. nā pponere quidē q̄ sis pbaturus necesse est: sed & cōcludere. inde porro subiungit ueq; ex his quas cōstitui partibus nō ut quicqd̄ primū dicendū: ita primū cogitandū est: sed ante oīa itueri oportet qd̄ sit genus causæ quid in ea quærat q̄ profint: q̄ noceant. **Deinde** quid cōfirmandū sit ac refellendū. tum quo mō narrandū. **ex**positio enim pbationū est pbatio: nec eē utilis pōt nisi prius cōstituerit quid debeat de pbatione pmittere. **postremo** intuendū quēad modū iudex sit cōciliandus: neq; enim nisi totius causæ partib⁹ diligēter inspectis scire possumus qualē nobis facere animū cognoscentis expediat seuerū: an mitem cōcitatū: an remissum: aduersum gratiæ: an obnoxium. neq; tñ ideo eos pbauerim: qui scribēdū quoq; phœmiū nouissime putant. nā ut materiā oēm & quid quoq; sit opus cōstare debet anteq̄ dicere: aut scribere ordiamur. ita incipiendū ab iis q̄ prima sunt. inspicienda igit̄ est materia: quo p̄cipimus ordine scribenda quo dicimus. **A**VT cū hereditatis. **Hic** status negocialis appellat̄: ut ipse ostendit in rhetoricis **Cicero**. **fortunatianus** aut & in scripto & extra scriptū esse cōtendit. **A**Tq; etiā ante iudiciū. **De** cōstituendo ipso iudicio. **Hic** stat⁹ in rhetoricis trāslatio appellat̄. qm̄ de actiōe trāsserenda cōtentio ē. **A**VT cōcertata. **De** qua ante factū sit certamē. **A**VT diiudicata. **Et** tñ nondū definita. **NO**BIS ad dicendum necessaria uidef. **Propter** causas iudiciales in quibus de iure sæpe q̄ritur.

IN PARTI.

DE CONSTITUENDIS ACTIONIBUS. Qua demum actione cum reo agatur. nam id moris fuit nunc uero ablatum est. SEPARO a iudiciis. Quoniam in eo iudicium non est in quo translatio est: & cum qua actione agendum sit quaeritur. TEMPORE agendi. Quoniam id est quod in quaestionem uenit. QVAM dissimilitudine generis. Quoniam non utique ab simile id a iudicio uidetur. CADVnt in eam formam. Ut iudicialis nomine appellentur. IN Qua quale quid sit. Vbi qualitas de summo genere est: de qua supra mentionem fecimus: ipsamque in suas distribuimus species. IN OMnibus igitur causis tres sunt gradus. Quintilianus autem discant igitur inquit ante omnia quadripartitam in omnibus causis esse rationem: quam primam intueri debeat qui acturus est. nam ut a defensore potissimum incipiam longe fortissima tuendi se ratio est si quod obiicitur negari potest. proxima si non id quod obiicitur factum esse dicitur. Tertia honestissima qua recte factum defenditur: quibus si deficiamus ultima quidem sed iam sola superest salus aliquo iuris adiutorio elabedi a crimine quod neque negari: neque defendi potest: ut uideatur iure actio intendi. hic ille quaestiones: siue actionis: siue translationis sunt. sunt enim quaedam non laudabilia non natura: sed iure concessa: ut duodecim tabulis debitoris corpus inter creditores diuidi licuit: quam legem mos publicus repudiauit. est aliquid aequum: sed prohibitum iure: ut libertas testamentorum. accusatori nihil plura intuenda sunt quam ut probet factum esse: hoc esse factum non recte. factum iure se intendere ita circa species easdem lis omnis uersabitur. translatus tantum aliquando partibus: ut in causis in quibus de praemio agitur recte factum petitor probat. ITA Constitendum est. Contra aduersarium est respondendum. VT QVod obiicitur factum neges. Inde coniecturalis uel inficialis constitutio nominatur. AVT illud quod factum fateare neges eam uim habere Hoc est non debere eo nomine appellari & proinde cum lis sit de nomine: & uel ipsi rei. de ueniendum ad definitionem: quae etiam finitius status appellatur. ATQUE id esse quod aduersarius criminet. Ut si aduersarius uerbi causa sacrilegium uocet. tu defendas furtum: non sacrilegium dici oportere. NEGes tale esse. Quoniam si aduersarius iniuste factum dicat tu iuste asseras. INFORMATIONE uerbi. Quoniam qui diffinit circa uerbi formam uersatur. NON solum resistat oportet aliquo statu. Quintilianus alii statum crediderunt primam eius cum quo ageretur depulsionem: quam finiam Cicero his uerbis complectitur in quo primum insistit quam ad repugnandum congressa defensio: unde rursus alia quaestio: an eum semper is faciat qui respondet: cui rei praecipue repugnat Cornelius celsus dicens non a depulsionem sumi: sed ab eo qui propositionem suam confirmet: ut si hominem occisum reus negat. status ab accusatore nascatur. quia uelit is probare. si iure occisum reus dicit translata probationis necessitate idem a reo fiet & si eius intentio cui non accedo equidem. nam est uero propius quod contradicitur nullam esse litem si is cum quo agatur nihil respondeat ideoque fieri statum a respondente. mea tamen sententia uariu id est & accidit pro conditione causae quia & uideri potest propositio aliquam statum facere: ut in coniecturalibus causis utitur coniectura magis qui agit: quo moti quidam eundem a reo inficalem esse dixerunt & in syllogismo tota ratiocinatio ab eo est: qui intendit. & aliquanto post porro subiungit Quintilianus. nostra opinio semper haec fuit cum essent frequenter in causa diuersi quaestionum status in eo credere statum causa quod esset in ea potentissimum & in quo maxime res uersaretur. id si quis generalem quaestionem: uel caput generale dicere malit cum hoc mihi non erit pugna non magis quam si aliud adhuc quo idem intelligatur eius rei nomen inuenerit. sane status ac statuum nomina supra memorauimus. PRIMUS ille status. Qui coniecturalis appellatur. RATIO nem habet iniqui criminis. Quoniam negat: in ipsa negatione ratio iniqui criminis inclusa est. SECVNDUS qui finitius uel diffinit: uel finis appellatur. QVOD Non sit in re quod ab aduersario ponitur in uerbo. ut si sacrilegii accusetur reus & ostendatur id furtum esse: non utique sacrilegium & huiusmodi alia: ubi id diffinire opus sit in quo quaestio posita est. TERTIVS. Qui qualitas appellatur. DEINDE unicuique rationi. Subaudi quam profert reus se defendendo. OPPONendum est ab accusatore. Subaudi ad rei refellendam rationem quod continens uocatur. haec sane totam rem ita exspondeat Quintilianus. his iniquis inuentis intuendum deinceps hermagore uidetur quod triplex ratio iudicatio continens quod synechon: uel ut alii uocant firmamentum quaestio

COMMENT.

quæstio latius intelligitur omnis de qua in utrâq; partem uel in plures dici credibiliter potest. In iudiciali autem materia dupliciter accipienda est. Altero modo quo dicimus multas quæstiones habere controuersiam: quo etiam minores omnes complectimur. Altero quo significamus summam illam in qua causa uertitur de hac nunc loquor ex qua nascitur status an factum sit. has hermagoras & Apollodorus & alii pluri mi scriptores proprie quæstiones uocant. Theodorus ut dixi capita generalia sicut illas minores aut ex illis pendentes specialia. nam & quæstiones ex quæstione nasci: & speciem in species diuidi conuenit. hanc igitur quæstionem uelut principalem uocant $\alpha\theta\eta$ $\tau\eta\mu\alpha$. ratio autem est qua quod factum esse constat defenditur & cur non utamur eodem: quo sunt usi omnes fere exemplo Orestes matrem occidit. hoc constat. dicit se iuste fecisse: status erit qualitatis. quæstio an iuste fecerit. Ratio quia clytemnæstra Agamemnonem maritum suum patrem Orestis occidit. hoc $\alpha\tau\tau\iota\omicron\nu$ dicitur. $\kappa\pi\iota\nu\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\gamma$ autem iudicatio: an oportuerit uel nocentem matrem a filio occidi. nec multo post subiungit Quintilianus. Paulum in his secum & Cicero dissentit. Nam & in Rhetoricis quemadmodum superius dixi hermagoram est secutus. in topicis ex statu confectam contentionem $\kappa\pi\iota\nu\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\gamma$ existimat. Idque trebatio qui iuris erat consultus alludens qua de re agitur appellat: quibus id contineatur continentia quasi firmamenta defensionis: quibus sublatis defensio nulla sit at in partitionibus oratoriis firmamentum quod opponitur defensionis: quia continens quod primum sit ab accusatore dicatur ratio. ideo ex rationibus & firmamenti quæstione disceptatio fit iudicationum. Verius ergo & breuius: qui statum & continens: & iudicationem idem esse uoluerunt. continens autem id esse quo sublato lis esse non possit: hoc mihi uidentur causam utranq; complexi: & quod Orestes matrem & quod clytemnæstra Agamemnonem occiderit. Idem & iudicationem: & statum consentire semper existimauerunt. **QVAESTIO** exoritur quædam. Hæc est $\kappa\pi\iota\nu\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\gamma$ idest iudicatio. **COEPERIT** ne pecunias: decius. Reus pecuniarum repetundarum. **MINVERIT** ne maiestatem Norbanus. Qui syllæ se opposuit primum circa canusum a proconsulibus aduersus norbanum gestum: in quo ad sex hominum milia ex norbani exercitu cæsa. syllani septingenti milites tantum occisi. norbanus capuam fugit. **IVRE** ne occiderit opimius gracchum: Qui consul gracchanas insectatus factiones est: ut multi narrant historici: ita Apianus. **HAEC** quæ primam contentionem habent. Ut iure non fecisti: feci. tota contentio est an iuste fecerit. **LATA** & fusa sunt. Quoniam an iuste fecerit uarie multisq; modis tractatur. **RATIONUM** autem & firmamentorum. Contentionem adducit in angustam disceptationem. nam ea paucis comprehenduntur. **EA IN** Coniectura nulla sunt. Neq; enim ratio: aut firmamentum esse potest: ubi nulla confessio: quod ipse docet cum inquit nemo enim eius quod negat factum rationem: aut potest: aut debet reddere. **IN HIS** causis. Subaudi coniecturalibus. **EADEM** & prima quæstio & disceptatio est extrema. Si quidē unū semper ē quærendi & disceptandi genus: ut occidisti non occidi. an occiderit. secus uero cum dicitur iure occidi: hic enim multa disceptatio an iure occiderit. **MAIESTAS** autem. Ad diffinitiuum uenit statum: ut uim uerbi de quo quærat diffiniat. **IN HIS** autem causis quæ sunt. Subaudi in statu qualitatis. **FIUNT** rursus infinitæ. Quoniam cum finita sit iure ne opimius gracchum occiderit quia complexum habet personarum. fit rursus hæc infinita cum dicitur possit ne recte salutis rei publicæ causa: cuius euersor ciuitatis necessest indemnatus. **AD CONSULTATIONIS** formam. Idest infinitæ quæstionis: quam a græcis thesim diximus appellari. **QVAE** ex scripto legis. Quo æquum iniquumue aliquid comprobatur. **AVT** Verborum ipsius iudicis. Verborum quibus usi sint qui aliquid iudicarunt. **AVT** Alicuius stipulationis Per interrogationem promissionis. **AVT** cautionis. Vbi de aliqua re scripto cautio est: ut chirographi. **NE HOC** quidem genus Subaudi probationis. quod scripto continetur. **IN** Diffinitionem. Hoc est in statum finitium. **NAM** & si uerbum aliquod de scripto diffiniendum est. Nam & legitimus est etiam status finitiuus. **QVID** sit penus. Hoc apud Aulum Gelium inuenias. **QVAE** sunt ruta cæsa. Vlpianus si ruta inquit cæsaq; excipiantur in uenditione: ea placuit esse ruta quæ eruta sunt: ut harena creta & similia. Cæsa ea esse ut arbores cæsas: & carbones & hisimilia. gallus autem aquilius cuius mella refert opinionem recte ait frustra in le-

ge uenditionis de rutis & cæsis contineri: quia si non specialiter uenerint ad exhibendum de iis agi posse. neq; enim magis de materia cæsa: aut de harena cauendum est. ué ditori: q̄ de cæteris: quæ sunt præciosiora. CVM Autem plura significantur scripto: Qui status dicitur amphibologia. VEL A uerbis uoluntatem & sententiam scriptoris. Qui status de scripto & sententia nominatur. VEL Alio se eadem de re. Qui status de contrariis legibus nominatur. TVMDisceptatio scripti. Hic status græce sylogismus. Latine ratiocinatio nominatur. CVM est in inficiando reus cum accusatur: quod inficiatur in quo accusatur. IN SVAfionis locis. Vbi deliberatum genus tractauimus. QVAE enim in consilio capiendo. Subaudi erant præcipiebantur. cum hæc tradebamus. HIS fere rebus. Locos apparuit quibus in coniecturali statu uti accusator poterit. VOLVNtatis in reo causæ reperiuntur. Quare uoluisse uideri possint. FACVLtas in uoluntate. Idest potestatem faciendi habuisse uideri possint. QVI. Subaudi animi motus. HAEC sunt dicta de causis. Quoniam ut superius ostendimus octo circumstantiæ sunt unde argumenta in coniecturali quæstione duci possunt persona. factum. causa locus. tempus. modus. facultas. opinio. COMMVniter uidentur in simulare. Hoc est incessere. est autem in simulo idem quod ficto prosequor crimine. ADIVNcta illa disputatione communi. Idest adiuncto illo: quod communiter in disputationem uenire potest. DICTA quæstionis. Quæ in quæstione torquendi responsa sunt. DEFENSionis autem. Expositis accusatoris locis nunc pariter tela sua suggerit defensori. NON Tantas. Subaudi causas. COMMunia dantur. Expositis locis coniecturæ omnibus: nunc ad quæstionem finitiui status descendit in quo accusatori & defensori communia ait tradi præcepta oportere. VTER enim diffiniendo. Hoc dicit siue accusator: siue defensor sit uter eorum melius rem de qua quæstio est diffinierit: is ad sensum iudicis melius penetrarit: & ad eam præceptionem: quæ animis audientium insidet is obtineat causam necesse est. diffiniendi uero modum supra abunde ut nobis uisi sumus attigimus. SED Tanq̄ explicando. Hoc dicit non obtinetur causa argumentatione: sed potius diffiniendi quadam peritia. PRAEVARicationem accusator esse diffiniat. Præuaricatores inquit festus a prætergradiendo sunt uocati. Vlpianus de iis qui infamia notantur dicta prætoris interpretatus super illo uerbo in te præuaricator. præuaricator autem inquit est quasi uaricator: qui diuersam partem adiuuat prodita causa sua quod nomen labeo a uaria cunctatione tractum ait nam qui præuaricatoris ex utraque parte consistit quin imo ex diuersa. VERBiq; uim ex contrario reperiet. Diffiniet alio modo ut uis uerbi cõtrarium significare uideatur. QVAsi ex uero accusatore. Tanq̄ nomen præuaricationis a uero inclinetur. EX Consequentibus. Ex eis quæ sequuntur id nomen. CONFugiendum est ad æquitatis locos. Non tantum diffinitio inspicienda. AD RERum iudicaturum autoritatem. Ad autoritatem eorum qui iudicarunt quid uerbum id significaret. COMMuneq; sit hoc præceptum. Subaudi tam accusatori: q̄ defensori. Qui de re confiteatur ut se sustulisse. VERBI se interpretatione defendat. Ut nolit sacrilegium: sed furtum appellare. DEPR Auatione uerbi se urgeri quærat. Hoc est lamentetur quod in causa urgeatur non quod deliquerit: sed mala uerbi interpretatione. PERCENSere poterit. Adicere quæ pariter possint ita male interpretari: sicut quod contra se proferatur. TAMEN reus. Tam & si inquit tam accusator q̄ reus id possit facere: tamen commodius id præstabit reus. EX HIS quæ anteposita. Quæ ad amplificandum idonea diximus NVNC ea quæ quale sit. Exposita finitiui status tractatione. nunc statum qualitatis quo modo tractare conueniat docet. QVOD diuiditur in duas partes. Hoc nos quoq; superius tractauimus & iurisconsultorum autoritate usi diuisimus. ET VT dicitur æqui & boni. Ita siquidem loqui consueuerunt iuris consulti. ET EA quæ sine literis. Quod appellatur ius non scriptum. nam ut etiam iuris consulti diuidunt aliud est ius scriptum. Aliud non scriptum. ac ut græci aiunt εσι δε νόμος εγγραφος σιωηδαία δε αγραφοσ. AVT gentium iure. Aut malorum more. Itaq; & Paulus libro quarto ad Sabinum ius inquit pluribus modis dicitur uno quidem modo cum id quod semper æquum ac bonum est ius dicitur: ut est ius naturale. Altero modo quod omnibus: aut pluribus in quacunq; ciuitate utile est: ut est ius ciuile: nec minus ius recte appellatur in ciuitate nostra ius honorarium. prætor quoq; ius reddere dicitur etiam cum in quæ decernit: relatione scilicet

iniquis

COMENT.

tione scilicet facta non id quod ita prætor fecit sed ad illud quod prætorē facere cōuenst. Alia significatione ius dicitur locus in quo ius reddit appellacione collata ab eo qđ sit in eo ubi fit: quē locū determinare hoc modo possumus ubicūq; prætor salua maiestate imperii sui saluoq; more maiorū ius dicere constituit is locus recte ius appellatur hæc Paulus. Martianus aut libro primo institutionū nōnunq; inquit ius ē pro necessitudine dicimus uelut est mihi ius cognationis: uel affinitatis. Iuris autem præcepta ut Vlpianus inquit sunt hæc honeste uiuere. Alterum nō ledere: ius suum unicuiq; tribuere. Iuris prudentia est diuinæ & humanæ rerum notitia: iusti & iniusti scientia. **AVT** gentiū iure aut maiorū more: Hoc est iure gentiū & iure civili de quo supra abūde dictū. **PV**blicū diffinit qđ sit ius publicū. **PACT**um. Conuentum stipulatio: Vlpianus de pactis. Pactū autem inquit a pactione dicit: inde etiam pacis nomen appellatum est: & est pactio duorum plurium ue in idē placitum cōsensu. Cōuentionis uerbū generale est ad oīa pertinēs de quibus negotii contrahēdi transigendiq; causa consentiunt qui inter se agunt: nam sicut cōuenire dicunt qui ex diuersis locis in unum locū colliguntur & ueniunt. Itaq; ex diuersis animi motibus in unū cōsentiunt idest in unā sniam decurrunt adeo aut cōuentionis nomen generale est ut elegāter dicat pædius nullū esse contractū: nullā obligationē: quæ nō habeat intra se cōuentionē siue re. siue uerbis fiat: nā & stipulatio quæ uerbis fit: nisi habeat consensum nulla est: sed cōuentionū plæræq; in aliud nomen transeūt ueluti in emptionem: locationē: pignus: uel stipulationē. Paulus autē libro tertio labeo ait inquit conuenire posse uel re uel per epistolā uel per nuntiū inter se absentes posse: sed etiā tacito cōsensu conuenire intelliguntur ideo si debitori meo reddiderim cautionē uidetur internos cōuenisse ne peterē p̄futuramq; ei cōuentionis exceptionem placuit. **NAT**urali iure præscriptū est. Mandatum: iustū. Cæsar in cōmentariis qđ fieri oporteret nec minus cōmode ipsi sibi p̄scribere q̄ ab aliis doceri poterant. **DE NAT**ura. Subaudi maiorū. **AD** eius facti deprecationē. De qua parte superius in diuisione assumptiæ constitutionis diximus. **QVA**le sit cū disceptatio uersa in scriptis. Supra diximus in diuisione statuū alios dici rationales. Alios legitimos: de rationalibus an sit quid sit & quale sit hætenus dictū: secuntur legitimi qui ex scriptis eliciunt. **SVNT** igitur ambigui. Ambiguū hoc est amphibologiam primo tractat. Lex oīs inquit Quintilianus aut tribuit: aut adimit: aut punit: aut iubet: aut uetat aut permittit. Litem habet aut propter se ipsam: aut propter alterem questionē: aut in scripto: aut in uolūtate. In scripto aut apertum est aut obscurum: aut ambiguū: quod de legibus dico idem uolo accipi de testamentis: pactis stipulationibus: omni deniq; scripto idem de uoce: de ambiguo porro aliquanto post inquit. Amphibologiæ species sunt innumerabiles adeo ut philosophorū quibusdam nullū uideat esse uerbum quod nō plura significet genera. aut admodū pauca: aut enim uocibus accidit singulis: aut coniunctis singula afferunt errorē cū pluribus rebus aut hominibus eadem appellatio est ὁμοῦν. u. a dicuntur. ut gallus utrum enim gentē: an nomē auis an fortunam corporis significet incertum est. In aliq̄to post in coniunctis inq; plus ambiguitatis: fit aut per casus ut aio te æacida romanos uincere posse: & quæ sequuntur. **CVM** autem aliud scriptor scripisse. Statum tangit: qui de scripto & sententia nominatur. **RENO**uare. Idest repetere sapius ut affectus moueat. **CON**tra. Idest e diuerso. **AM**plificet. Quasi in locum cōmunem descendens. **QVI**bus alii. Subaudi usi sunt. **IN**uidiosa quærela. Quintilianus inuidia namque inquit. altera inuidum. Altera inuidiosum facit. Hoc autem hominis. Illud rei est. **SI** **SCR**ipta inter se dissentient. hic status de contrariis legibus nominatur.

FINIS.

Ioannes Petrus Valla Doctissimo Viro Marco firmano Salutem. Dicit Plu.

Sæpenumero a me optime Marce poposcisti: ut patris distata in primum Ciceronis quæstionum Tusculanarum tibi publicanda exhiberem quod scires ob contractam amicitiam dum cum ipso frequenter uersareri: post publicas lectiones ipso dictante aliquot fuisse perscripta. Ego uero (ut scis) aliquam diu recusavi: quia mihi uidebantur: qui illa acceperant non ita examinis: ut a patre meo erant lingua deprompta aliqua descripsisse. Nec ipse in præsentia possem ob alia quædam circa talia studium adhibere. Deinde quia non est quicquam quod ex tempore enunciatum longe deterius & minus accurate non dicatur quam si componentis manus accesserit. Itaque cum mentis meæ sinum: ut erga amicissimos facere par est tibi aperuissem: tu uehementior adhuc me in spem gloriæ futuræ patris hortari atque adeo incitare cepisti asserendo illa ex doctissimorum uirorum etiam consensu huiusmodi esse ut in posteritatem luculentissime transire possent: nosque inde non mediocrem apud Ciceronis studiosos beniuolentiam adepturos. Vnde factum est ut ullo pacto tergiuersandum non duxerim: sed tuo parendum censuerim consilio: quod de honestate: amore: obseruantia: ac erga præceptorem tui ut noui amantissimum pietate emanare plane perspexerim. Et non modo quæ postulasti: sed alias etiam eiusdem interpretationes animo promptissimo nostræ exactæ amicitiae pignus: sponte offerendo. Itaque tua nunc intererit ut eam his editionibus adhibeas diligentiam: quam aliis tua cura atque impendio impressis adhibere consueisti: quo studiosi qui has tua de causa legent quæ emendatissimas perlegant. Nos certe ut se nobis concrediderunt ita ipsas tibi committimus commendamusque Vale.

GEORGE LANAS
VI
na
pe
le
ti
un
memorias alia
ocum quæ sum
compendium
na in homin
ita diffinit. Philo
tionis a philoso
Nam & formam
talis quidam de
dum: sed per q
rim ambiguita
quia illum ne
terum cognit
Alii quatenus
superiore E
tio: quod est e
est perhibetur
meliorum que
factum est quo
cuius distinctio
lophilom: est
philosophia est
rationes eadem
Musica: Geomet
alterationi uide
namque earum in
trans euzantur
bitem: sed talem
rem magis succ
bet geometria: q
automata a græci
lat omne rotum
componitur ait: de
cipium deducit a
Cum musica de pi
no: quæ perpetu
inipia relier pñi
tatum sapientie:
tenat unigo uoca
tionem uer
sophiam nominat
Cuius uimur te
tam rationalem a
era uero quæ de m
tatione disputatio
per ampliam cog

COMMENT.

GEORGII VALLAE PLACENTINI VIRI CLARISSIMI IN TVSCV
LANAS CICERONIS QVAESTIONES COMMENTARIA.

Vsculanus Marci Tullii quaestiones. philosophiæ pulcherrimæ discipli-
næ uim magnam comprehendentes interpretaturos decet nos de ipsa
primo presari philosophia: quo totius materiæ disputatio magis eluce-
scat. Cum igitur quicq̃ in disputatione ueniens diffinitione debeat ape-
riri: deinde distribui. Id nos quoq̃ nomine tenebimus: & quoniã non
una est philosophorum antiquorum diffinitio eminentiores prosequi-
mur: missas alias faciendo. Hanc igitur quidam hoc modo diffiniere. philosophia est
eorum quæ sunt quatenus sunt cognitio. neq̃ enim philosophus cuncta: quæ mundo
comprehenduntur sibi fas enumerare duxerit: uelut homines omnes: sed quæ nam na-
tura sit hominis. Cuiuslibet enim rei philosophus considerat essentiam. Plato autem
ita diffinit. philosophia est humanarum diuinarumq̃ rerum cognitio: ut nihil cogni-
tionis a philosophia abesse uoluerit: Cui Quintilianus astipulatur sententiæ inquiens.
Nam & formantes sapientem eum qui sit futurus consumatus undiq̃: & ut dicunt mor-
talis quidam deus non modo cognitione cælestium: uel mortalium putant instituen-
dum: sed per quædam parua sane: si ipsa demum existimes ducunt: sicut exquisitas inte-
rim ambiguitates. non quia cerastinæ: aut crocodilinæ possint facere sapientem: sed
quia illum ne in minimis quidem oporteat falli. Nam uel minimarum quarumcunq̃
rerum cognitionem ac causam tenere debet philosophus: sicut cur cerastæ. Alii bina.
Alii quaterna habeant cornua. Cur natura soli crocodilo maxillam mobilem fecerit
superiorem. Est & alia diffinitio a fine data quæ inquit philosophia est mortis cogita-
tio: quod est cum sit homo ex corpore animaq̃ compositus: quod uinculum naturæ
esse perhibetur. mors id dissoluit uinculum: quod Cleobrotus Ambratiotes respiciens
meliorem querendo uitam: se morti dedit. Alterum autem uinculū delectu humano
factum est: quo sponte corpori anima mancipatur: cupiditatibus nimium inseruiens:
cuius dissolutio est ut cupiditatibus respōdeat: & se ab illis liberet. quod munus est phi-
losophorum. est & diffinitio Aristotelis ab excellenti potestate deducta ipsius: quæ ait
philosophia est ars artium & scientia scientiarum. differt ab altera altera: quod scientia
rationes easdem semper habet: subiectaq̃ nulli errori obnoxia: qualis Arithmetica: &
Musica: Geometria & Astronomia cum ars in errorem delabi possit propter subiecta: q̃
alterationi uarietatiq̃ sunt obnoxia: uelut Medicina: & eius origo phisiologia. materia
namq̃ earum subiectum mutationibus est crebris obnoxia: neq̃ semper contraria con-
trariis curantur: ueluti scamonea: quæ cum admodum sit calida flauam tamen purgat
bilem: sed talem curam habere nos ipsa docuit experientia. Ita frigida aqua modo calo-
rem magis succedit: modo magis refrigerat: quarum principia rerum philosophia pre-
bet. geometriæ quidem uniuersales rationes: ac sine demonstratione diffinitiones: &
axiomata a græcis appellata. a nostris effata: & petitiones: ut punctū est. cuius pars nul-
la: & omne totum est maius sua parte. Medicina autem humores quattuor in humanis
corporibus ait: de quattuor oriri elementis Rhetorica de inductione ac syllogismo
exemplum deducit ac inductionem. grammatica tempora & tonos de musica mutuatur.
Cum musica de philosophiæ fonte scaturiet: unde etiam artes mechanicæ: uelut ædifi-
catio: quæ perpendiculo utitur: quo angulum constituat rectum: rationis ignara: quæ
in ipsa residet philosophia. At Pitagoras ethimologiam secutus: philosophiam dixit
studium sapientiæ. Nam cum priores sapientiam uocarent cuiuscunq̃ rei cognitio-
nem: ut uulgo uocamus sapientem quemlibet artificem solum deum dixit esse sapien-
tem: hominem uero sapientiæ studiosum. Sapientia igitur: quã ueriore uocabulo phi-
losofiam nominamus. Stoici dixerunt diuinarum humanarumq̃ rerum esse scienti-
am. Cuius uirtutes tris esse uoluerunt generales. naturalem unam: moralem alteram:
tertiam rationalem. naturalem quidem de mundo: ac quæ mundo continentur. mo-
ralem uero quæ de moribus rituq̃ hominum loquatur. rationalem autem quæ circa
rationem disputationemq̃ uersetur. Alii porro philosophiam esse dixerunt unam ma-
gnam amplamq̃ cognitionem. unde omnes aliæ rerum cognitiones caperent exor-

dium. & perinde ipsam trifaria partiti sunt. in theologiam: quæ seorsum a natura rerū est. mathematicam quæ in quattuor est distributa scientias. Arithmetica. musicam. geometriam. & astronomiam. Tertia physiologia: ut hominum varia opinio est: disciplina ab hac inquam triplici uia: sed physiologia: ut hominum varia opinio est: ita philosophantium. De principiis diuersa sensere. nam Thales Milesius omnium rerum principium aquam dixit de aqua enim cuncta procreari putauit in eamq; resolui omnia. id propterea suspicatus quod omnium animalium semen humidum uidit: & cunctas stirpes: arbores: frutices: & herbas humore coalescere uidit: & augeri: id propterea Homerus de aqua locutus dixit omnia ab oceano ducere originem inquit $\omega\kappa\epsilon\alpha\upsilon\omicron\upsilon\upsilon$ $\tau\acute{\epsilon}\theta\epsilon\omega\upsilon\gamma\epsilon\nu\acute{\epsilon}$ $\tau\eta\upsilon\kappa\alpha\iota$ $\mu\eta\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\tau\eta\theta\acute{o}\omicron\nu$ & rursus $\omega\kappa\epsilon\alpha\upsilon\omicron\sigma\theta\omicron\omicron\pi\omicron\sigma$ $\gamma\epsilon\nu\acute{\epsilon}\sigma\iota\sigma$ $\pi\alpha\nu\tau\acute{\epsilon}\sigma\iota$ $\tau\acute{\epsilon}\tau\upsilon\kappa\alpha\iota$: Anaximander autem pariter Milesius rerum principium dixit esse infinitum: & hoc namq; cuncta fieri & in ipsum cuncta corrumpi. ideo etiā mōdos gigni infinitos: rursusq; corrumpi in id unde ortum ducerent. neq; quid sit quod nocet infinitum satis aperuit. Anaximenes ē milesius rerum principium aerem diffiniuit ab eo ducere originem omnia & resolui in eum putauit animā. n. nīam aerē dixit: & mūdum uniuersum spiritu & aere contineri. Anaxagoras Clazomenius rerum principia esse homœomerias. quod quid sit exponit Lucretius inquit.

Nunc & Anaxagoræ scrutemur homœomerian

Quam græci memorant: nec nostra dicere lingua

Concedit nobis patrii sermonis ægeitas

Sed tamen ipsam rem facile est exponere uerbis

Principio rerum: quam dicit homœomerian

ossa uidelicet de paucillis atq; minutis

ossibus sic & de pusillis atq; minutis

Visceribus uiscus gigni: sanguenq; creati

Sanguinis inter se multis coeuntibus guttis

Ex auriq; putat micis consistere posse

Aurum: & de terris terram concrefcere paruis

Ignibus exiguis: humorem humoribus esse

Cætera consimili fingit ratione putatq;

Nec tamen esse ulla parte idem in rebus inane

Concedit: neq; corporibus finem inesse secundis

Archelaus Apolodori filius atheniensis aerem infinitum rerum fecit principium. Circa

quem densitatem dixit & raritatem: quas aquā: ignemq; eē uoluit. Rursus ab alio prin-

cipio Pythagoras innesarchi filius samnis ad numeros: & cum mensurabilitates: quas uo-

cat harmonias cuncta deducit & mentem causam dicit efficientem: nempe deum. passi-

uam uero causam siluosum nempe uisibile mundum: Naturamq; esse numeri decada:

Cuius potestas in quattuor sit collocata. ideo Pythagorei in eo numero: maximum ius-

iurandum posuere: Cuius tales sunt uersus:

$\acute{o}\nu\mu\alpha$ $\tau\omicron\nu$ $\alpha\mu\acute{\epsilon}\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\psi\upsilon\chi\alpha$ $\pi\alpha\rho\alpha\delta\acute{o}\nu$ $\tau\alpha$ $\tau\acute{\epsilon}\xi\alpha\kappa\tau\acute{\upsilon}\nu$

$\pi\alpha\gamma\alpha\nu$ $\alpha\epsilon\nu\alpha\acute{\nu}\omicron\upsilon$ $\phi\upsilon\sigma\epsilon\acute{\omega}\sigma$ $\rho\iota\acute{\xi}\acute{\omega}\mu\alpha$ $\tau\epsilon$ $\chi\omicron\iota\sigma\alpha\nu$.

& nostra inquit anima tetrade constat mente: scientia: opinione: sensu. mentem mona-

dem uocauit. scientiam uero infinitam diadem. opinionem traida: quia trias plurium

nomine nuncupata. sensus autem tetradi deputauit: nam tangendi sensum reliquis

sensibus attribuit. Eraclitus & Hippasus metapontinus uniuersitatis principium ignem

fecerunt. densa resolui corpora reliqua in ignem dicentes: & calore cuncta uigere. At

Hippocrates medicorum omnium facile princeps in libro de elemētis negat ullo mo-

do intelligi posse elemētum unum rerum esse principium quando quidem si unum sit

elementum principium fieri non posse ait ut in egritudine corpus ullum deueniat. qm̄

a contrario in contrarium nascitur ægritudo & si qua etiam ægritudo ad sanitatem p-

duci non posse. Epicurus neocleus filius atheniensis Democritum secutus. dixit rerum

omnium principia esse corpora indiuidua quæ atomos uocant: ea dixerunt sub aspectū

non cadere inane non admittere sempiterna: nunq̄ genita: nec secari posse: aut alterari

& ea moueri p̄ inane: ipsumq; inane infinitū: & atomos infinitas tria his inesse corpori-

COMMENT.

bus figuram magnitudinem pondus. quod epicurus duobus illis attribuit magnitudi-
ni: & figuræ: quæ suere democriti. Empedocles Metonis filius agrigentinus quattuor
elementa uoluit rege esse præcipia: & potestates præcipales binas amicicia: & litè. inqt. n.
Ut sint cunctorum radices quattuor audi
Iuppiter imprimis: qui dicitur arduus æther
Huic bona succedit Iuno. huic regina infima ditis
Inde fluentia rigant lachrimis interna animantum
Socrates Sophronisei filius athæniensis & Plato Aristonis filius atheniensis tria rerum
fecere principia Deum: materiam & ideam. deum mentem. materiam subiectum. gene-
rationi & corruptioni. ideam. corporis expertè in diuina positam uisione. Aristoteles
Nichomachi filius stagirites principia fecit entelechiam: quam & formam uocat mate-
riam. & priuationem: quæ potestatem quoque nominauit. Elementa quinque dixit: quattuor
corruptioni obnoxia terram. aquam. aerem. ignem. quintum æthera incorruptibile. Ze-
no mnasei filius citticus principia rerum bina fecit. deum & materiam efficientem cau-
sam deum patientem aut materiam: quattuorque elementa Apollinarius ex abiso ait mun-
dum a deo productum. Hesiodus idem ferme dicit re si minus uerbis: quippe quod ex cao
cuncta cœpisse ortum existimauit. Cum itaque sit Ciceroni propositum in his ostendere
quæstionibus uirtutum affectuumque uires: atque origines: & tam uirtutes quam affectus de
anima scaturiant primo de anima dicendum esse existimat. porro quoniam nasci quæ-
stio potest uiuere ne: an ab hac uita dimoueri bonum: malumue sit in quæstione posi-
tum est. idcirco diluitur planeque comprobatur mori non esse malum: Verum ita exor-
ditur ut ostendat. Cum iam pridem se studiis philosophiæ dedisset. senecta ætate: hæc
scribere temptauerit latinos laudando: ac græcis præferendo. a quibus hæc sunt disputa-
tiones. inquit ergo. CVM Defensionum laboribus. Idest iudiciali genere. Nam consue-
uit Cicero accusare neminem defendere autem cum plures quod ipse ostendit in Ver-
rem inquit si quis uestrum iudices: aut eorum qui ad sunt forte miratur: me qui tot
annos in causis iudiciumque publicis ita sum uersatus ut defenderim multos: leserim nemi-
nem. subito nunc mutata uoluntate ad accusandum descendere. SENATORIISQUE mune-
ribus. Idest deliberatio genere ESSEM aliquando liberatus. Nempe cesare rem publi-
cam occupante. QVAE retenta animo. Idest quæ adolescens acceperam memoria-
que custodieram. REMISSA temporibus. Aliquandiu non exercueram. AD RECTAM ui-
uendi uiam pertinerent. Duplex namque est ea. una quidem in agendo. altera inspiciendo
posita in agendo quidem: quæ ad mores tendit: inspiciendo autem quæ ad artes at-
que scientias attinet. RATIO & disciplina. Ratio quidem quæ inuenit per se disciplina
uero: quæ ab alio perdiscitur. STVDIO sapientiæ. Ita enim ueteres nominauere ante Py-
thagoram enim sapientes & ipsa professio sapientia dicebatur. primus Pythagoras: ut
ipse in hoc opere ostendit Cicero. Philosophos & philosophiam dixit: quod est stu-
diosos & studium sapientiæ. OMNIA nostros aut inuenisse sapientius quam græcos. Hoc se di-
xisse ut suos laudet ac hortetur. Cicero in oratore ostendit inquit atque utinam in
latinis talis oratoris simulachrum reperire possemus esset egregium non querere ex-
terna domesticis esse contentos: sed ego idem quod in illo sermone nostro qui est exposi-
tus in Bruto multum tribueram latinis uelut hortarer alios. uel quod amarem meos: re-
cordor longe omnibus unum ante ferre Demosthenem. ET INSTITUTIS & legibus. Institu-
tis quidem: quæ rem priuatam domesticamque respiciunt: legibus uero quæ rem publi-
cam tuentur cuiuslibet ciuitatis suam. OMNI litterarum genere. Idest omni arte atque
disciplina: quæ litteris traderetur. Homerus fuit & Hesiodus ante romam conditam.
annis circiter centum sexaginta quattuor ut Cornelius nepos putat. at solinus ubi de
asia snirna inquit unde præcipue euitet homero natiua fuit patria. qui post Ilium ca-
ptum anno ducentesimo septuagesimo secundo humanis rebus excessit: Agrippa siluio
Thyberini filio albæ regnante anno ante urbem conditam. C. lx Inter quem & Hesio-
dum poetam. qui in hospiciis olimpiadis prime obiit. cxxxviii. anni medii fuerunt.
ARCHILOCHUS regnante Romulo. At ut Cornelius nepos putat clarus fuit tempore

hostilii. LIVIUS fabulas dedit. Valerius maximus in secundo paulatim deniq; ludicra ars ad satyrarum modos perrepsit a quibus omnium primus poeta Liuius ad fabularū argumenta spectantiū oculos & animos transtulit. APPIO claudio. Cicero ipse in bruto. possumus appium claudiū suspicari disertum quia senatū iam iam inclinatū a pyrri pace reuocauerit. IN Neruorum uocumq; cantibus. Periphrasticos musicam dicit: q̄ uetustissimis encyclopædian idest omnes cōprehendere disciplinas. quemadmodum multis cōprobatur testimoniis: uelut Alantopoles .apud aristiphanem in fabula quæ est ἰπέρις in scripta.

Α Μ ὧ γ' γὰρ δὲ μοισήκει ἐπίσταμαι

Πλὴν γραμμάτων καὶ τῶν τε μῦθων καὶ κινήσεων

IN SVMmo apud illos geometria fuit. Quintilianus geometriā distributam ait in numeros & formas: ubi si codicis mendositas non est formas pro figuris posuit. siquidē forma cuiuslibet rei dicitur facies: at figura lineas distincta immago nominatur. omnium cum sensu mathematicorum. ut triangula. quadrata altera parte longior. rhombus rhomboides. trapeziū: reliqueq; planæ necnon solidæ. ut cubus. Pyramis. Cylindrus & aliæ eiusmodi: sed si mathematicos audiamus aliam inueniemus esse diuisionem: Heron namque Alexandrinus ita diffiniendo eius prætes ostendit cum inquit γεωμετρία ἔστιν ἐπιστήμη μεγάλων, καὶ ἁπλοῦν, καὶ τῶν περιεπεριουμένων, καὶ περατομένων τῶν τε ἐπιφανείων, καὶ γραμμῶν, τῶν τε ἐν ἑαυτοῖς παθῶν, καὶ ἁπλοῦν, καὶ ἐν ἑαυτοῖς ἐπιφανείων, καὶ κινήσεως ὁρίσασθαι Taurus aut Sidonius Geometriam ait δὲ ξανθὴν ὄρθην, ὁρθῆσαν αἰτίαν λογισμῶν. Aristoteles uero ὑπολήθει μὲν ἀποδείξεως. Zeno uero ἔλεγε πρὸς ἀείων φαντασιῶν ἀμεταπτόμενον ὑποδίκνον. Differre aut oēs geometriā a geodesia oēs uoluerūt. Geodesiam nāq; Proclus Licus ita diffinit γεωδεσία ἔστιν ἐπιστήμη τῶν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς σώμασι μεγάλων καὶ ἁπλοῦν διαρεπτικῆ ἢ σωθετικῆ. Non dubium autem est quin geometria uersetur circa figuras & numeros: ut intelligit Quintilianus. demonstrantur tamē multa: quantitate continua: quæ discreta idest numero demonstrari non possunt: ut diameter quadrati ad latus numero quam rationem habeat non inuenieris. similiter cum dicimus datam lineā sic secare: ut quod sub tota & una portione rectāgulum continetur æquum sit: ei quod sit & reliqua sectio: quadratum itidem cum dato rectilineæ æquū quadratum demonstramus: & alia quæ apud Euclidē in decimo elementorum libro. Principia uero geometriæ heron ait axioma hypothesim: & petitionem post principia uero sunt problema & theorema. ut nostri uero transferunt in latinum ambiguitas & præceptum. Procli uero lycii sententia: ortum habuit geometria ab ægyptiis: a quibus primus Thales Milesius ipsam abduxit in græcia post thaletem Mamerthius stesichori poetæ frater: & hippias elius deinde Pythagoras: qui multa mea inuenit præcepta inde Anaxagoras inde Plato. inde ænopolus chius & Theodorus cyrineus: & Hippocrates. inde leodamas thasius. & Archytas tarentinus. & thetus atheniensis: & Eudoxus gnidius: qui tribus proportionibus notis: tris alias adiecit. inde Euclides elementarius qui multorum dispersa colegit elementa. Junior quidē Platone. Schola antiquior erat thosthene & archimede: qui ambo uno fuerunt tēpore. ITAQ; nihil mathematicis illustrius. Mathematicam heron ita diffinit. μαθηματικὴ ἔστιν ἐπιστήμη θεωρητικὴ τῶν νοησῶν καὶ αἰσθησῶν καὶ ταλαμβασιομῶν πρὸς τὸ τῶν ὑπερπιπόντων ὄσιν. Ea autem distribuitur in quantitatem discretam: & continuam. discreta aut per se consideratur: & arithmetica facit: aut refertur ad aliud: & musicam constituit: continua uero quantitas. aut consideratur: ut immobilis: & geometriam facit: aut ut mobilis & tum efficit astronomiam. NEC Disponere: nec illustrare possit. Dispositio namque de prudentia pendet: nulla si quidem œconomia citra prudentiā laudabilis. Illustrari uero nihil sine facundia potest LICentiam scribendi. Quippe qui eloquendi ignorent rationes. EQVibus etiam illa manabāt. Vult Cicero indicare oratoriā facultatē de philosophiæ rōne descēdere: quæ & alibi quoq; demonstrauit. tinitus namque uerborū. & crepitaculū quoddā sit nomē eloquentiæ: citra disciplinæ alicuius cognitionem. VIR summo ingenio. Hæc præcipua laus Aristotelis. SCientia copia. Nam non oratoria modo facultate & stilo aureo

COMMENT.

usus est: sed quantum rhetoricam poeticamque retinuerit. de his tradita praecepta ostendunt: mirificum quoque acumen libri: tam moralis quam naturalis philosophiae: ac dialecticae: ut ubertatem praesferant de animalibus libri atque problemata de cunctis rebus. Isocratis rhetoris gloria: extitit igitur iam senibus illis quos paulo ante diximus Isocrates cuius domus Cunctae graeciae quasi ludus quidam patuit atque officina dicendi magnus orator & perfectus magister: quae forensi luce caruit: intraque parietes aluit eam gloriam: quam nemo meo quidem iudicio est postea consecutus. Is & ipse scripsit multa perspicillare: & docuit alios: & cum caetera melius quam superiores: tum primus intellexit etiam in solita oratione dum uersum effugeres modum tamen & numerum quendam oportet seruari: ante hunc. n. uerborum quasi structura & quaedam ad numerum conclusio nulla erat: aut si quoniam erat non apparebat. haec ipsa in bruto: at Quintilianus Isocrates inquit in diuerso genere dicendi nitidus & comptus & palestra: quam pugnae magis accommodatus omnes dicendi ueneres sectatus est: nec immerito auditoriis enim se non moliciis comparat inuentione facilis: honesti studiosus. in compositione adeo diligens: ut cura eius reprehendatur. HANC enim perfectam philosophiam semper indicaui: Subaudi quae uariare disciplinarum cum facundia amplecteretur cognitionem. Nam philosophiam dici uoluit: tam platonica: quam aristotelica secta. magnam quaedam disciplinam: quae cunctas in se se artes atque scientias colligeret: quam Platonem placuit moralem ueram dici philosophiam. SCHOLAS id est uacationes & otia. nam scholazo. uaco significat & otior. unde schola otium. DECLAMITABAM causas. Id est fictas actirabam orationes. id enim declamare est. SOCRATICA ratio. Platonis dialogi in quibus disputat Socrates. Nam Plato in epistolis inquit: quae scripsi socratis fuerunt. MALVM mihi uidetur esse mors: quae a latinis mors a ueteribus graecis moros prima correpta dicebatur quod sit animae a corpore separatio. nam merizo. unde moros diuidere significat. CONSTARE uis. Id est in eadem sententia permanere. MISERIAE finis in morte. Ita Aristoteles in ethicis. ait omnium tremendorum finem esse mortem. TRICEPS apud inferos Cerberus. Custos inferorum ianuae Cerberus dicitur a poetis hunc autem alii tricipitem dicunt: ut hic Cicero. Pindarus centum ait habere capita: At Esiodus quinquaginta cocyti fremitus: graece κωκίτω ululo dicitur. quia ululatus est inferorum. TRAIECTIO acheruntis. Acheron fluius est prope acherusiam: quod erachleae promontorium est: inde ad inferos descensus putatus est: hinc acherus acheruntis: ut trapezus trapezuntis: cerasus cerasuntis. hydrus hydruntis: inde Lucretius Acherusia templa dixit. Acheron uero acherontis: quare fallitur Priscianus opinatus acherunte sub imo a Lucretio dictum per. u. factum ab eo quod est acheron. SITI enectus tantalus. Iouis & Plotidis nymphae filius Tantalus hac torqueri pena apud inferos peribetur: ut demersus in aquis potare non queat. superne ad os poma pendere: & perpetua fame affligi. Euripides tamen & quidam alii dicunt capitum saxum iminere: quod significat auarum hominem ueluti tradidit Lucretius.

Nec miser impendens magnum timet aere saxum
Tantalus: ut fama est cassa formidine torpens
Sed magis in uita diuum metus urget inannis
Mortales. cassumque timent: quem cuique ferat fors
TYCII iecur a Tycio terrae filio ciuitas tityus uocata: ut a priolo priolus ticyi filius barynus fuit nymphis: & calistrati sententia. Euphemius ait neptuni & europae ticyi filiae filium fuisse polaum. de ticyo Lucretius.
Nec ticyon uolucres ineunt acherunte iacentem
Nec quid sub magno scrutentur pectore quicquam
Perpetuam aetatem possunt reperire profecto
Quamlibet innani proiectus corporis extet
Qui non sola nouem disparis iugera membris
Obtineat: sed qui terrae totius orbem
Non tamen aeternum poterit perferre dolorem
Nec praebere cibum proprio de corpore semper
Sed ticyus nobis est hic in amore iacentem
Quem uolucres lacerant atque exest anxius angor

Aut alia quavis scindunt torpedine curæ
 TVM illud quod sisyphus uersat saxum. Lucretius.
 Sisyphus in uita quo nobis ante oculos est
 Qui petere a populo fasces sanasq; secures
 Imbibit & semper uictus tris bisq; recedit
 Nam petere imperium quod inane est nec datur unq;
 Atq; in eo semper durum suffere laborem
 Hoc est aduerso nixantem trudere monte
 Saxum: quod tum summo iam uertice rursus
 Voluitur. & plani raptim petit æquora campi
NEQVE profuit hilum. Nonius hilum breue quoddam. Lucilius quod tua laudes
 culpes non proficis hilum. festus hilum putant esse: quod grano adheret ex quo nihil
 & nihilum. **MINOS** Rhadamanthus. Hi fuerunt Iouis filii & europæ: qui apud inferos
 iudices animarum etiam perhibentur. a Minoe minoides sunt dictæ cyclades: quia Mi-
 nos illis imperauit. **ERIT** maxima corona. Idest magnus hominum consensus. **DELLI-**
rare. Insanire ducta translatione a fossa agrorum quæ lyra dicitur ad excipiendam quæ
 officiat uliginem. **DESertus** esse possem. Ob ingentem multitudinem quæ id credit.
 sane quænam sit ratio animarum puniendarum. Diuus Augustinus docet de spiritu &
 anima inquiring. Animæ siquidem quæ in corporibus uiuentes per de-lationem re-
 rum uisibilium corporalibus imaginibus afficiuntur a corporibus exeuntes in eisdem
 imaginibus tormenta patiuntur: propterea enim corporalibus passionibus ibi teneri
 possunt: quia a corruptione corporalium affectionum hic mundatæ non fuerint: quam
 corpulentiam de corporis dilectione traxerunt quorundam animæ in eisdem locis in
 quibus culpam commiserunt puniuntur: quædam uero abditis receptaculis usq; ad ul-
 timam resurrectionem continentur: sicut una quæque requie digna est: uel miseria. Idem.
 c. xlviii. psalmo. Infernum hoc appellamus: quod inferior pars mundi sit: dracones &
 omnes abyssi. abyssi profunditates aquarum sunt maria omnia. nubilosus iste aer ad
 abyssum pertinet ubi nubes. ubi uis uenti. ubi tempestates. ubi pluuia coruscationes:
 tonitrua: grandines: niues: & quicquid uult deus super terram fieri omnia ista hic fiunt
 prope terram: & aliquando sunt homines in cacuminibus montium: & nubes sub se ui-
 dent & fiunt pluuia & apparent bene intentis ista quæ perturbato aere concitantur hic
 fieri in ista mundi parte infima. propterea ad ista caliginosa idest ad hunc aerem tanquã
 ad carcerem damnatus est diabolus de apparatu superiorum angelorum. **QVIS** enim
 est tam excors. Amens sicut uecors: quoniam uitalium potentia in corde residet & spi-
 ritus: unde & acumen ingenii: unde & cordatum ueteres dixere sapientem. **SI** ENim
 sunt nusquã esse non possunt. Ut nullam loci teneant denominationem. alioqui intel-
 lectus: ut inquit Alexander: ipseque animus in loco non est: non enim in corpore tanquã
 in loco: quoniam corpus animi est instrumentum: qui euolat incredibili celeritate per
 omnes mundi tractus. **IAM** mallem cerberum metueres. Minus delirum inquit fuerit
 Cerberum metuere: & quæ de inferno diximus: quæ impossibilia factu & contraria crede-
 re. deducit enim Cicero secum disputantem argumentatione ad id quod factu impo-
 sibile est: quo demonstrandi genere sæpe utantur mathematici resoluendo sicut aliter
 ad principia perueiundo. Nam & a principiis quæ sunt post principia. fiunt etiam ar-
 gumentatione demonstratiue. nempe componēdos. **HAEC** quid de te recordere. Ve-
 nusta Ciceronis irrisio. **CVM** FVERint eos miseros esse. Ideo miseros inquit arbitror
 quia esse deserunt. **QVONIAM** me uerbo premis idest occupas nempe uerbo substan-
 tiuo: quia protuli uerbum dicendo sunt miseri. **ID ESSE** aut non esse. Nam de quodli-
 bet dicitur esse uel non esse. **AN TV** dialecticis. Idest præceptis artis differendi Nam
 quæ a græcis dialectica a nostris ars dicitur differendi. **ἄλλα γομαί. n.** differo signifi-
 cat. **NE** IMbutus quidem es. Idest parum modo aliquid non attigisti. imbutus enim
 qui hausit aliquid modo. Horatius litterulis græcis imbutus: & idoneus arti. Festus ta-
 men imbutum inquit est quod cuiuspiam rei succum bibit: inde infantibus an uelint
 bibere dicentes bu. syllaba contenti sumus. **SIC** mihi i presentia occurrit. Nam ut nūc
 Cicero quod græci axioma pronunciatum dicit: ita aliquando proloquiū. sicut & Au-
 lus Gellius

COMMENT.

Inus Gellus aliquando effatum uelut in hortensio. nempe fundamentū dialecticæ est: quo quid enuncietur. Id autem appellant axioma: quod est quasi effatum: aut uerum esse: aut falsum: modo enunciationem uelut nunc omnes ita ipse in disputatione de fa ro: ut appellarem axioma. per se enim id nomen habet. At in argumentatione propo sio nuncupatur. indicatiuaq; oratio est q̄ solam orationem esse dialectici uoluerunt. so let quo dici axioma indemonstrabilis oratio. nam in omni argumētatione admittitur aliqui uia ut pote principium ueluti omne totum est maius sua parte. aut recipitur pro confesso. Cum tamen egeat probatione id axioma nuncupatur. non quod in questio ne positum est. non etiam illud: ex cuius consensu nexus efficitur. AVT NIHil dicis omnino. Nam si neq; uerum: neq; falsum dicis nihil dicis: at qui sine uerbo. nec uerum nec falsum pronuncians nihil ergo dicis. CVM! AIS miser. M. Crassus. uideo calcem idest mortem. NIHIL Sit præterea extimescendum. Nam ut etiam inquit Aristoteles omnium tremendorū finis est mors. MORI. VOlo: sed me eē mortuum nihil estimo: Est et illud epicharmi καὶ ἀπὸ λῶε μὴ ὄθην ἡ λῶε παλιγγαμεν εἰς γὰρ: πνεύμα λαύω. uerbum uerbo reddam hoc dicit: & abiuit unde uenit iterum. terra quidem in terram. ut spiritus autē sursum. VT ENIM nō efficias quod uis. Quamuis inquit non efficias ut bonum sit mors. INTERpellabo. Idest loquentem interrumpam. nam interpolare est in nouam formam redigere. Plautus in Amphitryone. illic homo me interpolla bit. meumq; os finget denuo: & interpollēs uetulæ quæ se in nouum formant modo ut uiris placeant. Idem albi tum istæ uetulæ interpollēs edentulæ. Plinius Libro. xviii. & spartum alitur. etiam diuersum ueluti natalium sit impensa est quidem eius natura interpollis. Nonius. Interpollare est mittere & interponere ad nouam formam euer tere. fingere. M. Tul. in uerrem actione secunda aliquid demendo mutando interpol lando. & est tractum ab arte fullonia: quæ poliendo diligenter uetera quæq; quasi in nouam speciem mutant. CONTInentem orationem. Sermonē perpetuum. PYThius apollo. A pythone ciuitate ubi colebatur pythius est appellatus Orpheus.

ὄναξ πυθῶνος μεδῶν ἕκα τῆ βόλε μαγτι.
ὄσ λαχῆσ ἡ λιβα τού κούρῦ φη σπαμαστίλα πῆ ξύν
σῆν ἀρετῆν ὄμνω.

SED VT homunculus unus. Hoc Platonica imitatione ex timeo sumptum est. PER cipi ea posse dicunt. Idest mathematicis demonstrationibus comprobari. TV VT uide tur. Sub audi'facito. est enim allipticos dictum. SVNt enim qui discessum animi a cor pore. Hic Cicero incipit uarias philosophorum de anima aperire sententias. Itaq; non erit alienum nos quoq; eminentiorum tradere opinionem philosophorum. Democri tus enim & Epicurus: ac stoicorum philosophorum omnis conuentus corpus animā esse pronunciauerunt qui tamen inter se differunt in essentia eius distinguenda. Nam Stoici ipsam flatum dicunt & calidum & succensum. Critias sanguinem. Hipon philo sophus aquam. Democritus ignem globosas namq; figuras a tomorum unde ignis & aer constat animam dixit efficere. Eraclitus uniuersitatis anima euaporationem de hu miditatibus: at in animalibus exoriri eius generis euaporatiōem tam intrinsecus q̄ ex trinsecus eamq; esse animam. Atqui animam dixerunt uacare corpore. opinione in nu merabili inter se discentiunt: quorum alii essentiam dixerunt immortalem: At alii ua care quidem corpore. at neq; essentiam: neq; immortalē. Tales igitur primus animam dixit semper sese mouentem. Pythagoras uero numerum sese mouentem. A sclepiades medicus coexertationem sensuum. Alchmeon immortalem esse animam pronū ciauit: quod immortalibus a similetur. Id autem ei in esse ut semper moueatur: sicut di uina omnia lunam solem. stellas & celum totum. Galenus nil quidem profert sed in demonstratiuis sermonibus de anima se dicturum nihil ostendit uisus tamen est a pro bare animam temperamentum esse atque complexionem: uerum si temperamentum corporis anima est. Cum nullum sit sine temperamento corpus omne corpus habebit animam: ergo neq; lapis: neq; lignum: neq; ferrum anima carebunt. Plato autem ani mam ait esse essentiam intellectiuam per se mobilem in numerum armonicum. Ari stoteles uero ait enthelechiam primam corporis naturalis instrumentalis potentia ui tam habentis. Clinarchus armoniam quattuor elementorum: hoc est concordiam

elementorum nempe & calido & frigido & humido: & arido consonantiam. Manichei unam putauerunt esse animam diffusam in omnes at rursus in sese redeuntē: quorum alii multas ac differentes specie. Alii unam specie & multas numero. **ALII** Cor ipsum animus uideatur. Plato Democritusque in toto capite esse animum dixit. Straton in parte capitis anteriore. Erasistratus in cerebri cartilagine: quae uocat epicranida. herophilus in cerebri cauitate: quae ab eo basis nominatur parmenides in toto thorace: & epicurus: & stoici omnes in toto corde: aut in spiritu: qui circa cor. Diogenis in cordis cauitate arteriaca quae spiritalis est. Empedocles in sanguinis constitutione. Alii in cordis colo. Alii in cordis cartilagine. Alii in septo transuerso: quod diafragma a graecis nominatur. posteriores quaedam a capite ad septum transuersum usque penetrare. Pythagoras uitalem uim circa cor rationalem & intellectiuam circa caput. Pythagoras tamen & Plato animam trifariam diuiserunt. Primo rationalem indiuisibilem fecerunt irrationalem autem partiti sunt. in irrasibilem: & concupisibilem quae distributionem Aristoteles quoque secutus est. Stoici ex octo partibus constare uoluerunt quinque sensibus attribuendo. Sextam uocalem appellando septimam saeminalem. Octauam ducem. a qua haec omnes deducantur tanquam polipodis fibrae. Democritus & Epicurus binas ei partes attribuerunt rationalem in thorace residere dixerunt: at rationis expertem in toto corpore dispersam. Democritus in super nihil uacare putauit anima. Nam & mortua corpora aliquid animae habere ratus est: & ubicunque caloris esset aliquid. sensibili parte multa diffuente. **IPSE** Autem animus ab anima dictus est. Nam uidetur uterque dictus ab eo quod animos graece: uentus latine dicatur animum tamen solemus mentem: & rationis sedem appellare. animam uero rationis expertem. **ZENONI** stoico animus ignis uidetur. At in totum si anima corpus est ergo pascitur. & si minuitur sanguis minuatur ipsa necesse est: quod minima uerum. **VERVM** numerum dixit esse. Hoc si est ergo quantitas discreta cum tamen sit anima continua. Quendam phytiotam senem $\phi\upsilon\tau\iota\omicron\nu$ namque locus est aquo phytiota. **QVAM** ait a deucalione ortum. Sane prometheus & apimetheus fratres filii iapeti fuere: ut alii asopi & clymenes: uel themidis. epimethei autem & paderae: quam omnes dicuntur dii procreasse deucalion & pyrria. **QV** Attuor illa genera principiorum esset complexus. Quattuor dicit elementa. terram. aquam. aerem. ignem. **QVINTAM** quandam naturam. Quintum dicit elementum nempe. aethera. sane Aristoteles: ubi de animalibus locutus est inquit substantiae quae natura constant partim in genitae immortalesque saeculis sunt omnibus partim ortus participes: atque interitus intelliguntur: sed partem illam aeternam & perinde nobilem ac diuinam minus ideo possumus inspicere: quod admodum pauca illiusmodi sensui patent quorum beneficio: tum de ea ipsa parte diuina tum de eis: quae nosse cupimus facultas nobis cogitandi indagandique suppeditetur res mortales: ut stirpes: ut animantes. Idem aliquanto post proprium autem est finis cuiusque generationis quamobrem demente etiam quo nam tempore & quomodo & unde eam recipiant: quae principium id participant plurimum dubitatur. & paulopost. restat igitur ut mens sola extrinsecus accedat eaque sola diuina sit. nihil enim cum eius actione comunicat. actio corporalis. sed enim omnis animae siue uirtus. siue potentia corpus aliud participare uidetur. idque magis diuinum quam ea quae elementa appellantur: uerum prout nobilitate ignobilitate uel animae inter se differunt: ita & natura eius corporis differt. Item corpus autem geniturae in quo saemen animalis principii contentum una prouenit partim separabile a corpore in quibus diuina pars comprehenditur qualis est: quae mens appellatur. partim inseparabilem hoc in quam geniturae saemen dissoluitur: uersumque in spiritum euanescit. **QVINTUM** genus adhibet uacans nomine: & si ipsum animum entelechiam appellat. Chalcidius quam appellat Aristoteles entelechiam haec forma est corporibus accidens ut censet Plato: quam hic specialem essentiam nuncupat. & est imago speciei purae a corpore & intelligibilis penes quam dignitas exemplaris igitur iuxta hanc formam qua formantur corpora nomina esse imposita rebus uerum est animam tamen esse formatile: hanc speciem nemo ei concedit hoc quippe formatile fit: & corrumpitur corporibus solutis. anima uero omni corpore antiquior habes olim & ante coniugationem corporis. substantiam propriam extinctisque animalibus seperatur: sine perpetuitatis in comodo: utpote quam constet in aeterno

COMMENT.

æterno esse motu. Alexander autem inquit potentia quidem prima existentia. entelechia uero postrema. nã dissoluto uniuerso horum entelechia quodlibet efficitur. Nicophorus uero Aristotelicam animæ diffinitionem. ita exponit entelechiam inquit primam dixit perfectionē actionis producētem: nouit nãq; & secundā entelechiam. nempe actionem inquit igitur animam primam entelechiam. idest perfectionem habētem: ob q̄ perfectum habet corpus uiuere agnatum. hoc enim est potentia uitam habens nō quod prius sit corpus potens uiuere. non utiq; & uiuens etiam tunc actio ei efficit aduentante ei anima. hoc enim neq; in animalibus: neq; in stirpibus est prorsus inuenire sed omnino animalium simul. & ambo corpus & anima. Caterum entelechia prima corporis dicitur. potentia uitam habentis anima. propter lignum: propter lapidem propter ferrum aliaq; omnia. quibus non est agnatum & posse uiuere. adiectum autem est naturalis ob artificialia corpora ut fellæ uel lecti: uel alterius arte fabricati ubi non est perfectio neq; ulla anima. At Nemesius Aristotelicam animæ reprehendēs. animæ diffinitionem primam inquit entelechiam uocat formam. secundam uero actionem. atqui prima pars passiea est anima: quā aīam uocat. rationale ab ea separans. oportuit uero omne simul accipere hominis animam. ac non a parte diffinire. entelechiam igitur Aristoteles dixit: quod enteles. perfectionem significet & echo habeo. **Q** Vasi quandam continuatam motionem & perennem. hic institerunt quidam aduersus Cicero. existimantes non entelechiam per te litteram. sed endelechiam per. d. litteram fuisse interpretatum. quod endelechia continuationem significet quasi uero uerbum uerbo interpretari sit necessarium. Cum sæpissime cōtra fiat. nam sicut ethimologiam. ueriloquium uerbum uerbo reddentes dicimus: nec minus originationem quod græce pathos potius affectam uel perturbationem: quam passionem dicimus non uerbū: sed sensum secuti. ita analogiam proportionem dicimus quod græci dolopis Cicero uocors transtulit. quod nihil cum uerbo habet commertii: & infinita eius modi alia. satis ergo habet Cicero si aperit sensum aristotelicum: quem opinatus est his uerbis explicari. siquidem motionem neque in neutro uerbo inuenias siue per a: siue per t scribas. At quod dixit perennem magis congruit cum entelechia quia entelis perfectum dicitur. Cum igitur putauerit Aristotelem uoluisse ad motum animæ perpetuam perfectionem referre animæ. sine ullo interuallo ut res habet: & ut ipse etiam confitetur. transtulit continuata motionem & perennem. ut mentem aperiret Aristotelicam. **LE** VIBVS & rotondis corpusculis. Idest Antomis illis inquam pusillis corporibus: quæ rerum omnium fecit principia. **CON**CVRSV quodam fortuitu. Omnia siquidem fortuna & casu fieri ratus est. **AP**VD ISTOS: Subaudi autores atomorum. ut Democritei & epicurei. **S**PEM afferunt. Quippe quod animam esse dixerunt immortalē. **DO** VERO. Subaudi interire. **Q** VAMVIS optimam. Idest quantumcunque optimam. **Q** VOD in omnibus causis. Idest in omni quæstione autorum optimorum plurimum ualet approbatio. qua & ipse Aristoteles frequēter utitur. **ET** P Rimum quidem omni antiquitate. Volens Cicero animorum ostendere immortalitatem argumentum sumit probabile ab eo quod senserunt antiquissimi. hoc enim probabilis argumenti proprium est: ut ab antiquis a peritioribus a multis capiatur argumentum quod non poetis & oratoribus modo: sed etiam philosophis est usurpatum. Nam & Aristoteles ubi connititur mundi æternitatem ostendere. etiam ab antiquissimorum opinione ut hic Cicero argumentatur. **ET** Diuina progenie. Crediti enī sunt primi illi homines a cælestibus essentiis ortum duxisse: id quod in genesi Moises. uidentes inquit filii dei filias hominum: quod essent pulchre acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant. **Q** VOS cascos appellat Ennius. Cascos inquit Festus priscos Ennius dedit intelligi ut illo uersu. q̄ primū casci populi genuere latini. **N**EQ; ex sensu & uitæ subaudi corporeæ qua nūc fruimur. nã uita per animā & in aīa ē: & perinde p aīam a corpore exeuntē uitā adhuc habemus. **E** PONTificio iure: qd sanxere pontifices nēpe de rebus sacris ita appellati: a posse & facere uel uarro putat a ponte sublitio tum exstructo. tum reparato. **ET** Cærimoniis. Quæ uocabulo græco noīamus mysteriadictæ cerimōiæ a cerete oppido: ut ait Valerius maximus unde repatæ q̄q; a carēdo qdā dixerūt.

INTVSCVL.

IN Cæteris humi retineret. Ita enim illi migratione a terris in celum esse putauerunt illustrioribus. Nos uero longe melius etiã ignobilissimis per fidem spem: & caritatẽ: quã in dño nostro Ihesu xpo habemus. CVM diis agit æuũ idest uiuit. ppetuũ æuũ. n. quasi a iã õv idest semper existens. HINC liber. Idest bachus: sed quia multi fuere nominis addit. DE SE male natus. Qui inuentor uitium colendæ ob beneficium datum mortalibus pro deo cultus est. TYNDARIDE fratres. Castora & polucem dicit. Oebalus enim perieris filius lacedæmoniis imperauit: huius filii tyndareus icharus arne: & hyppothon. Tyndareus autem ledam habuit uxorem: quæ tradita est a Ioue in cigni formam mutato compræssa: cuius compressus peperit oua bina e quorum altero clytemnestrã: & ælenam habuit: ex altero autem castora & pollucem. extaumentia rammisia: quæ ea fouit oua: ut ait calimachus. QVID ino Cadmi filia. Traditur in fabulis athamas a Iunone in furorem deductus ob uxoris athamantis sæmelem a Ioue dilectam pelicem learcum filium. sagitis confixisse: cuius metu correpta ino palemonem filium comunẽ suum & athamantis amplecta se misit in pelagus: unde mutato nomine ambo marini dei habiti sunt. Ino quidem a græcis leucothea idest alba dea a latinis matuta nominata. Ouidius leucothea grais matuta uocabere nostris. palemon autem a græcis melicertes a nostris portunus. Ouidius quem nos portunum sua lingua palemona dicit. HVMANO genere completum est idest hominibus refertum: qui alterius in cælum cõmigrarunt. QVONIAM es inimicatus. Idest religionis initia subiuiisti. PHISICA didicissent. Idest naturæ causas cognouissent: quas eruere & scrutari moliti sunt physioloi. VIS quibusdam. Visa uocat: quæ græci phantasmata. DE DIIS praua fenciunt prisci namq; illi presertim poetæ: quos coluerunt deos. eosdem multis teneri uitiiis cõfixere. LEX Naturæ putanda est. Quia non cuiuspiam sanctione: sed animæ natura firmata est. SERit arbores. Velut palmas: quæ centesimo postea anno uix sætum primum edere perhibentur. IN SYNEPHEBIS. Fabulæ ennianæ nomen est sinephægi. QVARE aspiciet baccham ipse nunq. Idest sætum dicitur bacha bachans mulier & bacha unio: siue margarita. Horatius. quæ rotodioribus honusta bacis ambulet: & bacha sine aspiratione sætus arborum. Iuuenalis. bacha nutrita sabina. & hic proprie tamen distinguitur: ut teneri corticis fœtus poma a potu dicantur. sicut duri corticis nuces qui uero medii inter utrosq; glandes. nam & inter glandes Plinius posuit castaneas. At bacha uelut oliuæ. Corna. & lauri fœtus. Adoptiones filiorum. Cum in alienas transeunt hæredes familias. SEPVLCHRORUM monumenta. Vlpianus de religiosis sumptibus funerum. LOCUM in quo feruus sepultus est religiosum esse. aristo. ait florentinos monumentum generaliter est memoriæ causa impostherum prodita in quo si corpus. uel reliquia in feratur fiet sepulchrum. si nero nihil eorum inferatur erit monumentum. memoriæ causa factum quod græci centophion appellant. QVOD elogia significant. Elogium est testificatio de aliquo. siue uituperationis: siue honoris causa. Quintilianus si & heredatum a se filium pater testatus fuerit elogio: quod is meretricem amaret. OCIOso temistocli. Qui dux fuit atheniensium. LICUIT epaminundæ. Qui dux thebanorum de quibus ducibus pleriq; multa: sed in primis Emilius probus. AVGURUM futurorum. Augurium prælagium dicit. NEC Funere faxit. Superuacuum est fletu quod etiam metrum respuit. Cum ibidem dixerit nemo me lachrymis decoret. VOLITO ninus per ora uirum. Ninu legendum est. solebant enim ueteres in carmine. s litteram elidere. ut etiam Cicero meminit in oratore quo uocalis antecedens corripetur: ut sæpe Lucretius fecit sicut fierent ex infantibus paruis & ennius oua parere solet genu pennis cum decoratum. QVID enim fidias. Huius rei meminit Valerius maximus: sed Aristoteles aliquanto uberius in libro de modo inquiring φασι δὲ καὶ τὴν ἀγαλματοποιὸν φιλία κατασκευάζομενον πλὴν ἂν ἀκροπόλει Ἀθηναίων, ἡ μὲν αὐτῆς τῆς ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ πρόσωπον ἂν τὴν ζωῶσατος, καὶ συνδύσσει ἢ ἀγάλματι διαφανοῦς σπινοῦς δημοχρησίας. ὥστε ὁ ἀγάλματι εἶ πο βόλοιρ αὐτῆς περιλαβεῖν, ὅς σὺ μὲν ἀγάλμα λύνετε, καὶ συγχεῖν, hoc ē aiūt et statuariũ fidiã mineruæ in arce statuã fabricasse i cui? scuti medio sui similit. ita iclusit faciẽ & statuæ alligauit pspicuo opificio: ut si qspiã an ferre uoluisset. tot uniuersã statuã dissolueret: atq; cõfunderet. Sed ut deos esse nã opinamur deos celestes uocat essentias uel quia

uel quia deos græce latine metus dicitur. quia metuendi sint uel mutatione litteræ ab eo quod græce theos dicitur. accurrendo nomen habens. quod corpora celestia perpetuo sint in cursu: ita namque Plato nam maximus ille opifex cuius nutu reguntur omnia nomine nullo comprehendi potest sicut nequidem mente ulla. at probari facile potest eē numen. nec enim quispiam potest ambigere essentiam esse q̄ quilibet spectat ut lapis est: & lignum & equus: & homo. fateatur & quilibet sensum in esse animalis. tangit enim & uidet & audit & olfacit & gustat. uis quoque imaginandi perspicitur ut in araneis: apibus formicis est memoria uelut canibus: & equis. at est etiam inter ista omnia uis quædam melior. Cognoscendi intellectilis. unde artes atque scientiæ. unde cogitatio solers. se in cælum usque attollit. Cum hæc ita esse manifestum sit. necessario aliquid est excellens a quo hæc componuntur neq̄ enim domus. aut nauis. sine artifice potest fabricari. Cum ergo hæc speciosissime compacta. sine opifice esse non potuerint. & cum hæc omnia temporale habuerint principium. illum opificem. sine tempore ullo esse necesse est & quoniam hæc corruptioni sunt obnoxia. illum opificem omnino temporis expertem atq̄ incorruptibilem esse necesse est. si igitur quod productum est. est aliquid. est etiam aliud quod antecedit. si est sensus. est aliquid supra sensibile. si est intellectus ac mens. est etiam supra id intelligens atque eminens: & ob hoc deus est. **EX QVO** dictum est mori. Cicero ipse in libro de legibus hic est inquit ille situs uere nam siti dicuntur hi: qui conditi sunt. nec tamen eorum ante sepulchrum est q̄ iusta facta. & corpus cesum. & quod nunc comiter in omnibus sepulti penitus humati dicantur. id erat proprium. tum in iis quos humus iniecta contegerat. eūque morem ius pontificale. Confirmat. nam priusq̄ in eos iniecta gleba est. Locus ille ubi crematum est corpus. nihil habet religionis. iniecta gleba tumulis & humatus & gleba uocatur. adsum atque aduenio Acheronte: ut apud Euripide in Eucuba Polidori loquitur imago.

Ἡ κρημερῶν κλυθμῶνα, καὶ σκόρον πύλασ
λιπῶν, ἴν' ἄδης χεῖρς ὤκειται θεῶν,
πολύδωρος ἐκ βῆς παῖς γυρῶς πῆς κισέως,
φειάμου τε παῖδος.

ATQVE Ardua. Idest uix superabili. **SAXIS** pendētibus. Idest præruptis. ac ruinam minantibus. **CALIGO** inferum. Obscuritas inferorum. **NON** poterant mente completi. Quia sub sensum corporis non cadunt animi. inde homeri tota necyomantia idest mortuorum diuinitio. quia necys. os mortuus & mantia diuinitio. dicitur autem ab aliis psychopōpia & psychagogia & necromantia. pro eodem. nicephorus itaq̄ aiunt igitur inquit græcorum & chaldæorum sapientes. alios quidem demonas esse aerios. alios aquaticos ac marinos. alios terēstres. alios subterranea incolētes. & eorum alios gaudetur nidoribus. alios cruoribus. alios inquinamentis quibusdam. & adhuc alios aliis ideo in oraculis mandasse appollinem. aliis atq̄ aliis utendum sacrificiis perne-cyomantias. perhydromantias. aliis per aeromantias & aliis per alias. atq̄ hæc Apollo in oraculis. quemadmodum inferis in foueam mitendum sanguinem. Cum melle nymphis. nec non uinum apud Homerum Circe Vlyffem facere iubet. his uerbis.

ἦτοι εἰς ἄδην κρημῶνα βόθρον ὀρύξαι ὄσον τε πυρρῶσιον, ἄθα κῆ ἄθα. ἀμ' αὐτῶ δὲ χολῶ χεῖρας
πάλσι νεκύεσσιν. πρῶτα μελιερῆλω, μετέπειτα δὲ ἠδέεσσι οἴνω. τὸ τρίτον δ' αὐτῶ ὕδατι. ἔτι δ' ἄλλοι
τα λθυῶ παλλένειν. αὐτὰρ ἐπεὶ πῆν δὲ χῆσι λίσσιν κλυτὰ ἔθνεα νεκρῶν, αὐτῶ οἴν ἄρνηδὸν ἔξεν, θῆ
λλῆ τε μέλαινα. αὐτῶς ἡ εἶφος ὄξυ δρυσατὶ μλυσσὶ παρὰ μηρῶ, ἠδ' αὐτῶ μὴ ἡ εἶν νεκύεσσιν ἀμενηνά. καὶ
ρῶα ἀματὸς ὄσον ἴμον πρὶν τερεσίαισιν πυρρῶσαι. **NECROMANTIA** faciebat. Idest diuinationes de mortuis. quia necrosmortuus & mantus nates. **AVERNI** lacus. Lucretius.

Principio quod auerna uocantur nomine id ab re

Impositum est: quia sunt auibis contraria cunctis

E regione ea quod loca cum uenere uolantes

Remigio oblitæ pennarum uele remittunt

Præcipitesq̄ cadunt molli ceruice profusæ

In terram si forte ita fert natura locorum

Aut in quam si forte lacus sub tractus auerni

IN TVSCVLA.

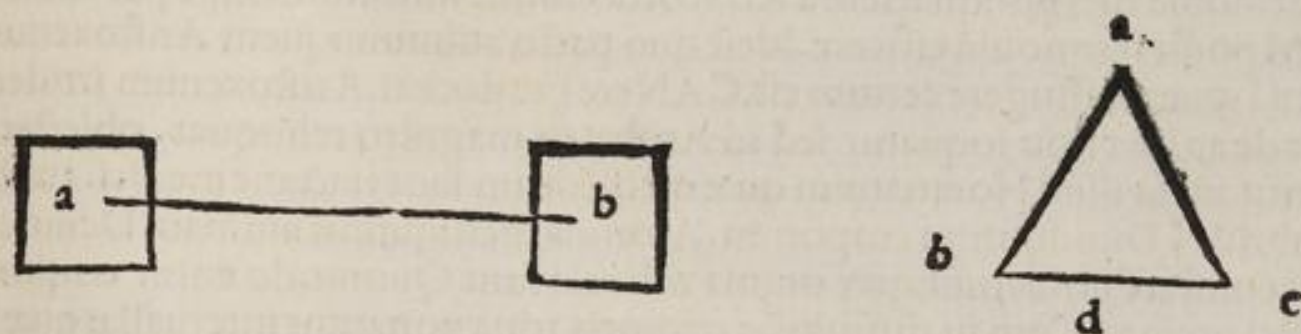
PVLMO Num uī. Idest arteria per quā spiritus reciprocatio. **REVO** care mentem a sensibus. Idest a cogitationē abducere a corpore. **AB CON** suetudine. Idest ab eis quæ sentire consueuimus. **FER** Erides syrus. Is præceptor fuit Pythagoræ: qui pediculari periit morbo & primus soluta scripsisse perhibetur oratione. **MEO** Regnante gentili. Gentiles inquit ipse in topicis sunt qui inter se eodē nomine sunt. non est satis: qui ab Ingenuis oriundi sunt. ne id quidē satis est: quorū maiorum nemo seruitutē seruiunt ab est etiam nunc: qui capite non sunt diminuti hoc fortasse satis est. nihil enim uideo scæuolā pontificē ad hanc diffinitionē addidisse. **MEO RE** gnante gentili. Idest Tullio rege: unde nos ducti. Silius italicus in octauo.

Tullius æratus raptabat in agmina turmas
Regia progenies: & tullo sanguis ab alto
In dole proh quanta iuuenis quantūq; daturus
Ausonia in populis uentura in sæcula ciuem
Ille super gangem super ex auditus: & indos
Implebit terras uoce: & furialia bella
Flumine cōpescet lingua: nec deinde relinquet
Par decus eloquio cuiq; sperare nepotum.

Ipse autē in bruto uidetur ei accidere sententiæ: ut ab alio Marco Tullio uideatur descendere cū dicit: ut si ego me a Marco Tullio esse dicerē: qui Patricius cū Seruio Sulpitio Consul anno. x. post ex acto reges fuit. **MAGNAM** illā grāciam. Nam magna grācia olim pars Italiæ illa ultima ad ionium pelagus est appellata Ouidius itala nā tellus grācia maior erat. uenerat Euander magna cū classe suorū. uenerat Alcides. Clarus uterque genus. **NVLLI** alii docti uiderentur. Quod eximius fuerit mathematicus nec quispiam sine mathematicis doctus fuerit existimatus. **NISI** Quod erat numeris: aut descriptionibus explicandū. Idest mathematicis demonstrationibus cōprobandū quæ aut numeris: aut figuris solent explicari musica nāq; tota ratio atq; subtilitas rationibus: ac proportionibus numeralibus cōprobatur sicut Astrologia non numeris modo: sed etiā figuris tā solidis q̄ planis ad omnes astroꝝ motus cōprobandos. **AR** Chitā tibi matūq; cognouit illustres sane philosophos mathematica doctrina in primis insignes ac quia timæi secutus est sententiā de mundi ortu eadē fere quæ ille disputauit. **Q** VAM cū istis. Sub audi aliis philosophis. **MACTE** uirtutæ. Idest magis auctæ. Horatius maectæ uirtute esto inquit. Inia dia Catonis. **TERRAM** in medio mundo sitā. Hoc nanq; tā Ptolemæus. in primo magnæ constructionis mathematicæ: & Cleomedes de modo locutus. & in euclidē in phenomenis q̄ multi alii cōprobarunt. **AD** Vni uersi cæli cōplexū. Recte Cicero ad uniuersi cæli complexū dixit: quia si a terra ad omnia cæli estrema lineæ perducantur omnes erunt æquales: sicut a centro circuli ad circumcurrentē lineā. non tamen de omnibus globis. idē dici potuerit. Quoniā eorū alii homo centri. alii eccentrici sunt. unde & uagæ stellæ: quæ uoce græca planetæ nuncupantur: modo terris proximæ inuehuntur: modo longissime distant: & terra ad lunæ globū puncti uicē non habere cōprobatur. **Q** VAsi puncti instar obtinere. Recte quasi ob magnitudinē: sed ideo puncti instar quod cū herentes Cælo stellæ terra maiores eē cōprobentur suspiciētibus tamē in cælū nobis puncti tamen uicē habere uideātur & punctū genere neutro. sicut inter punctū dicimus. nō ut hodie barbæ punctus: quod euclides ita diffinit punctū est cuius pars nulla: q̄q̄ ibi legendū non punctū: sed signū: quoniā græce simion non centron legitur. id quod etiā diuus testatur Augustinus de quāritate animæ locutus inquit: quod nullā diuisionē patiat punctū uocatur. Cū mediū tenet figuræ si autē principiū lineæ est: uel lineis aut etiā finis: uel cū omnino aliqd notat quod sine partibus intelligendū sit: nec tamen obtineat figuræ mediū signū dicitur est ergo signū nota sine partibus. est autē punctū nota mediū figuræ tenēs. significanter ergo Cicero locutus est. inquit quod centron illi uocant: quia græce centao pungo significat. **VT** **TER**rena & humida. Idest quæ e terra & aqua sunt. **SVO** Parte nntu. Idest a natura insito quoniā cū in rectā lineā. quattuor elemēta moueantur. terra quidē & aque a corpora deorsum ad mundi centrū descēdunt. Sursum uero subuolant ignis & aer. sua leuitate. **AD** **PARES** angulos in terrā & in mare ferantur. Idest ad angulos

COMMENT.

angulos rectos. quæadmodum licet perspicere ex fabricis murariis cum plöbeum a mu-
sim: quo directum extruant parietem mittendo. ad perpendicularum etenim cadens suo
pondere angulos rectos facit utrobique. Nã linea recta supra rectã cadens: ut i diffinitiõ
bus posuit euclides elementariis. ad ppendiculum angulos utrobique rectos facit. terra
igit & aqua ex aliena regione in suã: quia grauia corpora sunt. ad perpendicularũ cadenti
angulos utrobique pares facient. sane sciendum est quæadmodũ Eutotius etiã cõme-
minit ascalonita. cũ sit cõmune genus. grauitatis: & leuitatis momentum Aristotelem
& Ptolæmeũ timæum apud Platonẽ secutos omne momentũ dixisse a grauitate fieri.
& leuitatẽ. priuationẽ arbitrariã id quod a quouis perspici põt. ex eo quẽ Ptolæmeus scri-
psit de momentis libro. necnõ ex Aristotelis physicis traditionibus. timeoq; Platonis:
ac eorũ interpretibus. Archimedes autẽ in libro equere pontibus centrũ momenti pla-
næ figuræ esse censuit a quo acõmodatus paralellus. maneat horizonti. quẽ lingua lati-
na finientem appellamus: duoꝝ aut plurium planorũ centrum habente momento nẽ-
pe grauitatis. a quo statera accõmodata paralellus est horizonti ut sit triangulũ. a. b. c.
in cuius medio. d. a quo paralellus accõmodatus. maneat horizonti. nõ dubiũ quin-
sint futuræ aquæ repentes. a. b. c. partes inter se & neutra magis altera. repet ad horizõ-
tem similiter autem statere existente. a. b. & accõmodatis ex ipso. a. b. magnitudinibus
si accõmodatus stater. a. c. æqui repentes habeat partes. paralellus manserit horizonti.
& per centrum. d. accommodationes. a. b. magnitudinum.

VT ILle superioris. Subaudi mundi & intelliguntur terrenæ & humidæ. SICcæ. Idest
igneæ & aereæ. RECTis lineis. Quia lineæ: ut Aristoteles inquit a Platone sumẽs tres
sunt species. recta: circularis: & quæ & is constat. Appollonius tamen pergeus. quartam
addit speciem: quæ circa cylindrum. ac sicut omnis. linea diffinitur linea est longitudo
latitudinis expers: ac linearum inquit geminis aliæ sunt planæ. aliæ sunt solidæ. planæ
quæ in plano sub intelligentia cadunt. solidæ quæ ex sectione solidæ figuræ aperiunt.
Nam hyperbolæ de qua mox dicetur. solida esse linea cõprobat. Coni siquidem li-
nea est. diffinitur autẽ recta linea hoc modo. linea recta est. quæ ex æquo intra sua pun-
ta includitur. SIVE illi sint animales idem spirabiles. Hoc dicit siue sint ex aere unde
spiritus: siue flatus. nam & uenti animæ dicuntur quia anenios græce uentus dicit. Ho-
ratius. Impellunt animæ lintea thraciæ: siue igneæ sursum meabunt non in terris mo-
rabuntur. SI VERO aut numerus quidã sit animus. Pythagoras enim numeris cuncta de-
finit inuenit musicam idest armoniã: & concentum proportionibus constare. nẽpe
tonum in sesqui octaua proportione diateffaron in sesqui tertia. diapente in sesquaque-
ra. diapason in dupla. diapason cum diapente tripla: disdiapason in quadrupla: & ani-
mam harmoniam habere quandam: ita etiam uirtutes ad numeros reuocauit. Pruden-
tiam quidem ad unitatem retulit. sicut ad fortitudinem binarium. temperantiã ad tri-
narium iusticiam ad quaternarium. quattuor quoq; animo attribuit. mentem & scien-
tiam: & sensum: nam hunc numerum maxime putauit absolutum. quod ut inquit Ari-
stoteles in problematis in decem proportionibus: quattuor cubi perficiantur: quibus
pythagorei cuncta constare uoluerunt. inde quaternarium numerum maximum iusiur-
randum esse duxerunt. quod his ipsorum uersibus comprobatur.

ου μα Τὸν αμ τρεΐψυχα παιδοντασ τεξακτιω
ογαυ αν αυναου φύσεωσ εϊξωμα τε χουσαυ

QVOD subtiliter magis quã dilucide dicitur. Subtiliore inquit ratione disputatur. q̄
perspicue dinosci possit. AVT quinta illa non nominata: magis q̄ non intellecta natu

e

ra. Aristotelicā aut dicit diffinitionem: quā enthelechiā appellauit primā. tres supra di-
 ximus hoc nomine res appellatas. informē materiam formā ipsam. & coniunctim ma-
 teriā cum forma: quemadmodum. Catellus statim natus oculos quidē habet idest ma-
 teriā cum forma oculi: nec dum tamen uidet. Ergo illā non habet enthelechiā quæ ui-
 dendi actus nuncupat: sed ipotētia tm: qd' si anīa est prima ut ait Aristoteles entelechia
 corporis est ergo forma: qd' si corporis forma est uitā ipotentia habentis. CVM sit uita
 in anīa: nec sine aīa esse possit: quia uita est pp aīam: & aīa uiuit pp uitā. Cū ergo cor-
 pus uitā habeat ipotentia idest aīa: hac p hoc formā. est ergo materia informis. ergo i-
 potentia. qd' aut ipotentia: nec dum est: qd' nec dum est. quō aliquid habere pōt. HO-
 Rum igitur. Idest aut aeris: aut ignis: aut ætheris. At anima corpus non est. nō est hōrē
 aliquid. NE Tam uegeta mens. Idest sentiendi uigorem habens. id enim est uegatus.
 Horatius uegetusq; ad munia surgit. NE Cum doluissem quidē unq; uidetur. Quia ani-
 mum se habere non sentiat. At Aristoteles qui dicit animā inquit. Latari & dolere is
 eam dicit filare: & texere. affectus ergo corporis non animi est. qd' igitur Cicero dicat
 animū dolere ita intelligendum est. Platonis nec non Aristotelis in æthiis sententia
 distributus animus est. in partem rationalem. & rationis expertem. rationalis nullo af-
 fectu perturbatur. at irrationalis affectibus est obnoxia. De qua hic Cicero intelligit.
EX INTERuallis sonorum. Quæ græci diastemata uocant: quæ ex dissimilibus fiunt
 phthongis. Pares enim phthongi armoniā facere qui possunt: nec tamen omne inter-
 uallū harmonia dici pōt: quæ fere a tetracordo sumit initium. nempe per diatessaron.
QVAM possit harmoniā efficere. Idest quo pacto animum: quem Aristoxenus uocat
 harmoniā quæat effingere certum est. **CANere** ipse doceat. Aristoxenum irridet cōmo-
 netq;: ut de anima non loquatur. sed id Aristoteli magistro relinquat. oblectetur ipse
 sane cantu. iuxta illud Horatianum quæ medicorum sunt tractant medici. tractant sa-
 brilia fabri. **IN** Diuiduorum corporum. Atomos dicit: quibus animam Democritus &
 epicurei constare uoluerunt: quæ omnia ridicula sunt. Quomodo enim corpora indi-
 uida dici possunt. Cum in diffinitioe corporis trina ponantur interualla: quæ omnia
 in semper diuisibilia diuiduntur. Longitudinem & latitudinem: & crassitudinem. dein
 de si uita est & Atomis animata erunt omnes atomi. quoniā temere ut ipsi aiunt. fiunt
 omnia. non possunt non esse aliqua inanimata. alioqui corpus animalis fieret quan-
 doq; sine anima. quod si omnes animata. non erit ergo qd' uacans anima. ergo & la-
 pis: & lignum animata sunt. **LEVium** & rotundoq;. Lubrica enim corpora dixerunt.
QVI si est hōrē quattuor generum. Idest elementorū nempe ignis. aeris. aquæ. terræ.
 Hæc duo. Subaudi ignis: & aer. **PRONii.** Idest decliuis ab eo qd' græci dicunt πρηνησ.
ET SVpera semper petunt. Quia terra. & aqua medium obtinuerunt: ubi uero non ob-
 tineant seruandæ continui causa eo aer transit: ut in terra abditissima. **SINE** dissipantur.
 Subaudi animi. **CRASsus** hic & concretus aer. Tres siquidem aeris species faciunt
 physici rarissimum: qui igni coniungitur. mediocrem: qui mediam regionem tenet.
 concretum qui proximus terræ est. in quem diuus Augustinus super illo uersiculo. dra-
 cones & omnes abyssi de apparatu angelorum deiectus & Diabolus. **ARDOre** animi
 concalescunt. Nam ignis calidus & aridus aer. calidus & humidus: unde tamen istæ
 qualitates habeant initium ignorari ait Aristoteles. **NVLLa** est celeritas. Nam quid ue-
 locius dici potest: qd' temporis momento: nō modo cogitatione mundi omnes plagas
 percurrere: sed etiam cælum scandere: ac eadem uelocitate ad inferna descendere: ergo
 corpus dici non potest: cuius nulla talis uelocitas. Attendendum uero quod ait ni-
 hil est animo. uelocius enim mentem celeritas corpus refert. Quintus curtijs celerita-
 te opus est. qua uelocitatem antecedas **OMNE** celum hoc. Aerem dicit ut Lucretius.
 quæ generatur in hoc cælo qui dicitur aer. **EX ANIma** tenui. idest aere. Paribus ex ani-
 matus ponderibus. Idest æquilibrio grauitatis. **QVIBus** astra sustentantur & aluntur.
 Hoc ex nonnullorum philosophorū sententia quā etiam Plinius secutus in secūdo na-
 turalis historiæ libro: ut putentur his uaporibus & exalationibus ali sidera. qd' ex igni
 constare putauerint: cui sententiæ aduersantur peripatetici dicentes ali quæ intereant.
 sidera non interire ideo ne quidem ali. **CORPOris** facibus inflamati. Spiritus namq;
 corpus est. & is igneus mouit enim cor & a corde per arterias in totum corpus dilabi-

COMMENT.

tur: quo succenso in sanguine nō febres modo præsertim tertianæ: sed etiam cupiditates insurgunt: ut ira: quæ succensio circa cor sanguinis peribetur. **Q**UOD his æmulemur. Hic datiuo æmulor coniungitur. Horatius autem cum accusatiuo. pyndarum quæ studet æmulari. **L**AxA ti curis sum? Id est nimis anxiis anxietatibus defessi. **V**T Spectare aliquid uelimus. Quia omnes homines natura scire desiderant. posuit aut spectare & uisere. quia spectare est oculis obtueri: quod aliquando ad mentem transfertur: unde specula de qua spectamus. specular unde prospicimus speculum in quo imagines obtuemur specillum quod oculis adiungimus: quo facilius spectemus & spectrum imaginem nominamus animo conceptam: uisere autem est ire ut uideas. **C**UPI ditas ueri uisendi. Peculiare hoc rationis est ut prius quiescere non possit: quæ uerum peruiderit. nam demum quiescit: sicut natura in armonia: & uita in beatitudine. **O**RE ipse locor. Id est extrema: nam ita totum intuemur. **F**ACILiorem nobis cognitionem rerum celestium. Nam tum corporis nullum erit impedimentum & mens explicatior cuncta longe facilius peruident. **H**AEC enim pulchritudo. Hæc inquit cæli forma fecit ut hoies cognitionis cupiditate incenderentur: **C**IRCumfusi erant caligine. Duplex caligo fuit in uita. Vna quidem aeris circumfusi. Altera uero multitudine cupiditatum corporis mens occupata. **Q**UI **H**OSTIUM ponti uiderunt. Meotidas dicit paludes. **E**T **E**AS angustias Subaudi abydi & simplegades & cyaneæ petrae. **Q**UAE est nominata argo Fertur prima nauis longa fuisse argo. sunt qui dicant danaida qua danaus ægyptum fratrem fugiens primam nauim fabricasse perhibetur. Argo autem unde argonautæ traditur nominata ab argo phrivi filio phrixus enim ex chalciope filia oetæ psitharum regis filios habuit quattuor. argum: chitissarum: mellana & phruntim. Alii autem ab argo artifice argon nauim dictam esse putauerunt. **P**ELlem inauratam arietis. Subaudi qui uexit phrixum & hellen. Strabo tamen ad allegoriam deducens aliter interpretatus est. **O**CCEANI freta illa. Gaditanas dicit angustias: ubi columnæ herculanæ ab illa & calpe. ab illa quidem in aphyrica. calpe uero in europa. **E**UROpam libiamque. Ab europa agenoris filia: sicut libia a libia filia epaphi. **C**IRCumscriptionem. Id est nunquid ab oceano tota aluatur terra necne. **H**ABITabiles regiones. Quæ subaudi in zonis temperatis. **P**ROpter uim frigoris. Binæ namque zonæ extremæ quod longissime a sole absint gelu concretæ cultum admittunt nullum. septentrionalis una. australis altera. **A**UT **C**ALoris uacantes. Id est nimio calore uacua: ut torida habet zona sub æquinoctiali. **N**E **N**ūc quæ discernimus ea quæ uidemus. Quæ inquit obtuemur oculis istis corporeis non discernimus. **N**Eque enim est ullus sensus in corpore. Corpus inquit non sentit sed anima. nam tanquam laterna in qua conclusum lumen est corpus: ac ut e corpore lumen educitum clarius est ita & anima cum corpus exuerit tum efficacior ad omnia cognoscenda. **N**ON solum physici. Id est phisiologi: qui naturæ causas perscrutantur. **A** **S**Ede animi. Quia ibi animus uidetur insedisse. **N**ON eas partes. Id est sensuum membra & quasi instrumenta. **N**ISI id agat. Id est nisi sit intenta ei sensui id instrumentum percipere nihil potest. **V**T **C**OLOrem. Oculis. **S**APOrem. Gustu: qui ex linguæ neruulis. **C**ALOREm. Tactu qui ubique ubi nerui. **O**DOrem. Qui olfactu narium neruulis a cerebro descendētib. **S**O. **N**VM. Quia auribus per tympanum ubi aer exterior illiditur. Quæ omnia animo representantur. **L**IBER animus. Corpore exutus. **N**ATVra fabricata est. Et fabrico & fabricor in eadem significatione dicimus. **T**AMen terrenis concretisque corporibus. Licet inquit animi pateat uirtutes uideantur per corporis instrumenta non tamen perspicue aparent: quod terrena & concreta sint. officiunt ac sese obiectant quominus aparent **Q**UAMuis copiose. Quamuis id est quantumcumque. **N**ON **N**ullorum insolentiam. Id est rerum minorem tractationem. solentiam enim dicimus quam uoce græca præctam **E**XVLTantes. Gestu corporis leticiam ostendentes. **S**I **P**HISica. Id est rerum naturalium causas. **A**CHEruntia templa. Id est inferna loca. ubi enim numen aliquod ibi templum ueteres esse duxerunt. **H**ORChi. Inferni. licet hoc nomen apud græcos non habeat aspirationem eam tamen apud latinos admisit post c. απο του ερχαν. **L**ETHei. Lethes enim fluuius inferni ab obliuione dictus nam αθηθι dicitur obliuio. **O**BNUbila. Vnū est uerbum quod significat nubibus opaca. **N**ON **P**Vdet philosophum. Cum hæc sint ridicula non debuit gloriari se hæc ex philosophia didicisse. **C**VR non pythagoræ. Si

cut enim Plato ita & pythagoras animam esse dixit imortalem. PLVrimi contra mittuntur. Subaudi ut animam ostendant imortalem. Capite danatos. Idest uita priuatos caput enim pro uita ueteres posuerunt: unde capitale fraudem admittere de edilitio edicto inquit Vlpianus. est tale aliquid delinquere: ut uita puniantur. nam cum uirtus animalis in capite perspicua sit ibi anima esse plerique putauerunt. QVAE conformatio. Idest quae formam habeat anima in corpore. QVAE nunc recta sunt. Nemo enim sua praecordia. suaque intestina potest inspicere. EIVS celeritas. Quae namque tanta uelocitas: ut a terris temporis momento se in caelum transferat. ueluti cogitatione faciat animus. VT Fugiat aciem. Idest oculorum perspectum. HAEC reputet. Idest animo reuoluant. ALIENAE domicinii. Alienum enim domicilium animi. hoc uidetur corpus quod non sinat quae uelit perficere. QVO monet ut se quisque noscat. Hoc apud Platonem in philebo adagium est γνωθι σαυτον Idest cognosce teipsum de illis dictum est: qui supra uires suas aliquid moliantur hoc sane unius de septem sapientibus dictum fuisse perhibetur. sunt qui labiis cuiusdam eunuchi fuisse dicant. alii uero cum chilon punctatus esset appollinē. quod nam foret optimū respondisse pythiam γνωθι σαυτον. EX Quo illa ratio. Idest argumentatio in saedro explicata: quae uerba ut in sexto de re pu. ita hic trāstulit Cicero inqt. n. Plato. ἡ ἢ ἀπόδειξις, ἔστι δὲ νοῖσ μὲν ἀπειρος, σφοδρὴ ἢ τωσὶν δὲ οὐκ ἔστι πρῶτον ψυχῆς φύσεως περιθέας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἰδύντα, πάθη τε καὶ ὄργα τ' ἀληθῆς νοῦν (αὐτῆς ἀρχῆς ἢ ἀποδείξεως ἢ δὲ ψυχῆς πᾶσι ἀθάνατος. ἢ δὲ ἀεικλήτων. ἀθάνατος) ἢ δὲ ἄλλο κινολῶν, καὶ ὑπ' ἀλλο κινῶν. πᾶσι δὲ ἔχει κινήσει, πᾶσι δὲ ἔχει ζωῆς μόνον δὲ ἢ ἀπὸ κινολῶν ἢ ἀπὸ ἀπολείπων ἑαυτῶν. ἔστω τε λίπε κινῶμενοι, ἀλλὰ καὶ τοῖσ ἄλλοις ὅσοι κινῶται, τοῦτο πηγή, καὶ ἀρχὴ κινήσεως. ἀρχὴ ἢ ἀγέννητον. ὅτι ἀρχὴς ἢ ἀνάγκη πᾶν ἢ γινόμενον γίνεσθαι. αὐτῶν δὲ μὴ δὲ εἶδος. εἰ γὰρ ἐν τῷ ἀρχῆ γίνονται, οὐκ ἂν ὅτι ἀρχὴς γίνονται. ἐπειδὴ δὲ ἀγέννητόν ἐστι, καὶ ἀδιάφορον αὐτῶν, ἀνάγκη εἶναι. ἀρχὴς γὰρ δὲ ἀπολείπει, οὐτε αὐτῆς ἔστω ἐκ τῆς, οὐτε ἄλλο ὅτι ἐκείνης γινῶσθαι, εἰ πᾶσι ὅτι ἀρχὴς δὲ τὰ πάντα γίνεσθαι. ἔστω δὲ κινήσεως μὲν ἀρχὴ, ἢ ἀπὸ κινολῶν. ἔστω δὲ, ἔστω ἀπόμυαθαι, οὐτε γίνεσθαι δυνατόν. ἢ πᾶντα τε ἔν πᾶσι τε γὰρ συμπεσοῦν (ἔν τε σῆναι, καὶ μὴ ποτε αὐτῶν ἔχειν σῆναι ὅθεν κινῶνται γινῶσθαι. ἀθανάτου ἢ πεφασμένου ἢ ὑφέαυτου κινῶμενος, ψυχῆς, ὅσῳ τε ὁ λόγος ἔστω αὐτῶν τις λέγειν, ἢ ἀχρηστῶν. πᾶν γὰρ σῶμα, ὃ μὲν ἔξωθεν ἢ κινῶσθαι, ἢ ψυχῶν. ὃ ἢ αὐτῶν, αὐτῶν ὅτι αὐτῶν ἢ μὲν ψυχῶν, ὡς ταῦτῶν φύσεως ψυχῆς. εἰ δὲ εἰς τοῦτ' οὐτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι ἢ αὐτῶν ἢ αὐτῶν κινῶν ἢ ψυχῆς ἢ ἀνάγκης, ἀγέννητόν τε, καὶ ἀθάνατον, ψυχῆ δὲ εἶναι. περὶ μὲν ἀθανασίας αὐτῶν, ἰκανῶς. περὶ ἢ τῆς ἰδέας αὐτῶν, ὡς δελεακτόν. οἶον μὲν ἔστι πᾶν ἢ, πᾶν τῶσ θείας εἶναι καὶ μακρὰς διηγήσεως. ὡς δελεακτῶν ἀνθρωπίνης τε καὶ ἐλάττωσ. Aduersus hanc uerissimam grauissimam & acutissime inuentam a Platone de animae imortalitate argumentationem quae sani omnes graeci pariter & latini phi mirifice comprobauerunt. Aristoteles nimum pterue aduersus pceptorē. Conixus ē inire cerramē: ut tñ uideas dū nimio liuore succēdit lixas & calones aduersus cataphractos inducere & pro sagitis pales iaculari multitudine ad enī qsq̄lia & p̄stigia & strosas obruere oculos posse putauit. ne ueq̄ cerneremus: cūq̄ alioqui soleat argute acuteq̄. qñq̄ argumenta cōtexere. in hac pte nō magis acutū se ostēdit. q̄ pistillū aut tympanū. qd' ut magis elucescat q̄ tandē ista ipsi sint argumenta dispiciam. Cū igit uenit aiām mot' negare eē principiū assumit sibi q̄ ad eā rem ostēdendā tā faciunt. q̄ si idē uolens ostēdere sumat principiū diametrū q̄drati esse lateri lōgitudine in cōmensurabilē: quorsū. n. ualēt illa ad id cōprobādū: aut oīa q̄ sunt imobilia eē aut oīa moueri: aut aliq̄ ex his moueri: aliq̄ nō moueri itē si dam' & motū & quietē necesse eē: aut alia semp moueri: & alia nūq̄ moueri: aut oīa simul nūc qescere nūc moueri: nec min' oscitās ait nō eē oīa imobilia aspectus ipse testimonio ē: q̄ sunt quoq̄ motū uidem'. rursus nō moueri oīa uisus docet quo ī mota cognoscim' sed nec oīa dicere possum' mō motū pati. mō eē: sine motu. q̄ sūt quoq̄ ppetuū motū uidem' ut de celestib' nulla dubitatio ē restat igit: ut sicut aliq̄ semp mouent ita sit aliqd semp imobile. putat Aristoteles ita dormitabūsus se aliquid aduersus Platonē. ptulisse quasi siquid sit imobile iam sit rata complexio animā esse imobilem: aut qui dicat animam ex se moueri idem moueri cuncta fateatur. ait deinde nihil esse: quod ex se moueri possit uerum omnia quae moueantur ab alio moueri: q̄ ridicule: q̄ dormitanter hoc p̄fert: qd' enim in quæstione positū est citra probationē ullā. sibi ratū assumit qd' aiaduertim' plerisq̄ aliis ī reb' fecisse Aristotelē: p̄ba igit Aristote. nihil ex se moueri: hoc. n. totius

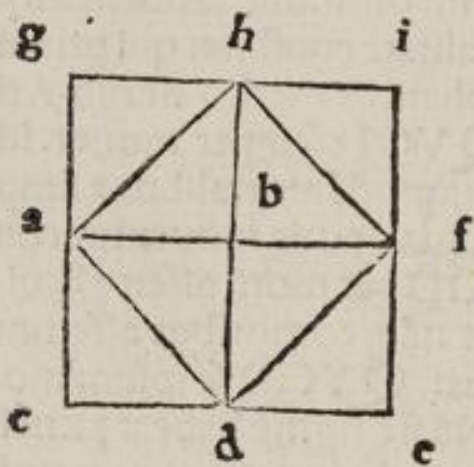
COMMENT.

platonicae argumentationis fundamentum est: addit porro multum anxie pariterque inconsiderate nunquam euenire posse: ut unum & idem uno eodemque tempore agat & patiat: mouere autem facere & moueri pati. quasi qui domum aedificet in aedificando non faciat. & dum facit non patiat laborum atque afficiatur suamet cogitatione. quod id mouere & moueri: unum & idem sunt in anima: ut non possis dicere ibi facere & pati: quia cum dicimus ex se moueri dicimus sua uis & potestate ad motum excitari nec aliunde eum habere motum: quod ualet *αὐτοκίνητον* addit etiam nimium puerile & admodum alienum a tanto nomine: quantum apud nonnullos hic philosophus fortitus est si animae inueniens essentia motus esset nunquam quiesceret a motu. nam ignis nunquam frigidus erit. nec glacies unquam sponte calescet. anima ut quando a motu cessat. non igitur animae essentia motus est: quid hoc pueriliter uidetur Aristoteles se non sentire animam habere: quid. n. est quod hoc corpus regat uegetet & conquoquat in corpore cibum & perpetuo humores intemperie teneat appetat salubria: excrementa eiiciat: eo usque ut etiam dormiente corpore non modo ista agat: sed etiam quasi libera sapissime contendat disputet & alia peragat infinita. ait etiam illud puerile. si anima aliis causa motus est sibi esse non potest. quod eiusdem rei. sibi causa non sit quicquam cuius est alii quasi qui medetur medicus: sibi ipsi mederi non queat: & multa alia eiusmodi sunt. quae quilibet secum poterit cogitare. illud quoque constat omne principium inesse rei: cuius est principium. ideo quicquid ab initio suo proficiscitur id in ipso reperit initio. ita caloris initium non potest non calere ignem ipsum de quo calor quis. negauerit calidum? at ignis inquit non sese calefacit cum sit natura calidus: non uidetur Aristoteles sibi ipsi aduersam cum haec dicit: nam cum se mouet anima non est inter motum mouentemque distinctio. sed tota ita suo motu mouetur. ut ignis suo calore calescit: nec possit separari. quod moueat in anima non possunt inquit eadem mitis suis esse. & ideo anima quae initium motus est non moueri ne ex motu motus uideatur precreatus: quae certe de principii producantur: aliquando inter se differere fateamur nunquam tamen esse contraria ut stare & moueri: quod si uerum sit album nigrum: & humor ariditatis & uirtus uicii foret initium haec natura non patitur. conueniunt tamen aliquando ut motus quo mouetur anima & quo mouet caetera. at Plato non dixit. motum esse anima ut persoligator uult Aristoteles. sed mouentem se & caetera & eam motionem ab ipsa anima sumere principium: ut sine autore sit. cur autem fieri non possit ostendat. neque. n. potest. cum enim sit in anima nec possit uiuere quicquam nisi per uitam: non poterit esse absque anima donec uiuat: at uita uiuendi principium est: & finis: nec aliunde. sed ex sese: quia ipsa est uita uiuit. ergo & quae in ipsa uita cernuntur tam diu sunt: quam diu uita durat. durat autem a tam diu: quam diu non cessat. non cessat autem rationalis anima etiam sopito corpore ut ex somniis apparet. immortalis ergo: punctum ita lineae principium est ut eius sit terminus non lineam efficiat lineam ita principium superficiei ut terminus sit non superficiem faciat. superficies ita principium corporis ut sit terminus non corpus faciat longe secus anima. non enim tanquam terminus sed principium faciens motum: & unde motus precreatur sicut nequidem in igni quod calefaciat: & perinde: ut moueatur non sibi ipsa tribuit sed essentiae est: ut moueatur nugale aliud subnectit argumentum omnis inueniens motus. ad exercitum suum eget instrumento: ut singularum artium usus docet quod si impossibile iudicat animae ad se mouendum esse instrumentum erit impossibile seipsam animam mouere: quis nescit ad motus exercitum tum demum quaeri instrumenta cum aliquid est quod mouet. aliud quod mouetur in anima uero hoc non est: ut iam dudum disputamus: quippe quod motus eius est in essentia nunquam plane dormitasse hic negari potest Aristotelem? an cum ignis in sua sursum fertur instrumento uidelicet initium aliquo. uel cum terra deorsum fertur? quod si in corporibus haec non desiderant? quanto minus in anima idem lascioso per similes si mouetur inquit anima cum reliquis motibus: & de loco in locum mouetur. quod si est motus corpus ingreditur: motus rursus egreditur: idque frequenter hoc fieri non posse uidemus. non igitur anima mouetur: at cum arbores onerentur nunquid locum mutant? si locum non mutant: & tamen mouentur augumento: non ergo omnia quae mouentur de loco in locum mouentur. quod si haec corpora non faciunt: quanto magis animam longe praestantiorum facere oportet. Cum haec aiebat Aristoteles forte non sentiebat animam suam esse quae cogitaret. tanto calore exestuans inuidiae & maliuolentiae: ut non sentiret a iam suam haec pro argumentis uerba facere: quae quae sint puerilia quis non uideat: Cogitando quod quantoque animus concipiet motus cumque corpus non nisi accessu animae moueatur. quis negauerit illam moueri addit porro cassa nuce uerba inaniora. nam si anima se mouet inquit necesse est: ut

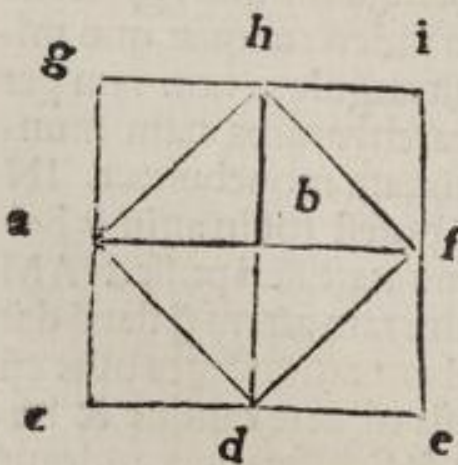
ab aliquo motus genere se moueat: ergo aut in loco se mouet: aut seipsam pariendo se mouet: aut seipsam cōsumendo: aut se augendo: aut se minuendo: hæc sunt enim inquit motus genera: hæc autē singula quēadmodū possunt fieri requiramus. si in loco se mouet: aut in rectā lineā se mouet: aut sperico motu in orbem rotatus: sed recta linea infinita nulla est: nam quæcunq; in natura intelligatur linea: quocunq; sine dubio terminat: si ergo p lineā terminatā anima se mouet: nō semper mouet: nā cum ad finem uenerit: & inde rursus in exordiū redierit necesse est intersticiū motus fieri in ipsa pmutatione redeundi: sed nec in orbem rotari potest: quia omnis spera circa aliquid immobile qd̄ centron uocamus mouet: si ergo & anima sic mouet aut intra se habeat qd̄ immobile est: & ita fit: ut nō tota moueatur: aut si nō intra se habet sequit̄ aliud nō minus absurdū ut centron foris sit: qd̄ esse nō poterit. Constat ergo ex his ait qd̄ in loco se nō moueat sed si ipsa se parit sequitur ut tandē & esse & nō esse dicamus: si uero se ipsa cōsumit nō erit immortalis: qd̄ si se aut auget: aut minuit: eadē simul & maior se & minor reperiet hæc interrogationū tā anxia accumulatio atq; cōgeries de uno eodēq; fonte demanat: qd̄ ratū ac p cōfesso habeat nihil ex se moueri: qd̄ in primis Aristoteli pbando fuerat opinat̄ multitudine uerborū: tanq; puluere ob oculos iacto se occludere posse oculos: ne uerū uideāt: at fallit̄ manu nāq; facile possum⁹ hūc arcere puluerē: omnia corporis motuū genera perquirat dicat Aristoteles nūquid eius anima cōmouet̄ ad inquirendū quicq; cū cupit cū irascit̄ sentiat ne: moueri sursum uel deorsum: ante uel pone: dextrorsum uel leuorsum: an circulariter: uel mixto & rectilineo: uel circulari: nā hæc sunt corporis motuū genera: quæ ad locum pertinent ad quātitatē aut augmentū & diminutio: sicut ad qualitatem alteratio: at hæc nō sunt motuū genera quæ fere corporis sunt enim animæ sua & peculiaris motuū genera cogitatio. recordatio: affectus: intelligētia & id genus alia: ut. n. si qs quæ cōueniat asino oīa putet homini quoq; cōuenire: graui sime aberrarit: ita Aristoteles cū de anima loquat̄ nō intelligit se magis de aīa q̄ de corpore uerba facere: anima igitur fons motus uocatur: qd̄ cū sit inuisibilis: motū quoq; mente cōcipias necesse est sola: atq; ideo sine principio ac sine fine cui nihil uisibile simile esse potest: ut cum fluiorum fontem inuenerimus: non sit ut ultra quod queramus ac sicut fontes plerunq; latent ita & anima: exercet itaq; hos suos motus anima: ut ostēdimus non cum corpore quem motum ita naturalem habet & suum: ut ignis calorem & aqua humorem. & glacies frigiditatem: quid ipse animam esse putauerit diffiniendo ostendit Aristoteles: quā sane recte supra ostendimus: qui entelechiam primam esse dixit corporis: ut sine corpore iuxta eius diffinitionem non sit. diffinitionem uero illā etiam si uera sit. cui non esse accedendum supra ostendimus debuit facere generalem. at potentissimam reliquit rationalem: Facileq; conuincitur ipsam esse essentiam corporis expertem per se perfectam. cunq; particulariter subeat contraria. quod entelechia nē pe forma contraria subire non possit quæ particulariter subit anima: nempe uitium & uirtutem: ait porro animam quam entelechiam esse uoluit. esse immobilem per se. moueri autem per accidens nec absurdum esse putat quæ sit immobilis nos mouere. quando & pulchritudo quæ immobilis sit moueat non utiq; immobile. si igitur corpus per se motū habeat nihil sit alienū ab imobili moueri: at nūc iposibile est imobile ab imobili moueri: unde igit̄ corpori est moueri nisi ab aīa: neq; .n. corpus p sese mobile cum ergo putaret primū ortū motus indicare nō primū: sed secundū ostēdit: nā si nō motū moueat. primū fecerit motū: sin autē p sese motū alioq; etiā moueat. secundi mot⁹ ortus ostendetur: unde igitur primus ortus motionis est corpori: nā quod ait elementa per se se moueri. leuia quidem natura alia: alia uero grauia falsum esse de centrobaris ac æque repentibus demonstrauit archimedes. nā si motus sit grauitas & leuitas nunq; sistunt grauia & leuia: sistunt autē cū suū nacta fuerint locū: non ergo grauitas & leuitas causæ sint primæ motionis: sed elementorum qualitates hoc si detur: quo pacto ratiocinari & opinari & iudicare potest. leuitatis & grauitatis esse opera: quod si non horum nequidem elementorum: si non elementorum nequidem ex ipsis corporū: preterea si per accidens anima mouetur: & corpus p se: non existente anima ex sese corpus mouebitur. si hoc absq; anima: animal erit ridicula hæc sunt dormitātis: ergo fuit id a principio assumere. quod sibi accepit Aristoteles: at nequidē illud uerū: quod omne natura motum esse ui moueatur & omne ui magna etiā natura moueat mundus siquidē natura
ra motus

ra motus uī nō mouet: nec siquid naturaliter moueatur. id etiā naturaliter quiescit: qñ
 quidem tam mundus: q̄ sol & luna naturaliter moti naturaliter quiescere non queunt.
 q̄q̄ Aristotelici interpretēs ineptissimis interpretationibus has strofas: ac nugas nimi-
 um ridicule conantur excusare: quas si recipiamus nihil unq̄ a quo piampereperam di-
 ci potuerit: ut si panem dixerint. lapides intelligamus & uinum lignum: philosophi. n.
 suum est ueritatem colere & illos demum. qui sunt cultores ueritatis non sophismata: &
 ineptias consectantes: sed redeat unde exiuit oratio: eodem inq̄ modo anima naturali-
 ter mota. naturaliter quiescere non potest. siquidem quies animæ corruptio est: & om-
 nis semper mobilis deniq; quod a principio ambiguū. per Aristotelem adhuc manet
 ne utiq; solutum unde corpus contineatur uim habens a natura insitā: ut discipetur. At
 q; hæc ut opinor satis hoc tempore ad refellendum Aristotelem ne nos ita uecordes
 putet. ut existimemus animam primam esse entelechiam & immobilem & in corpore
 productam. Macrobius autē inquit his præmissis iam quibus syllogismis. de immortali-
 tate animæ diuersi sectatores Platonis ratiocinantur oportet aperiri: sunt enī qui p̄ gra-
 dus syllogismorum ad unum finem probationis euadant: Certam sibi propositionē se-
 quentis ex antecedentis conclusione facientes apud quos ne priorem. anima ex se mo-
 uetur: quicquid autem ex se mouetur: semper mouetur: igitur anima semper mouetur.
 Secundus ita q̄ nā sunt ex prioris fine. animā semper mouetur quicquid autē semp̄ mo-
 uetur immortale est igitur anima immortalis est & ita in duobus syllogismis duæ res pro-
 bantur. idest & semp̄ moueri animam. ut in priore. & esse immortalem: ut colligitur de secū-
 do. Alii uero usq; ad tertiū gradum: ita argumentando procedunt: anima ex se mouet:
 quod autē ex se mouetur: principium motus est. igitur anima principium motus est. Rur-
 sus ex hac conclusione nascitur propositio: anima principium motus est: quod autē princi-
 pium motus est: natum non est: igitur anima nata non est. Tertio loco. anima nata nō
 est: quod natum non est immortale est. igitur anima immortalis est: alii uero oēm ratioci-
 nationem suā in unius syllogismi compendium redigere: anima ex se mouetur: quod ex
 se mouetur principium motus est. quod autem principium motus est: natum nō est: qđ na-
 tum non est: immortale est: igitur anima immortalis est: sed harum omnium ratiocinatio-
 num apud eum potest postrema conclusio de animæ immortalitate constare: qui primā
 propositionē idest ex se moueri animam non refellit. Sycophantiis merito derisis Ari-
 stotelicis superem. ut iam ad Ciceronis uerba ueniamus. **QVOD** semper mouet. id
 æternum est. Alchmaeon ideo immortalem esse dixit animam: quod immortalibus a simu-
 letur: quandoquidem ei sit insitū semper moueri: sicut & diuina omnia mouentur con-
 tinue. Luna. Sol. reliquæ stellæ: & cælum uniuersum. **QVOD** autē motū affert alicui.
 quodq; ipsum agitatur alicunde. Velut corpora nostra aliis nāq; corporibus afferunt
 motū. eadēq; ab anima mouentur ut paulo ante ostendimus. **QVOD** se ipsum mo-
 uet. Vel ut animus noster. **PRINCIPII** autē nulla est origo. Nā si originē habeat princi-
 piū iure dici non potest nisi abusiue ueluti medicinæ principia dicimus humores nos-
 se: quibus constant corpora: at hiphysiologiae sunt fines. supra quos alia p̄quirēda prin-
 cipia. ita perspectiue principia: ut in analiticis posterioribus recte admonet Aristoteles:
 sunt geometriæ fines. perspectiue enim: docet cur e minus spectata. minora appareant
 quo minus autem maiora docendo a maiore angulo maiora uideri: ut quæ quo mi-
 nus spectantur. ex maiore angulo spectari. Cur autem maior sit angulus: non iam per-
 spectiue: sed geometres docet. **IN ANIMUM** est enim. Idest carens anima nam mun-
 dana omnia. quæ mouentur: si non a sua a mundana certe animam mouebuntur. **IN**
ESSE animis hominum diuina quædā. Quin enim diffiteri potest tot in animis ho-
 minū elucentibus disciplinis tanta rerum cognitione: sine diuinitate fieri posse. **NAM**
 sanguinē bilē. Humores corporis tāgit. quattuor per bilē enim tam atram q̄ flauā dat
 intelligi. Hi nāq; humores quattuor cū elemētis quattuor: habent rationē atra bilis cū
 terra arida & frigida: pituita cū aqua frigida & humida: sanguis cū aere calidus & hu-
 midus: flauabilis cū igne calida & arida: nec sunt plures tam & si differentiae uideant
 aliquæ in colorib; spissitudine & raritate. **PITUITA** Vero dicit. q̄ græca uoce flegma no-
 minamus. **QVAM** uitis q̄ arboris. Hæc enim animamque habent. quia uiuunt uita
 siquidem in anima est. sed abest diuinitas: quæ hominis sanctum animæ tributa est.
HABET primum memoriā. Hæc sane duplex est. quæadmodū Aristoteles recte dixit.

πρὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεως. q̄ nos possimus interpretari de memoria & recordatione: ut memoria quidē omnia sūt animalium: recordatio autē hoīs dumtaxat: quippe q̄. quæ obliterata sunt excideruntq; per imagines reuocat. PLATO recordatione esse uult uitæ superioris. Hæc Aristoteles. ἀναμνήσιν uocat. q̄q̄ Aristoteles: ut solet aduersari Platoni: oēs intendit neruos: ut ostendat nihil intelligentia esse: quod prius nō fuerit in sensu. animāq; tanq̄ rasam tabulā in qua nihil pictum. sed de Aristotele mox nūc quod instat perscrutemur. PVSIONem quendā Socrates interrogat quādā Geometrica de dimensione quadrati. Socrates de uirtute disputans in menone: seruū inducit mēnonis interrogatū respondentē. ita ut theorema quoddā inueniat quod prius ignorarat a diametro in quā. quā latine dimetientē appellamus: quadrati describentē quadratum: quod duplū est. cuius est diameter. demonstratio autē hoc innitit mō: describit quadratū. a. b. c. d. agitq; diagoniū: siue ut uetustissimi loquebantur diametrū. a. d. describitq; ex. b. d. latere quadratū. b. f. d. e. & ex. a. d. quadratū alterū. a. b. g. h. & ex. b. h. alterū b. f. h. i. certū igitur est quodlibet latus equale esse ipsius. a. b. c. d. quadrati & alteri quadrati. b. f. d. e. similiter rursus æquales est etiā. a. b. g. h. ipsi. b. f. h. i. ac ut paucis colligā circa primū quadratū gnomonē circūfondit. & annectit reliquis quadratis diagonios: siue diametros. aio igitur primā. h. a. h. f. f. d. non dubiū quin. c. e. g. i. quadratū quadruplum sit ipsius. a. b. c. d. tria. n. ipsius æqualia circumfusa sunt. quattuor igitur cū sint æqualia uni quadrupla sunt ipsius. id nāq; confessus est euidētia ipsa seruus: & quoniā diameter descriptor quadrato quadrato. sunt eiusmodi: ut singula in bina triangula æqualia. per diagonia secent. quod omnis quadrilateræ figuræ dimetricus: siue diameter in bina partes æquales faciat triangula. quodlibet igitur octo trianguloꝝ æquale est cuilibet reliquoꝝ: & perinde. c. e. g. i. quadratū duplū est. ipsius. a. d. f. h. Cōprehendit nāq; alia quattuor quadrata. atqui. c. e. g. i. quadratū: quod descripsit ab. a. d. diametro duplū est ipsius. a. b. c. d. quadrati: quod oportuit demonstrasse. Hoc nempe mō Socrates interrogando ostendit seruū per se se ista cognoscere: quæ antea ignorarat: ut ex eis q̄ confessus esset euidētissime ostenderet: quod erat in quæstione positū. PVSIONē. Senium Mēnonis dicit: qui apud Platonē in menone a Socrate interrogatur quō metiri quadratū. Conueniat: & q̄ p̄portionē quadratū habeat ad quadratū: uerūtamē qm̄ de linea fit mentio: q̄ quadratū in bina diuidit triangula æqualia. dubiū est an Cicero dimensionē illā noīant. nā ut a iunioribus ea diagoniū noīatur. ita a priscis ad aristotelica. & platonica usq; tēpora. & aliquanto post est diameter appellata. ea latine dimetientēs a Plinio potuit dimensio a Cicerōe nominari. AD Ea sic ille respōdit. Respōdeo tibi dicimus utpote interroganti & respōdeo ad tua uerba. Interrogo autē te de hac re: & interrogo te hāc rem ut hic

Cicero dixit pusionē quendā Socrates iterrogat qdā geometrica. QVO excessit e uita. Cū in carcere ab improbis exhibitā iudicibus ebibit cicuta. REMiniscēdo recognoscere. Connititur Aristoteles eā Platonis refellere sniam: sed frustra ait. n. aiām esse tanq̄ planā rasamq; tabellās: in q̄ nihil notatū sit quādoquidē a sensibus putat oīa perdiscere nihil. n. inquit est in intellectu: quin prius fuerit in sensib⁹: multa certe sunt i intellectu: q̄ sub sensum nullo mō cadere possunt. nā cum punctū sit cuius pars nulla: & linea longitudo sine longitudine in materia nulla eē potuerint si quidē data omni materia i qua punctū uel linea sit ea erit diuisibilis in semp diuisibilia. ergo sensum uisus effugiet. nō ergo i sensu & tamē in intellectu. qui excusare Aristotelicā uoluerit sycophantiā. sensum interiorē dixerunt uoluisse Aristotelē intelligi: qui si id uoluisset: ut alia solet consimilia apuisset: uerū ne ita recte. nā & bruta aialia fantasia nō carent. ut & ipse autor est Aristoteles: & sine Aristotele res ipsa declarat: nec tñ ista in brutōꝝ aialia fantasia esse possunt. ergo sunt intellectus præcipua. præterea ut supra Aristotelis uerbis in libris de animalibus patefecimus: diuinitas in

luit Aristotelē intelligi: qui si id uoluisset: ut alia solet consimilia apuisset: uerū ne ita recte. nā & bruta aialia fantasia nō carent. ut & ipse autor est Aristoteles: & sine Aristotele res ipsa declarat: nec tñ ista in brutōꝝ aialia fantasia esse possunt. ergo sunt intellectus præcipua. præterea ut supra Aristotelis uerbis in libris de animalibus patefecimus: diuinitas in

COMMENT.

nitas in nobis est: quæ certe intellectus ipso confitente: quod diuinus intellectus est. quoniam pacto arrassus & nudus omnium reus est. repugnant enim inter se: ut nudus sit & diuinus. quod. n. diuinum. id supra alia sapit: quæ diuina non sunt. sapit ergo intellectus multa & nihil sapit: quod ridiculum est. Item intellectus natura est ea que uis ut intelligat alioquin non est intellectus. natura ergo intelligens nihil intelligit. item sensus tanquam fenestræ sunt animi: nam nisi adsit intentio animi. quod multis de causis potest accidere sensus non sentiunt: ut cum transeunt non prouidemus. loquentem non audimus. Cum tamen ad oculos. imago prouenerit & sonus ad aures ut manifestum sit ipsos non sentire: sed animum. quod ergo per se non sentit. plus sentit uel omnino sentit quod per se sentit. quod dictum absurdum est atque cogitatum. faciunt ergo demum. istæ in Platonem Aristotelicæ sicophantiæ. At Plato ut animam diceret recordari non discere. quippe quod reus omnium in sese fixas habeat imagines cum motus est: quod uidet uiuere longe esse presentius: quam non uiuere: at que uita ipsa anima est: & per animam corporibus ergo corpora animis longe inferiora. quod porro nobilior & presentius id imperat inferiori: & quia natura & uis plus potest. quod minus potest id ei substernit ad prescriptumque potioris agit. ergo corpus ad prescriptum animi. ante ergo animus: quam corpus: quia ante hominem quam uestis ipsius. si ante animam quam corpus oportuit ipsam & diuinitate & reliquis uirtutibus esse instructam recte igitur Plato & ante corpus fuisse utpote nobilior & per se munitam: utpote diuinam uirtutibus putauit omnibus. **Q**UAS $\epsilon\nu\upsilon\iota\alpha\sigma$ uocant. Ut hic Cicero notiones: ita in topicis est interpretatus. fit. n. ab $\epsilon\nu$ propositione que in nostris dicitur & $\epsilon\nu\omicron\omicron\sigma$ mens nihil. n. ille putat esse quod oritur & intereat neque quam forma unicuique rei det nomen. & cum eadem materia tam diuersas suscipiat formas nihil te putauit quod creatur & intereat. quia tam mutabile est: ut certum nomen non habeat. **I**Dque solum esse quod semper tale sit quale ideam appellat ille speciem nos materiam siquidem a forma nomen habet. forma uero ut Plato uoluit idea ab eo nominata in diuina mente: uel ut alii ac Porphyrius in nudis purisque intellectibus posita est. semper eadem que diuina prouidentia uariæ accedit materiam eique nomen attribuit. Aristoteles autem utpote totum dedit sensibus uelut etiam epicurus nullam separatam ab indiuiduis putat speciem: sed eam in ipsis custodiri sempiternam quippe que mundi nullum horum & ne quidem interitum facit: ut semper spes fuisse ac fore credat ac si detur: ut indiuidua speciei alicuius intereat. speciemque ipsam interire existimat: que opinio que exploranda multi pluribus demonstrarunt argumentis. **C**ORPore inclusus agnoscere. In quo tanquam in laterna inclusus eluceat animus: ac ut laternarum aliarum magis aliarum minus opacæ sunt: ita corporum alia magis apta alia minus ad uirtutes animi patefaciendas. obex ergo animi corpus. **A**DMIratio tollitur. Id est aufertur. nam tollere aliquando est se sublimem facere. Virgilius tollit se quadrupes. Id est erigit. **P**ERTurbatum domicilium. Corpus siquidem multis succumbit perturbationibus. **N**IHIL aliud est discere nisi recordari. Ideo edisco memoria complector significat: ut cum ait Quintilianus cogendos pueros ut multa ediscant: sicut dedisco obliuiscor. Martialis dedit pacem subito feritate reuersa. quanta nec libicis debuit esse iugis. **Q**UANTA memoria Simonides. Hic e decem lyricis poetis unus eximius hieroni regi siracusano multum dilectus: qui illius noti conuiuuii sedes discubentium tenaci protulit memoria. **Q**UAE sit illa uis. Subaudi animam ad recordandum tot tantarumque disciplinarum diuerticula. **C**VM iurare esse diuinum. Quid nisi si diuina facit opera. cur non diuinus animus habeat. ab opere. n. uniuscuiusque quodlibet cognoscimus. **S**I Quid sit hoc non uides. Id est an ætherea an aëria. **A**T quale sit uides. Hoc Id est uitia: uirtutes artes: atque scientias: que animi qualitate indicant. **A**T quantum profecto uides. est si que uirtutes que uitia sint artes atque disciplina cernere non possis. uides tamen quanta sint in anima: quantum ingenium: quanta memoria uel homini aliud: quod perspicue conueniat. **Q**VI. n. fundus. Fundus aliquando ager quod sit fundamentum reddituum. quandoque de uase dei pars ima: ut a quibusdam genere neutro fundum. nam funda instrumentum est unde fundi bulatores dicti. **P**OSSit effingere. Id est effigiem facere. **I**Nuestigat occulta. Id est ingenio scrutatur latentia. **H**OIES congregauit Visum. n. est ipsi Ciceroni in primo rhethorico de uentione fuisse sapientem: qui discipulos per siluas homines facundia persuaserit urbes condere: quos homines icolerent ianibus cigerent: legibus sanciret: & consiliis confirmaret. **Q**VI sonos uocis. i. reus uocabula. **P**AUCIS litterarum notis Pauca siquidem sunt litterarum elementa. quibus omnes presus constat orationes. litteras igitur ex phenicia in gratiam a cadmo illatas Herodotus. siuidas Pli. Taci. Luca. Rufus festus & plerique alii memoriarum perdiderunt: uerum alii apud ægyptios primum conpertas que per figuras animalium primo mentis sensus effingere soliti erant:

uelut hodie durant in mathematicis p̄sertim astrologiæ ei⁹ rei aliquæ reliquiæ. deinde apud ipsos Mercuriū litteras phibent inuenisse: alii syrios putāt. Epigenes aut̄ babylo- nios. Alii porro pene æternū litterarū usum fuisse uolūt. at qd̄ in graciā uenerint auto rem fuisse cecropē athæniēsem. Alii linū thebanū. Alii troianis tpibus palamedē argi nū sexdecim lras iuenisse: alii q̄tuor tm̄ addidisse. 3. ξ. η. ω. simonidē chium totidē hoc est. ο. φ. χ. alii. η. & ω. cadmū aut̄ milesiū. ο. φ. χ. Epicharmū porro syracusanū. 3. ξ. χ. Ari stoteles aut̄ decē & octo priscas fuisse tradit. In latinū uero pelasgos attulisse. Cōplures ferunt: tacitus refert ad hetrusios ab corinthio demaratho peruenisse: ab origines at̄ ab Euandro didicisse. at diuus martyr Cyprianus Saturnū in latium eas primū tulisse: ac i primere docuisse postea aliquot a quibusdā additæ sunt & postremo claudius tres adie cit q̄ usu iperitante post obliteratæ sunt uel taciti tpibus. **AVT** errantiū stellarū mot⁹. Errantes stellas uocat q̄ erones a quibusdā dicunt a græcis planeta: quorū motus multi- plices a motu quidē primi mobilis totius mundi conuersione una ab ortu in occasum & rursus i ortū intra spaciū uiginti & quattuor horarū. motu aut̄ planetarū suo ab occa su in ortū. motu quoq; æquātis & eccentrici necnō epicycli. & corporis ipsi⁹ planetarū p̄ latitudinē signiferi. **CVR** sus. Quia mō celerius ire uident̄ ob eccētri terræ p̄pinqtate: mō tardius ob distātiā a terra mō dirigi. cū sublimia petūt: mō repedare cū abiūt epicy clū. mō stare cū attollunt̄ in sublime. **PRO**gressiōes. Ab occasu i ortū. **IN**stitiōes cū isti stare uident̄. i. obfirmari & e duab⁹ unā facere stationē: siue matutinā: siue uespertinā. nā a sistēdo factū. Sisto ueteres stiti supinū stitū: un̄ stitio. **M.** Cato cōtra Tiberiū: qd̄ si uadi moniū capite obuoluto stitisses. dictū stitisses: qd̄ sifterat̄ uadimonium: ut ueteres sunt i terptati litteratores. **Qui** fruges. **Vt** ceres. **A Q** Vib⁹. Subaudi maiorib⁹ inuentoribusq;. **AD** Elegātiora defluximus. Id est acceptabilis fecimus meliora. **EX** Tempata uarietate & natura sonorū. **Mira** sonorū uocūq; uarietas. De qua ipse de natura deorū: auriūq; itē est admirabile quoddā artificiosumq; iudiciū: quo iudicat̄ & in uocis & tibiariūq; & ner uorū cantib⁹ uarietas sonorū interualla distinctio: & uocis genera p̄ multa. canorū. fuscū leue: asperū: graue: acutū flexibile: durū: q̄ hoīum solū auribus iudicant̄. est & alia uarie tas a Plinio in Luscinia uoce obseruata his uerbis deinde in una p̄fecte musica scia mo dulatus editur sonus: & nūc cōtinuo spū trahit̄ in longū. nūc uariat̄ inflexo nūc distin- guit̄ cōciso: copulat̄ itorto. p̄mitur. reuocat̄: infuscāt̄. ex inopinatu. interdū & secū ip̄a murmurat: plænus. grauis. acutus creber extensus ubi uisum est uibrās sūm⁹: medius: imus breuiterq; oīa tā paruulis i faucib⁹ q̄ tot exquisitis tibiariūq; tormētis ars hoīum ex cogitauit. **Q** VAE sunt infixæ i certis locis. Id est i firmamēto octauorūq; globo: q̄ signa cōstituunt signiferi duodeci: & extra signiferæ alia. **VO** Cabulo errātia. Vetustissimi enī Cū planetas mō festinātius ire: mō tardius: mō stare perspicerēt errātiū uocabulo noīa uerunt: at posteriores uocabulū quidē nō imutarunt: sed rem diligentius obseruarunt uideri quidē stare cū attollunt̄. uel cū deprimunt̄ in epicyclis statione prima & secūda: & repedare cognouerunt. i. abortu i occasum ferri ac p̄ latitudinē meare significari cer tis statib⁹q; temporibus. **Q** VINq; errātiū motus. cū solis lunæq; fecisset mentionē sub iūgit qnq; errantiū mot⁹. qd̄ tā solēq; lunā neqdē Ptolæmeus in cōstructiōe mathema tica inter errātes stellas posuerit. Cur at̄ id nō fecerit theon alexādrinus: eius docet it̄er pres Idē quoq; pappus in signis mathematicus qd̄ nō repedēt sol & luna: neq; statiōes faciāt sol quidē qd̄ careat epicyclo luna uero ob celeritatē. **IN** Timeo Platōis. Vbi thi meus disputare iducit̄ de mōdi opificio. **MON**dū ædificauit deus. Nā Plato ortū mō di a deo dixit. Aristo. aut̄: ut se Platoni opponat in cūctis oēs neruos itendit. ut ostēdat mondū ortu carere: cuius sycophātiā ut multi ita nos quoq; refellimus. **DISS**imilli mos motus. Subaudi planetarū: quos memorauimus tardiores: & celeriores uideri p̄ globos mundo excentros. **VNA** regeret cōuersio. Id est mot⁹ unus primi mobilis: q̄ ē ab ortu in occasum oēs secū interiores uertēdo globos. **NE** IN sphaera qdē. A græcis sphaera a nostris globus dici solet: sphaera inqt̄ Higinius ē species qdā in rotūdo cōfor mata oībus ex partibus æqualis apparens unde circuli finiuntur. huius aut̄ neq; exitus neq; initiū pōt diffiniri ideo quod in rotundo omnes tractus & initia & exitus signi ficari possunt hāc Euclides ita diffinit *σφαῖρά ἐστιν, ὅταν ἡμικυκλίας μόνου τῆς διαμέτρως, περιερεχθῶν ἢ ἡμικυκλίου, εἰς τὸ αὐτὸ πᾶσι ἀποκατασταθῆν, ὅθεν ἤρξατο φέρεσθαι τὸ περιληφθεὶς σχῆμα.* Theodosius autem. & heron alexandrinus hoc modo diffiniunt: *σφαῖρά ἐστι σχῆ*

COMMENT.

σφαῖρά δὲ ἁπλῆ μα σφαιρὸν, ὑπὸ μίας ἐπιφανείας περιεχόμενον. πρὸς ἧν ἀφ' οὗ οὐ σιμεία τῶν ἐν
 ἑρ, κὴ μέσῳ τῷ ἁπλῆ μα τῶν κειμένων, πᾶσαι αἱ πρὸς τὴν πῆξου ἀνθεῖαι, ἵβρι ἀλλήλαισ εἰσίν. ἢ
 ἁπλῆ μα σφαιρὸν, ἀκρῶσ τρυγγύλον. ὥστε ἐκ τῆς μέσου πᾶν ἡ, ἴσας ἔχει τὰς ἀπερσείσεις. ὅταν γὰρ
 ἡμικυκλίς κενόσης τῆς διαμέτρ, περιελεχθῶ τὸ ἡμικύκλιον, εἰς ταύτ' ἴσιν ἀποηοτασταθῆ,
 ἢ μὲν πνομλὴ ἐπιφανεία ὑπὸ τῆς τοῦ ἡμικυκλίς περιφύρειας, σφαιρικῆ ἐπιφανεία κελεῖται.
 ἢ δὲ περιληφθῆν σφαιρὸν ἁπλῆ μα σφαῖρα. Ab eo quod est sphaera fiunt derivationes multæ
 ut spheroma. spheriū foliū platani: & sphero terloze. alia quoq; derivata. ut Plinius in
 duodecimo naturalis historiæ uolumine de nardo locutus inquit. folia diuisere ad no
 uam amplitudinē quod adrospherō uocatur maioribus siclis. xxx. quod minore folio
 est mesosphere appellatur emitur. lx. laudatissimum microspherū e minimis foliū præ
 ciumq; eius. lxxv. spherā ut quidā perlubent Atlas libiæ filius qui dicitur astrologiā in
 uenisse: ut alii ægyptii. ut alii asiriti: ut alii Milesius inuenit Anaximander. SINE celesti
 aliquo mentis ἴσιν. Democritus enim necnon Plato & Cicero de oratore necnon
 pro archia diuino quodam aflari putauit spiritu poetas idq; Aristoteles in flegidio poe
 ta fuisse ostendit. SON Antem uerbis uberibusq; sententiis. Grandiloquiū Cicero dicē
 di genus tangit in quo hæc omnia ueluti in oratore ipse pluribus ostēdit uerbis. nā id
 a paucis cōmode tractari potest ueluti & Homerus ait ulixi parem potuisse in dicendo
 inueniri neminē cui hoc genus attribuit. PHILO sophia oīum mater artiū. Philosophi
 am Cicero dicit quā ante pythagorā oēs sophiā idest sapientiā nominabant: quā Ari
 stoteles in metaphysicis fontē reze oīum quæ sub mentē cadunt dicit. Idē proclus in eu
 clidem. Idē Iāblicus & Bruntinus: & Theon dixere: unde phisiologia mathematicæq;
 quattuor: ac reliquæ profluunt disciplinæ. DE Inde ad ius hominū. Ius ut Pōponius iu
 quit de iusticia & iure naturale est quod oīa aīalia natura docuit gētiū: quod apud oēs
 gentes custoditur. ciuile uero quod populus sanxit Romanus hic Cicero ius hominū
 intelligit iusticiā. nā subiungit modestiā: quā aliquando tēperantiā uocat deinde ma
 gnitudinē animi per quā fortitudinē accipimus. ex his nāq; uirtutibus iustitia inq; tē
 perantia: & fortitudine reliquæ uirtutes emanant. siquidē prudentia: ut Plato & Aristo
 teles confessi sunt oīum maior uirtutū est & de parte nascens rationali: ut reliquæ de
 parte ratiōis. EX PArte supera. Cælestia. INFĒra. Humana. PRIma. Primas causas deū
 materiam & ideas iuxta platonem. VLTIma. Indiuidua: ut anniū anīaliū: ita hoīnū: &
 stirpiū & herbarū reliquorūq;. MEDIA. Quæ sunt inter principia & indiuidua: ut ele
 mēta quattuor. NON enim ambrosia deos aut nectare. Ambrosium immortale dicunt
 græci. unde Homerus.

Ἀμβροσία δ' ἀρ' ἄ χαεῖται ἐπερρώσαντο ἀνάντος,
 Κρατὸς ἀπ' ἀθανάτῳ.

A quo Virgilius. Ambrosiæque comæ: diuinum uerticem odorem spirauere: est: & ambrosia frutex de qua diascorides. ἀμβροσία. οἱ δὲ, βόδισ. οἱ δὲ, ἀρ τε μεσία. Ρωμαῖοι, καὶ πρὸς μ
 σιλβά πικρῶ. οἱ δὲ, ἀπικρῶ ρούσικημ. Λίγυ πῆιοι, μεσίω θαμνίσκος ὅστι περιπίθαμος τὸ ὕλοσ, π
 λυκχιδος, φύλλα ἔχων περὶ τῶν ἐκβολῶν τῶν κελουδῶν μικρὰ, ὡς πηγάνος. τὰ δὲ καυλία, περι
 πλεα σπερματίων ἐκκότων βοδυσίοις κηδὲ ποτε ἀνθούσι. τῆ δὲ σμῆ μνησφνῶδης, ἡ δὲ εἰ
 ζα, λεπτή, διαπίθαμος. καὶ τα πλέκεται δὲ οἱ καππαδονία τῶς σφαίσις. δὴ ἀμιν δὲ ἔχει
 σαλπικῶ τ' ἐπιφύρομλῶν, κὴ ἀπικρῶσικῶν, καὶ τα πλάσκα μλῆν σύφροσαν. At poetæ de cor
 nu altero capræ amaltheæ quæ Iouē infantē aluisse fingit aiunt ambrosiā effluxisse de
 altero nectar nēpe ut hoc cibo: illo potu alleres ex quodā esse deoz uinū rati idq; ne
 ctar quidem & nostris antiquis grāmaticis latine murrinā a græcis nectar dici putauere:
 alii quod barbaro uocabulo hodie elesir. resolui nāq; posse rentur elemēta in sua hy
 postasim materiā in quā primā qualitibus expertē quæq; sit ad omnes idonea excipi
 en das subeundaq; qualitates: ut cui primo adheferit: eius subeat formā: inde si ab hoīe
 assumat spiritus & uiuacis naturalisq; humoris formā admittere ac incolumē ab omni
 ægritudine q̄ diu assumatur custodire. indeq; Metella transmutare: tanta sollicitudine
 inquirūt alchimistæ uulgo nominati nihil æq; q̄ hoc perquirūt ut auro affluant. AVT
 iuuētute. Idest hebæ q̄ filia Iunonis fuisse phibeē. NEC Homez audio. Qui Ganimedē
 a diis raptū ait pp formam. Homerus sane in hymno aduenerē. his uerbis id ostēdit.

Ἡτοι μὲν ξανθὸν Γανυμήδεα μητιέτα Ζῆυς
 Ἡρπασ' ἐδὸν δῖα καὶ λος, ἴν' ἀθανάτῳισι μετείη,

καί τε Διὸς κρατὰ δῶμα θεοῖς ἔδιδ' οἶνοχρῆσθαι.
 Θάδμα ἰδέν πάλιν τεσι τετιμνένον ἀθανάτοισι.
 Τρώα δ' εὐελχθόνιος τέκετο Τρώεσσιν ἀνάκτα.
 Τρώος δ' αὖ θεῖς παῖδες ἀμύμονος ἰζεγύνοντο,
 Ἴλός τ' Ἀσπράκῆος τε, καὶ ἀτίθεος Γανυμήδης
 οὗ καὶ κούμιον γένετο θνητῶν ἀνθρώπων.
 τὸν καὶ ἀνφείλαντο θεοὶ Διὶ οἶνοχρῆσθαι
 κάμειος εἶνεκα οἶο, ἵν' ἀθανάτοισι μετήη.

Xenophon tamen in symphosio ait ganimedem non corporis: sed animi causa sublatum dici propterea quod nomen ipsum cum Homero id testatur γέννηται namque oblectatur significat: ut ex animi sapientia dilectus uidetur. ita enim Xenophon inquit. καὶ ἐγὼ ἢ Φημί καὶ γανυμήδην ἔσώματος, ἀλλὰ λυχίς ἐνεκα ὑπὲρ Διὸς εἰς ὄλυμπον ἀνενεχθῆναι. μαρτυρεῖ ἢ καὶ γέννηται αὐτοῦ. ἔστι μὲν γὰρ δῆδον καὶ ομήρω. γέννηται δ' ἀκούων. ἔστι ἢ φράσθαι, ὅτι ἠδεται δ' ἀκούων. ἔστι ἢ ἄλλοθι ὅπου πυκνὰ φρεσὶ μέδεται εἰδώς. ἔστι δ' αὖ λέγει, σφά φρεσὶ βουλόματα εἰδώς. ἔστι ἢ σωμαφορῶν τούτων, οὗ καὶ ἠδυσώματος ονομασθεῖς ὁ γανυμήδης, ἀλλ' ἠδυσώμων ἐπὶ θεοῖς τετίμηται. Ganimedes aut a latinis catamitus dicitur Plautus in menegmis. dic mihi nunquid tu uidisti tabulā pictā in pariete ubi aquila catamitū raperet: aut ubi uenus adonim. NON IVsta causa cur laumedonti tanta fieret iniuria. Ci cero laumedontem p troe posuit. nā necdū laumedon natus. ut ex homericis uersibus ostensum est. uerū solet hoc frequenter facere Cicero ut noibus abutatur ppriis. ne tā parua rei multū uideatur esse sollicitus ueluti in libro de gloria. Hic situs est uitæ iāpri dem lumina linquens: Qui quondā hecforeo percussus concidit ense. Fabitur hoc alii quis mea semper gloria uiuet. Ajax cū hecforeo congregandi causa agit ut sepeliatur si sit forte uictus declaratq; se uelle ut suū tumulum multis etiam post seculis pretereuntes sic loquantur: sed hecforea Cicero pro aiace posuit uersus homerici sunt.

Αὐτορὸς μὲν γὰρ σὴμα πάλαι κρατὰ τεθνεώτος,
 οὐδ' ἀρισεύοντα καὶ τέκτανε φαίδιμος ἐκπυρ,
 ὡς πρὶ τις δρῆς, τὸ δ' ἐμὸν κλέος ἄπ' ὀλέειται.

non est autē quod Aulus gelius miretur hunc locū a tyrone saltē non fuisse mendatū emendantur siquidē errores non uirtutes. Putauit enim Cicero hanc uirtutē esse ut in re tenuissima imemor uideret eo usq; ut emendari cupierit. qd' & Quintilianus quoq; in dicendi uirtutibus sentit ut cū cererē dixisset pro diana: emendatas dixit recte admo net ita ergo & in epistolis cū dixit homege nō aiace nō achilē sed ulixē solū ptoliportō appellasse. hoc ideo Cicero qm̄ de qua agebat cām tuebat nā & Homerus alios hoc no mine appellauit ut cū inquit. τὸν ῥ' ἔτεκε ρηνη ὑπ' οἴτῃ πτόλι πόρθω Et rursus λιότο μὲν τιμῆσαι Ἀχιλλῆα πτόλι πόρθω. in. viii. & .xv. iliados idē uersus repetit de achile idē i. xx. ὄν ὑμφο τέκε νηῖσ' ὀδωτῇ πτόλι πόρθω. Q Væ at diuina? Percūctatio figura ē. IN TERRIS origo. Idest de q̄ttuor elemētis unde cætera in terris oriunt. AVT Flabile. Idest aeriū. VSITatis notisq; naturis. Subaudi quæ in terra dinoscunt. AETERNUM sit necesse est. Nempe quia diuinū. NE HIS quidē. quæ habeo mihi per te uti licebit. Idest non tu poteris efficere ut utar his quæ habeo si uti non potuero corporis enim obiice i pedimur quominus nobis uti liceat eis quæ anima nostra potest. FORMAM suā fortasse. Subaudi nō uidet. Q VAMq; id quoq; Subaudi & minimū. SED relinquamus. Quoniā ex re nostra non sunt. Q VA FACIE quidē sit. Subaudi deus. SPECIEM. Nempe globosam. CONVERSIONIS celeritatē. Vt nouus globus tā ineffabili uelocitate inuehatur ut uigin ti & quatuor horarū spacio non tantū uniuersam terrā ambiat. quod foret mirificū. sed spaciū tantū ut centies milies terra tantū non habeat. VICISITUDINES dieꝝ atq; noctium Vt dies noctesq; sibi inuicē cedant. Q VADRIpartitas. In uer: æstatē autumnū & hiemē AD TEMPERATIONē corporis. Non modo uer & autumnū dicit: ubi aer tēperatus: sed etiā hiemē cū frigora corpora astringūt: & uires coroborāt. calore intimo humores cō quoquēte supfluos: nā æstas meatus occultos corporis diducit & humores euaporāt: & cruditates exquoquunt. MODERATORē & ducē solē. His nāq; mōdana regit oīa alia ad ortū deducendo. alia ad interitū. siquidē ortus unius: alterius est interitus: q̄ oīa sol suo accessu discessuq; cōficat. LVNAMq; a creatione. Accrescens. n. luna. calidior efficit. Cū diminuit. secus. & ipsa humiditatū regina. ut multis rōnibus cōprobat ex eis q̄ i terra pducuntur

producantur. **QVA** Si fastorum notantem & significantem dies. Quia singulis mensibus suum conficit ambitum & singulis mensibus fasti ac nefasti dies annotabantur: unde & Ouidii fastorum liber. ideo ait notantem dies mestruos. **TVM** in eodem orbe. **ZODIACUM** dicit. **IN** Duodecim partes. Idest duodecim signa zodiaci. sub quas sol & luna & planetae quinque feruntur. **EOSDEM** cursus constantissime seruantes. Nam semper sub zodiaco eodem feruntur modo: ut Saturnus quidem conuersionem suam annis triginta peragit ab occidente in orientem. Iuppiter duodecim. mars duobus annis & mensibus octo. Sol trecetis sexaginta quinque diebus & fere sex horis. Venus & Mercurius eodem cursu cum Sole. At qui diligentius perspexerunt. Venus mensibus octo Mercurius sex mensibus & diebus sex. Luna ut quidam uiginti & septem diebus & octo horis. ut quidam diebus septem supra uiginti & die dimidio & maxime diecula. Plutarchus uero. Luna inquit dies triginta. his namque perfectus mensis affulsione ad coitum. praeterea Anaxagoras Democritus. Cleanthes ab ortu in occasum cunctas stellas ferri dixerunt. Alchmaeon uero ut mathematici. planetas motu contrario meare stellis caelo haerentibus ab occasu inque ad ortum. At Anaximander a suis circulis ac globis. in quibus sint singuli ita ferri ait. Anaximenes similiter sub terra & circa ipsum uolui stellas. **TVM** globum terrae eminentem e mari. Duo namque mari firmamenta dicuntur octauus globus & terra **IN** Medio mundi uniuersi loco. Centrum mundi terra. non tamen globorum omnium namque planetarum. alii quidem globi sunt homo centri. alii eccentri. & perinde planetae modo sunt in apogio. i. maxima a terra distantia. modo sunt perigii idest proximi terrae. **DV** Abus horis. Idest spaciis ac Zonis nempe temperatis una nobis incognita iter circulum arcticum. & antarcticum & aequinoctialem. Altera quam habitamus inter arcticum & aequinoctialem quae diuiditur in Asiam: Europam & africam sub axe posita. i. sub septentrione: quia axis a nostris a graecis axon: ut quadratum diuidens in bina triangula linea diagonium nominatur: & quae circulum diuidit bifariam a graecis diameter a nostris dimetries noitur. ita sphaeram diuidens a graecis axon. a nostris axis dicitur. quamquam est axis. lignum illud quod rotarum foraminibus insertum. Curru sustinet ab euclide ita diffinit. *ἄξων δὲ τῆς σφαιρας ἐστὶν ἡ μόνον ἄξων βῆθῆα, περὶ ᾧ ἡ μικρὸν κλίον σφέρεται.* Heron autem *διάμετρος δὲ τῆς σφαιρας ὅστις βῆθῆα πρὸς ἄξων τῆς κέντρον ἡ γωνία, ἢ περὶ τοῦ μέρους ἐφ' ἑκείνῃ τερα τὰ μέρη ὑπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαιρας* At Theodosius *ἡ δὲ διάμετρος, τῆς σφαιρας ἄξων καλεῖται, ἢ ἐστὶν βῆθῆα πρὸς ἄξων τῆς κέντρον ἡ γωνία, καὶ περὶ τοῦ μέρους ἐφ' ἑκείνῃ τερα μέρη τῆς σφαιρας ἀμετακίνητος, περὶ ᾧ ἡ σφαῖρα, κινεῖται, καὶ σφέρεται.* Higinius uero dimensio quae totius ostenditur sphaerae cum & uerisque partibus eius ad extremam circūductionem recte ut uirgulae perducuntur quae dimensio a compluribus axis est appellata. huius autem cacumina quibus maxime sphaera nititur poli appellantur: quorum alter ad aquilonem spectans boreus. Alter oppositus auster. **AD** **STELLAS** septem. Idest septentrionem de quibus Varro ita loquitur arbitror antiquos rusticos primum notasse quaedam in caelo signa quae praeter alia erant insignia: atque ad aliquem usum culturae tempus designandum conuenire anima aduertebantur eius signa sunt. has septem stellas graeci ut Homerus uocant *ἀμάζον* nostris eas septem stellas boues & teriones & prope eas axem. triones enim & boues appellantur a bubulcis etiam nunc maxime cum arant terram equis uel uti ualentes glebarii qui facile proscindunt glebas sic omnes qui terram arabant a terra teriones ut dicerent de tritu. possunt triones dicti septem quod ita sitae stellae ut ternae trigona faciant. **HORIFER.** Hororem afferens ex frigore quo quia carte africa inde nomen habuit. **AQ** Vilonis. Latine boreae appellati ab aquis in glaciem conuertendis aquilo dictus: uel quod de altis montibus hyperboreis nascatur tanquam aquila de sublimi loco. **STRIDOR.** Quia magno cum stridore perflat. altera subaudi ora. **VOCANT** graeci antiatixona. Idest opposita axi hoc septentrioni. **CAETERAS** partes. Quae sunt tres. duae quae frigore rigent quod longe Sol ab illis distet. quae sub utroque polo. una nimio calore solis inculta sub aequinoctiali. **VBI** Habitamus. Inter circulum arcticum & aequinoctialem quae diuisa est in Asiam. Africam & Europam. **NON** intermittit. Idest non ullo anno cessat. **VITES** letifica. Idest uberes & pingues. **PAMPINIS.** Idest foliis uitium unde panapinari uites dicuntur cum frondes decutiuntur. **BACCARUM** ubertate. Idest factuum arborum ut oliuae & lauri. & similibum cum habeat aspirationem hoc nomen

IN SECVNDVM PLINII

bacha: bachantem denotat mulierem. Cum caret ea tum unionem ac margaritam tum foetum arborum ut hic. **HERBIS** prata conuestirier. Prata quasi parata inquit Varro quod humano labore non egeant uestiri ideo dicuntur quod herbae terram uestire uideantur ab hominibus sumpta translatione & uestirier paragoge pathos est. **PARTIM** aduefcendum. Ut porcis uitulis. **PARTIM** ad cultus agrorum. Ut sunt armenta. **PARTIM** aduehendum. Ut clitelaria & dorsualia. sarcinaliaque iumenta. **AD CORPORA** uestienda. Ut sunt oues. **QVASI** contemplatorem caeli. Silius italicus nonne uides hominum ut celsos ad sidera uultus. Sustulerit deus ac sublimia finxerit ora: cum pecudes uolucrumque genus. formasque ferarum. segne atque obsanam passim strauisset inaluum. Ad laudes genitum capiat si munera diuum. Foelix ad laudes hominum genus. Ouidius os homini sublime dedit. Caelumque uidere iussit. Et erectos ad sidera tollere uultus. **UT PLATONI** uidetur. At non soli Platoni: sed Thimæo cum Pythagoricis omnibus: ac propemodum infinitis aliis. qui omnes mundi conditorem deum faciunt. **VEL** si semper fuerint ut Aristoteli placet. Sane Plato pythagoreorum secutus consuetudinem nihil sibi doctrinae loco scribendum existimauit: quod in epistola ad Dionysium dicit disputationes illas suas fuisse Socratis. sed iuuenes praesentia sua edocendos: ut Aristoteles ei ad uiginti & unum annos operam dedisse traditur in disputationibus autem suis quaedam rerum capita attigit dumtaxat a quo Aristoteles cum quae dixerat propemodum omnia auisset quo se principem inter philosophos efficeret. Cuncta in ordine digessit. ac ut uideretur dissimulator maximus nihil a Platone accepisse eius quae potest inuadit principia. itaque in octauo auditoriorum sermonum uolumine. ac in libris de caelo multis confertim uerbis molitur ostendere mundum ortum non habuisse: quas sycophantias strophasque ualidissimis argumentis non Platoni modo: sed etiam multi alii exploerint. & nisi longiore nobis utendum esset oratione ad cuncta eius uerba confutanda: quam huic commentationi par esse uideatur negotium per exiguum putaremus eius praestigium refelere: quis enim uulgo: ut hoc tantum proferam rerum clarissimarum ab hominibus constitutarum ac inuentarum: ignorat origines: tam in Italia reo legum & urbium. quam apud & exteras gentes disciplinae omnium atque adeo litterarum. facescat ergo hic a nobis Aristotelicus error: quem nonnulli consecretantur. **OMNIQUE** pulchritudine uirtutis. Virtus namque animae est multiplex: una ad corpus tuendum. altera ad uitam. tertia ad naturam animi aperiendam: ad corpus quidem ut quae in capitae: per quinque sensus ostenditur animalis appellata & in corde: quae uitalis & inepata: quae naturalis. a petendo quae utilia corpori expellendo contraria comoda conquoquendo ac digerendo. & in uarias res conuertendo quae confoueant: quam & si per excrementa. qualiter habeat solent iudicare ut uitalem ab arteriae motu & uisu animale. Ad uitam: quae mores respiciunt. ut prudentia. iusticia. temperantia. fortitudo habent. Ad naturam animi: ut estimandi & recordandi & imaginandi uis: ac intelligendi unde scaturit sapientia. unde omnes artes atque scientiae. quemadmodum recte in methaphisicis autumat Aristoteles. Credo equidem in capitae. A sensibus enim qui in capitae sunt animal dicitur: nec tamen in corpore anima esse perhibet. quandoquidem animae instrumentum est corpus: corporis ergo moderatrix animal. **NISI** planae in physicis plumbei summus. Idest ita mole corporis graues ut cum plumbi conferri posse uideamur in physicis autem dixit in causis rerum naturalium per scrutandis. **NIHIL** duplex. Idest compositum quia quod tale id omnino mortale est. quoniam in ea eunde componitur resoluatur necesse est. **LIBERAM** contumaciam. Iudicibus acriter instando. **MORTIFERUM** illud. Hac enim poena athenienses noxios puniebant ut eos cicutae potu. **FRAVDES** inexpiabiles. Idest culpas quae purgari nullo modo possent: fraudem enim ueteres pro culpa posuere. Ulpianus excipitur etiam ille qui capitalem fraudem admisit: capitalem fraudem admittere est: tale aliquid delinquere propter quod capite puniendus sit: ueteres enim fraudem pro poena ponere solebant: capitalem fraudem admisisse: accipimus dolo malo & per nequitiam. Caeterum si quis. errore. si quis casu fecerit cesabit edictum: unde Pomponius ait neque impuberem neque furiosum capitalem fraudem uideri admisisse. Cum cantu & uoluptate moriantur. Dicuntur autem cigni proxima morte futura. suauissime modulari: quem modulatum genitum perhi-

COMMENT.

bent: ob cœli longitudinem crebramq; motionē uoluptatem pre se ferre. CATO autē
 portiū dicit ac uticēsem. COmentatio mortis ē. Platonis uerba sunt φιλοσοφία ἐστὶ
 μελέτη θανάτου Amonius hæc uerba hoc mō interpretat. Cum iquit homo ex anima
 & corpore constet tam uinculū animæ & corporis: q̄ resolutio duplex est: naturale nā
 q; uinculū quo anima corpori alligat & animal efficit unū est: alterū in animæ optio.
 ne positum: altero seruit anima corpori: altero imperat liberaq; est duplex quoq; resolu
 tio animæ a corpore: ut mors quoq; duplex: naturalis una; qua omnes hoies motiunt
 nempe qua seperatur corpore anima: quæ uero mors indelectu: & opiniōe posita: ea di
 citur qua philosophi cominiscuntur: a corpore animā separare: & hac ratione cōmini.
 sci mortem apetere. hoc est a corpore animā separari. in quo atendendū. qd̄ nō omni.
 no separata a corpore anima: abit ac relinquit corpus anima: a matrices siquidem ani.
 mæ nimiū corporis post obitū Corpora adhuc ambiūt: atq; diligūt: inde est quod um
 brosæ imagines circa sepulchra spectantur: ueq; nequidē anima a corpore abducta cor
 pus omnino ab anima separatur: nam philosophi uiuentes adhuc sese a corpore abdu
 cunt: est igitur philosophia cōmentatio mortis: hoc est cōmentatio separatiōis animæ
 a corpore. EX his uinculis. i. corporeis affectibus. Nam qui ī cōpedibus corporis sem
 per fuerunt. Diuus Augustinus in libro de spiritu & anima inquit. Animæ siquidem
 quæ in corporibus uiuentes per dilectionē rege uisibilium corporalibus imaginibus af
 ficiuntur: a corporibus exeuntes in eisdem imaginibus tormenta patiuntur. propterea
 enim corporalibus passionibus ibi teneri possunt quia a corruptione corporaliū affe
 ctionum hic mandata nō fuerunt quā corpulentiam de corporis dilectione traxerūt
 quorundam animæ in eisdē locis in quibus culpam cōmiserunt puniunt. Quædā ue
 ro abditis receptaculis usq; ad ultimā resurrectionem continent sicut unaquaq; requie
 digna est uel miseria. Volat enim ætas. Horatius heu heu fugaces postume: lambun
 tur anni: Ouidius: Labit occulte fallit uolubilis ætas. & nihil anni uelocius: PER suis
 uiue memor lætari fugit hora hoc qd̄ loquor inde est. DOctissimus quisq; contem
 nit quia ipse epicurus ignarissimus nullam probat scientiam. Usuram nobis largiunt.
 Idest usum animæ cum separata fuerit a corpore ut aliquando tamen moriatur. Quē
 homerum philosophorū: ob orationis magnitudinem. NAScuntur animos.

FINIS.

f ii

IOHANNES PETRUS VALLA CLARISSIMO EX IUSTIS IUSTO VERONĒSI SENATORI EQUITI
iurato iuris utriusq; doctori. Salutem dicit æternam.

CVM Naturalis historiæ secundi libri locos ambiguos & obscuros: quos olim pater
meus profitendo enarrauerat: in ordinem cōmentationum redigendos animo agi-
taret: & quia difficile id factu arbitrabar: non quia homini doctissimo paratissimi: ob-
uii & expositi non essent: sed quia tum legēdo. tum aliud agendo maioribus nego-
tiis: quæ ad rem litterariam pertinebāt occupatissimum & implicatissimū esse ad-
ueterem: opere precium fuit succissimis temporibus cū illi per otium uacare liceret
eo dictante quæ antea in explanatione horum locorū præcepisset statim colligere:
ut quoad per me fieri posset bonarū artium studiosis prodessem: qui ut erat non mi-
nus eruditissimus: q̄ humanissimus: quantum quisq; suæ ætatis alius mihi in hanc rē
flagrantissimo morem gessit. Ne igitur hi fructus quos nostra industria parauerā sicut
& squalore obruti ac reconditi prorsus interirent: eos censui in publicam utilitatem
tanquam e promptuario proferendos. Sed quoniā plurimum interesse arbitror per-
pendere cui has nostras lucubrations dicaturus sim cogitanti mihi nōnulli occur-
erunt partim q̄ parentem meum eiusq; doctrinā unice dilexerunt partim q̄ littera-
tura non mediocri pollēt: hoc quisq; munus uēdicare iure optimo uidentur sed ut
acriter animū meum in hanc cogitationem intendo tu unus omnium facile prin-
ceps reliquorum ambitum superasti. Quæ uoluntas in hunc hominem testatior &
illustrior: q̄ tua apparuit? Præsertim cum de honore atq; utilitate tractaretur. & præ-
ter q̄ quod ipendio doctus. sublimis & generosi spiritus geris animū & abūde sumi-
nistrantur quæ fœlicitatis humanæ intersint. Quo libentius hoc opus tibi inscribe-
rem etiam dexteritate tua & facilitate alliciebar. Quid quod idem Plinius te hoc
nostro dignissimum munusculo iudicauit. Tum q̄ iuriscōsultus es maximus homi-
ni de quo agitur controuersia cauere poteris. Tum si opus erit quia militari cingu-
lo accinctus es si non uerbis: cautione armorum eum tueberis: nam ille uidetur cō-
queri quod nouo comēsis haberi uelit. Et quo Verona nouo como nobilior & clari-
or esse dignoscitur: eo magis Veronam patriā suā agnoscere uides. At ne sim q̄ par-
sit præfatione longior de re ipsa iam dicere incipiam. Vale.

IOHANNIS PETRI VALLAE IN PLINII PRAEFATIONIS PRIMI LIBRI
NATURALIS HISTORIAE OBSCURIORES LOCOS INTERPRAETATIO.

N SECUNDVM Naturalis Historiae Librum interpretatiunculas igitur posituri existimamus minus obuiis sensibus abstrusioribusque succurrendum quaeque aperta fuerint omittenda. & perinde prius epistolam paucis perstringemus dictumque necessaria dumtaxat attingemus ne expositionem loquatiorem quam utiliore fecisse uideamur. Ita sumendo principium. LIBROS naturalis Historiae nouitium camoenis quiritiu tuorum opus. Nouitium opus dixit Plinius quasi nuperrime factum: ut serui sunt nouitii qui necdum satis experti sunt uel etiam inde sumpta appellatione ut euitaret arrogantiam quasi rude & incunditum opus ut etiam mox ostendit est autem hoc nomen adiectiuum ut apud Vlpianum libro. xxi. plerique solent mancipia quae nouicia non sunt quasi nouicia distrahere ad hoc scilicet ut pluris uendant: praesumptum est enim ea mancipia quae rudia sunt simpliciora esse & ad ministeria aptiora & dociliora: & ad omne ministerium habilia. Trita uero mancipia & ueterana difficile est reformare. At nomen substantiuum nouicius pro seruo rudi. Quintilianus in primo institutum oratoriae. At nouiciis nostris per quot annos sermo latinus repugnat. VT OB- iicere moliar Catullum coterraneum meum. Si Catullus ueronensis ergo & Plinius facile his uerbis esse comprobatur coterraneo usus uocabulo: ut municipalem suum Cicero marium uocat arpinatem: nam ideo coterraneus dixit quia coticius receptum non est uerbum sicut ne quidem apud graecos ab eo quod est πολίτης non fit συμπολίτης quoniam ut inquit Iulius pollux συμπολίτης ουδοκιμων apparet mox subiungit ταχα δε βεβαίον ο αυτοχθων. apparet igitur Plinium coterraneum ideo dixisse ut castrum se dicit esse uerbum quia graece αυτοχθων dicitur. A VERnaculis tuis & famulis. Idem ferme dicit famuli inquit Festus origo ab oscis dependet apud quos seruus famulus nominabatur unde & familia uocata: & apud Lucretium in. iiii. Ossa dedit terrae perinde ac famulus improbus esset. Interibi uero mihi non exigua occurrit ambiguitas: cum certum sit Catullum aliquando ante Iulii cesaris imperium natum esse defunctumque uita Iuuenem quo pacto potuerit noluisse existimari a uespasianis duriusculus. nam ita dicit Plinius duriusculum se fecit quod a uernaculis tuis ac famulis. uoluit existimari. Tempora siquidem nullo modo uidentur congruere. Perfricui faciem nec tamen profeci. Perfricare faciem dicunt qui pudorem abiciunt. Martialis Perfricuit frontem posuitque pudorem Cicero in. iiii. questionum tusculanarum quid tergiuersamur epicure nec fatemur eam nos dicere uoluptatem quam tu idem cum os perfricauisti soles dicere. Refricare autem est quasi uulnus redintegrare. Cicero in. iiii. philippica. cum autem illam pulcherrimam facti memoriam refricat tum a suis similibus inuidiam aliquam in me commoueri putat. Idem in pisonem sic tuis sceleribus rei publicae praeterita fata refricabis. CVM hac operam condicerem. Condicere dicimur quod in communi dicitur. Vlpianus de aleatoribus quod uero praetor negat se furti actionem daturum uideamus utrum ad pœnalem actionem sola pertineat. An & si ad exhibendum uelit agere uel uendicare: uel condicere. Idem libro. xii. de conditione indebiti. quod si quis indebitum ignorans soluit per hanc actionem condicere potest si sciens non debere soluit cessat repetitio igitur condicere etiam reposcere significat. Idem ibidem si decem autem sticcum stipulatus solua quinque quaeritur an possim condicere: quaestio ex hoc descendit an liberor in quinque. NON eras in hoc albo: Asconius pedianus album ciues prorsum sic notabant ut qui senator esset eiiceret e senatu qui plebeius & erro in tabulas refertur: & aeriarius fieret ac per hoc non est in albo centuriae suae Cicero in secundo de oratore ab initio rerum romanae usque ad publicum mutium pontificem maximum. res omnes singulorumque annorum mandabat litteris pontifex maximus efferebatque in album & proponebat tabulam domi potestas ut esset populo cognoscendi. SED haec ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Nominare inquit Varro dictum quod res nouae in usum quoquo modo additae erant quibus ea nouissent nomina ponebant ab eo nuncupare nominare ualere apparet in legibus ubi nuncupatae pecuniae sunt scriptae. Nuncupata pecunia est ut ut Cinius in libro. ii. de iuriscōsul ti nomine certa nominibus propriis pronunciata qua-

do nexum faciet mancipiumq; uti lingua nuncupasset ita ius esto ita uti nominarit locutus ut erit ius esto uota nuncupata dicuntur quæ consules: prætores cū in prouinciā proficiscunt faciūt ea in tabulas præsentibus multis referunt. At santra libro. ii. de uerboꝝ antiquitate satis multis nuncupata colligit non directo nominata significare sed promissa & quasi testificata circumscripta ræcepta quod etiam in uotis nuncupandis esset conuenientius ergo inquit Plinius ademi nuncupatione hoc est pmissio. ET MOLA tantū falsa litant. Valerius maximus libro secundo. Mola quæ uocabat inquit ex sale constat & farre Inter sacrificare & litare inquit Nonius hoc interest quod sacrificare est ueniam petere. litare est ppiare & uotū impetrare. Virgilius. Tu modo posce deos ueniam sacrifq; litatis idest impetratis. Plautus in pœnulo si hercle istuc unq; factum est tu me Iupiter faciat semper sacrificem nec unq; litem. Cicero in secundo de diuinatione his igitur q̄ physicis potius credentibus existimas qui cū pluribus diis immolatur quid tandem euenit ut litetur aliis. ALIIS non litetur. AVT rusticis uocabulis aut externis imo barbaris cū honoris præfatione ponendis. Cnm dixisset rusticis uocabulis & subiecisset aut externis adiecit imo barbaris ut se omnem ambitionem in dicendo ostendat contempsisse ideo etiam facete addidit cū honoris præfatione. ponendis ideo etiā hæc uerba uultuose legenda sunt quia ironica. solet certe Plinius rusticanis uti uerbis ut in sextodecimo cap. xxv. catricionē inquit rustici uocāt. PRæterea iter est nō trita autoribus uia. Paulus in octauo digestoꝝ Via inquit constitui uel latior octo hedibus uel angustior potest ut tñ eam latitudinē habeat qua uehiculū ire potest. Alioqui iter erit nō uia. NI ANimus inquires pasceretur. Est enim trium generū inquires. Salustius i primo historiæ nobis primæ disensiones uitio humani generis euenere qđ inquires atq; i domitū semper in certamine libertatis aut gloriæ aut dominationis agitur. SVCcisuius temporibus ista curamus. Idest nocturnis a succedendo ne an a succidendo deriuetur ambiguū uideri pōt: sed cū fere unico scribat potius a succidendo. Cyprianus in epistolis si hoibus lætū est & gloriosum filios habere cōsimiles & tunc magis generasse delectat si ad patrem liniamentis paribus soboles succisuiua respondeat: quāq; iucisuiū in quibusdam legit mendose ut opinor ita apud Nonium de indagine uiroꝝ doctorum succisuiuum secundū sequens Lucilius libro. xxviii. præterea hanc succisuiuā si quādo uoles operam. succisuiū positū succedens succidaneū. Aulus gelius in fine noctiū atticarū ea omnia succisuiua & subsecūdaria tempora ad colligendas huiusmodi memoriæ disceptatiunculas conferam. Cicero in secundo de oratore quæ ego sero quæ cursum arripui quæ succisuiui operis ut aiunt iste a puero summo studio. Idem secūdo in Antonium libro. Et tamen omni genere monumētoꝝ meorum perfecisse operis succisuiui ut meæ uigiliæ meæq; litteræ & iuuentuti utilitatis & nomini romano laudis aliquid afferent. Quintilianus in primo institutionū quibus potius studiis hoc temporū uelut succisuiū donabimus. Aliud uero est succiduū aliud succidiū Succiduū nāq; inquit Lactantius tardās a succidēdo siue ut foeturæ succedēs soboles succidua. & succiduū uicarium Statius in quarto thebaidos. Dū præmis obnixo uenabula cominus apro. Poplite succiduo idest summisso & i. vii. hubera succiduasq; apportat mribus agnas. At iucidiū a sue deductū est. Varro in rebus rusticis de suis locutus de magnitudine inquit galliarum succidiæ Cato scribit his uerbis i italia i scrobes terna atq; quaterna milia succidia.

Ioannis petri Vallæ in secundi libri Plinii naturalis historiæ obscuriora expositio.

Vndum est hoc: qđ noie alio Cælum appellari libuit: Cuius circumflexu teguntur cuncta: numen esse credi par est. æternū imensum: neq; genitū neq; interitum unq;. Cunctoꝝ quæ mūdus cōprehēdat scripturus historiā Plinius primo ut æquū est diffinit mundū nō per genus & differentiā qđ ipse cuncta cōprehēdat: sed ab eius partiū ratione potentissimæ: sicut etiā Aristoteles de mundo scripturus in ipso statim principio mundus inquit ex cælo terraq; ac naturis quæ in his cōprehenduntur cōstitutio est. dicit & aliter mundus uniuersitatis ordo ac exornatio a deo & per deos custodita cuius medium immobile & sedes ac firmamentum uniuersis uictum ferens animalibus uesta materq; supra ipsam uniuersum & omnifariam terminatum in supremum deorum domicilium cælum appellatum est diuinis refertum corporibus quæ astra

COMMENT.

que astra consueuimus appellare sempiterno citatum motu orbiculari uniuersi cœli
 mundi que ita globosi perpetuoque ut dictum est moti. bina sunt necessario immobi-
 lia puncta sibi inuicem e regione opposita quasi sphaeræ intorno reuolutæ quæ solidâ
 sphaerâ continent circa quæ uniuersus euoluitur mundus orbiculari motu huius poli nun-
 cupantur per quos si duci lineam rectam contingat: ut ab altero in alterum perueniat
 mundi erit Diameter quem axem nominarunt mediam terram habens & polos. ex re
 ma cœli porro & astrarum substantiam æthera uocitamus Pythagoras primus Plutar-
 chi sententia uniuersitatis ab ipsius ordine mundum nominauit. hunc Thales & qui ip-
 sum secuti sunt unum esse dixere. Democritus & Epicurus istorumque discipulus metro-
 dorus in ipsa infinitate infinitos esse prodidit. Empedocles solis decursum circûquaque
 mundi ambitum uoluit persuadere. Seleucus infinitum esse mundum. Diogenes uni-
 uersitatem quidem esse infinitam. sed finitum mundum. Stoici uniuersitatē a toto distin-
 gunt ut sit uniuersitas cū inani infinita. Totum autem sine inani mundus & perinde non
 esse uniuersitatē idem quod mundus. Empedocles sicut uniuersitatis partem exiguam
 mundum esse uoluit ita reliquum inertem siluam. Metrodorus par inquit non uideat ut in
 ipsa infirmitate unus sit mundus sicut nequidē in longe lateque patenti campo una ari-
 sta non fuerit infinitosque ideo esse mundos quod causæ sint infinitæ. Nam cum finitus quæ-
 dem sit inquit mundus Atomi tamen quæ sunt elementa cunctorum corporum infinitæ
 At Plato non ex atomis sed ex purissimis productum cælum uoluit elementis. Cum eius
 discipulus Aristoteles quintum ponat elementum æthera unde & cælum constet & astra.
 His itaque expositis facilius erit quid dicat Plinius intueri. Is igitur mundum inquit & hoc
 quod nomine alio cælum appellari libuit. Nam non uno modo mundus dicitur: est enim
 quandoque adiectiuum aliquando substantiuum cum plura significat cum nuditate ut apud
 Plautum Ariolariusque ceperunt sibi esse in mundo malum. dicitur & mundus mulie-
 bris ornatus. Lilius de bello Macedonico libro quarto munditiam ornatus & cultus hæ-
 sceminae insignia sunt his gaudent & gloriantur: hunc mundum muliebrem appellaue-
 runt maiores nostri. Mundus autem quod alio nomine cælum appellatur a mouendo ut
 Varro putat dictus. CUIVS circûflexu teguntur cuncta. Hæc Aristotelica sententia est
 quæ censet extra mundum nihil esse. NVMEN esse credi par est. Animatum Platonis sen-
 tentia dicit nec tamen deum uniuersitatis Plato uoluit: sed opificium cum inquit οὐ-
 ρα γὰρ καὶ ἀθανάτα ζωὰ λαβῶν καὶ ξυμπληρωθῶσ' ὁ ἄε' ὁ κόσμος. οὐ τῶν ὄντων οὐκ
 τῶν τὰ ὄντα πεσπιέχον ἀκῶν τοῦ ποιῆτορος. θεῶσ' αἰαγυτοσ μενίσσοσ καὶ ἀρι-
 γοσ καλῖγοσ τε καὶ τελεῶντα τοσ γέγονεν ασ οὐρανός τ' ὄλε' μονογενοσ ὄν. A Eter-
 num imensum. Quia si numen mundo isto circumfundit ut anima corpore æternum sit necesse est
 nec submensura cadit quæ ne anima quædam nostra. NEQUE genitum. neque. n. gignit: sed creat anima ita
 nequidē interit. SACER est. Ut numini. i. anime congrua dixit. Ita nunc mundo. i. corpori.
 Sacer namque ut inquit Vlpianus locus est consecratus. sacrarium est locus in quo sacra reponuntur
 quod etiam in ædificio priuato esse potest. sacra loca ea sunt quæ publicæ sunt dedicata a pri-
 cipe siue in ciuitate siue in agro ergo sacer quia numinis habitaculum. TOTUS in toto. i.
 totus in ipsa uniuersitate. IMMO uero ipse totum. Id est uniuersitas. INFINITUS. Quia finis
 eius sub intelligentiam nostram cadere non uideat. AC Finito similis quia orbis eius omnes cum
 moueant in loco moueri necesse est & proinde finiri. OMNIUM rex certus. Quia sub
 sensum cadit. ET Similis incerto. Quia incertæ eius causæ. ET Rerum ipsa natura.
 Quia in ipso cuncta procreantur. est autem natura ut inquit Aristoteles principium
 motus & quietis in quo existit primo per se & non per accidens. FVROR est mensuram
 eius animo quosdam agiitasse atque prodere ausos. Ratione enim diametri ad circulum
 perfecte terræ mensuram prodiderunt inde & cæli a terra altitudinem Posidonius & era-
 tosthene. VT Totidem rerum naturas credi oporteret. Cum ut Aristoteles inquit sit
 natura principium motus & quietis in quo est primo per se & non per accidens. AVT
 si una omnes incubarent. non uni ut quidam. Ridiculum enim sit dicere naturam in-
 cubare mundo: nec minus stultum dicere mundos plures ita inuolui ut cæpa habet
 tum enim secundus primo & tertius secundo & quartus. tertio atque ita deinceps sin-
 gulis singuli dicerentur incubare non omnes uni. Præterea ne ita quidem plures
 essent: sed unus foret mundus quia unum centrum & una elementa.

FORMAM eius in speciem orbis absoluti globatam esse. Stoici tamen & propemodū omnes in ea quidem fuere sententia ut globosum mundum esse dixerit nam id ualeat σφαιροειδῆ. Quidam conii faciē habere putauerūt. Nonnulli faciē oui. Epicurus uero & metrodorus: quoniā infinitos mundos esse dixerunt uariarum figurarum esse posse existimauerunt triquetrae figurae alios: alios quadratae & multorum angulorum alios. Hanc ergo formā eius aeterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate uigintiquatuor horarum spacio circūagi. solis exortus & occasus haud dubium relinquere. Cum sint motuū genera bina unū animae. Altere corporis utrunq; opinati sunt pleriq; mundo deputatū ut ex motu animae mundi crediti fuerint motus animae animalium. motus aut corporis cum sit unus quidem in praedicamento substantiae. Alter quantitatis: Tertius qualitatis. Quartus ubi motus substantiae ortus & interitus: quantitatis augmentum & diminutio: qualitatis alteratio. Vbi tria genera rectilineus: mixtus: & circularis: rectilinei sex species sursum & deorsum dextrorsum & laeuorsum ante & pone. Mixti aut generis infinitae esse species possunt circularis una quae contrarium inquit Aristoteles non admittit haec est qua mundus mouetur: sed quoniā primus motus ab ortu in occasum est. motus uero planetae ab occasu in ortum cur haec esset diuersitas quaesitū est & duae potissimum rationes adduci solent una quod cum ex motu caeli gignantur & intereat omnia & omnis ortus & interitus ex contrario in contrarium fiat motus in caelo esse oportuerit contrarios: Altera ratio est harmoniae quoniā concentus non ex similibus sed ex dissimilibus procreatur. Aristoteles tamen non putat ex motu caeli ullam gigni harmoniam. ESSE innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas. Quoniā ita notarunt astronomi in toto octauo globo: nedum in signifero. AC Plerumq; confusis. Subaudi semibus ut in terris multa indicant nobis monstra. ALibi plaustra alibi ursi ut in septentrione circa polū uerti plaustrum dicitur. septem enim stellae quae septentrioni nomen dederunt & currum: & boues & bootē dant intelligi & ibidem ursa maior & minor quae helice & cinosura nominantur. TAVri alibi. Ut in signifero. ALibi litterae figura: non deloton dicit quae litterae figura est in cornibus Arietis quia non conuenit cum eo quod sequitur Candidiorem medio super uertice circulo: sed cum galaxia quae mediū circuli facies c litterā exprimit sicut & a lacte galaxia nomen habuit apud graecos & apud nos lactei circuli. CAELUM quidem haud dubia. Caelum Aristotelis sententia ultimus appellatur globus uniuersi. Secundo modo appellatur caelum a primo globo ad globū usq; lunae. Tertio mundus uniuersus. IGNITUM summo. Scripsit Plinius ignem cum summo ex primi librarii uitiarunt mutando c in t & uerbum unum ex duobus faciendo ignem tum uerbi nouitate imo rusticitate corrigendam existimantes ignitum fecerunt quod uitiose factum alii aduertentes ignium emendarunt quorum neutrum recte dici indicant quae secuntur & quae antecedunt nam cum dixerit Plinius uideo dubitari quattuor esse ea sequi accusatiuum oportuit ignem quia mox etiam subdit accusatiuum proximum spiritus idq; sensus etiam indicat Plinianus qui est ut ignis cum caelo misceatur quae admodum terra cum aqua ut aer omnifariam penetrat & perinde statim subdit inde tot stellae collucentium illos oculos ut stellae per infusum caelo ignem igniculi quidam uideant ut sine controversia ignem cum summo. i. cum caelo legendum sit. CVM quarto aquae elemento: ita dixit tellurē cum elemento aquae ut supra ignem cum summo. EODEM spiritu pendet. Spiritum aerem dicit quem supra omnifariam diffusum dixit. QVAE ab incessu uocantur errantia a graecis ab errando planetae dicuntur. a nostris tum erroneae tum errantia sidera. CVM errant nulla minus illis. Ita Cicero in tertio de natura deorum maxime uero sunt admirabiles motus earum quinque stellarum quae falso uocantur errantes. nihil enim errat quod in omni aeternitate conseruat progressus & regressus reliquosq; motus constantes & ratos quod eo est admirabilis in his stellis quas errantes dicimus quia tum occultantur: tum rursus aperiuntur. tum abeunt. tum recedunt: tum antecedunt: tum subsequuntur: tum celerius mouentur: tum tardius. Tum omnino ne mouentur quidem: sed ad quoddam tempus insistent quae ex disparibus motionibus magnū annum mathematici nostrarunt qui tum efficitur cum solis & lunae & quinque errantium ad eandem inter se comparationem confectis omnium spaciis est facta conuersio: quae longa sit magna quaestio est: esse uero certam ac definitam necesse est: recte ergo Plinius adiecit cum errant nulla minus illis. NEC temporum modo terrarumq; Quoniam ut

niam ut anni tempora alia inertia: tum frigore: tum calore: Alia temperata ita & tellus commoda & incommoda frugibus. Hunc mundi esse totius animum: Cuncta siqui dem quidam philosophi putauerunt inde animari. AC planius mentē, quasi metien- rem omnia. Hic suum lumen cæteris quoq; sideribus scenerat. Existimat enim plinius ut lunam quæ a lumine dicta est ut placuit catullo ita reliqua sidera a sole lumen acci- pere quod postea mundo restituant inde noctu collucere quod si ita sit aduersabitur su- periori sententiæ quæ fuit ut cuncta ex igni collucere. OMNIA intuens. Ita home- rus iouis oculū solē appellando παῖταίδων Διοσ ο φθαλλουσ και παντα κυβερμα

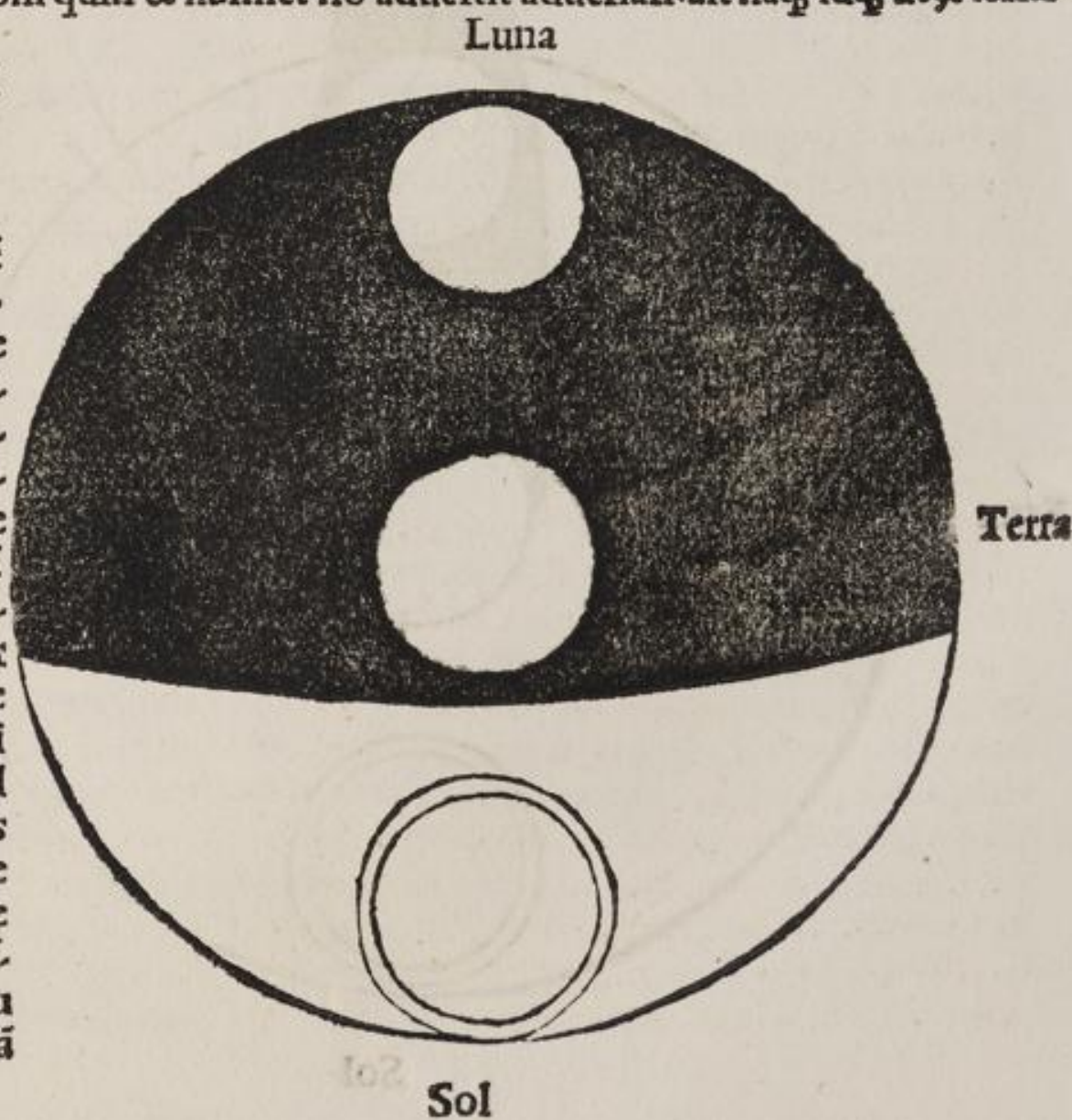
QVA propter effigie dei formamq; querere imbecillitatis humanæ reor. Recte pli- nius in illos dicit qui effigiem deo quasi homini attribuendam putauerunt ut epicurus qui deo faciem humanam dedit. Nam illud faciamus hominem ad imaginem & simi- litudinem nostram animum non corpus spectat. Alioqui nosse quidem deum potest nemo: ut rectissime plato dixisse arguatur deum inuenire non facile. nosse autē impossi- bile est. rectius adhuc diuus iohannes chrylostomus contra iudeos deum igitur uocita- mus in memorabilem incomprehensibilem sub intelligentiam non cadentem qui spe- ctari non potest non comprehendimus omnem humanæ linguæ superans: intelligen- tiæ humanæ cognitionem excedens non obuius angelis nec habetur ab archangelis spectari non potest a seraphin. Teneri non potest a cherubin principatus intueri non possunt: nec dominatus: ne protus a quoq; cognosci nisi a se. patrem enim soli filius ac spiritus sanctus cognouere. ET BONAE ad ædem Iarium ara bonam enim & malā ueteres illi fortunam dixere ideo incertam ac temerariam nominauere. ATQVE eti- am furorum esse nam furum deam lauernam plautus uocat. IRRIDENDVM uero agere curam rerum humanarum illud quicquid est summum. Hic se plinius de grege porcorum epicureorum plane ostendit. Quod si ita sit unde tanta prouidentia & ordi- ne cuncta administrantur: quæ oriuntur quæq; occidunt? ANNE tam tristi atq; mul- tuplici ministerio non pollui credamus: q̄ ridiculum plinianum argumentum. quasi ue- ro etiam radii solares reliquorumq; siderum in latrinis pollui possint quasi non solo nutu cuncta regat deus causarum secundarum ac reliquarum ordine instituto. OC- cupato deo in tanta mole. Stulte dictum quasi labor sit deo ullus ita loquitur. Rectius aristoteles in totum enim inquit quod in nauī gubernator: quod in curribus auriga: quod in choro ductor: quod in ciuitate lex quod in exercitu dux id deus in mundo ut tamen aliis imperandi labor sit cōmotio multa cura multa. Deo autem negotium nul- lum labor nullus q̄ppe quod ab omni corporali imbecillitate sit immunis. NAM ne- que sibi potest mortem consciscere si uelit. q̄ hoc delirum. quasi homo quoq; suam in- terficere animam possit ac disperdere. quæ memorat reliqua temporaria & humana sūt tale uero apud deum nihil est ideo nullum tempus quia cum ipso æternitas. QVAN- DO ad ea; pertinet tota signiferi modulatio. Modulationem signiferi dicit quia ut tā ptolemæus in tertio harmonicon q̄ pythagoras cælum uniuersum modulatu quodā constare uoluerunt insignifero igitur semicirculi dum taxat ratiocinium ē quod in de- xtra læuaque diametri sint similes distantia. Quod si consideres partem semicirculi tertiam erit distantia sexaginta partium quæ est sexangula mundi figura. proinde si ca- piatur diametri dimidium modulatus intelligitur diapason quæ perfecta consonantia est ut sunt totius circuli duodeci ad sex uel octo ad quattuor uel sex semicirculi ad tria quæ in ratione dupla sunt. diapente autem consonantia quæ in ratione sesquialtera. ut xii. ad. viii. uel. viii. ad. vi. uel. vi. ad. iiii. diatessaron porro consonantia in sesquitertia ra- tione ut. xii. ad. viii. uel. viii. ad. vi. uel. iiii. ad. iii. diapason cum diatessaron rationē ha- bet duplam sesquitertiam ut sunt septem ad tria. Diapason & diapente in ratione tri- pla ut. xii. ad. iiii. &. viii. ad. iii. tonus ut in ratione sesquioctaua ut nouē ad octo. habent. Disdiapason in quadrupla ratione ut duodecim ad tria. Nam sexangula mundi figu- ra quæ in partibus sexaginta est amicabile dicitur ac pene par ut par atq; cōsimilis coi- tus & aduersatio & perinde unisonā facere uident harmoniam qd per eandem mundi diametru radios tum planetæ mittere uident. Ac trigesimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certū est. Nam ut singuli planetæ ratos suos habent cursus. Iuppi-

ter qdē. 12. annorū. Mars duorū. Sol. Mercurius & Venus. 12. mensiū. Luna triginta dierū ab emersione sub sole ad coitum. Ita Saturnus triginta annorum quod breuissimum spacium est quoniam quod magnus annus appellatur longe maius. Quidam id decē & octo annorum. non nullorum alii sexaginta ut heraclitus omnium decem & octo milibus annorum solarium. Diogenes trecentis sexaginta quinque annis compleri omnium magnos annos. Quidam intra septem milia septingentos septuaginta septem contineri. Alii intra octies octo perfici. est autem magnus annus cum planetes ab eodem signo ad idem redit signum ad eandem partem tam latitudinis q̄ longitudinis signiferi. Breuissimum ergo spacium saturni est triginta annorum cum ab eodem signo redit ad idem signum eandemq̄ partem: sed longitudinis tantum non etiam latitudinis. Nā multo pluribus annis opus est ut etiam par latitudinis non modo parte: sed etiam partis scrupulo inueniatur. Omnium autem errantium siderum meatus iterq̄ ea solis & lunæ. Apparet plinium cum uulgo planetæ septem dicantur solem & lunam in numerum uenire errantium noluisse quod theon quoq̄ in ptolemæum autumat itaq̄ neq̄ herentes cælo neq̄ uagas stellas solem & lunam putauit appellandas: sed inter utrasque tam ptolemæus q̄ theon esse uoluerunt. His innixus rationibus theon ἡλίου δε καὶ σελήνης οὐτε ἀπ' ἀλλήλων καὶ διὰ τοῦ φυλακτῆρος αὐτοῦ πῆτα ἀπὸ ἀλλήλων διασπαστὰ μητέτα πρὸς τοὺς ἀστέρας μετ' ἐμμήληλαδι τοὺς σχήματα τῶν μόνων οὐτὲ πλάωμερῶν διατὸ μητ' ἐσθριζοῦντας αὐτοῦ φαίμεθα μὴτ' ἐπὶ σφραγιστὰς. Ideo inquit in numero hærentium cælo stellarum non habentur sol & luna quod inter se inuicem interualla non custodiant neque inter stellas & nequidem figuras. nec porro in errantium numerum ueniunt quod stationes facere non uideantur & nequidem repedare. TERTIVM martis quod quidam herculis uocant: ut enim saturni sidus alii phænotis uocant ita iouis phæhetontis dicunt. Et martis tum pyrohentis tum herculis. Mercurii tum stilbontis hoc est radiantis Tum sacrum mercurii: ut ueneris modo luciferi modo hesperi modo iunonis. BINIS fere annis conuerti. Sunt namq̄ qui examinatus locuti dicant annis duobus & mensibus quinque. SED ut obseruatio umbrarum eius quæ spectantur in solaris & horologiis. REDEAT ad notas. quibus horæ definiuntur. QVINOS annis dies adiici. Nam cum uelocius primum mobile ab ortu in occasum moueatur q̄ sol ambitum suum potuerit absoluere ab occasu in ortum ideo supra trecentos & sexaginta dies superest spacium quinque dierum & fere horarum sex. mouetur ergo ut non prima scrupula uelut nunc loquuntur omnes minuta absoluat sexaginta quod est partem unā perficere: sed quinquaginta nouem prima scrupula peragit ut quidam opinantur cum secundis octo. ut uero alii censent tertiis 17. quartis 13. quintis 12. sextis 31. ut uero alii tertiis 19. quartis scrupulis 37. quintis 19. sextis 13. septimis 56. uno quoq̄ die quem horarum uiginti quattuor dicimus. SVPERq̄ quartam partem diei. Nempe horas sex. Verum mathematici huic spatio ita deesse inuenerant ut intra centum annos dies una desit intercalationi sunt qui intra annos trecentos dies modo binas deesse dicant. ALTERNO meatu uagam. Repente namq̄ ad solem redit quia ad sexangulam mundi figuram nunq̄ peruenit ad signiferi autem ambitum peragit tricenis & duo de quinquagenis diebus. sunt qui pronuntiant uenerem suum ambitum conficere mensibus octo. MERCVRII sidus. Hunc mathematici diligentiores suum cursum perficere mensibus sex & totidem diebus putauere licet tam ueneri q̄ mercurio & soli annuus ambitus deputetur a plerisq̄ philosophis. IN MAGNA anni ratione dicendos. Annum magnum siderum quidam annis sexaginta absolui dixerunt heraclitus decem & octo milibus annorum. Diogenes trecentis sexaginta quinque annis. Alii septem milibus annorum septingentis septuaginta septem. Ut pauloante memorauimus. IN defectu tamen conspicua. quandoq̄ ita deficere spectatur ut nequidem umbra eius obscura appareat ut nequidem ubi sit deprehendi possit id quoq̄ multi se spectasse memoriarum prodiderunt non ergo semper conspicua. Nam si eccentrici humilitate terræ sit proxima & in umbræ conum medium inciderit prorsus non comparebit sin sublimis ut in sagittario & extra umbræ diametrum tum erit conspicua. PROXIMA GARDINI. Idest firmamento nempe terræ. duplex si quidem firmamentum octauus

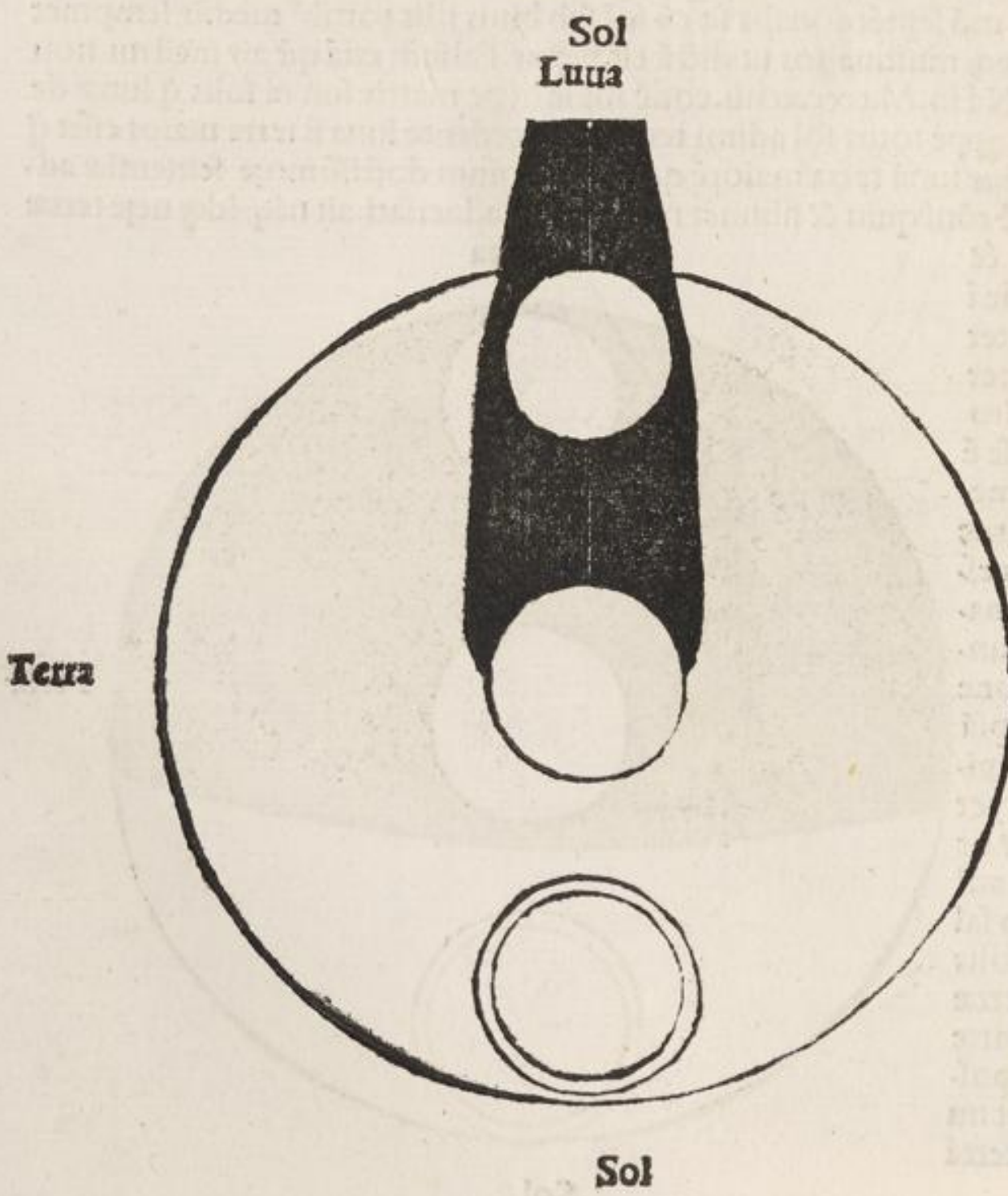
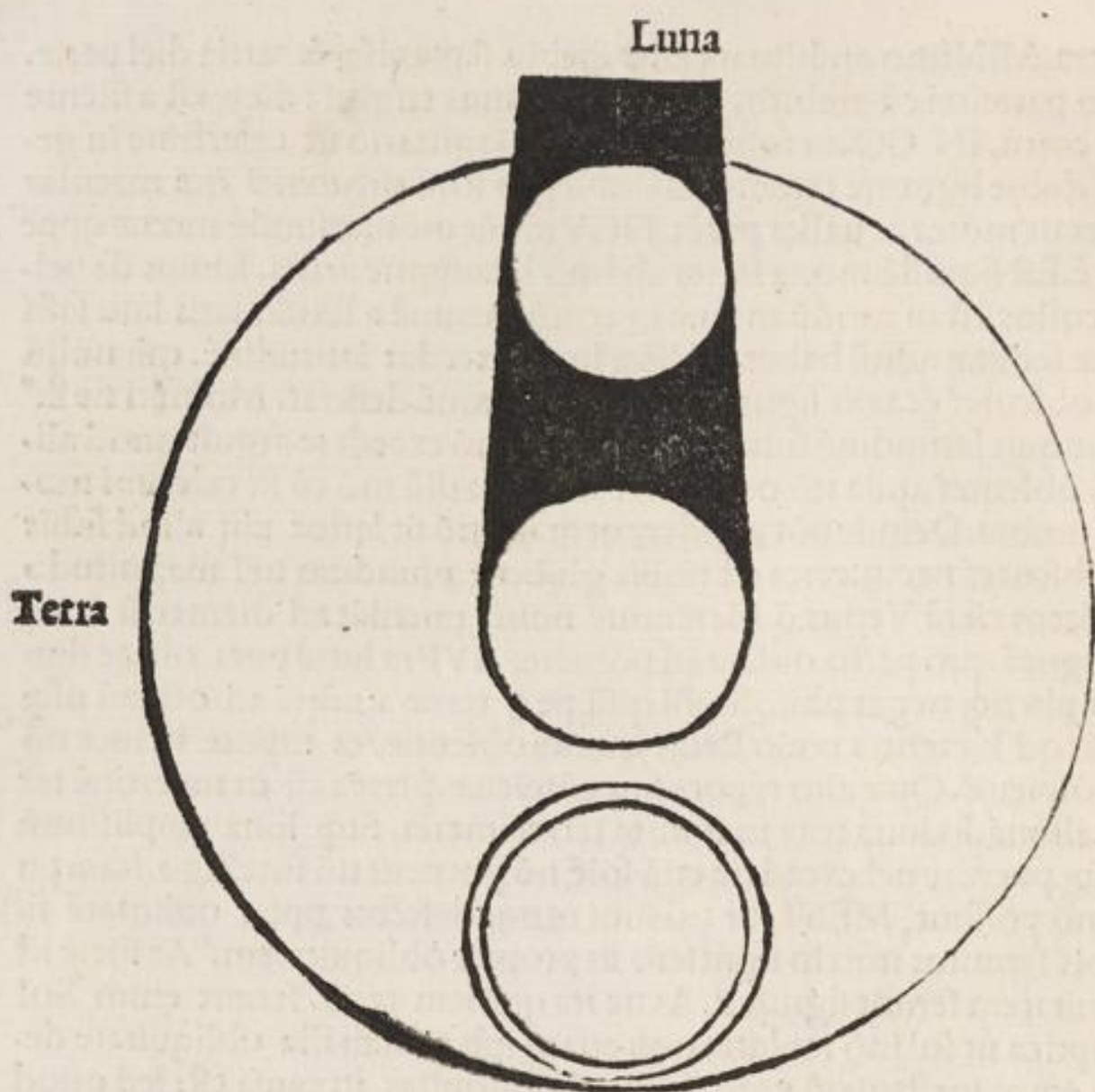
COMMENT.

octauus globus & terra. MINimo ambitu uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte. Sunt qui dimidia diei parte. nā cū ambitus fuerit lōgissimus triginta dieꝝ est a silente luna ad ipsum rursus coitū. IN COitu solis biduo. ut in sagittario ut celerrime in geminis. SIDEra haud dubie humore terreno pasci. Negāt hoc pipatetici qui maculas lunæ inæquales partes ut mōtes & ualles putēt. FIGVrā aut umbrae similē mœtæ q̄ppe quæ turbinatæ faciei ē. Est siquidē mœta facies ab imo lata: supne acuta. Liuius de bello macedonico ipse collus est in modū mœtæ in acutū cacumē a fundo satis lato fastigiatus a cōtinēti arctæ semitæ aditū habet. NEq; lunæ excedat latitudinē. qm̄ nullū aliud sidus eodē mō obscuret & talis figura semp in mucronē deficiat. Momēti nulli⁹ argumentū est. ideo inquit latitudinē lunæ terræ umbrā nō excedere arguit quod aliud sidus eodē mō nō obscuret. quia nō occultaret uel paucillū mō cū sit celerimi motus luna nisi latior sit umbra. Deinde pōt accidere ut sit uel nō sit latior ubi aliud sidus uel obscuret uel nō obscuret nec. n. certa est nobis globorū pfunditas uel magnitudo Veneris & Mercurii. Item cū tā Venus q̄ Mercurius nunq̄ pueniāt ad diametrū & ne quidē ad sexangulā figurā quo pacto obscurari potuere. SVPra lunā pura oīa ac diurnæ lucis plena. Id plariq; negāt philosophi quippe q̄ terræ umbrā ad octauū usq; globū puenire arguūt qd̄ hærentes cœlo stellæ quinq; obscuriores utpote in luce nō spectent reliquis tñ cōspicuis. Quæ alio tēpore sint cōspiciuæ. p̄terea cū in mucronē terræ umbra finiat: sitq; aliquādo luna tota in umbra terræ imersa. sitq; luna amplissimū corpus cur ad solē usq; puenire uel excedere etiā solē nō potuerit nō intelligo. Itaq; pura oīa supra solē esse nō possunt. MESTrui nō sunt utriq; defectus p̄pter obliquitatē signiferi si in suis globis feruntur non in signifero ut propter obliquitatem. At forte id uoluit quia ad obliquitatem ferunt signiferi. At ne ita quidem recte. ferunt enim Sol & luna semp sub ecliptica ut sol inq; ita luna tum etiam sub eadem illa obliquitate defectus utriusq; sideris erunt mestrui nō ergo signiferi obliquitas in causa est: sed quod luna modo australis mō septētrionalis sit cū sol sub binis illis partib⁹ mediis sempmet qd̄ ipse recte ait lunæq; multiuagos ut dictū est flexus. Falsum etiā qd̄ ait mestrui non sunt utriq; defectus. Nā in. M. cccc. xciiii. eodē mēse nēpe martis fuit tā solis q̄ lunæ defectus. NON posset q̄ppe totus sol adimi terris intercedente luna si terra maior esset q̄ luna. Existimat Plinius lunā terra maiore qd̄ nō mō oīum doctissimorū sententiæ aduersat: sed qd̄ peius ē rōni quin & sibimet nō aduertit aduersari. ait nāq; idq; ueꝝ terræ

umbrā turbinatam & mœtæ hīe facie. p̄inde ī tāta distātia q̄ est inter terrā & lunā umbrā terræq; lūa operit multo angustiorē eē necesse ē ea quæ statim a diametro exit cūq; ipsius terræ umbra maior q̄ terra esse nō possit ob solis magnitudinē quæ ipsā undiq; arctat. cū ea umbræ pars sūma angusta ipsā quādoq; lunā totā opiat quo pacto nō erit terra maior q̄ luna. qd̄ uero dicat solē a luna adimi terris id māifesto falsum est nō. n. unq̄ solis eclipsis in cunctis terræ partibus ē qd̄ si a parte aliq̄ terræ id argui posse putat eodē mō et nubecula mō aliqua terrā

IN SECVNDVM PLINII

magnitudine exce-
det sane ut ipse eti-
am ait res ita hēt si
lumē mai⁹ ē q̄ ma-
teria extrema dia-
metri lumīs ad an-
gulos rectos dia-
metri materiae ca-
dere non possunt:
sed plusq̄ mediam
sphericā materiā il-
lustrāt sin aut lumē
æquale fuerit mate-
riae tum quod dia-
metri sint æquales
æqualiter umbrap
fluit in infinitum.
At si materia fuerit
lumine maior itra
diametrū cadēt ra-
dii.ac sicut æquales
diametri āgulos re-
ctos faciebāt ita hic
angulos citra dia-
metrū nā si ad dia-
metrū usq; pueni-
ant sint anguli re-
cti necesse ē pinde-
duū inæqualiū cor-
porū æquales dia-
metri qđ fieri nul-
lo modo pōt.id ue-
ro subiectis facile si-
guris hisce dephē-
detur. VT non sit
necesse amplitudi-
nem eius oculorū
argumētis. Quem
admodum putauit
epicurus & secuti
ipsum sicut Lucre-
tius pedalem enim
solē eē existimauit
quia ita nobis obii-
ciť. fri uolæ tñ sunt
plinianæ rationes.
qđ sol terra sit ma-
ior nisi ea mō quæ
de terræ umbra me-
morat. COLūnæ
effigie. Ideo a græ-
cis cylindroides ap-
pellati. TVRbinis
recti. Quæ calathoi-
des uocitāť. MEte
existere

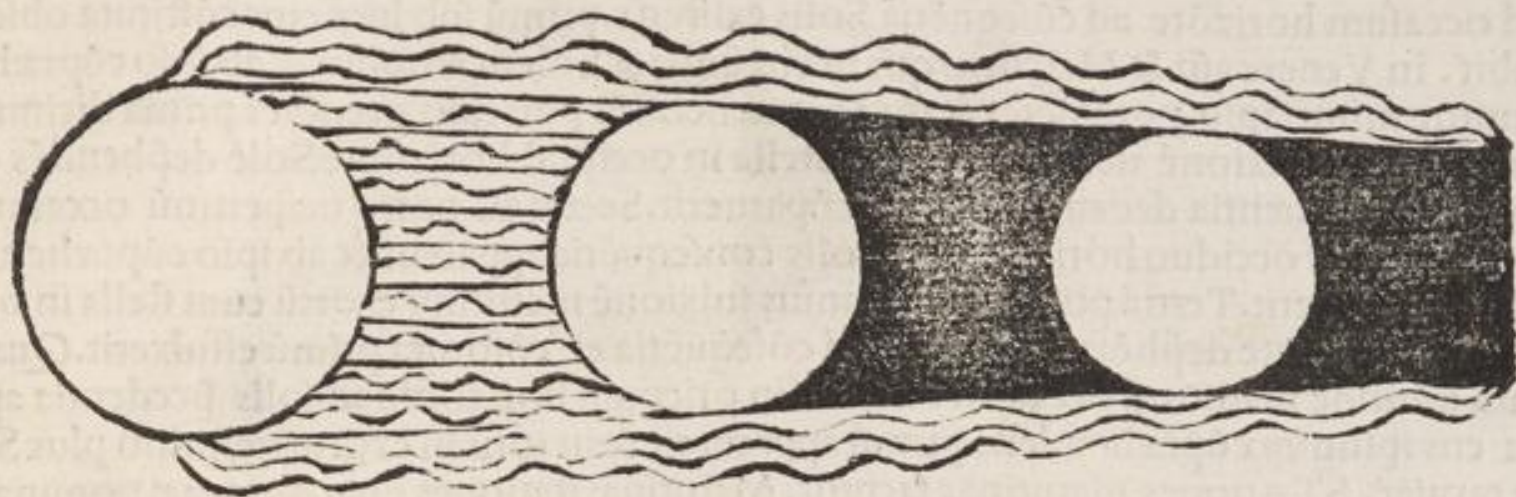
COMMENT.

exi stere effigiem: quæ conoides nominata est umbra. NVLLa amplius relinquatur du-
bitatio superari magnitudine terram. Imo equidem ut ostēdimus ideo minor. q̄ terra
arguitur ut figura subiecta plane omnibus est uidere.

Sol

Terra

Luna

DELIQuio Solis. Varro in casina q̄n tibi domi nihil deliquium est dictum ab eo qd̄
deliquandū ut turbida quæ sunt deliquantur ut liquida fiant Aurelius scribit deliquiū
a liquido. Claudius ab eliquato si quis alterutrum sequi mallet habebit autorē. ET IN
Luna ueneficia arguente mortalitate & ob id crepitu dissono auxiliante. Manilius.

Vltima ad hesperios infectis uolueris alis
Seraq; in extremis quatiuntur gentibus æra.

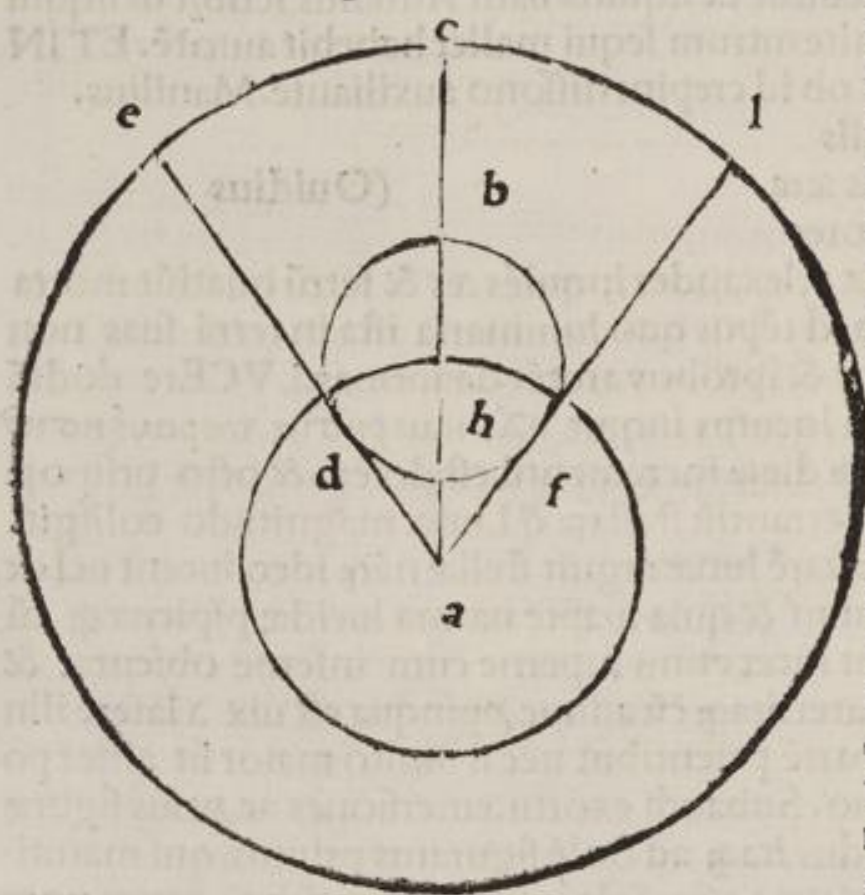
(Ouidius

Te quoq; luna traho quis temerata labores

Aera tuos minuāt. Cur aut̄ id nos docet Alexander inquit̄ æs & ferrū quatiūt morta-
les qd̄ se dæmonas fugare existiment p̄ id tēpus quo luminaria ista in terrā suas non
mittunt affectiones q̄ benefaciāt hoībus & ip̄obos arceāt dæmonas. LVCEre dodrā
tis semūcias horarē. Ptolemæus de Luna locutus inquit̄ ΗΔΕ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΠΑΡΑΥΞΗΣΙΣ
ΠΡΩΤΩΝ ΕΞΗΚΟΓΩΝ ΙΗ. Hoc est singulorū dieꝝ incrementū est decem & octo primorū
scrupulorū. QVO argumento amplior errantiū stellarū q̄ Lunæ magnitudo colligit̄.
At ne hoc quidē magnitudinē uel paruitatē lunæ arguit stellarū nāq; ideo lucent uel ex
ppinquire loco quia supra Solē inuehunt̄ & quia suapte natura lucidæ p̄spiciuæq; cū
Luna & sub sole a quo lumē capit currat lucet enim superne cum inferne obscurat̄ &
quo a Sole lōgius abit eo lucidior apparet. itaq; cū adhuc p̄pinqua est uix a latere illu-
stratur radiis solaribus supernā adhuc partē petentibus nec si multo maior sit aliter po-
terit accidere. EXOriunt̄ uero matutino. Subaudi exortu. emersiones ac p̄fus figuræ
astroꝝ Ptolemæi sn̄ia sunt nouem. modus itaq; ad Solē figuratus primus qui matuti-
nus subsolanus appellat̄ est cum stella in ortu cum sole insidet finienti: quē græca uoce
dicimus horizontē. Secundus modus q̄ matutinus ad cælū mediū quē mesaranema
græci dicūt cum sole ad ortū in horizonte emergente stella mediū tenet cælū siue sub
terra siue supra terrā. Terti⁹ ē modus matutin⁹ lips dictus cū sole surgēte ad ortū ex ho-
rizonte stella fuerit in occasu quē Iuuenalis ortū numantinū uocat luciferi. Quartus
modus meridianus subsolanus cum Sole mediū tenente cælum stella fuerit in subso-
lano horizōte. Quintus modus meridianū mediū cæli spatiū qd̄ mesuranema uocant
græci cum sol & stella pariter in medio cæli spacio fuerit. Sext⁹ modus meridian⁹ lips
cum Sole mediū cælum tenente stella in horizonte fuerit occiduo. Septimus est mo-
dus op̄sinus subsolan⁹ nūcupatus cū Sole occiduum tenente horizōtē stella fuerit ī oriēte.
Octauus est op̄sinon mesuranema cum Sole occiduum horizōtem tenente stella me-
diū habebit cælū seu supra terrā seu sub terra. Nonus modus op̄sinus lips q̄n stella cū
sole occiduum tenet horizontē his cognitis nūc etiā fluxiones intelligēdæ planetarū
quo Pliniana lectio sit apertior. p̄inde planetæ oriētales ortu matutino sunt q̄ ex radiis
solis emergētes pp̄ accessum eorū ad Solem aut solis ad eos mane apparere incipiunt.
oriētes ortu uespertino sunt q̄ ex radiis Solis emergētes ob distātiā a Sole uesperī post
solis occasum comparere incipiūt. occidētes occasu matutino qui radios solis subeūt
& pp̄ accessum ipsoꝝ ad solē mane occultari icipiūt. Occidētes occasu uespertino q̄ so-
lis radios subeunt & pp̄ accessum ad solē uel Solis ad ipsos uesperī post Solis occasum

IN SECVNDVM PLINII

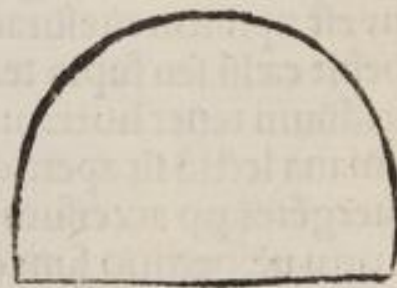
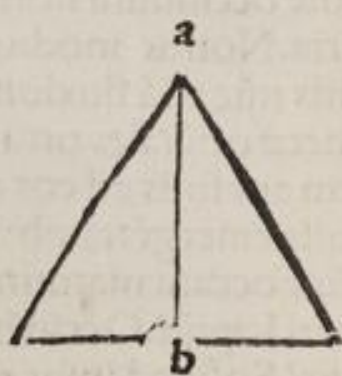
incipiūt occultari. supiores tres nō occidūt occasu matutino: nec oriunt ortu uestpino. At duntaxat Venus Mercurius & Luna. itaq; est inqt Theon alexandrinus in Saturno Ioue & Marte matutinus ortus primus cū stella in horizonte orientali in solis pcedentia existens & eius lucē fugiēs primū apparuerit. Vespertinus dein occasus cū stella in ad occasum horizōte ad cōsequētia Solis existens. primū sub luce eius cōstituta obscurabit. In Venere autē & Mercurio qm̄ hi circūqua; Solem reuoluti & ab ipso cōprahēduntur minus ipso p̄grediētes & ipm̄ cōprahēdūt plus ipso pcedētes primā dicimus a cōiunctōe fulxionē uestpinū ortū cū stella in occiduo horizonte Solē dephēdēs & in eius cō sequentia deueniens primū cōparuerit. Secundū porro uestpinū occasum cum stella in occiduo horizonte ad Solis consequētia apparens & ab ipso cōprahēnsa primū effluxerit. Tertiā porro nominamus fulxionē matutinū exortū cum stella in orientali horizonte dephēsa sub sole ac ad cōsequētia ei⁹ cōstituta primū effulxerit. Quartum subinde matutinū occasum cū stella in orientali horizonte ad solis pcedentia appaens ipsumq; cōprahēdens primū apparuerit & in totū in exortu uestpino plus Sole mouet. STAtiones matutinas faciunt. Matutinæ stationes quæ & primæ nominantur: uestpinae quæ secundæ hæc secundum ordinē signorū. Illæ uero contra quod totum ut facilius accipiatur subiecta expressimus figura. Fingo significare & eccentricū cum

epicyclo p cuius centrū duco lineā ue ri motus eius ut sit centrū qdē eccentrici a. signiferi autē h ipsa uero lineā a h b c. quæ celeritatē & motū eius quē habet ab eccentro exprimit. ducant porro ab eodē puncto binæ aliæ ultro citroq; lineæ epicyclū cōcludentes ad signiferū usq; porrectæ ut fh d sit arcus i quo planetes mouet in signorū seriē. Alter cōtra. Planetes itaq; ab b mouet in d in signifero ab c in e præter motū eccentrici tumq; bini motus cōiungunt eccentrici inq; & epicycli in unā eandēq; partē & tum planetes directus & celer ē direct⁹ quidē quia in seriē signorū. Celer uero qd' eius motus sit celerior motu eccentrici epicycli planetes porro in d quia i a tione epicycli nō uidet in signorū seriē moueri nec cōtra: sed motu dūtaxat ec

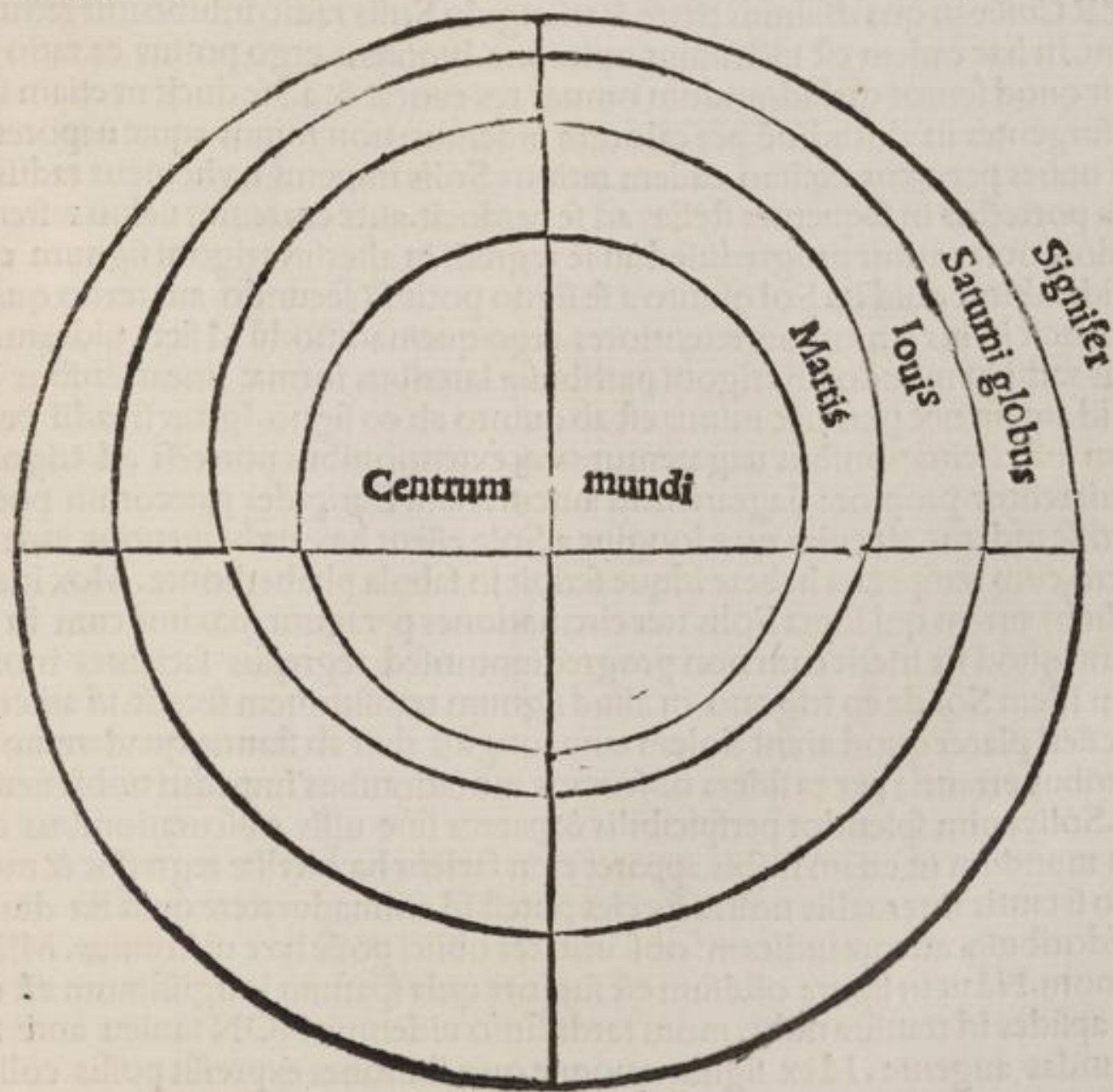
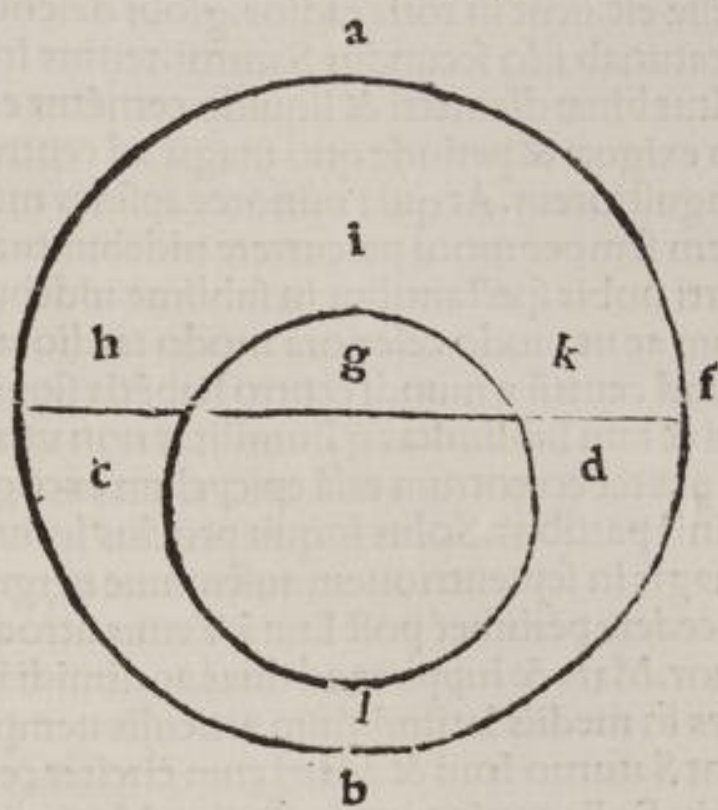
centri in seriē directus dūtaxat dicit si in f moueat rōne epicycli in occasum mouebit ut sit lineā a fl. At quia motus eccentrici ei cōtrarius est directus quidē est: sed tardus quia ex motu eccentrici planetes abest ob epicyclum retrosum ipsum pferentem i f uero quia motus epicycli repedantis cōnectit motui eccentrici p̄gredientis in neutrā partē uidet planetes moueri ac in l esse perpetuo tum stationem facere uidetur in d statio prima ex qua repedare incipit at in f unde incipiet dirigi statio secūda dicitur uetustissimi tamē quos Plinius sequitur epicyclum nullum posuerunt æquantem nullum: sed orbem dūtaxat unum quem eccentricum idest centrum mundi non habentem esse uoluerūt i quo stella moueat. CIR

CVlogū ē quos græci apsidas i stellis uocat. Heron alexādrin⁹ apsis iqt est qd' min⁹ semicirculo cōphēfū a recta lineā miore diametro & ābitu maiore semicirculo ut hoc mō. Trianguli autem apsis. ut idem autor ait uocatur a uertice ad basim ducta

perpendicularis hoc nempe modo apsis est ipsa a b linea: sed Plinius apsidas intelligit circuloꝝ oīno partes siue maiores siue minores semicirculo mundi centꝛe nō custodiētes. CENTrū cæli. hoc est mundi aut etiā octauī globi qd' cælū appellari Aristotelis testimonio supra diximus. ERGO ab alio cuiq; centro apsidæ suæ exurgunt. Vt in superioribus circulis ostensum. signiferi enim aliud & eccentrici aliud est centrū. MOTusq; dissimiles. Vt signiferi & eccētri & epicycli

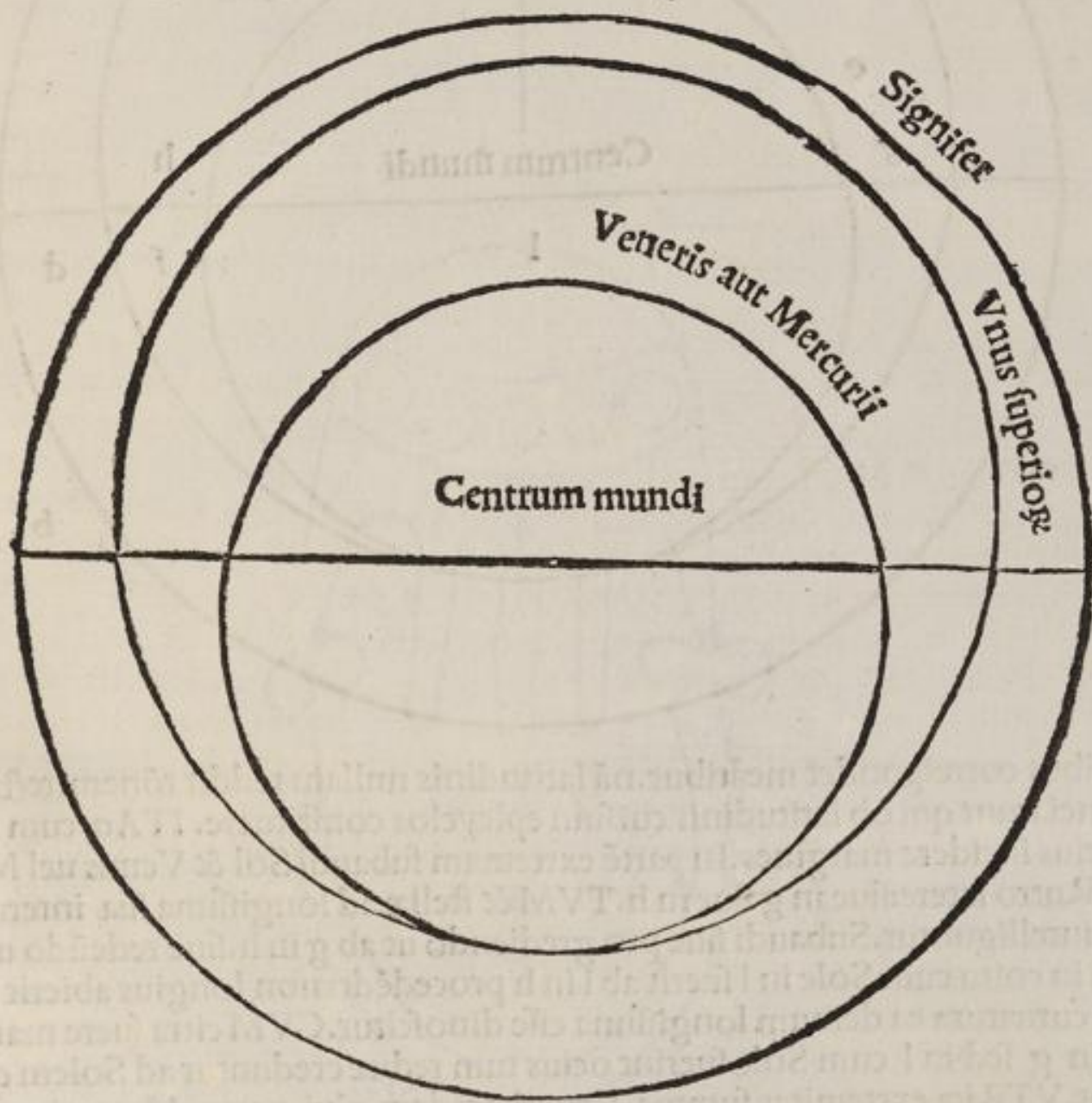
QVONiā interiores apsidas necesse est breuiore esse. Sit enim signifer a b circulus. ec centꝛus aut c d diameter a b circuli e f & cētrū uero signiferi g manifestū est h i k apsidem breuiorē esse: planetēq; centro g hoc ē terræ foreppinuiorē ubi i ea fuerit apside ut in i q̄ in aduersa parte circuli nempe in l. Igitur a terræ centro apsidæ altissimæ sunt Saturno in Scorpiōe. Ephæstion aut ac do rotheus habet inquit Sol domiciliū leonē cuius sublimitas Aries. humilitas Libra aduersans Aquarius quod signum maxime hi bernum ac frigidissimū. Saturnus domicilia habet Capricornum & Aquariū unū qdem ut ariditatis particeps. Alterū uero frigidū eius sublimitas Libra. humilitas Aries. Aduersans Leo q̄ frigiditatis expers. Cāces q̄a humectū signū. Iuppiter domos habet Sagittariū & Pisces ei' sublimitas Cācer humilitas Capricorn'. aduersantia geminos & uirginē. Mars hēt domicilia Arietē & scorpiū cuius sublimitas Capricornus humilitas cācer. Aduersantia tauꝛe & librā q̄ ambo sunt tēperatæ affectiōis. Venus domicilia hēt Taurū & librā eius sublimitas Pisces. humilitas uirgo. aduersantia aries & scorpi'. Mercurius domicilia hēt gemios & uirginē

IN SECVNDVM PLINII.

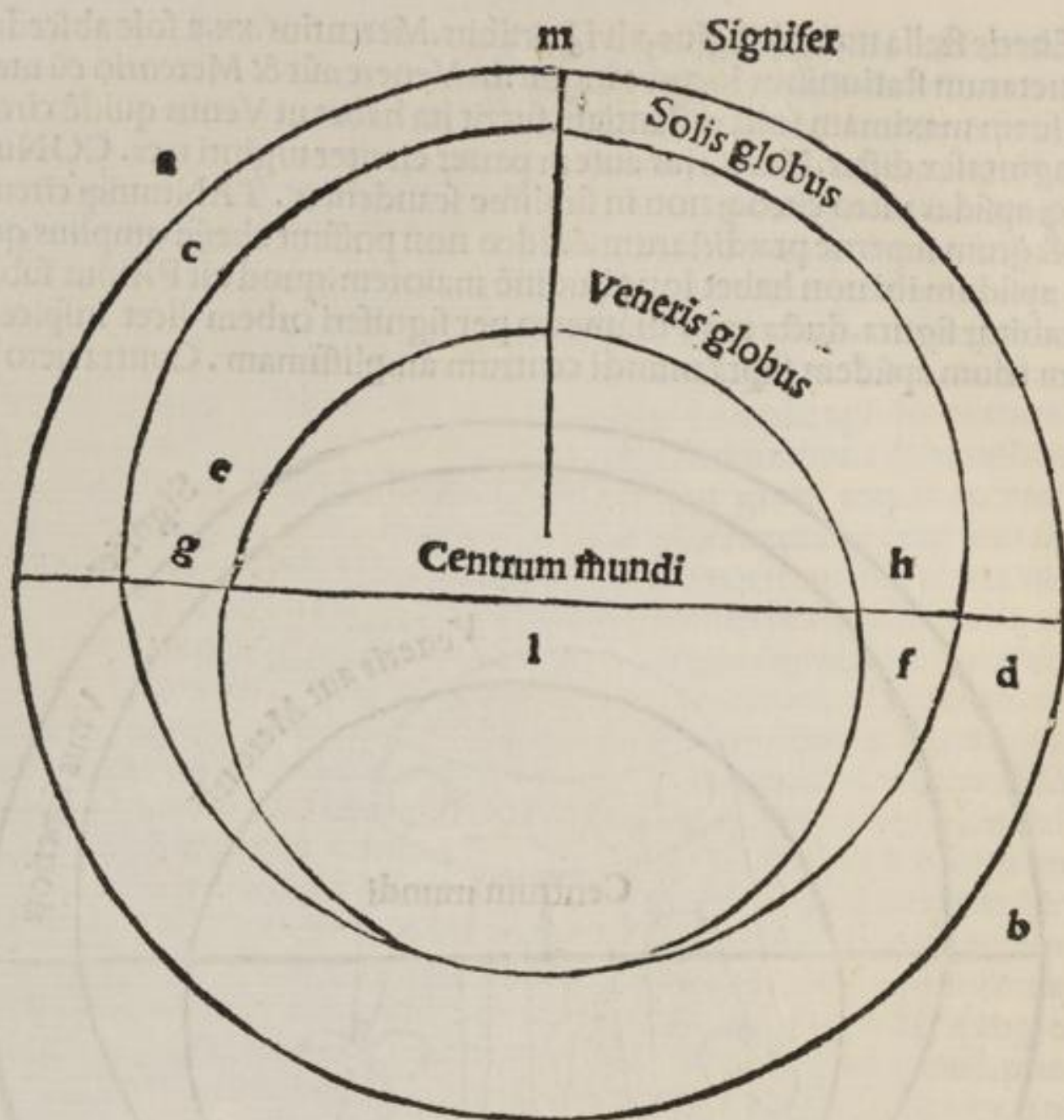
cuius sublimitas pisces humilitas eosdem aduersans Sagittari⁹. Luna humidissima do-
 micilium humidissimum habet Cancrum & Taurum eius sublimitas Scorpius humili-
 tas Capricornus cuius partes nullam habent ariditatem plurima uero refertæ sunt ari-
 ditate & frigiditate. SED quia deductas ab summa apside lineas coartari ad centrū ne-
 cesse est. sicut in rotis radios. globi describantur quattuor ut signiferi amplissimus ha-
 beatur: ab illo secundus Saturni. tertius Iouis. quartus Martis. per mundi centrum du-
 catur binæ diametri & liquido cernentur ex una parte orbiū amplæ apsidēs lex altera ue-
 ro exiguæ & perinde quo magis ad centrum binæ lineæ tendunt eo angulum efficiunt
 angustiores. At quia minores apsidēs mundi centro sunt uiciniores eo id uno & eo-
 dem semper motu percurrere uidebuntur. Contra ubi amplæ apsidēs occurrunt tardius
 ferri nobis spectantibus in sublime uidebuntur cā ergo sublimitatis & humilitatis astro-
 rum ac ut modo celeriora modo tardiora uideantur sunt globi inquit eccentrici hoc est
 aliud centrū a mundi centro habentis siquidē motus illi naturales certi sunt singulis ac
 sui & tam sublimitas q̄ humilitas non una singulis est. putarunt singulares mathemati-
 ci præter eccentricum etiā epicyclum excogitandū esse. VENERIS tantū stella excedit eū
 binis partibus. Solus inquit proclus lycius sol p̄ medium signiferum inuehitur nunq̄
 magis in septentrionem austrumue uergens. Luna plus cæteris planetis utroq̄ uersus
 secedere perhibet post Lunā Venus utroq̄ uersus ad partes quinq̄. Mercurius ad quat-
 tuor. Mars & Iuppiter ad duas ac dimidiā. Saturnus ad partem unam modo. STATIO-
 nes in mediis latitudinum articulis nempe in ecliptica. Sane stationes inquit Theon fi-
 unt Saturno Ioui & Marti cum circiter centum uiginti partes uel ducentas quadragin-
 ta in Solis consequentia fuerint. Motum augeri q̄dū in uicino sunt terræ. Motus nun-
 q̄ augetur sed unus & idem semper est suus planetis singulis uerum ut ex superiore fi-
 gura expressum est quoniam modo terræ uiciniores: modo remotiores sunt motus ui-
 detur nobis imitari ut terræ propinquiores nobis properare uideantur propter apsidū
 tractus breuiores contra uero cum a terra longius absunt. QVAE ratio Lunæ sublimi-
 tatibus maxime approbatur. quippe quæ modo celerius modo tardius ex Solis coitu
 abit. NVMERUM augeri. Subaudi momentorum motus qua ostendimus ratione apsi-
 dum. PERCUSSÆ in qua diximus parte & triangulo Solis radio inhibentur rectum age-
 re cursum. In hac eadem est uictruius opinione. Inquiens. ergo potius ea ratio nobis
 constabit quod feruor quæadmodum omnes res euocat & ad se ducit ut etiam fructus
 ex terra surgentes in altitudinē per calorem uidemus: non minus aquæ uapores a fontibus
 ad nubes per arcus excitari. eadem ratione Solis impetus uæhemens radiis trigo-
 nis forma porrectus in sequentes stellas ad se perducit. ante currentes ueluti refrenando
 retinendoq̄ non patitur progredi: sed ad se regredi in alterius trigoni signum esse for-
 tasse desiderabitur quid ita Sol quinto a se signo potiusq̄ secundo aut tertio quæ sunt
 propiora facit in his feruoribus retentiores. ergo quemadmodū id fieri uideatur expo-
 nam. eius radii in mundo uti trigoni partibusq̄ lateribus formæ lineationibus exten-
 duntur. Id autem nec plus nec minus est ab quinto ab eo signo. Igitur si radii per oēm
 mundum fusi circinationibus uagarentur: neq̄ extentionibus porrecti ad trigoni for-
 mam liniarentur. propiora flagrarent. id autem etiam Euripides græcorum poeta ant
 maduertisse uidetur. ait enim quæ longius a Sole essent hæc uæhementius ardere. pro-
 piora uero eum temperata habere idque scribit in fabula phahethonte. Mox idem au-
 tor subdit hi autem qui supra Solis iter circinationes peragunt maxime cum in trigo-
 no fuerint quod iis inerit cum non progrediuntur: sed regressus facientes morantur
 donicum idem Sol de eo trigono in aliud signum transitionem fecerit. id autem non
 nullis sic fieri placet quod aiunt Solem cum longius absit ab stantia quadam non luci-
 dis itineribus errantia per ea sidera obscuratis morationibus impediri nobis uero non
 uidetur. Solis enim splendor perspicibilis & patens sine ullis obscurationibus est per
 omnem mundum ut etiam nobis apparet cum facient hæc stellæ regressus & moratio-
 nes: ergo si tantis interuallis nostra species potest id animaduertere quid ita diuinationi-
 bus splendoribusq̄ astroꝝ iudicam⁹ obscuritates obici posse hæc uictruius. MINIMO
 feruntur motu. Nā ut in figura ostēsum est superiore quia spatium longissimum est ubi al-
 tissimæ apsidēs id transire nobis motu tardissimo uidentur. NON tamen ante statio-
 nes secundas augente. Id ex figura quoque quæ stationes expressit possis colligere.

CVM Veneris stella nunq̄ longius .xlii. partibus. Mercurius .xx. a sole abscedant. Theon de planetarum stationibus locutus inquit. In Venere aut̄ & Mercurio cū uterq̄ ipsorum circa suam maximam solis distantiam fuerit ita habet ut Venus quidē circiter partes quadragintasex distet. Mercurius autem partes circiter viginti tres. CONuersas habent utraq̄ apsidas ultro citroq̄ non in sublime scandentes. TANTumq̄ circulus eage sub terra est q̄tum superne præditarum. & ideo non possunt abesse amplius quoniam curuatura apsidum ibi non habet longitudinē maiorem. quod ait Plinius subiectam eius explicabitur figura. ducta ergo diametro per signiferi orbem licet inspicere unius superiorum trium apsidem supra mundi centrum amplissimam. Contra uero Veneris

aut Mercurii apsidē superiorē breuē & cōtra inferiorē ad amplissimā & q̄a Solis & Veneris & Mercurii par cursus existimat ideo ab ea curuatura nō abeūt. Verumtamē apparentis reliquis hæc ratio nō quadrat. Itaq̄ ista melius & Ptolemæus & ptolemæū secuti prodiderunt. AC SPAtia longitudinis latitudinū euagatione pensant. Hoc si uerum sit Luna quæ per totā signiferi latitudinē euagatur p̄ omnes abire a Sole figuras nō debuit ac ne quidē ad sexangulā mundi figurā puenire. Præterea etiā Mercurii oportuit maiorē q̄ Veneris esse longitudinē Cum Venus per latitudinē longius euehat cum tñ fiat cōtra. sit ergo signifer a b. Solis globus c d. Veneris globus e f ducat diameter p̄ mundi centrū ipsius signiferi sit tota Veneris curuatura g h. Cū ergo Venus in g fuerit & Sol i eadē linea Ven? anteq̄ ad Solē redeat totā ambulabit curuaturā a g in h nēpe partes xlii. & qm̄ in ea ut uult Plinius semp̄ est Venus curuatura cū Sole ducatur linea a centro mundi ad signiferum l m quæ supra diametrum cadens binos utrobiquē angulos faciat rectos. sit itaq̄ Sol in ea linea pariter & Venus. Tum Veneri curuaturæ absoluendæ partes uiginti tres supererūt quas cū absoluerit redibit ad Solē & ab h remeabit in g. Idem de Mercurio dicendū esse existimat. semp̄ igit̄ ad ea extrema pueniēt spatia. SED ratio canonica fallit. Quod Proclus iquit Διαφωνα αριθμός. hoc ē dissentit numerus nēpe rōcinū & calculus. Canones quidē dicunt tabulæ rōcinia. fallere ergo uidentur ratiocinia. cū sideris totū explicant ambitū. At ne hæc quidē Pliniana ratio ap-

IN SECVNDVM PLINII

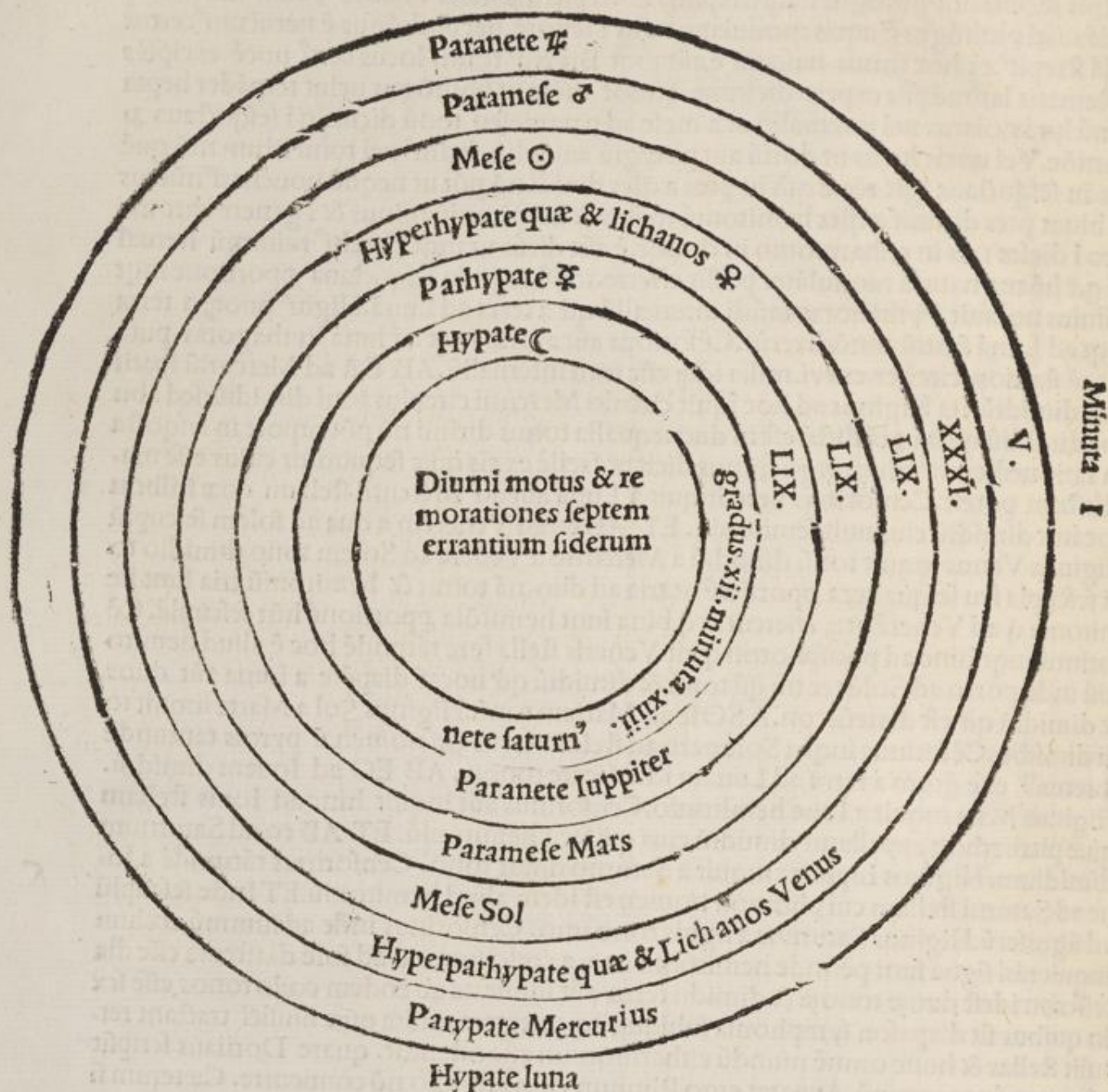

parentibus correspondet meātibz. nā latitudinis nullam reddit rōnem. rectius igitur pronunciarunt qui ob latitudinis cursum epicyclos constituere. ITAQ; cum ī partem ipsam eius incidere margines. In partē extremam subaudi Sol & Venus uel Mercurius ALTERutro latere: siue in g siue in h. TVM & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur. Subaudi siue pro grediendo ut ab g in h. siue redeūdo ut ab h in g aut si in coitu cum Sole in l fuerit ab l in h procedēdo non longius abierit quia eius apsidis curuatura ea demum longissima esse dinoscitur. CVM citra fuere margines. ut si non in g sed in l cum Sole fuerint ocus tum redire creduntur ad Solem quia ab h redeunt. VTRIq; extremitas summa. Veneri quidem. xlii. partes Mercurio autē. xxiii. IN Martis sidere. Cuius est maxime in obseruabilis cursus. Manifestum est quo propin- quius astrum centro mundi fuerit eo habere maiorem aspectus differentiam eamq; in Luna maximam. In Marte non perceptibilem nam semidiameter terræ ad semidiametrum orbis Lunæ sub sensum cadit At ad semidiametrum orbis Martis magnitudine uidetur respuere. SEX angulas mundi efficit formas. Quia bis sex duodecim quot sūt signiferi signa quæ subnectit Plinius plæraq; aliter obseruata sunt. COMMisuræ apsi- dum. Vt anabibazon & catabibazon seu ut nostri nunc caput & cauda dracōis. MAR- ti igneus. Ideo etiam pyroeneta ipsum græci uocant. Pyrois ab igne nomen inuenit. MERCurio radians. Nam & stilbon appellatus. CONnexo uisu inerunt quæ cælo cō- tinentur. Inerunt scribendum nam statim consequitur multitudo conferta inest. HE- Betante cætera. Scribendum cætero quo Plinius saepe utitur aduerbio. DIVIDua est. Quæ græce dicitur διχότομος sicut dimidium a dimidio est ita diuiduū in duas par- tes æquas diuisum. SEMInabit orbe. Græce amphicyrtos. IN Aduerso. In diametro ut nunc loquūtur omnes in opositione. SED quæ recta in exortu suo confurgunt. Signa sex recta confurgunt ab initio Cancrī in finem usq; Sagittarii. Totidē obliqua scandūt a principio Capricorni ad finem usq; Geminorum obtemperantq; recte scandentibus hoc est bina signa quæ unius fuere longitudinis a principio Cancrī sibi inuicem cedūt ut Gemini Cancro Taurus Leoni Aries Virgini. Pisces Libræ Aquarius Scorpionī. & Capricornus Sagittario. Sed Pythagoras. musicis rationibus mathematici prope om-

nes cœlum cōstare ac moveri uoluerū t q̄ tota inq̄sitio a Pythagora sūpsisse credit inī
 tiū. is ergo inq̄t Plini⁹ appellat tonū q̄tū absit a terra Luna. & qm̄ tonus interuallū est ī
 sesq̄octaua p̄portiōe cōstitutū certis cōstās p̄thōgis ut hic accipit̄ pri⁹ qd̄ sit p̄thōgus
 aperiēdū. Phthōgus igit̄ ē hmōi harmōiæ principiū q̄le nūeri ē unitas & lineæ punctū
 & t̄pis momētū. Phthōgus itaq̄ strepitus ē. strepit⁹ aut̄ aeris affectio p̄cussi subauditū
 cadēs. uel p̄thōgus ē uocis modulata casus ī tenorē. uel p̄thōgus ē nerui uni⁹ certus
 qd̄ā strepit⁹. ex hoc tomis nascitur ē aut̄ inq̄t Bryeni⁹ tonus locus cert⁹ uocē excipiēs
 systēmat̄is latitudinis expers diciturq̄ q̄t̄tuor mōis ut p̄thōgus uelut terpāder hepta
 tonū lyrā noīans. uel interuallū ut a mese ad paramesen tonū dicim⁹ q̄ ī sesq̄octaua p̄
 portiōe. Vel uocis locus ut doriū aut phrygiū aut lyliū dicim⁹ uel tonū ictum mō quē
 uis. in sesq̄octaua igit̄ rōne qm̄ in p̄tes æq̄les diuidi nō pōt ut neqdē nouenari⁹ nūerus
 in binas p̄tes dirimit̄ æq̄les hemitoniū maius & hemitoniū minus & ī genere chroma
 tico ī dieses tres in enharmonio in q̄t̄tuor. ē aut̄ diesis ut inq̄t Bacchi⁹ minimū iterual
 lū qd̄ hūana natura modulāter possit efferre. tonū ergo in sesq̄octaua p̄portione inq̄t
 Plinius noīauit Pythagoras mūdi interuallū qd̄ a terra ad Lunā. Higin⁹ quoq̄ a terra
 inq̄t ad Lunā spatiū tonōdixerūt. Cēsorinus aut̄ a terra inq̄t ad lunā Pythagoras puta
 nit eē stadiorū circiter. cxxvi. milia idq̄ esse toni interuallū. AB EA ad Mercuriū spatiū
 eius dimidiū. Ita Higinus ad hoc īquit circulo Mercurii circulus toni dimidiū: sed abu
 siue dimidiū quia ut iā dictū est in duo æqualia tonus dirimi nō pōt utpote in sesq̄octa
 ua ratione: hemitonium ergo minus dicit ut facile ex eis quæ sequuntur cuius esse ma
 nifestum potest. Censorinus uero inquit a Luna aut̄ ad Mercurii stellam quæ stilbon
 uocatur dimidiū eius uult hemitoniū. ET AB eo ad Venerem a qua ad solem sescuplū
 Higinus Venus inquit tonū dimidiū a Mercurio a Venere ad Solem tono dimidio to
 ni sescupla seu sesqualtera p̄portio ē ut tria ad duo. nā tonus & hemitoniū tria sunt he
 mitonia q̄ ad Venerē atq̄ Mercuriū q̄ bina sunt hemitōia p̄portione hnt̄ sescuplā. Cē
 sorinus inq̄t hinc ad phosphoron q̄ est Veneris stella fere tātundē hoc ē aliud hemito
 niū inde porro ad Solē ter t̄m̄ q̄si tonū & dimidiū qd̄ uocat̄ diapēte a Luna aut̄ duos
 & dimidiū qd̄ est diatesseron. A SOle ad Martem tonū. Higinus Sol a Marte inquit to
 ni dimidio. Cēsorinus inq̄t a Sole uero ad stellā Martis cui nomen ē pyrois tantundē
 interualli esse q̄tum a terra ad Lunam idq̄ facere tonon. AB EO ad Iouem dimidiū.
 Higinus Mars inquit a Ioue hemitonio. Censorinus aut̄ inquit hinc ad Iouis stellam
 quæ phahethon appellatur dimidiū eius qd̄ facit hemitoniū. ET AB eo ad Saturnum
 dimidium. Higinus Iuppiter inquit a Saturno distat tono. Censorinus tātundē a Io
 ue ad Saturni stellam cui phœnon nomen est idem aliud hemitoniū. ET Inde sescuplū
 ad signiferū. Higinus Saturnus a signis tono uno. Censorinus inde ad summū cœlum
 inquit ubi signa sunt perinde hemitoniū itaq̄ a cœlo summo ad solē diastema esse dia
 tesseron idest duorū tonorū & dimidii terræ aut̄ sumitate ab eodem cœlo tonos esse sex
 in quibus sit diapason symphonia subiungitq̄ præterea multa quæ musici tractant ret
 tulit stellas & hunc omnē mundū enharmonion esse ostendit. quare Dorilaus scripsit
 esse mundum organū. Apparet ergo Plinium cum Higinio nō conuenire. Caterum si
 ubi Plinius sescuplū dicit tonus sit sex tonos totū a terra ad signiferū complebit inter
 uallum unde Aristoxeni sententia diapason est consonantia: nec tamen recte Aristoxe
 nus quippe qd̄ tonū in duas partes diuisit æquales qd̄ supra fieri nō posse ostendimus
 & omnes præter aristoxenios annuūt musici siquidē bini toni cū minore hemitonio
 diatessaron cōplent: ut tres toni cum minore hemitonio diapen e ex quibus constat
 diapason cōma igitur deest ad sex tonos perficiendos. Verum nō iā sex toni: sed septē
 ut liquido quiuis potest colligere a Plinio colligūtur. qd̄ prorsus caret ratione. nec to
 nus locus potest intelligi alioqui plures adhuc fuerint nā Aristoxeni sententia tresde
 cim dicunt̄ Ptolemæi uero octo. At antiquissimorum sententia tres dumtaxat Dorius
 Phrygius Lydius nō etiā phthongus quia uel unus neruus diapason cōplere potuerit
 & plures & pauciores Dēiq̄ hemitoniū ip̄m neq̄ locis neq̄ p̄thōgis cōuenit. IN EO
 Saturnū dorio moueri. Antiquissimi ut diximus tres dumtaxat tonos cognouere doriū
 q̄ grauissimus est quē Saturno ob mot⁹ tarditatē deputauere. Phrygiū acutū quē Ioui
 attribuerūt: sed Mercuriū ait phthongo moueri qa figurā mundi nullā cōplet & nequī
 dem p̄ oēs signi unius partes usq̄ p̄uehit̄ cunq̄ signū nullū pficiat suo cursu iure factū

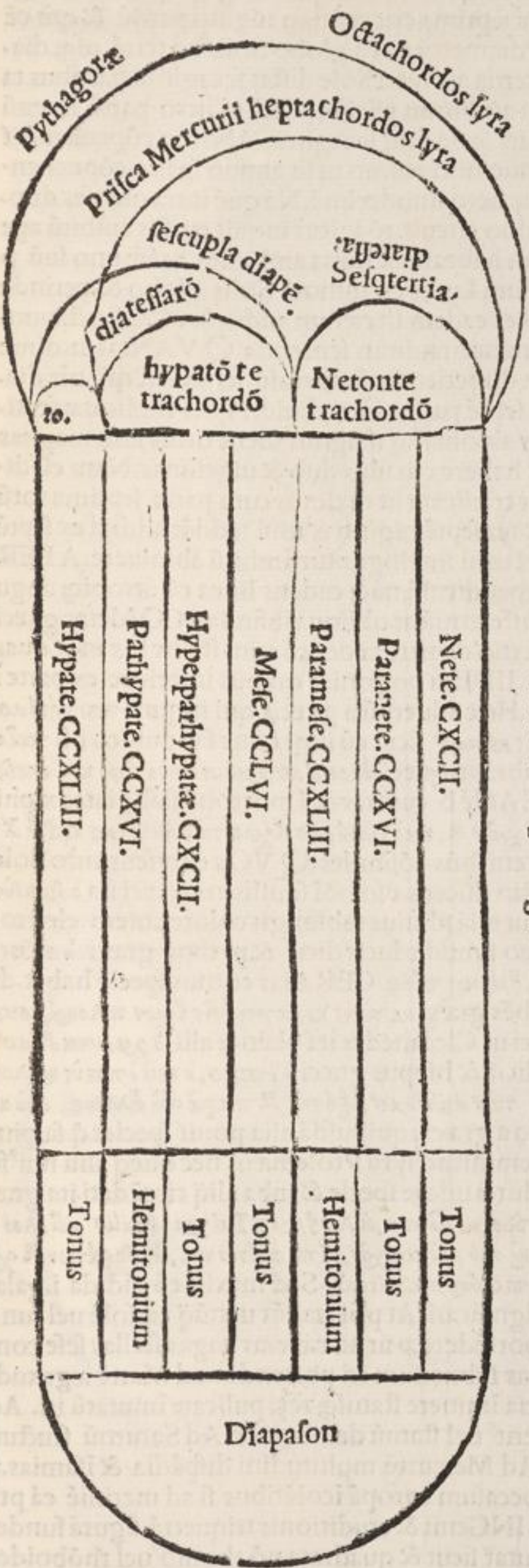
IN SECVNDVM PLINII.

nides ut ei nequidē ullū deputet intervallū. At his expositis par uides ut quibus globis quos nervos ueteres deputarint pariterq; motus planetaꝝ ostendamus. quo totus ille globosꝝ cōcentus melius innotescat. Nequidē illud huic loco incongruū existimamꝝ Nete ̄.

quæ fuerit octochordos Pythagoræ lyra aut Mercurii heptachordos subiecta explicare figura huiusmodi: Rursus tonos acutior est mixolydius quo grauior lydius hemitonio lydio grauior phrygius tono. mixolydio triemitono: quo grauior dorius phrygio quidē tono lydio aut ditono. At mixolydio diatessarō hoc grauior hypolydius hemitonio at phrygio trihemitonio ut lydio diatessarō. mixolydio tritono: sed hypolydio grauior hypophrygius tono. At dorio trihemitonio ut phrygio diatessaron lydio diatessaron: sed mixolydio tetratono uerū hypophrygio grauior hypodorius tono ut hypolydio tetratono & hemitonio ut mixolydio pentatono. STADIŪ. cxxv. nostros efficit passus hoc est pedes sexcētos. xxv. Censorinus ut eratosthenes inqt geometrica ratione colligit maximū terræ circuitū esse stadios. cclii. miliū. Ita Pythagoras quot stadia inter terrā & singulas stellas essent indicauit stadiū aut in hac mūdi mēsurā id potissimū intelligendū est qd' italicū uocant pedū. cxxv. Nā sunt p̄terea & alia lōgitudine discrepātia ut olympicū qd' ē pedū. dc. Itē pythicū pedū mille. Sane mēsuræ agrestii suā appellationē habētiū minima ē digitus q' ēt uncia noīat quicquid minus digito fuerit a partibꝝ eiꝝ nomē accipiet cuiꝝ mēsurā p̄ trāsuerſū pollicis iuxta unguis radicē cōsideramus quattuor

COMMENT.

Acutissimus phthōngus

mus quattuor itaq; digiti efficiunt palmum. i. palestem græce quattuor palmi pedem tres palæstæ spithamen. pes & dimidius cubitum paruum. tres pedes gradum quattuor ulnam. quinque passum: nouem pedes cubitum magnum: decē pedes decempedā. Centum uiginti quinque passus stadium. octo stadia mille passus quod uulgo dicitur miliarē. NAM cum trecētis lx. & fere sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat. manifestum certe ē omnem magnitudinē in infinitas partes esse secabilē. maximum tñ cœli circulū oēm mathematici ī trecētas & sexaginta partes distribuerūt qa signifer duodecim cōstat signis & singula signa ī partes distributā sunt triginta p quæ ī suo globo Sol inuehit. Plinius uero hūc ipsum orbē in partes trecētas sexaginta & fere sex partes diuidendū putat qd' tot sint anni dies trecēti inq; & sexaginta qnq; & fere diei pars quarta un̄ postea dies in tercallares. At secus ē q̄ Plinius opinetur. Non enim quia tot sunt dies ideo Solis circulus tot partiū erit. quoniam cum motus Solis ab ortu in occasum & rursus in ortum a primo fiat mobili celeriusque primum mobile ambitū unum faciat q̄ possit sol e trecētis sexaginta partibus unā pficere. qd' ipsi superest soli spatiū qnq; dies & quartā fere diei partē anno absoluit. Sēperq; dimetiens tertiā partē ambitus & tertiæ paulo minus septima colligat. Diameter græce: latine dī dimetiēs. docet itaq; ac plurib; demōstrationib; ostēdit Archimedes ī libro quē de circuli dimēsiōne iscripsit diametrū circuli triplicatā cū ipsius diametri paulo minore parte septima totius circuli ambitum perficere. At quoniam cœli globus in circulos diuiditur ducta diametro superne a globo per terrā quæ cœli centrum est ad eam globi partem cœlestis quæ inferna est ipsa hæc diameter quæ totius ambitus globi cū paulo minore parte septima pars tertia est a terra quæ mundi centrum est media dispescitur: ut pars eius dimidiā a globo cœlesti ad terram perueniat pars altera

Proflambanomenos. CC.LVI.
Grauissimus phthōngus.

dimidia a terra rursus inferne ad globi alteram partem superiori aduersam penetret. Cuncta; totus ut diximus Solis circulus diuisus sit in trecentas sexaginta partes diame- ter quæ tertia eius pars est omissa illa fere septima erit centum uiginti partiū & quæ cæ tralis terra interuenit mediam dirimens diametrum erit a globo Solis ad terram usque dia- metri dimidium nempe partes sexaginta. tertia agit a Sole distat sexaginta partibus ta- libus quales trecentæ sexaginta eius globi ambitum perficiunt. **SEX**tâ uero partem imensi spatii. nam trecentæ sexaginta partium pars sexta sunt sexaginta. **AN**imo comprehendit inesse altitudinis spatium. scribendum annuo non animo ut sit annuo spatium comprehenditur ut paulo ante memoratum est. **LVN**æ uero duodecimam. Nam quæ intra menses duo- decim Sol perficit cursum. Luna mense uno circuit. rō igitur inquit cursum ambitum ape- rit ut cum æqualen planetæ inter se cursum habeant & Luna ambitum mense uno suū p- ficiat ut Sol annuo spatium. appareat globum Lunæ eo minore Solis globo & perinde etiā diametrum. **EAD**em ad cælum agunt. Res eadem in cælum adducunt. Cælum octauum globum dicit ut supra quoque Aristotelica memorauimus sententia. **Q**UANTas. n. dime- tientes habeat septimas. Dimetiens non dimetientes scribendum. sensus est quæ ois dia- meter qua ambitus circuli explicatur in septem partes ideo diuidit quia triplicata septi- ma pars additur ut totus circuli ambitus absoluat. quæ magnus fuerit orbis tam magnas eas septimas habeat necesse est. **TAN**tas habere circulus duo & uigesimas. Nam cum di- metiens quæ græce diameter appellatur triplicata ut diximus cum parte septima totum ambitum cuius est diameter absoluat & ter septem uiginti & unum reddat addita ex septem porro partibus una uiginti & duæ partes totum intelliguntur ambitum absoluerent. **A**PER- pendiculo mensura cæli constet. Ad perpendiculum namque cadens linea cum utrobique angu- los faciat rectos nullam habere potuerit differentiā at obliqua infinitas. **COM**etas græci uocant nostri crinitas. Cicero tamē in tertio de natura deorum cum stellis his inquit quas græci cometas nostri cincinatas uocant. **IDE**m pogonias quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Hæc aduerbium a græcis qui inquit *πρωγνίαιος* ἐκ τῶν κριτῶν γεν, δέικλω πώγωνος ἔχων τὰς κήμασ' sicut cum inquit crine sanguineo illi *ταῖσ κήμασ' αἰματώδησ'*. **C**otia iaculi modo uibrant. græci ἀκοντίασ, ὁμοια ἀκοντίω. κη ὡσπερ σίδηρος κροταλίναςται, οὐ φανέρως ἡλίου, **E**Asdē b euiores & in mucrone fastigiatas xiphi- as uocauerunt. *ἐπιλάσ, βραχὺ τῶρος μὲν, ὠχρὸσ δὲ, καὶ ἐφήρεισ, ἔχων τὰσ ἀκτῖνας* quæ est **XI** phias breuior quæ sed pallidus radiosque ensi hinc cōsimiles. **Q**UOs chryseus auro noie similis. mēdose ita legitur ē. namque uero lectio disceus suo noie similis. nam græci ita *ὀδισκῶσ* δίσκος περιφδρήσ, κη ἴδδσ ὡσ ἡλεκτρον ut etiā plinius subiungit colore autem electro. **P**ITHetes doliose cernit figura in cōcauo fumidæ lucis dicitur & pythus græci ὀπίθης, κη πνώθησ μὲν φῶρσ πλῆρης. ἴδδσ δὲ ἀήμα, ὁμοιωσ τῶθω. **C**ERatias cornus specie habet. di- citur & cerastes a cornu oino nome habes græci κεράσθης κερατῶσ εἰδείσ ἔχων πλοθίμοισ. **L**AMPades scribendum est lapadias græci ut Cleomedes ita plerique alii ὁ λαμπάδασ, ὁμοιος λαμπάδασ καλομύθησ. **H**IPPEus. dicitur & hippos græci ὁ ἰπποσ, ὁ καὶ ἰππεὺσ καλοῦ μενοσ, δέικλω λοθλασ ἰπποσ, διαρρῶντων τὰσ ἀκτῖνας, ὁξύτης δὲ παρὰ τῶν ἄλλοσ. διὸ κη ταῖτασ ἔτυχε προσθεῖασ. Decimo loco a græcis quibusdam alia ponit species quæ salpin- gus de qua mox Plinius noiat cuius meminit ad syrum Ptolemæus nec quæ alium huius se- cisse mentionem græcum cōperio. **F**IVnt & hirci uilore specie & iuba aliq circumdati ita græ- ce tragi appellantur unde γίνονται δὲ κη ἔτῶροι κομῆται, οἱ λεγόμενοι Ἰαγρι, δέικλω μάλλον ὡσ πῶσιν ὀρίων νεφέλης πινὰσ περικείμενοι. κη πῶ μὲν ἀρχῖν, οὐτω φαίνονται, εἰσ δὲ δρότων δὲ ἀή μα ἀποτελδονται, ὡσ πλείω ἢ ἐπὶ αἰμύρας πεφύκεισ φαίνεσθ. Sed maxime in cãdida. i. gala- xia. **V**ENTos aut ab iis graues æstusque significari. At p̄bi tradunt ut nunquam ad solē uel lunā comā suā cometas cōuertere ita uaria portendere p̄ ut ad cæteras uagas stellas sese con- uerterint ad Iouē. n. come domos regias subuersum iri portendunt. ad Martē ægritudi- nes in armis & iteritus bella quoque atrociam imminere statusque reque pulicæ imutatum iri. Ad uenerē magnæ mulieræ reginarumque iteritus uel statuum desolatioes. Ad Saturnū fructuum terrestrium caritatē & oio carā annonā. Ad Mercuriū multitudini dispēdia & ifamias. si ad orientē cōuersi fuerint asianis. si ad occasum europā incolētibus. si ad meridiē eā pte incolētibus mala quæ diximus minitant. **I**NGenii & eruditionis triquetra figurā funde- re. Id namque figuræ genus Mercurio deputat sicut & quadrata non rhombus uel rhoboides iō paribus angulis. **S**VNT quæ hæc sidera perpetua esse credat suoque abitu ire ut rufus festus. **Et numerosa**

Et mem...
Estrum in...
Septu...
Nomen...
In con...
Atque...
German...
Defin...
Moustr...
Comme...
Vultum...
Sanguine...
Al...
si stellam...
noti...
coni...
uig...
modū...
mine...
inim...
ferā...
ethere...
bes radiatē.

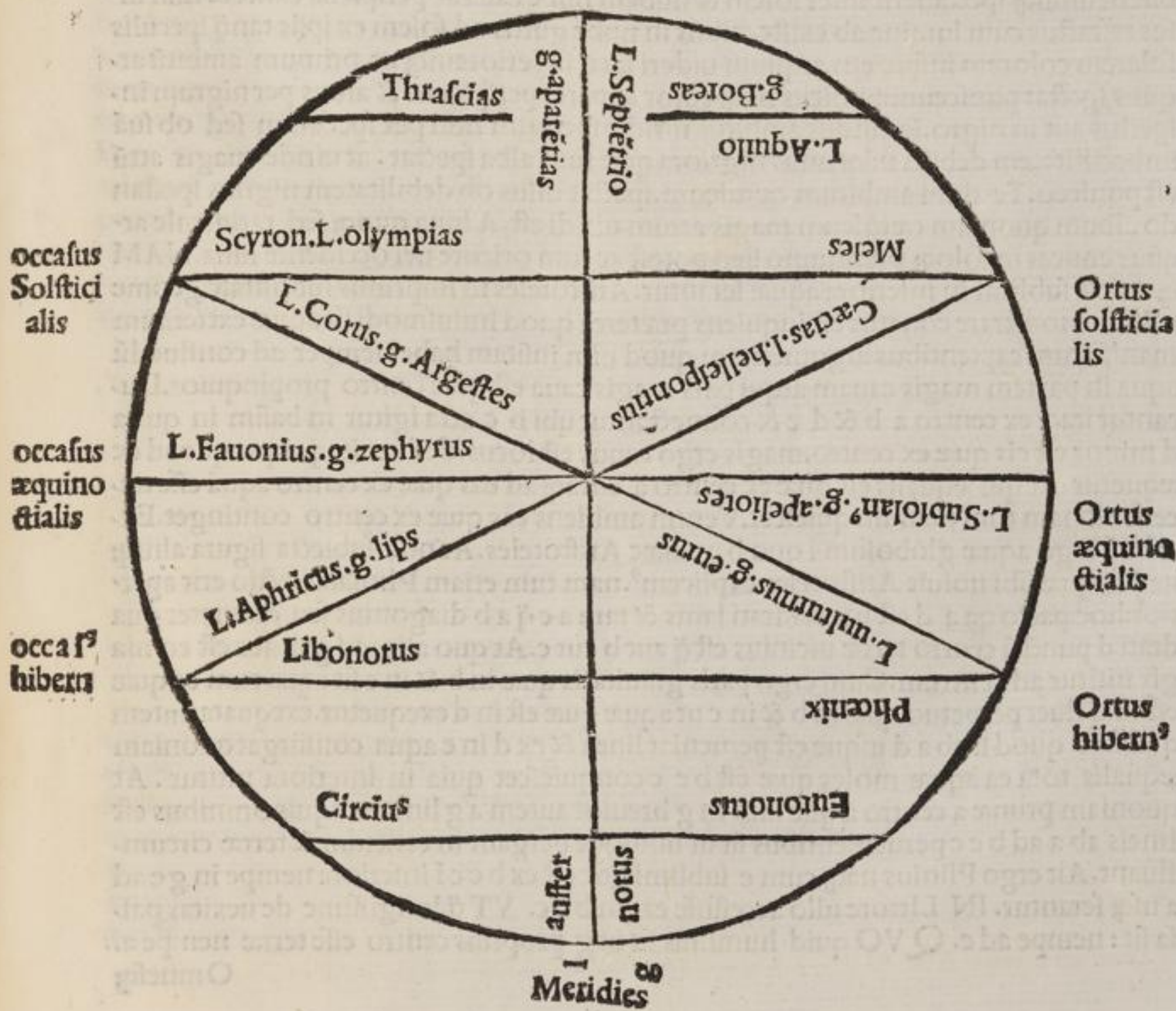

COMMENT.

Et numerosa suæ lugentem funera gentis
 Electram in terris mœstum dare nubibus orbem
 Sæpius obscuris caput ut sit cincta tenebris
 Nonnunq̄ oceani tamen istam surgere ab undis
 In conuexa poli: sed sede carere sororum
 Atq̄ os discretim procul edere destitutam
 Germanoq̄ choro sobolis lacerata ruinis
 Diffusamq̄ comas cerni crinisq̄ soluti
 Monstrari effigiem. Diros hos fama cometas
 Commemorat. tristi procul istos surgete forma
 Vultum ardere diu perfundere crinibus æthram
 Sanguine sub pingui rutiloq̄ rubere cruore.

ALII uero qui nasci humore fortuito & ignea ui ideoq̄ solui. Sane Pythago rel nōnu
 li stellam esse cometem putant qui nō semper ut diximus appareat. Alii refractionem
 nostri uisus ad Solem p̄p̄modū ut in speculis impræssiōes. Anaxagoras Democritus
 coitū stellæ duarū uel pluriū collucentiū. Aristoteles ex arida euaporatione ad ignis
 usq̄ concauū aerisq̄ cōuexum. straton astri lumen a nube cōpræhensum densa quæ ad
 modū in fulgentibus fieri soleat corporibus. Heraclides pōticus nubem sublatam a lu
 mine sublimi succensam ut modo similis barbe. modo torri: modo columnæ uel hu
 iusmodi aliis fiat. ut Peripatetici etiā opinantur. Epigenes spiritus eleuationem terra re
 fertā succensa. Bohetus aeris remissi uisionē. Diogenes stellas eē cōetas. Anaxagoras ab
 æthere radios deferri. ideo eēt cōfestim extingui. Metrodorus lapsum ex ui Solis in nu
 bes radiatē. Xenophanes cūcta hmōi nubiū succensarū cōstructiones cōmotiōesq̄ esse.

Septentrio

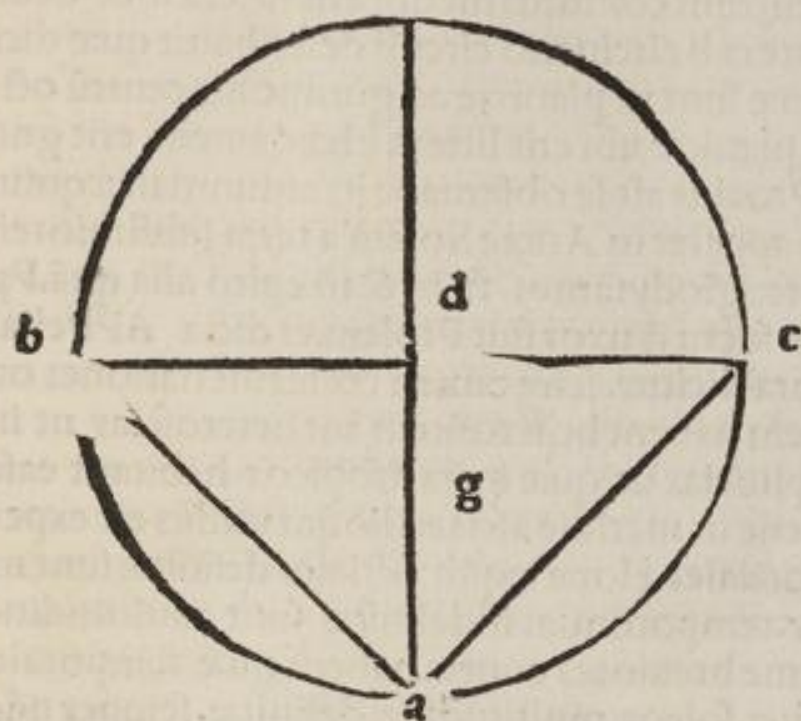

ORGANIS excogitatis: ut astrolabis & dioptris: sed postea Ptolemæus examinationora excogitavit sicut etiam posteri ac nostri temporis alia. LAMPades uocant plane faces alterum bolidas. Ita Cleomedes δύο σχήματα ἔστιν ὧν τὰ μὲν λαμπάδες καλοῦνται τὰ δὲ βολίδες ἀλλὰ ἰσῶν λαμπάδες ἐπὶ τῆς ἀρχῆς διακαίονται αἰδὲ βολίδες πυρῶδασκατὰ φέρονται ἔλκουσ' αἰαυλακα μακρὰν. CVM rex Philippus græciam quatteret ita leon de chasinate loquutus οὐτε φιλίππος ὄρα μὲν τοῦ ἔσαλτυσε τῆν ἑλλάδα. VERſi coloris græci ποικιλόχροσι τινες κύκλοι. VETeres quattuor omnino. Omnis uentorum ratio Aristotelica Pliniana & Ptolemaica hac fere figura exprimitur subiecta. TENui remedio aceti in adueniētem effusi cui frigidissima est natura. Si ob id quia natura frigidissima alia longe frigidiora id facere oportuit quæ sine controuersia sensus noster depræhendit ob id lethalia non ergo hoc ipsa prestat frigiditas: sed uis soli naturæ cognita ut ī multis euenit aliis. Cæterum nequidem aceti uis frigidissima a medicis perhibetur: sed ab aliquibus frigiditatis modo alicuius particeps ab aliis etiam temperate dicitur qualitatis idq; comprobatur Galenus grauis & doctus ī primis autor potest autem uideri id facere quod non humectandi modo uim habeat: sed etiam attenuandi: est etiam ubi arefaciat. PREster uocatur amburens'. Inde etiam nomen habet nam πρηθω τὸ καίω hoc est amburo significat. LAEVA prospera existimantur quoniam læua mundi parte ortus est. Pythagoras Plato & Aristoteles dextrā mundi partem orientalem plagam unde motus principium uocant. Læuam autem occidentiam. At Empedocles dextram ad æstiuum tropicum. Læuam ad hibernum ut Plutarchus de iis quæ philosophis placere prodidit memoria. PER plurimum refert p cum superlatiuo connexum notādum est. AVT unq; lapidem in eo fuisse credatur. credatur impersonale uerbum. MANifestum est radium solis imissum cauæ nubi repulsa acie in solem refringi. Quodcumq; in aquam transierit nubes ex aduersoq; solem habuerit uisusq; spectauerit inter solem & nubem nube caua ac perspicua existēte tum uisus refractus cum lumine ab existentibus in nube guttis ad solem ex ipsis tanq; speculis solarem colorem inspiciens arcuum uideri facit superioremq; ac primum ambitū arcus spectat puniceum: puniceus nāq; color apparet perspicuus & albus per nigrum inspectus aut in nigro. secundus ambitus uiridis spectatur non per speculum sed ob suā imbecillitatem debilis nāq; uisus nigriora quæ sunt alba spectat. at uiride magis atrū est puniceo. Tertium ambitum cæruleum. spectat uisus ob debilitatem nigrius spectando album quoniam cæruleum magis atrum uiridi est. A luna quoq; sed rariuscule arcus emicat in soloq; plenilunio fieri potest ac tum oriente uel occidente luna. NAM q; cum e sublimi in inferiora aquæ ferantur. Aristoteles id imprimis subtilitate geometrica demonstrare conatus est inquiring præterea quod huiusmodi sit aquæ extremum manifestum capientibus argumentum quod uim insitam habet semper ad confluēdū aqua in partem magis cauam atqui pars magis caua est quæ centro propinquior. Ducantur itaq; ex centro a b & d e & connectantur ubi b c acta igitur in basim in qua a d minor est eis quæ ex centro. magis ergo cauus est locus. defluet itaq; aqua quoad æquetur. At qui æqualis eis quæ ex centro a e. itaq; ad eas quæ ex centro aqua esse necesse est nam tum demum quiescet. Verum ambiens eas quæ ex centro continget. Extremū ergo aquæ globosum ī quo b e c. hæc Aristoteles. At nos subiecta figura aliisq; uerbis quæ sibi uoluit Aristoteles explicem'. nam tum etiam Pliniana lectio erit apertior: hoc pacto qa a d est ut quadrati latus & tam a c q̄ a b diagonius seu diameter quadrati d punctū centro terræ uicinius est q̄ aut b aut c. At quo aliquid grauius est eo magis nititur ad centrum. Cum ergo paris grauitatis quæ in b & in c sit aqua cum ea quæ est in d fluet perpetuo quæ in b & in c ut aquæ quæ est in d exequetur. exequata autem quiescet. quod si ab a d usque est perueniat linea & ex d in e aqua consurgat quoniam æqualis tota ea aquæ moles quæ est b e c conquiescet quia in interiora nititur. At quoniam primæ a centro æque sunt in g breuior autem a g linea reliquis omnibus est lineis ab a ad b e c peruenientibus fit ut undique uergant in centrum & terræ circumfluant. Ait ergo Plinius nāq; cum e sublimi hoc est ex b e c ī inferiora nempe in g e ad a usq; ferantur. IN Littore ullo accessisse eas in b e c. VT q̄ longissime de uexitas passa sit: nempe ad e. QVO quid humiliter sit ut g proprius centro esse terræ nempe a.

Omnesq;

COMMENT.

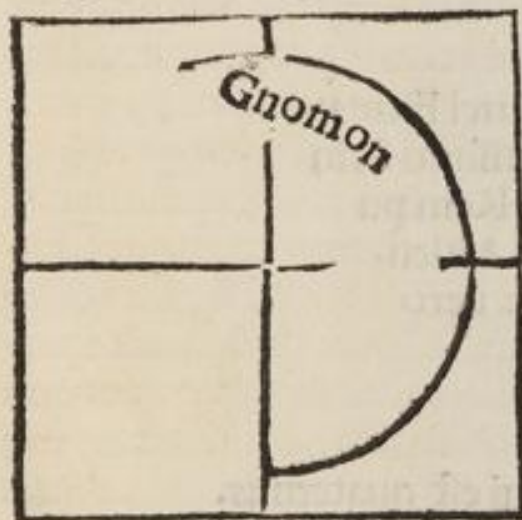
Aquæ extremum
e

Terræ centrum

OMNEsq; lineas quæ emittantur. Subaudi ab a uel g. PROximas aquas. Hoc est quæ in d. BREVIores fieri q̄ ad extremum mare a primis aquis. Nempe ab a quod in intima terra intelligatur centrum ad extremum mare quod circum aluit terram nempe b e c in plana figura hoc demonstratur sed reuocet ad animum ut solida ut globosa terra est intelligatur. ERGO totas omni ex parte aquas nempe b e c ac etiã d. VERgere in cẽtrum. Nempe a. IDEOq; non decidere. Subaudi in aerem. QVO- niam in interiora nitantur quæ sunt in b c. Nitantur primo in d inde in g de- niq; in a. ET Dioptra quæ uel maxi- me id confirmant. Dioptra specular di- citur seu fabrile instrumentũ quo geo- metrae declinationum interualli dimẽ- sionẽ examinant. QVAM globo simi-

lem & cum ea aquas iisdem intelligitur argumentis. Intelligitur impersonale uerbum quia accusandi casus asciuit. NEC canopum italia & quam uocant Bernices crinem. In extremo argus temone posita lucens stella canobus nominat. hæc Ptolemæi & Procli sententia in rhodo uix spectari potest nec omni spectabilis nisi ex sublimibus locis. At in alexandria omnino semper spectatur nam signi eius prope pars quarta eminens super horizonte apparet. Deltotos autem postea a callimacho bernices crinis appella- tus: ut Probus inquit ut uero quidã prodidere Conon mathematicus Ptolemæo adu- latus beronicis crinem constituit quod & Callimachus ait inquiring ἡ δὲ κωνῶν ἐβλά- ψεν ἐν ἡερὶ τὸν βερωνίκοσ βογραχον. ὄντα παρακατὴ πᾶσι νεόηκε θεοῖσι. VASAq; horoscopa. Quibus horæ spectantur ab hora. & scopo considero. SOLis itaq; umbilici quem gnomonem appellant. Dicitur gnomon ab eo quod est gnorizo quod ualet co- gnosco quoniam eo horæ depræhenduntur sicut etiã gnomon apud Geometras quo quadrati area cognoscitur est autem hoc modo ut diuiso in quattuor partes quadrato circa quadratum unum reliquæ partes gnomonem faciunt hoc modo. & gnomon ho- rologii unde ars gnomonica dicta Vitruuius ut inueniantur regiones & ortus earum

sic erit ratiocinandum collocetur ad libellam marmore- um amusium mediis mœnibus: aut locus ita expoliatur ad regulam & libellam ut amusium non desideretur: su- praq; eius loci centrum mediũ collocetur aheneus gno- mon indagatio umbræ quæ græce sciateres dicitur hui⁹ ante meridianam circiter horam quintam sumenda est extrema gnomonis umbra & puncto signanda. Deinde circino deducto ad punctum quod ẽ gnomonis umbræ longitudinis signum ex eoq; a centro circumagenda li- nea rotundatione itemq; obseruanda pomeridiana isti⁹ gnomonis crescens umbra & cum tetigerit circinationis umbram & fecerit parem ante meridianæ umbræ & reli-

qua. Iterum sol inquit æquinoctiali tempore Ariete Libraq; uersando quas ex gno- mo- ne partes habent nouem eas umbra facit. viii. in declinatione cœli quæ est Romæ. Itẽ que athenis quæ sunt magnæ gnomonis partes quattuor umbræ sunt tres ad quin- que duo. Rhodi ad tarentum undecim quin- que ad tres cæterisq; omnibus locis aliæ alio mo- do umbræ gnomonum æquinoctiales a natura rerum inueniuntur disperatæ. Itaq; in quibuscunq; locis horologia erunt describenda eo loci sumentur est æquinoctialis um- bra & si erunt quemadmodum romæ gnomonis partes nouem umbræ octogenæ de-

IN SECVNDVM PLINII

scribantur in planicie & ex media profortas erigatur ut sint ad normā quæ dicitur gnomon: & a linea quæ erit planities in fine gnomonis circum nouem spatia dimetiantur & quo loco nouæ partis signum fuerit centrum constituatur ubi erit littera a & deducto circino ad lineam planiciæ ubi erit littera b circinatio circuli describatur quæ dicitur meridiana. Deinde ex nouem partibus quæ sunt in planicie ad gnomonis centrū octo sumantur & signentur in linea quæ est in planicie ubi erit littera c hæc autem erit gnomonis æquinoctialis umbra. & reliqua. Proclus ait se obseruasse in autumnali æquinoctio maiores esse umbras quæ uerno ex quo apparet in Ariete Solem a terra sublimiorem In Libra humiliorem. IN BERenice urbe troglodytarum. nam & in epiro alia quæ Pyrus cōdidit quæ ut Plutarchus ait a berenice socru quæ uxor fuit Ptolemæi dicta APPELLARI ascia. Idest umbræ expertia quia scia umbra dicitur. scire tamen conuenit nationes omnes aut periscias esse ut quæ æquinoctialem habent horizontem aut heteroscias ut intra tropicos & polos habitantes: aut amphiscias ut quæ intra tropicos habitant easque solas cum sol earum imminet capitibus esse in meridie ascias: alioqui nullus est expertis umbræ locus. DVO decim horas æquinoctiales. Horæ æquinoctiales definitæ sunt magnitudine .omnis æquinoctialis hora .xy. temporum. at indefinitæ sunt multitudines sed in die æquinoctiali duo decim in hieme breuiores contra habent quæ temporales appellantur a græcis a nostris uulgares dici solent multitudines definitæ semper nāque duo decim in quo uis die lōgo uel breuio. Indefinitæ sunt magnitudine siquidem magnitudinem definitam non habent. Nam omnes dies horarum .12. ueteres faciebant. ideo in euangelio ad Petrum apostolū qui saluum mundum fecit Christus an nō sunt inquit duo decim horæ diei: sed pro tempore augentur minuunturque inde temporalis horæ nomen adeptæ quæ ex horologio dantur quæ autem æquinoctialis hora tempora habeat quindecim illic manifestum. globus enim herentium cælo stellarum a meridie motus in eundem locum reuolutus spatio .xxiiii. horarum complet trecentas sexaginta partes circuli quas cccix. partes si diuidas in uiginti quattuor horas fiet hora quindecim temporum. Ait Plinius in merohe longissimum diem duo decim horas & octo partes unius hore colligere. At Ptolemæus tresdecim & incolas amphiscios esseque ibi qualium gnomon .lx. talium æquinoctialem umbram partium .xvii. scrupuli primi dimidii secundorum scrupulorum iiii. IN BRItania xvii Ptolemæus autem in maxime australi parte ait .xvi. & dimidiam at in maxime boreali .xvii. & quartam partem. IN Euboea septies die ac nocte reciprocantes. ibi defunctum uita plerique græci memoriæ prodiderunt Aristotelem alioqui attenuatum senio quod eius motus causam nosse nō posset ea re indignabundum decessisse. quasi uero cætera cæte nosset. si uerum magna homines arrogātia. BATHea ponti. Idest profunda. nam bathus idē est quod profunditas.

Impressum Venetiis ære Eruditi Viri Marci Firmani
In officina Simonis Biuilaquæ. Illustrissimo Principe Domino Leonardo Lauredano Rempublicam moderante. Anno Domini. Millesimo quingentesimo secundo. Die uero decimo mensis Nouembris.

a b c d e f g Omnes sunt terni præter g qui est quaternus.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

UNIVERSITÄTS-UND
LANDESBIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

UNIVERSITÄTS-UND
LANDESBIBLIOTHEK
DÜSSELDORF

